IACOBI GRETSERI SOCIETATIS IESV Theologi

DE IVRE ET MORE PROHIBENDI, EXPVRGANDI, ET ABOLENDI LIBROS HÆRETICOS ET NOXIOS,

Aduersus

FRANCISCVM IVNIVM Caluinistam, & IOANNEM PAPPVM, aliosq; Prædicantes Lutheranos.

Primo Libro insertum est examen libelli MARTINI LVTHERI, quo se purgare nititur ob Ius Canonicum VVitebergæ exustum.

Ad

Magnificum & Illustrem Dominum, IOANNEM ERNESTVM FVGGERVM, Baronem in Kirchberg & VVeissenhorn, &c. almæ Ingolstadiensis Academiæ RECTOREM.

Cum Gratia & Priuilegio Cæsareæ Maiestatis.

INGOLSTADII

Ex officina typographica Ederina, per Andream Angermarium, Anno M. DCIII.

MAGNIFICO ILLVSTRI
ac Generoso Domino, Dn.

IOANNI ERNESTO
FVGGERO, CHRISTOPHORI F. BARONI IN KIRCHBERG ET VVEISSENhorn, almæ Academiæ Ingolstadiensis RECTORI,
IACOBVS GRETSERVS Societatis IESV.

D*E Rege Salomone,* MAGNIFICE *&* ILLVSTRIS DOMINE RECTOR, *libro tertio Regum, capite vndecimo, hoc proditum legimus:* Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoq; Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas & Sidonias, & Cethæas, de gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israel, non ingrediemini ad eas, neq; de illis ingredientur ad vestras, certissimè enim auertent corda vestra, vt sequamini Deos alienos. *Femina ista peregrina & exotica;*

 pella-

pellaces & seductrices, meo iudicio, figura quædam sunt & imago librorum Hæreticorũ, quos ne tangamus, præcipit nobis Deus per Ecclesiam; idq; eo consilio, ne circumueniamur, Deosque alienos, hoc est, hæreses, amplectamur & veneremur. Quid enim hæretica placita & dogmata aliud sunt, quàm Dij quidam noui recentesq́; quia, vt nationes manibus; *inqt Tertullianus,* ita Hæretici verbis & opinionibus idola sibi fabricantur. *Et ea, cum S. Augustino dicam,* si non in templis, tamen quod est peius, in suo corde ponunt, & falsorum ridendorumq; simulacrorum templa ipsi fiunt.

Tertull. li. de carne Christi.

S. August. in Psal. 80.

Cæterùm, quod Salomoni accidit, id etiam hac ætate plurimis vsuuenit: ille enim diuino interdicto minimè absterritus, prædictis mulierculis copulatus est amore ardentissimo. *Quo fructu?* Auerterunt mulieres cor eius, deprauatũq; est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos, *& quidem, quod dictu turpius,* cũ iam esset senex: *colebatq;* Astarthen Deam Sidoniorum, & Camos Deum Moabitarum, & Moloch Idolum Ammonitarum: *singulisque phana exstruxit. Pari stultitia multi hoc no-*

stro

ſtro suo, Eccleſiæ præceptum in poſtremis ducentes; totos his Moabiticis, Ammoniticis, Sidoniisque pellicibus & illicibus, libris, inquam, Hæreticis ſeſe tradunt & conſecrant. Sed quam vtilitatem reportant? certè non aliam, quàm Salomon. A veritate abſtrahuntur, & ad fabulas conuertuntur, *animo ita corrupti, vt ſequantur, ſuſpiciant, omniq; cultus genere honorent* Camos *illum Islebicum, Lutherum; &* Moloch *idolum Geneuenſium, Caluinum, & Aſtarthen illam, ſeu potius Megæram Saxonicam, Borrham, eisq; delubra in pectore ſuo ædificent.*

Nec ignorãt Sectarii, quãta ſit harũ Moabitidũ, Ammonitidũ, h.e. chartarũ hæreticarũ potentia; Quapropter in omnes partes orbis, & propè in omnes angulos eas emittunt; modò Latina, modò Germanica, mox Italica, Gallica, aut Hiſpanica veſte amictas, vt eò promptius & alacrius, & à pluribus quoq; recipiantur, ſi habitu vſitato, & cuiuis nationi noto, aduentiant; quæ muneris ſui memores, mox vt Dalila, fortiſſimos etiam Samſonas, blandiloquen-

quentia sua prosternunt, & à recto tramite deiiciunt: Lutheranumque aut Caluinianum virus mentibus inspirant, & regnum Cacodæmonis, nisi obuiã eatur, quàm latissimè propagãt. Supersedeo exemplis; vno vel altero cõtentus. Florentissimum Bohemiæ regnum, quid fermè pessundedit, multosq; ingenio & sapiẽtia alioquin præstantes quid dementauit, nisi Sirenes VViclephicæ, seu libri quidam Hæretici ex Britannia in Bohemiã illati? Quid hoc sæculo Lutheri Caluiniq; Sectas tam latè dissemiãuit, præter Tyrias, Idumæas, & Moabiticas meretriculas, pietatis, religionis, sacrarumq; litterarũ colore fallaciter fucatas & picturatas; libros & libellulos, tractatus & tractatulos, schedas & schedulas; & vt pigmentatã barbariẽ barbaro, hoc est, suo vocabulo afficiã; Scarteckas, quarum innumerabilẽ copiã initio statim defectionis suæ Nouatores isti quoquò versus dissiparũt, hodieq; dissipãt, sine more & modo, adeò, vt seu publica, seu priuata spectes, õnia his decipulis, & ad ruinam illecebris redundent.

Quid agendũ, si in huiusmodi Hæreticã Sua-

dam

dam incidas? parendum arbitror, consilio diuino per Salamonem dato, cui si ipse obtemperasset, Deos alienos haud secutus fuisset: Serua mandata mea, & viues: & legem meam (*quæ libros Hæreticos Ecclesiæ ore vetat*) quasi pupillam oculi tui, & liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui. Dic sapientiæ; (*quæ per Catholicam Ecclesiam diffusa*) soror mea es: & prudentiam (*non carnis, quæ mortem creat; sed Dei, quæ vitam parit*) voca amicam tuam, vt custodiat te à muliere extranea. (*à vaniloquis sectariorum chartis*) & ab aliena, quæ verba sua dulcia facit: *quæ mel promittit, sed fel porrigit: quæ altera manu vitam æternam ostentat, altera orcum celat: illam spõdet, hunc præbet.*

Proverb. 7

Illud item curandũ ab his, qui ad Reipubl. clauum sedent; ne Licẽtiæ templum aperiatur vbi apertum nõ est; & vbi apertũ est, vt occludatur, né pestibus istis aditus pateat. Quodsi quando clanculùm, quò minimè debebãt, irrepsisse deprehẽdãtur, pœnas iure diuino & humano decretas luant. Molestè quidẽ ferũt hæreseos patrõi, quãdo venatrices suas chartas aut stigmate in-

inuri, aut rogo penitus exuri vident. Sed an ideò parcendum? Non parcere mos vetus est, nec nostro sæculo primùm cœptus: quòd aduersus Prædicantium insanas vociferationes fusè & planè duobus istis libris doceo, quos tuo nomini consecro & dedico, MAGNIFICE atq; ILLVSTRIS DOMINE RECTOR. Dedicandi tot propemodùm caussas habeo, quot tu nomina & titulos. RECTOR Academicus es. Iure igitur ego Professor Academicus hac lucubratione mea meam in te obseruantiam publicè testatam reddo. ILLVSTRIS es natalibus: Meritò igitur huic operi ab illustri generis tui splendore lumen accendo. FVGGARICO sanguine & stemmate satus es. Vel hoc vno nomine, non modò litterarium hoc munusculum, sed & quidquid aliud meæ facultatis & professionis est, tibi debitum est. Quis enim nescit amplissimæ familiæ tuæ in Societatem nostram plena manu collata beneficia? quibus grata mente recolendis, quàm stylo & oratione prædicandis longè magis idoneum me esse sentio. Illustris atq; generosi Domini CHRISTOPHORI &c. filius es. Hâc quoq; ob caussam,

alium

alium patronum præter te, fœtui meo adsciscere non debui: quod mecum fatebuntur, qui exploratum habent, quàm arcto nexu Illustris PARENS *tuus ordinem nostrum sibi obstrinxerit. Denique Iuuenis es ad laudem & decus, & ad nobilißimæ stirpis tuæ incrementum simul & ornamentum natus, vt & frater tuus Dominus* OTTHO HENRICVS, *qui paribus vestigiis viam virtutis & litterarum terit. Nil ergo abs re fecero, Si hac inscriptione, personæ tibi imposita, te commonefaciam, vt quod agis, agas, spemq; de te conceptam non tantùm expleas, sed & longo interuallo exsuperes: maior indies, vt ætate, sic etiam probitate & eruditione, quarum pulchritudinem, si cum generis claritudine opumq; affluentia copulare perrexeris, tum demùm eximiè* MAGNIFICVS, ILLVSTRIS *atque* GENEROSVS *salutaberis. Ingolstadii, Kalendis Februarii, 1603.*

PVGNA CALVINISTARVM ET LVTHERAnorum, de interdicendis, proſcribendisq́ue mala nota libris: cum iudicio, cuius partis cauſſa ſit iuſtior.

Ex Schlusſelb. Luth. lib. 3. de Theolog. Caluinist. art. 4.

CVM Comicus initio cuiuſdam Comœdiæ ſpectatoribus denunciaſſet, fore bellum tempore illius dramatis, mox, ne ecauea terreretur, diffugiensq́ue ſubſellia vacua relinqueret, adiecit:

Plau, capt.

> *Etiam ne vereamini*
> *Quia bellum Aetolis eſſe dixi cum Aulidis:*
> *Foris illic extra ſcenam fient prælia.*

Iiſdem vel alijs, ad eundem tamen modum conformatis, verbis, ſi lectores meos alloquerer, fortaſſe nihil alienum à propoſito facerem, poſtquam ipſa præfationis inſcriptio bella, horrida bella præ ſe fert. At non eſt, quòd quiſpiam expalleſcat, gelidoq́ue per medullas frigore currente, pedem referat. nam bella hæc vocis ſunt & calami; non gladij & ſclopi, abſque cuiuſquam, qui pars eſſe nolit, diſcrimine. Cuiuſmodi prælia ſpectatu admodum iucunda cenſentur:

Lucret. libro 2.

> *Suaue etenim eſt certamina magna tueri*
> *Per campos inſtructa, tui ſine parte pericli.*

Sed

Sed iam campum ipſum, in quo Caluiniani & Lutherani Laniſtæ decertant, ingrediamur, oculisq; noſtris particulam duntaxat irreconciliabilis illius & perpetui belli contemplemur, quod inter ſe obſtinatiſſimis animis fratres iſti, eodem parente Luthero procreati, gerunt, etiam in hoc de libris argumento. Nam Lutherani prohibent, proſcribunt & exterminant libros Caluinianorum. Caluiniani viciſſim optant & enituntur, vt Lutheranorum libri è medio tollantur. Vtrinque res ſumma vi geritur: velis, remisque agitur; pulſat creber anhelitus artus.

CALVINVS in epiſtolis, *Confeſſionem* IOACHIMI WESTPHALI *de Cœna Domini dicit eſſe librum, non minus inſulſum, quàm virulentum, & expoſtulat cum Miniſtris Eccleſiæ Francofordienſis, quod illic librum publicis typis inuulgari permiſerint. Hieronymus Zanckius in Miſcellaneis fatetur, ſe dediſſe operam, vt liber Hesbuſii de cœna Domini ſcriptus, ſupprimeretur: additq́, eſſe officium magiſtratus abolere Lutheranorum ſcripta, contra Caluiniſtas edita.* Verba eius hæc ſunt: *Sed miror ſanè vehementer, potuiſſe ab eo Senatu, qui ſemper habitus fuit, &c. prudentiſſimus, &c. permitti, vt contumelioſi iſti libri, qui nihil aliud ſunt quàm eſca incendiorum, imò faces iam accenſæ ad omnes Eccleſias nouis diſſidiorum & inimicitiarum flammis concremandas, in eà imprimantur vrbe, quæ ſolebat eſſe ceu mater Eccleſiarũ omnium. &c.*

Verba Schluſſelb.

Caluiniſtæ Heidelbergenſes non modò Catechiſmũ Lutheri & Brentij palam vetuerunt, ſed & omnes commonefecerunt, vt à cæteris quoque illorum ſcriptis quàm diligentiſſimè abſtinerent.

Georg. Eder. in Inquiſit. Euang. tab. 32

Hinc apparet, inquit Lutheranus Schluſſelburgius, *Sacramentarios in id potiſſimum incumbere, vt ipſorum blaſphemi libri ſoli ab omnib. hominib. legantur. Noſtra verò (*Luth.*) ſcripta*

ex rerum

ex rerum natura funditus exstirpetur, vtpote inuulgatione publica & lectione indigna. Sicut hic videmus Zanchium Eristicum, iniquissimo ferre animo Heshusii & Valentini Erythraei librorum de Cœna Domini publicationem in Argentinensi vrbe admissam fuisse.

CALVINVS etiam docet, *libros diuersos à sana* (hoc est, à sua) *doctrina non esse tolerandos, vt vel proponantur, vel legantur in cœtu virorum, sed exurantur. Notetur diligenter,* inquit idem ille Schlüsselburgius, *Sacramentarii volunt sua blasphema scripta vbique publicari, & postulant ea ab omnibus legi, è contra nostris Theologis* (Lutheranis) *prœla inhiberi cupiunt, & ægerrimè ferunt, quando nostros auditores & discipulos ab ipsorum hæresi præmonere solemus.*

Hæc Caluiniani in Luheranos libros, quibus Lutherani egregiè vicem reponunt: nam *vt Lauatherus Zuinglianus testatur, Lutherani sua tantùm* (scripta) *hominibus obtrudere conantur, & nostrorum* (Zuinglianorum) *lectione suis auditoribus interdicunt, contra manifestam Apostolorum doctrinam, & veteris Ecclesiæ traditionem.*

Ex Schluss.

Idem Ministris Lubeccensibus obiiciunt Cingliani, Vtenhouius, Micronius & Lasckius in Actis sacramentariis, vbi hoc modo eos compellant: Vestros duntaxat præter modum libros suspicitis, ac nostros interim non modò non legitis, sed etiam despicitis & execramini, eorumq; lectionem vestris seueriter interdicitis, nobisq; adeo omnibus, nondum tamen legitimè auditis, aqua & igne interdicitis.

Idem obiiciunt Caluinistæ concionatoribus Hamburgensibus. Idem Cinglius Lutheranis obiecit, vt Lauatherus in Historia Sacramentaria commemorat. Heidelbergenses etiam Sacramentarii in confessione pia de cœna Domini, Lutheranos de eadē re insimulāt.

Idem Lutheranis obiectat liber Caluinisticus; qui inscribitur *Orthodoxus*; (à Lutheranis vocatur *Cacodoxus*) *consensus.*

Cûm celeberrima quædam Germaniæ ciuitas Zvvinglii & Oecolampadii libros de Eucharistia prohibuisset, Zvvinglius data ad eam Epistola, inter cætera sic scribit: *Per Deum & fidem veram vos obtestor, ne nostræ Ecclesiæ & Tigurinorum ciuitatis exemplum vel contemnere vel damnare libeat, quæ omnes cuiuscunq; tandem sint generis, libros Papisticos, Anabaptisticos, &c. liberè venundari, emi, legiq; permittit. Eodem modo, vos quoq; Oecolampadii, Argentinensium, Augustanorum, ac meos libros in vrbe vestra venum exponi, haberi ac legi patiamini.*

Lambertus Danæus indignissimè fert, & conqueritur Lutheranos publicè proscribere Caluinistarum libros, & lectione eorum populo interdicere: atq; promulgationem vsquam fieri, prohibere, more Pontificiorum, ad extinguendum omnis veritatis lumen.

Quid quod Caspar Cruciger, Christophorus Pezelius, Fridericus VVidebramus, & Henricus Mollerus, propter Caluinismum ab Illustrissimo Saxoniæ Electore in vincula cōpacti, nō aliter abire pmissi sunt, quàm vbi iurauerāt in certas quasdam conditiones, præter cæteras, etiā in hanc: se de cœna Domini nihil docturos, concionaturos, moturos, scripturos, nisi consensu & permissu Illustrissimi Electoris: nec de vllo alio argumēto librum vllum se publicaturos, nisi permissu & approbatione eiusdem Principis. Adeò Lutherani non modò iam natos, sed & ex Caluinianorum lumbis nascituros libros exterminant & proscribunt: Sæuiores iudicio Caluinistarum, Ægyptiis, qui infantibus nondum editis parcebant, editos exponebant.

Schlussel lib 3 de Theolog. Caluinist. art.1.pag.9

Nec abnuunt Lutherani querelas istas Caluinistarum esse veras: *Non diffitemur*, inquit Lutheranus Superintendens, *nostros magistratus in quibusdam locis, bibliopolis*

interdicere, ne libros Hæreticorum, Pontificiorum, Anabaptistarum, Caluinistarum, & id genus phanaticorum hominum, sine discrimine, quibuslibet diuendant, sed habita ratione personarum ementium videant, ne idiotis & imperitis, venenata & erronea scripta communicent, qui nondum confirmati in doctrinæ Christianæ fundamentis, sine vllo iudicio ea legentes, facilè possint seduci. Doctis autem & intelligentibus liberum est, quoslibet Scriptores, apud nostrates bibliopolas prostantes, emere ac perlegere. At quid si apud vestros Bibliopolas non prostent, idq; ideò, quòd Edicta magistratuũ prostare interdicant. Certe libros Caluinistarũ quibusdã in locis Lutheranis simpliciter ꝓhiberi sicut apud nos iidem libri prohibentur; allatæ Caluinistarum querelæ satis superq; declarant, vt & ea, quæ VVirtembergenses scribunt in Refutatione Caluinistici consensus.

Vides Lector, pugnam Caluinianorum & Lutheranorum. Accusant Caluiniani Lutheranos: Lutherani Caluinianos, quod isti horum: & hi illorum libros ex humana societate pellendos eiiciendosq; sanciant. Quorumnam querela & accusatio iusta, quorum iniqua? Ego equidem sic statuo, rectissimè agere Lutheranos, cum libros Caluinianos vetant, & rursus vigilantis magistratus partes explere Caluinianos, cum libros Lutheranos opprimunt, neue succrescant, enituntur: Caluinianos autem iniquè agere, quãdo conquerũtur prohiberi libros suos, & Lutheranos non maiore vti iure, cum lamentantur suos libros à Caluinianis damnari, & ex communi hominum consortio tolli. Quod demonstrabitur hoc loco non meis, sed Lutherani Schlusselburgii rationibus paulò generalius, quàm ipse accipiat, ; acceptis.

Nam I. Magistratum impiè ac temerè nõ agere, cum *distractionem & diuenditionem librorum, qui erroribus ac hæresibus*

bus scatent, nō permittit sine discrimine; primò inde liquet, *quia verißimè dictum est ab Erasmo, nullum venenum esse præsentius malo libro.*

II. Quia *ex noui testamenti & primitiuæ Ecclesiæ historia certum est, Apostolos & eorum successores, non tantùm malorum librorum lectione suis auditoribus interdixisse, verùm etiam eiusmodi libros comportatos coram omnibus, exussisse, vt Act. 19 legitur:* & vt S. Lucas ait, *computatis pretiis illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium, vt rectè vetus transtulit interpres,* inquit Losius: *non nummûm, vt Erasmus vertit in annotationibus. Est autem summa vt Budæus supputauit lib. 5. de Asse, eiusq; partibus, quinq; millia coronatorum. hoc est, 6250. aureorum Rhenanorum.* Quidam summam faciunt 5600. *Quis hoc miraculum efficacia prædicationis Euangelicæ editum, satis dignè explicare posset?* ait Brentius. *Ephesii Magicis artibus mirum in modum dediti erant. Horum multi comportatos libros exusserunt coram omnibus, & supputatis preciis illorum, repererunt quinquaginta millia denariûm, quæ summa, si ad nostram monetam exigas, plusquam quinque millia aureorum Rhenensium valet.* Summa *ergò admiratione dignum est, quod non vnus sed multi; nec tales, quos resipiscenti paruo constet, sed qui magno suos libros comburunt, potentia Euangelii resipiscunt, & dignos pœnitentiæ fructus afferunt. Immane, quanto interuallo Ephesii illi, nos (* Lutheranos & Caluinianos*) post se relinquant. Illi enim vna hora dispendium plusquam quinq; millium aureorum fecerunt, tantum; vt palàm & ingenuè fidem suam in Christum testarentur, & Magicas suas artes detestarentur; Nos autem vix vnius vel alterius floreni iacturam æquo animo toleramus;* vt libros Lutheranos & Caluinianos, eiusdemq; farinæ alios aboleri, & per fumum in tenues auras conuerti permittamus.

Losß. in c. 19. Act.

Brent. in c. 19. Act.

Sed ad Ephesios *redeamus,* monet Rudolphus Gvalterus Zvvinglianus, *quorum multi curiosis artibus hucusq; dediti fue-*

Rudol. in c. 19. Act.

fuerant, nunc autem propiore numinis afflatu tacti, libros publicè cōgestos exurūt. Vbi nō Magicos modò libros intelligunt, sed omnes alios quoq; quotquot inutilibus, & offēdiculi plenis studiis potiusquā pietati seruiunt, quales ferè sunt Astrologici, Geomantici, fatidici, amatorii, & si qui alii sunt huius generis. Indicatur verò librorum pretium, quod si ad Germanicæ monetæ rationem supputes, ad summam florenorum sex millium & sexagintasex ascendet. Ita verò sanctissimi homines, tùm sibiipsis, tùm aliis imposterum peccandi occasionem eripere voluerunt. Estq; hoc proprium eorum, qui verè pœnitent, quod cum peccatis illorum quoque instrumenta odisse solent, nec piget illos, quantumuis pretiosissimarum rerum iacturā facere, quas sibi aliquādo offēdiculo fuisse norūt. Quare nec peccatorum atrocitatē intelligere, nec verè pœnitere putandi sunt, quotquot scelerum instrumenta adhuc seruare & retinere solent, qualia ferè nostro tempore habentur imagines, &c. libri superstitionum magistri, amatoria scripta, lasciuæ vestes, & alia huius generis infinita. Hæc Zuuinglianus ille Tigurinus.

Schlusselb. *Falsissimum ergò est, quod Lauatherus affirmat, librorum suspectorum, & impiorum prohibitionem, esse contra manifestam Apostolorum doctrinam, & morem veteris Ecclesiæ.*

Bulling. in cap. 19. act. *Nemo enim negat,* inquit Bullingerus, *impios & malos libros esse exurendos. Et libri Ephesii idololatriam resipiebant, proinde digni erant, qui exurerentur.* Quocirca, si Lauatherus Ephesiorum exempli memor non erat, oportebat, vt saltem sententiæ sui Symmistæ, & fortasse etiam Magistri, Bullingeri, vt & Gualtheri memor esset, ne ex eadem Tigurina Schola eadem de re diuersa pronunciata prodirent.

Ex Schlusselb. Igitur reiecta Lauatheri manifestè falsa assertione, dubium non est, hunc morem comburendi libros prauos *semper in Ecclesia Dei obstinatissimè vsurpatum & retentum fuisse à sanctis Patribus;* id quod inde etiam apparet (& hoc sit tertium

tertium nostræ sententiæ stabiliendæ argumentum) *quod multorum Hæreticorum nomina & errores recensentur, quorum tamen scripta non exstant, vt ex Epiphanio, Tertulliano, Hieronymo & aliis demonstratur. Philastrius, synchronus Ambrosii, scripsit librum de 128. Hæresibus, sicut Augustinus refert, & tamē nullum tot Hæreticorum scriptum amplius exstat.* Quod argumento est, eos à veteribus illis, & orthodoxis Christianis, quoquo modo fieri poterat, oppressos, abolitos, & in cinerem conuersos esse.

IV. *Tempore Marciani Imperatoris, in communi Concilio Chalcedonensi decretum est, vt comburerentur libri Manichæorū, Nestorii & Eutychetis,* inquit superintendens, & rectè quidem de libris Eutychetis. de cæteris num erret; viderit ipse: cur ergo parceretur libris Caluinistarum & Lutheranorum; Eutychianis illis nihilo sanioribus & rectioribus?

V. *Cum Magistratus sit custos & executor primæ quoq; tabulæ, non tantum peccata, hæreses, blasphemias, & falsa dogmata &c. abolere & prohibere debet; sed etiam occasiones eiusmodi rerum Magistratum tollere oportet: non igitur culpandi sunt illi, qui corruptelistarum* (Caluinistarum & Lutheristarum) *libellos prohibent omnibus communicare vel diuendi.*

VI. *Magistratus rectè facit admonens subditos de cauendis adulterinis monetis: Medicus non peccat, quando ægroto noxios & venenatos cibos prohibet, & hæc tamen omnia tantùm corpora humana concernunt. Multò verò magis piè & laudabiliter agit magistratus, prohibens lectionem & diuenditionem impiorum librorum, quibus animæ hominum immortales infici & seduci possunt.*

VII. *Qui libros impuros, obscænos (*& impios) *omnibus passim, &c. diuendit aut communicat, similiter facit, ac is, qui furioso gladium porrigit, cum enim homines à natura ad falsas opi-*

niones & pravâ dogmata procliues sint, ex scriptis venenô infectis errores instar fomitis, facillimè concipiunt & imbibunt, qui deinde difficulter & vix magno cum labore extirpari & auferri possunt. Si has & similes rationes Magistratus noster considerans, scripta Caluinistarum (& Lutheristarum*) blasphema, scurrilia, impia & maledica, non omnibus promiscuè diuendi ratione sui officii curat, nemo pius, in quo vel guttula Christianæ pietatis residet, id iure reprehendere potest.*

Quapropter cum Caluiniani reprehendant Lutheranos ob prohibitionem librorum Caluinisticorum, & Lutherani Caluinianos ob interdictum librorum Lutheranorum, sequitur ex Schlusselburgii ratiocinatione, ne *guttulam* quidem *Christianæ pietatis* in his vel in illis residere.

Quod autem Caluinistarum (& Lutheranorum) *libri obscœnitatibus, blasphemiis, erroribus, & plurimis palpabilibus nugis scateant, id demonstrari potest abundè ex scriptis Bezæ. Idem testantur multi libri Caluini, Cingli, Lascouii, Kleinuitzij, Tossani, Danæi.* Idem liquet ex Tomis Lutheri, maximè ex Sermonibus Epularibus, seu conuiuialibus. Præterea ex operibus Philippi, Brentii, Hesshusij, Illyrici, VVestphali & talium sexcentorum. *Hæc verissima sunt, quæ hic à me asseruntur, & quidem adeò vera, vt ipsosmet Sacramentarios* (& Lutheranos) *pigeat & pudeat futilitatum & blasphemiarum* (& sordium) *quas Beza* (& Lutherus) *in quibusdam libris, sine metu diuinæ maiestatis euomuit. Si quis de hac re ambigere volet, ille duos Dialogos Bezæ, contra Hesshusium* (& librum Lutheri contra Papatum) *legat, qui certè non ab homine, sed ab ipso incarnato Beelzebub exarati esse videntur. Horret animus blasphemias istas obscœnas, & diabolico atramento tinctas referre, quas impuri isti conuiciatores eructauerunt. Optarem ipsis, vt libros istos cum omnibus impiis & blasphemis scriptis, quæ plurima emiserunt in lu-*

cem, abolerent, ne à teneris, piis & castis hominibus in æternum viderentur.

IIX. Caluinus etiam docet, libros diuersos à sana doctrina non esse tolerandos, vt suprà vidimus.

Idem docet Bullingerus. Et tamen immemor suæ doctrinæ, eodem loco stomachatur aduersus illos, qui agebant, quod Bullingerus agendum esse monebat: *Adeò*, inquit, *sæuit quorundam dira in veritatem rabies, vt ne à Bibliorum quidem abstineant proscriptione & incendio.* Sed immeritò excandescit Bullingerus. Nam qui Biblia Zuuingliana & Lutherana (hæc enim *Bibliorum* nomine intelligit) flammis tradit, is non magis aliquo crimine se obstringit, quã Ephesij, qui libros curiosarum artium Vulcano corrigendos & excudendos, vel potius extrudendos tradiderunt.

Bulling. in cap. 19. act.

Scimus insuper, *ipsos Zuuinglianos ægerrimè tulisse, & grauiter expostulasse cum aliis, quòd impios Serueti libros & publicis typis inuulgari & in aliorum manus venire passi essent.*

Imò Caluinus ad Ministros Synagogæ Francofordiensis Epistolam dedit; qua monuit, sedulò vt cauerent, ne SERVETI libri Francoforti venderentur. *Nebulo hic* inquit Caluinus de Serueto, *cùm ex Germania profugus sub fictitio nomine in Gallia latuisset, nuper ex priore illo libro & nouis figmentis, quæ sibi fabricatus est, maius volumen consarcinauit, quod Viennæ in Vrbe Lugduno vicina, clanculum excusum est. Eius autem multa exemplaria proximis nundinis Paschalibus Francofordium deuecta fuerant, verum Institor Typographi, cùm admonitus foret, nihil illic præter immensam errorum farraginem contineri, suppressit, quidquid habebat. Quàm multis erroribus, imò prodigiosis in DEVM blasphemiis scateat, longum esset referre.* Paucis interiectis. *Vestrum est dare operam, ne hoc tam pestiferum venenum longiùs emanet. Nuncius vobis referet, in qua Apotheca sint libri, & quo numero. Librarius*

Caluin. epist. 153.

nisi fallor, exuri patietur. Quodsi quid obstaculi esset, vos tam fore cordatos confido, vt mundus tam noxia corruptela purgetur, &c. Et vt ingentem Caluini sollicitudinem clarius perspiciamus, preces adiungit, & quidem efficacissimas. Ait enim, *Quanquam ita de vestra integritate sum persuasus, vt vos esse admonitos sufficiat: rei tamen magnitudo postulat, vt per Christum vos obtester, ne vobis effluat occasio, vt sedulò sitis ad officium vestrum intenti.* Huc vsq; Caluinus.

Lutherus itẽ & Lutherani Zvvingliãos libros vetuerũt. Exemplũ integræ ciuitatis Lutheràæ adduxi iam ante ex Zvvinglio, qui alicubi Luthero supplicat, vt patiatur suos suorumq; adiutorum libros à Lutheranis legi: *Aude*, inquit, *hoc, mi Luthere, quod nos sumus ausi; libros nostros apud omnes Ecclesias legi patere, nam nos tam tua in hac re, quàm Pontificiorum libros commendauimus ad legendum.*

Zvvingl. Tom. 2. in Exegesi Eucharistici negotii contra Lutherum.

Nec Zvvinglii tantum libros Lutherus damnauit; sed & Erasmi, & quidem edicto plusquàm Basilico. *Omnibus impero, iussu Dei,* inquit Lutherus, *vt Erasmum odio habeant, illiusq; libros fugiant:* Eiusdem Lutheri sunt isti versiculi;

Luth. in Sermon. conuiuali.

Qui Satanam non odit, amet tua carmina Erasme.
Atq; idem iungat furias, & mulgeat Orcum.

Quam parodiam expressit à Luthero summa operum Erasmicorum execratio; & quidem cum non in Parnasso, sed in lecto esset, vt vel hinc agnoscamus facilem illam Lutheri venam fundendi carmina. Scribit idem Lutherus, se nullum *aduersus se scriptum librum penitus perlegisse: excepta Diatribe Erasmi; sed lectis duabus tribusué pagellis, Deæ Cloacinæ & Stercutio consecrasse, sordibusq; abstergendis destinasse.*

Luth. in Serm. conuiuali.

Cur ergo isti sibi mutuò, & Catholicæ fidei professoribus succensent, quando pestilentes libros prohiberi, & sordibus deputari vident; cum ipsi malos libros prohibẽdos, lacerandos & exurendos esse tradant? Cur iniquè ferunt

runt, homines præmoneri, vt à pernicialium librorum lectione sibi temperent?

Multi circumferunt Serueticas blasphemias, inquit Philippus, *contra Filium Dei. Et Thammerus editis libris transformat Euangelium prorsus in Ethnicas allegorias. Tales furores damnamus vnà cum ipsis Auctoribus, quos, manifestum est, esse organa Diabolorum,&c. pertinet ad officiũ politicæ potestatis, &c. prohibere blasphemias, & punire blasphemos, vt scriptum est Leuitici 24. In multis locis turbant Ecclesias & Stenckfeldiani libelli, & satellites,&c. Testamur nos Stenckfeldii errores improbare.*

Philip. in Act.VVor. tom.4.operũ Philip.

In vtraque Academia, VVitebergensi & Lipsiensi (inquiunt VVitebergenses) *seuera animaduersione est opus, ne infamantia aut alia huius generis leuia aut futilia, sed vtilia ad institutionem & disciplinam scripta exprimantur. Ideoque Typographis mandatum, ne sine permissione Rectoris quidquam exprimendum recipiant.*

VVitteber. lib.de Interim.

IX. Meritò prohibent Caluiniani Lutheranos, & Lutherani Caluinianos, & Catholici vtrorumque libros, quia vt ait Philippus Melanchthon, Lutherocaluinianus, vel Caluinolutheranus: *Plurimùm refert, quales libri veniant in manus hominum, cauendumque, ne spargantur impia dogmata, aut famosi libelli. Hinc officinæ Typographicæ negligendæ non sunt. Ideò Magistratus in singulis locis præficiant certos inspectores, seu censores officinis*, monet Philippus, *ne liceat edere libros non approbatos ab his censoribus.* Qua de caussa, *in benè constitutis Rebuspublicis Christianis, est inspectio, quæ est potestas ab Ecclesia vera, & magistratu pio, quibusdam Ecclesiasticis, &c. viris doctis & piis commissa, qua libri tùm recens scripti, tùm ex veterum monumentis eruti inspiciuntur & examinantur, & censentur, an editio eorum & inuulgatio fieri possit cum Ecclesiæ & Reipublicæ, pietatis & honestatis commodo aut detrimento.*

Quin & priuilegijs libros exornare, non parum emolumenti adfert. *Priuilegia nouis libris impetrari, nec abs re olim, nec sine publico bono constitutum fuit*, ait CALVINVS, *Hoc enim remedio decebat coerceri furiosam istam scripturientium libidinem, quæ tot librorum examina, nullo modo, nullo delectu, nullo pudore subinde nobis parit. Adeò vrit non paucos stolidæ nominis cupiditas, vt malint quouis facinore vtcunque innotescere, quàm benè latere. Nunc immodica sua facilitate pessimè consulunt Reipublicæ Principes, qui non modò malos libros edi permittunt, sed pessimos quoque suo suffragio comprobant.* Ita Caluinus.

Caluin. epist. 1.

Ex his igitur, quæ Lutherani & Caluiniani ipsimet scribunt, perspicuè apparet, quàm iniquè agant, cùm se multis conuicijs ob libros huius aut illius partis interdictos lacerant, aut, cùm Censores constitui nolunt, qui libros censeant, & num luce, an tenebris digni sint, dijudicent.

Repeto, iterũq; repetã, laudandos esse Lutheranos, cũ Caluinianorum, & Caluinianos pari præconio dignandos cùm Lutheranorum libros suis à finibus exterminant, imò & hoc addo, maiora encomia merituros, si quæuis pars non modò aduersariæ partis, sed suos quoque libros damnaret, ita vt Lutherani & Caluiniani nec Caluinianos, nec Lutheranos libros ferrent, sed omnes pari suffragio repudiarent, Censoresque seuerissimos constituerent, qui vbique aduigilarent, ne quis liber Lutheranus aut Caluinianus typis à Typographo describeretur, aut à Bibliopola venderetur, vt apud Catholicos moris est; quos Caluiniani & Lutherani ob id in crimen vocare non deberent, si sibi consentanea loqui vellent, cùm

faciant,

faciant, quod ipſimet faciendum eſſe tanta ſollicitudine monent.

At dicent LVTHERANI: Suos libros non eſſe dignos interdicto aut rogo. Cæterùm idem magno clamore affirmant de ſuis Caluiniani. Idem de ſuis Anabaptiſtæ, idem Seruetiani. An idcircò Lutherani libros iſtos à proſcriptione, relegatione & pyra liberant, quia parentes eorum innocentes pronunciant? Si ergò Lutherani fidem non adhibent Caluinianis talia aſſeuerantibus; cur Caluiniani, aut auitæ Religionis propugnatores crederent Lutheranis, bonitatem, præſtantiam, puritatem & innocentiam librorum ſuorum deprædicantibus. Arius, Apollinaris, Eutyches, Neſtorius, ſimileſque peſtes olim ægrè ferebant, libros ſuos à Concilijs & Imperatoribus proſcribi, an ideò, quia ægrè ferebant, proſcribendi non erant? An ideò boni erant, quia peſſimi Auctores aiebant eos eſſe bonos?

Salutaris igitur eſt hæc circa libros cura, quæ Eccleſiæ ſemper curæ fuit, vt toto primo libro, allatis ex tota antiquitatis memoria exemplis demonſtramus, voluimuſque de induſtria rem altius repetere, vt hæreticorum ora obturaremus: qui contra ſuam doctrinam, fideliūq; perennē morē Catholicos calumnijs onerant, & infinitis criminationibus proſcindunt, quòd libros pernicioſos abolere, aut ſi vtiles alioquin ſunt, maculas tamen næuoſque aſperſos habeant, emaculare & expurgare ſtudeant, quaſi mos iſte Chriſtiano orbi vſq; ad hanc noſtram ætatem inuſitatus fuerit.

Tractarunt hoc ipſum argumentum, etſi non ex inſtituto, proprioque opere, Catholici Scriptores,

Ioan-

Ioannes Gerson libro contra Romantium de Rosa. Alphonsus à Castro lib.2. de iusta hæret. punitione, capit.15. 16. & 17. Cardinalis Bellarminus lib.3. de Laicis, cap. 20. Ioannes Capetius lib. de modo coërcendi hæreticos cap. 30. & Petrus Binsfeldius Comment. ad L. Culpa, C. de maleficis & Mathematicis. Sed cæteris copiosius & ex professo materiem hanc exsecutus est Gabriel Putherbeus Turonicus tribus libris; quos clarissimus vir Doctor Ioannes Baptista Ficklerus, Consiliarius Bauaricus, pro suo de patria benè merendi studio in Germanicam linguam transtulit. Horum vestigijs insistentes laboribusq; adiuti hos duos libros confecimus, qui, vt tibi, lector fructuosi sint ac salutares, Deum ex animo precor, supplexque veneror.

AD

AD MAGNIFICVM ILLVstrem atq; Generosum Dn.

IOANNEM ERNESTVM FVGGERVM, BARONEM

nem in Kirchberg & Weissenhorn, Academiæ Ingolstadiensis RECTOREM

CARMEN

PHILIPPI MENZELII, P.L.

MEDICINÆ DOCTORIS ET PROFESSOris in Academia Ingolstadiensi.

SI vetus illa sacro Tharsensis ab ore magistri
Manauit vox plena fide, & verißima dictu:
Colloquiis sanctos prauus abolescere mores:
Quis stupor, aut furor est, aut deplorata phrenesis,
Scripta per authorum, nullo discrimine, nullo
Obuia delectu, cæcaq; libidine ferri?
Principiò angusti nos terminus admonet æui,
Parcere præpetibus fugitiui temporis horis,
Optima sectantes, vt sedant quæque: nec vltrò,
Ingenii satiare famem dum tendimus, atrum
Certatim lolium, pingui pro farre, legentes.
Quid verò, molli coluber si tortilis herbæ
Sæpe subest? tectusque latet? morsuque venenum
Intentat? Procul esse sua iubet vrbe Poëtas
Socraticæ princeps Sophiæ, quòd pectora vulgi

Flexanimo sermone trahant. Quantò æquius ergò
Auribus, atque oculis, omnique exclusa piorum
Concilio, Herculeas trans exules illa columnas,
De re CHRISTIADVM, *de relligione, Deoque*
Impia doctrinæ nouitas, triuenefica Siren,
Dulce canens: cui mille artes, cui mille colores,
Verborum specie, & titulis, fucoq; sacrorum,
Dementare animos. Hæc Socratis illa cicuta est,
Quæ, celerans fatum, generoso mista Falerno,
Diditur in vitæ latebras, & corporis arcem.
Quin ergo, Heroum soboles, flos, ARIOVISTI,
FVGGARIDVM; *cui nostra suos Academia fasces*
Submittens, humerum summo insigniuit honore,
Effulgentem ostro, & pretiosæ pellis amictu:
Quin ea versamus tantùm monumenta, diurnâ,
Nocturnaq; manu, quæ commendata per orbem,
De meliore nota, doctisque piisque leguntur:
Contrà autem, iustis quæ sunt delenda lituris,
Mittimus ad coruos, flammaq; abolemus & vndis?
Vna salus nobis, ea nos firma anchora fundet,
Hoc sub diluuio, properantis ad vltima, mundi,
Robore Nohææ, tabulisque includier Arcæ.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV *per superiorem Germaniam.*

DVos istos libros, de iure & more prohibendi & abolendi libros hæreticos & noxios aduersus Iunium, Pappum, aliosque Prædicantes conscriptos auctore P. IACOBO GRETSERO

SERO Societatis nostræ Theologo, à quatuor Patribus itidem Theologis visos & approbatos Ego GREGORIVS ROSEFFIVS Societatis IESV per Germaniam superiorem Præpositus prouincialis, potestate mihi ab admodũ R.P.N. Præposito generali P. CLAVDIO AQVAVIVA facta, typis mandari permitto. In quorum fidem hoc Auctori testimonium manu nostra subscriptum, sigilloque munitum dare voluimus. Ratisbonæ, die 10. Nouembris, Anno 1602.

GREGORIVS ROSEFFIVS.

Facultas D. Decani Facultatis Theologicæ in Academia Ingolstadiensi.

DVo isti libri de iure & more prohibendi libros noxios, excudi poterunt: nihil enim aut fidei, aut bonis moribus contrarium continent.

PETRVS STEVARTIVS SS. Theologiæ Doctor, Professor, Coloniæ ad SS. Apostolos Præpositus, &c. & Collegii Theologici pro tempore Decanus.

REGVLÆ QVÆDAM EX INDICE LIBRORVM PROHIBITORVM.

REGVLA II.

HÆresiarcharum libri, tam eorum qui post prædictum annũ hæreses inuenerunt, vel suscitarunt, quàm qui hæreticorum capita aut Duces sũt vel fuerũt, quales sũt Lutherus, Zvvinglius, Caluinus, Balthasar Pacimontanus, Schvvenckfeldius, & his similes, cuiuscunque nominis, tituli aut argumenti existant, omninò prohibentur.

Aliorum autem hæreticorum libri, qui de religione quidem ex professo tractant, omninò damnantur.

Qui verò de Religione non tractant, à Theologis Catholicis iussu Episcoporum & Inquisitorum examinati & approbati permittuntur.

Libri etiam Catholicè conscripti, tam ab illis, qui postea in hæresim lapsi sunt, tam ab illis, qui post lapsum ad Ecclesiæ gremium rediere, approbati à Facultate Theologica alicuius Vniuersitatis Catholicæ vel ab Inquisitione generali, permitti poterunt.

REGVLA V.

Libri illi, qui Hæreticorum auctorum opera interdum prodeũt in quibus nulla aut pauca de suo apponũt, sed aliorum dicta colligũt, cuiusmodi sunt Lexica, Concordantiæ, Apophtegmata, Similitudines, Indices & huiusmodi, si quæ habeant admixta, quæ expurgatione indigeant, illis Episcopi & Inquisitoris vnà cum Theologorum Catholicorum consilio sublatis, aut emendatis permittantur.

REGVLA VII.

Libri, qui res lasciuas, seu obscenas ex professo tractant, narrant, aut docent, cum non solùm fidei, sed & morum, qui huiusmodi librorum lectione facilè corrumpi solent, ratio habenda sit, omninò prohibentur, & qui eos habuerint, seuerè ab Episcopis puniantur.

Antiqui verò ab Ethnicis conscripti propter sermonis elegantiã & proprietatem permittuntur; nulla tamen ratione pueris prælegendi erunt.

REGVLA VIII.

Libri quorum principale argumentum bonum est, in quibus tamen obiter aliqua inserta sunt, quæ ad hæresin, seu ad impietatem, diuinationem seu superstitionem spectant, à Catholicis Theologis Inquisitionis generalis auctoritate expurgati, concedi possunt.

Idem iudicium sit de prologis, summariis seu annotationibus, quæ à damnatis auctoribus, libris non damnatis appositæ sunt, sed posthac non nisi emendati excudantur.

DE

DE CORRECTIONE LIBRORUM EX INDICE CLEmentis IIX. Pont. Max.

§. I.

HAbeant Episcopi, & Inquisitores coniunctim facultatem, quoscunque libros iuxta præscriptum huius Indicis expurgandi, etiam in locis exemtis, vbi verò nulli sunt Inquisitores, Episcopi soli.

Librorũ verò expurgatio non nisi viris eruditione & pietate insignibus committatur, iique sint tres, nisi forte considerato genere libri, aut eruditione eorum, qui ad id deligentur, plures vel pauciores iudicentur expedire.

Vbi emendatio confecta erit, notatis capitibus, paragraphis & foliis manu illius, vel illorum, qui expurgauerint, subscripta reddatur eisdem Episcopis & Inquisitoribus, vt præfertur, qui si emendationẽ approbauerint, tunc liber permittatur.

§. II.

Qui negotium susceperit corrigendi atque expurgandi, circumspicere omnia, & attentè notare debet, non solum, quæ in cursu operis manifestè se offerunt, sed si quę in scholiis, in summariis, in marginibus, in indicibus librorum, in præfationibus, in epistolis dedicatoriis, tanquam in insidiis delitescunt.

Quæ autem correctione atque expurgatione indigeant, vide lib. 2. c. 10.

§. III.

In libris autem Catholicorum recentiorũ qui post annum Christianæ salutis 1515. conscripti sunt, si id, quod corrigendum occurrit, paucis demptis aut additis emendari posse videatur, id correctores faciendum curent, sin minus, omninò deleatur.

§. IV.

In libris autem Catholicorum veterum, nihil mutare fas sit, nisi vbi aut fraude Hæreticorum, aut Typographi incuria manifestus error irrepserit.

Si quid autem maioris momenti, & animaduersione dignum occurrerit, liceat in nouis editionibus, vel ad margines, vel in scholiis adnotare, ea in primis adhibita diligentia, an ex doctrina locisque collatis eiusdẽ auctoris sententia difficilior illustrari, ac mens eius planius explicari posset.

§. V.

Postquam Codex expurgatorius confectus erit, ac mandato E-

piſcopi & Inquiſitoris impreſſus, qui libros expurgandos habebunt, poterunt de eorundem licentia iuxta formam in codice traditam, eos corrigere atq; purgare.

His conuenienter, quæ prius partim Pɪᴠѕ IV. partim poſtea Cʟᴇᴍᴇɴѕ IIX. ſanxit, concinnatus eſt in Belgio Index expurgatorius librorũ, qui hoc ſæculo prodierunt, vel doctrinæ non ſanæ erroribus inſperſis, vel inutilis & offenſiuæ maledicentiæ fellibus permixtis, *Philippi II.* Regis Catholici iuſſu & auctoritate, quem Indicẽ Iunius alijq; Prædicantes exagitandum ſuſceperunt.

INDEX CAPITUM
Libri Primi.

30. *De*

LIBER SECVNDVS.

DE

DE IVRE ET MORE PROHIBENDI, EXPVRGANDI ET ABOLENDI LIbros hæreticos & noxios Liber primus.

CAPVT PRIMVM.

Ingressus ad sequentem disputationem de iure & more prohibendi, corrigendi & abolendi libros hæreticos & noxios.

CONSCRIPTVS & postea typis descriptus est ante aliquot annos libellus quidam hoc titulo: *Index expurgatorius librorum, qui hoc sæculo prodierunt, vel doctrina non sanæ erroribus inspersis, vel inutilis & offensiuæ maledicentiæ fellibus permixtis, iuxta sacri Concilii Tridentini decretum: Philippi II. Regis Catholici iussu & auctoritate, atque Albani Ducis consilio ac ministerio in Belgio concinnatus anno M. D. LXXI.* Cuius cùm Franciscus Iunius Caluinista exemplar ex Plantiniana Typographia nactus esset, euulgandum censuit, præfixa præfatione calumniis & sycophantiis plenissima, quam his duobus libris refellam, cùm, vt Iunii vanitatem Lectori patefaciam, tùm vt aliorum

Prædicantiū clamores comprimā, qui hūc Indicē semper in ore habent, Catholicisq; summi sceleris loco obiectant.

Ex quorum numero, si primas tribuam duobus Prædicantibus Palatinis Heilbrunneris, cæteros, opinor, nulla iniuria affecero. Mentiuntur isti Iesuitas indicem illum fecisse. Respondere pro nobis possem, primò, eximii Poëtæ verbis: *Quod illi maledictum vehemens existimant, eam laudem hic ducit maximam*: quid enim reprehensione dignum committit ille, qui sedulam dat operā, vt libri pestiferi aut omninò extermineniur, aut certè si quos næuos interspersos habeant, emaculentur? Quid non laude dignum in hoc vel facto, vel conatu, cum venenum, quo animi pereunt, latius & perniciosius non propagetur, quàm per libros. Optimè igitur de mortalibus meretur, qui aut ipse huiusmodi libros abolet vel castigat; aut quomodo purgandi & castigandi sint, viam & rationem monstrat; quod egregiè auctores Indicis expurgatorii præstiterunt.

Deindè dico, Prædicantes ab ipso Indice redargui vanitatis; Iesuitas autem absolui. Nam neque Rex Philippus in suo Diplomate, neque Arias Montanus in sua præfatione vllam Iesuitarum mentionem facit. Nam Montanus Regi inprimis, deindè Duci Albano (quod Prædicantibus iucundum nomen) censuram istam adscribit; qui quibus auxiliis vsus sit, docet his verbis Montanus: *Communicato cum Regiis Senatoribus consilio, atque omnium calculis probatò, litteras ad Archiepiscopos, Episcopos, Vniuersitates omnes, aliosque cum doctissimos viros, tum ciuitatum Senatus dedit: apud quos librorū expurgandorum classibus distributis, lectionis suscipiendæ ac ineundæ & sententiæ de singulis describendæ, atque ad se mittendæ curam esse voluit; meque eius rationis procuratorem nominauit. Nouem autem ferè mensium spatio singuli commissas sibi partes transfigentes vnà cum sententiis suis indices miserunt locorum omni-*

um,

um, in quibus aliqua vel minima offensio, vel offensionis suspicio notari posset: nullis etiam leuissimis rebus prætermissis: id enim Ducis consilium, mandatumque fuerat; vt postea collatis singulis librorum indicibus cum libris ipsis & sententiis examinatis, locisque recensitis, quid tandem reiiciendum omninò, quid corrigendum, quid admittendum tolerandumve esset, censorum etiam Collegio eam ad rem instituto, decerneretur statueretur que. Huic autem doctissimorum Theologorũ Collegio Episcopũ Ecclesiastica auctoritate præesse, meq; vt Regis ministrum Regio nomine adesse voluit. Hæc & plura in eandem sententiam Arias Montanus, vbi nihil de Iesuitis.

Sed Prædicantes solito acumine colligunt, Iesuitas huius Indicis esse auctores: 1. *Quia in omnibus Scholis & Typographiis primas tenere student, ita, vt alii nullo sint amplius in numero & pretio. Ergò Iesuitæ fecerunt Indicem expurgatorium.* 2. *Quia Academia Duacensis materiæ aliquid pro hoc Indice suppeditauit; In Academia autem Duacensi versantur Iesuitæ; sequitur ergo quod antea, ex Iesuitarum officina hunc Indicem profectum esse.* Primi Argumenti antecedens est mendacium: & consequentia, ineptia. Non sumus ignari illius; *qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltauerit, humiliabitur. Vide,* ait S. Chrysostomus, *quomodo* (Dominus) *rectè ad contrarium auditorem impellit. Non enim à cupiditate primatus prohibet solum, sed ad alterum extremum hortatur. Sic enim desiderio potieris, inquit, tuo: propterea qui primas partes obtinere contendit, necesse est, vt postremas persequatur.* Absit ergò à nobis, vt primatum ordine præpostero desideremus; & hoc ipso, quod pręter præscriptum desideramus, ab eo excidamus; præsertim cum in secundis, tertiis, imò & in quartis consistere pulchrum sit & honorificum. Scitè Lyricus: *Non si priores Mæonius tenet sedes Homerus, Pindarcæ latent, Ceæq; & Alcæi Stesichoriq; graues Camenæ.* Pari modo in hoc militantis Ecclesiæ exercitu, non ideò obscuri & sine nomine in tenebris delitescemus.

Heilbr. in suo Postcolloq. pag. 84.

S. Chrysost. hom. 74. in Matth.

Horat. lib. 4. Od. 9.

mus; licet primas non teneamus; sed vel vltima statione contenti contra Auerni satellites & emissarios, hoc est, contra Prædicantes dimicemus.

Deindè respondeo, vt maximè Iesuitæ in pluribus Academiis degant, & ad plures officinas Typographicas aditum habeant; quàm *Prædicantibus* placeat; consecutionem tamen vanam & futilem, & Prædicantium ingeniis consentaneam esse. An enim illis, quibus vltimus, aut à primo valdè dissitus locus obtigit, omnis idcirco scriptio interdicta est: vt nihil in lucem emittere, nihil publicare valeant; tota hac gloria illis, qui primas occupant, relicta? Præterea non quid Prædicantes somnient, sed quid Rex suo in *E*dicto, quid Montanus sua in præfatione dicat, attendere oportet: Isti varios huius indicis auctores fuisse indicant, nec quenquam nominatim designant. Vnde ergò hæc certi & indubitati Auctoris notitia *Prædicantibus*?

Accedit, quòd quæ communi alicuius Academiæ, aut Regis, aut Principis nomine publicãtur, non adscribi solent illi; qui opus composuit, sed illi, cuius auctoritate cõpositum est, & publicatum; aliàs *Institutiones Iuris*; aut *Codex*, aut *Pandectæ*; aut *Nouellæ*, non erunt Iustiniani; nec Iustiniano rectè adscribentur; sed hæc omnia ad illos, tanquam ad Auctores, referenda erunt, qui ea collegerunt, disposuerunt, digesserunt, aut de integro composuerunt: & hodie quoque quotusquisque *P*rinceps est, qui sua programmata & decreta, ipsemet concipiat; scriptisq; mandet. Et tamen huiusmodi edicta non Cancellarii aut Notarii, sed *P*rincipis edicta appellantur, eò quod iussu & auctoritate eius conscripta & euulgata fuerint.

Si quis obiiciat: ipsam quidem legem non posse adscribi ei, qui composuit; sed Principi, in quo potestas ferendi

rendi leges reſidet,quiq; componi mandauit: attamen rectè dici ei,qui legem compoſuit;*hæc tua eſt ſententia; hæc tua verba, hoc tuum iudicium in hac vel illa lege*; cùm nomen *ſententiæ, iudicii*, aut *verbi* non denotet auctoritatem illam legislatricem;quam vocabulum legis indicat: Reſpondeo; vt id ita ſit,& ſi non eſt,faciamus eſſe; ſemper tamen inſtare licet,& vrgere Prædicantes; vnde ſciant, verba & ſenſa Indicis, Regis & Ducis nomine publicata, eſſe propria verba & ſenſa Ieſuitarum; tanquam illorum, qui iuſſu Regis & Ducis Indicem illum confecerint & contexuerint? Inde videlicet iſti hoc compertum habẽt, vnde Roſſæum & ſimiles eſſe Ieſuitas. Inde,vnde neſcio quis Cramerus ex Pomerania prædicans, nouit Reuerendiſsimum Antiſtitem Secouienſem Martinum eſſe Ieſuitam:ex mentiendi nimirum & calumniandi libidine; qua inflammati; non modò multa ſcripta anonyma; ſed & quorum Auctores paſſim noti ſunt;Ieſuitis, veluti Auctoribus aſſignant.

Cram. in conc. cōtra P. Scargam.

Alterum argumentum de Academia Duacenſi gemellum eſt primo. Quæro,vndenam conſtet Prædicantibus Collegium Duacenſe iam anno Domini M.D.LXX. fuiſſe extructum. Etſi iam tum exſtabat,quo auctore didicerint, Academicos Duacenſes, qui partem Indicis adornarunt, Ieſuitarum opera vſos eſſe?

Verumenimuero licet Ieſuitæ ſoli hunc Indicem feciſſent; cauſæ nihil eſſet, cur eos facti huius aut puderet aut pœniteret. Et ſi tam exploratum haberem,Ieſuitas auctores eſſe; quam exploratum habeo, eos Auctores non eſſe;libentiſſimè id propalam confiterer;nec manum verterem,quantumuis Prædicantes omnibus ſuis in Schedis & chartis clamitarent;ex Ieſuitarum officina Indicem expurgatorium prodiiſſe. Nunc cùm temerè affirment,quod neſciunt, & quidem non ſine calumniis & mendaciis, æ-

quum non est, vt hæc temeraria quiduis effutiendi & criminandi libido irrepercussa maneat. Sed vide, mi lector, os & frontem Prædicantium. Rogati cur asseuerent, quod cognitum non habent, negant se asseuerare, quod asseuerant.

Heilb. spec. Iesuit. fol. 64. Heibr. in Relat. de Postcolloq. Ratisb. fol. 83.

Quærit Prædicantium quidam: *An Papistæ & Iesuitæ, nullum vnquam librum recuderint, recudendoque aut per additionem auxerint, aut per subtractionem imminuerint, & annon hoc ipso consilio Indicem expurgatorium confecerint.* Si vicissim ex præcone isto sciscitetur quis; qua mente & fronte Iesuitis, Indicem expurgatorium, tanquam Auctoribus, attribuat, negat se id facere, & cur id non faciat, promptè caussam reddit: *Quia*, inquit, *non solos Iesuitas nominaui, sed Iesuitas simul & Papistas.* Sed an ideò Auctores Iesuitas non facit, quia non solos; sed simul cum aliis Catholicæ fidei Professoribus Auctores facit? An qui Illyricum cum suis illis Triumuiris dicit esse Auctorem Centuriarum Magdeburgensium, ideò negat Illyricum Auctorem esse? Nec in priuato Colloquio Ratisbonensi dictum est, Prædicantem istum *solis Iesuitis* confectionem huius indicis adscribere; sed Iesuitis. Quæ igitur impudentia est inficiari iam, quod antea affirmaueris, & dicere; te non dixisse, quod dixeris? Alibi ait idem Prædicans: *Iesuitas in Indice expurgatorio fateri fraudes & dolos, quibus Patrum scripta tractent. Et periculum esse, ne à Iesuiticis Aristarchis similis Index cudatur in Biblia.* Si perconteris, vnde norit, Iesuitas Indicem expurgatorium conscripsisse; è vestigio respondet: se id non affirmare. Quid igitur affirmas, vel potius blateras prædictis verbis ô Prædicans? Si Iesuitæ in Indice illo fatentur, se patrum monumenta fide & manu mala versare, vtique oportet eos illius Indicis Auctores esse, aut saltem illius confessionis, qua de se ipsi suas artes & imposturas enunciant.

Heilbr. in Postcolloq. Ratisb.

At

At tu dicis eos in Indice illo fateri sua malefacta; Ergò eosdem Indicis illius Auctores esse dicis; aut, si putas in alieno libro Iesuitas etiam loqui posse; necesse est; vt saltem sint, & à te dicantur Auctores partis illius; qua suas technas, vt ais, confiteantur. Sed vbi illa pars, vbi illa confessio?

Scio ad quæ Indicis verba alludas: ad ista nimirum; quæ tuus germanus etiam protulit: *Cùm in Catholicis veteribus aliis plurimos feramus errores & extenuemus, excusemus, excogitato commento persæpè negemus, & commodum iis sensum affingamus, dum opponuntur in disputationibus, aut in conflictionibus cum aduersariis, non videmus, cur non eandem æquitatem mereatur Bertramus.* Sunt ne hæc Iesuitarum verba? Fatentur ne Iesuitæ his verbis nequitiam & improbitatem suam in monumenta sanctorum patrum, vt tu, cum Germano tuo parum germanè mentiris? qui ad oram imperitissimi sui libri hæc verba Germanica apposuit: Jesuwiderische Bubenstück? Quantò rectius ego dixerim: Prædicantische Bubenstück. Dicite Prædicantes, suntne hæc Iesuitarum verba? *At sunt Academiæ Duacensis, cuius de Bertramo iudicium Index suo calculo comprobauit.* Quid tum? An ideo sunt verba Iesuitarum? Iesuitæ docebant tunc Duaci. Sed supra iam sciscitatus sum; quo Auctore hoc asserant Prædicantes. Exspecto responsum. Deindè vt maximè anno Domini 1570. (quo Index concipi & cōtexi cœptus) nostri in Duacensi Academia bonas litteras professi fuissent; istis tamen non liquet, vtrum Academici Duacenses eorum operam expetierint & adhibuerint; in expediendo penso sibi à regiis administris demandato. Cur ergo tanta confidentia, ne dicam impudentia; asseuerant; quod ignorant?

Pag. 12. Ind. lat. Heilb. contra D. Pistorium.

Verùm de his verbis Academiæ Duacensis seu Indicis plura lib. 2. vbi perspicuè demonstrabo nullam in his verbis contineri confessionem alicuius in sanctorum patrum

trum lucubrationes maleficii & deprauationis;neque esse cur Prædicantes adeò fulminent & tonent, præsertim si oratio integra proponatur, nec abrupta initio & fine detruncetur. Hic tantum obseruet Lector, quam Palatinus prædicãs insignis, fidusq; sit interpres:qui verba illa Indicis: *Excogitato commento*: sic vertit Germanicè: Weil wir offtmals ein Lüge erdencken/ damit wirs laugnen/ quasi Index dicat: *Obscuriores veterum locos, & qui errorem redolere videntur, excogitato mendacio, sæpè à nobis reiici & negari*: quæ non est mens Indicis, sed criminatio Prædicantis. Sciuit enim Academia Duacensis perprobè; sciuerunt itidem;qui Indici conficiendo præfuerunt; nullum probi & Catholici pectoris disputatorem aut scriptorem esse, qui pet mendaciũm neget & repudiet difficilem quempiam & tenebricosum antiqui Doctoris locum. Mendacium cum ab omni alio, tum præsertim à Theologico congressu exulare debet. Nec *commenti* nomen vsurpatur ab Indice vt mẽdacium;sed vt explicationem, seu glossam significat, veteri & solenni Academiarum ritu; quæ hanc notionem iam olim huic voci imposuerunt. Quis enim Auerroem citans, aliter explicationes illius in Aristotelem nominat, aut saltem, quis ex Philosophis aliter olim nominauit; quã *commenta*: *commenti* & *commentarii* vocabulo, vna eademque significatione accepto?

Nec omittendum, illud: *Excogitato commento*, non referri ad sequentia verba: *persæpè negemus*: vt Iunius ineptè, si nõ malitiosè edidit; sed ad prius illud: *Excusemus*. Hoc enim dicit Index; veterum dicta errorem præ se ferentia crebrò excusari, addita explicatione, &, vt vocant, glossa quapiã: cuiusmodi dicta non rarò occurrunt in Lactantio, Arnobio; aliisq;: eadem igitur ęquitate obscuriores & horridiores loquendi modos Bertrami dignandos esse. At Prædicans

cans noster ex *commento* mendacia nobis cudit, ne mentiendi materia destituatur.

Illud perlepidum est; quod alter Spermologus ait: ideo hæc verba *Indicis Iesuitarum* esse, *quod à Iesuitis approbentur.* Ergone omnia illa dicta & facta; quæ approbamus, nostra sunt? Probo carmina Virgilii: An ideo mea sunt? Probo orationes M. Tullii: An ideò me Auctorem habent? probo dicta Christi & Apostolorum. An ob hoc meum iudicium, eorum ego Auctor ero? probant duo isti clamatores Confessionem Augustanam: an ideo non mentiar; si dicam: *Heilbrunneri hoc vel illo modo in Confessione Augustana loquuntur?*

Cæterum, vt Lector, quasi in speculo intueatur, quo candore, qua fide & sinceritate isti Principum animos tractent, deq; controuersiis inter nos & ipsos instruant; libet vnum exemplum apponere, quod ipsimet mihi suppeditant sua in Relatione de Colloquio priuato Ratisbonensi: Narrant enim ipsummet illustrissimum Principem Palatinum Philippum Ludouicum &c. in Colloquio illo percensuisse, quid ipse de hoc Indice acceperit; seu, quo modo de hoc huius Indicis negotio informatus fuerit. Informatio autem consistit in hoc: *Franciscum Iunium Professorem Heidelbergensem quodam tempore Lugduni in Galliis in quãdam officinam Typographicam ingressum esse, in qua Opera Ambrosii sub prælo erant. Sed cùm animaduertisset nonnulla in exemplari delecta & obliterata esse; hoc eum responsi à Typographo accepisse: Iesuitas id ita velle & præcipere. Et ex eo tempore Iunium rem sedulò indagasse, donec tandem impressum Indicis expurgatorii exemplar adeptus sit, illudque Heidelbergæ typis describi curauerit.* Hæc in illa Relatione. Appello nunc istos informatores; siue prædicantes, siue prædicantium affines fuerint; an nõ sint egregii, ne dicam scelerati impostores; dum illustrissi-

fol. 84. 85.

mo *Principi* tam flagitiosè & impudenter mendacia, tam certa & refutatu, tam prompta obtrudere audent? Dicitne Iunius in sua præfatione Iesuitarum consilio factum esse; vt aliqua in editione Ambrosiana omitterentur, aut delerentur? Nominatne Iunius Iesuitas? Respondete informatores: Ostendite hoc in præfatione Iunii. Ostendite, inquam, aut fraudulentos deceptores *Principum* & lectorum vos esse fateamini. Nullum verbum Iunius de Iesuitis. Nullam syllabam; nullam litteram, nullum punctulum. Quid ergò mentiuntur isti? cur mentiendo tantos *Principes* in fraudem inducunt? Mentiri autem informatores istos, ipsemet Iunius libenter testabitur; quandoquidem totum hoc factum non in Iesuitas, sed in duos Franciscanos confert; sed tam verè, quàm verè isti informatores id conferunt in Iesuitas; & quidem, quod longè improbius est, ex *Iunii* testimonio, quasi id in præfatione sua scribat. Vbi oculi vestri, vbi animus, vbi frons, vbi pudor erat; quãdo Iunii præfationem euoluebatis, hæcq; non Iunii dicta, sed vestra mendacia illustrissimo *Principi* referebatis? Nec minus falsum illud; quod ex vestra itidem officina manauit: Iunium ex eo tempore de re inuestiganda diligenter elaborasse, donec tandem exemplar Indicis expurgatorii nactus sit. Nihil simile Iunius de se ipse scribit. Et quidem si de Indice sermo sit, quomodo, quæso, ex eo tempore de Indice cogitare potuit, cùm Index ille duodecim annos post commentitiam illam operum *S.* Ambrosii deprauationem natus sit? Nam quod Iunius fide Caluiniana narrat accidisse; id accidit anno Domini 1559. vt ipsemet Iuni⁹ testatur. At Index impressus est Antuerpiæ anno Dom. 1571. Quomodo hæc cohærent cũ eo: quod informatores illustrissimo *Principi* retulerunt? An potuit Iuni⁹ de Indice hoc quærendo cogitare, antequam Rex *Philippus*, Dux

Dux Albanus,& Arias Montanus de eo conscribendo excudendoq; cogitarent? Quid, quod Iunius de hoc *Indice* nihil penitus sciuit, nisi post septendecim propè ab Indice publicato annos. Quid, quod casu in istum Indicem incidit; vt ipsemet non semel profitetur? Qua igitur ratione de *Indicis* huius exemplari adipiscendo ab anno 1559. laborare potuit; qui de eo nihil penitus vsque ad annum Domini 1586. sciuit? En candide lector, quomodo informatores isti summos Principes circumueniant, sermonibusq; ementitis circumducant.

Sed iam tempus est, vt audiamus querelas Prædicantium aduersus istum Indicem. Ac primò quidem cum Iunio queruntur, *quod Index iste non factus sit fori & iuris publici; sed duntaxat priuati: conclusus intra domesticos censorum parietes.* Verum Prædicantes meminisse oportebat; Philippo Regi catholico & potentissimo, Duciq; Albano, tantum licuisse, quantum longè minores sibi aliquãdo sumunt. An nullum vnquam suæ sectæ nouerunt, qui librum aut tractatum aliquem typis mandarit; nec tamen promiscuè in omnium manus venire permiserit? Deinde quid attinebat publicare hunc Indicem; quando non omnibus, sed aliquibus duntaxat munus libros expurgandi committendum erat ex Regis voluntate & decreto? Quid ad cæteros non censores iste Index?

Aiunt Prædicantes, *hoc ideo factum, vt his clandestinis technis & fraudibus libri in posterum ad Papisticam normam conformati, recuderentur; vtq; reliqui omnes ignorarent, quid cum his libris actũ fuerit.* Nihil minus, ô Prædicantes; causa non euulgandi passim Indicis, fuit illa, quam dixi; non illa, quam vos ex male affecto cerebro comminiscimini. Causa autem scribendi & conficiendi absolutè Indicis hæc fuit, vt ex bonis cæteroquin libris tollerentur malæ notæ, glossæ,

Relat. p. 86

epentheses; noxia assumenta, praua scholia, malè aut parum verè dicta, scommata; sarcasmi, irrisiones Dei & hominum, rerūq; humanarum pariter & diuinarum ludificationes; vno verbo; Auctores Indicis, alium scopum non spectarunt; quam vt lector inoffenso pede libros peragrare, & sine lethalis veneni metu aut periculo, litterarum campum decurrere possit.

Obiiciunt Prædicantes: *nefas esse homini iam vita functo, sepultoq; quidquam suis in monumentis mutare.* At hæc dicendo totam antiquitatem damnant; quæ mortuorum quoq; libros non modò sæpius à sordibus, aut morum religionisq; toxico expurgauit; sed & sæpissimè proscripsit, & seuerissimis legibus ex hominum manibus excussit, tandemq; in cineres vertit. Exempla plurima, certissima, & omni ex parte indubitata totus hic primus liber exhibebit.

Si quis huiusmodi Auctorum redderetur huic vita, inquit Prædicans, *quiddamq; suis in libris immutatum reperiret; haud amplius pro suis agnosceret.* Ego verò pro suis agniturum affirmo; nam aut ex cœlo ad nos rediret, aut ex purgatorio, aut ex inferno. Si ex cœlo; nemo sanæ mentis dubitare potest, quin non modò futurus contentus; sed & amplissimas gratias acturus esset. Gauderet enim summopere, si conspicaretur suis ex lucubrationibus exempta omnia illa; quæ alicui viam ad cœlum vel prorsus intercludunt; vel certè difficilem reddunt. Eodem animo esset, si ex purgatricibus flammis ad nos remitteretur. Quod si ex inferno reuerteret, equidem existimo, non deteriorem futurum; quàm epulonem illum in ipsis Tartari cruciatibus versantem; qui curam suscepit de fratribus, ne & ipsi in locum tormentorum deuenirent: pari modo & iste elata voce moneret, vt tam ex suis, quàm ex aliorum libris exscinderetur, quidquid morum integritati & sanctimoniæ officeret;

ret;sicq; viam ad orcum pararet; aut si tam Diabolica mēte & obstinatione foret,vt hunc tam salutarem pestilentes libros purgandi morem improbaret; non magis audiendus esset;quàm nunc audiamus Prædicātes, eandem cantilenam,Dæmonis impulsu, nobis occinentes.

Decipiuntur, inquit Prædicans, *emptores huiusmodi librorum,& in fraudem inducuntur.* Quæ verò deceptio;si emptori offeratur merx proba, probata, & ab omni sorde & veneno depurata? Non decipitur; qui ab interitu præseruatur. Non decipitur;cui pestis non offertur. Imò vos vestrique similes decipitis;cùm libros pestilentissima contagione infectos scribitis, excuditis, spargitis; nam emptores credunt se mercari volumina; quæ bonas literas, veramque fidem;& doctrinam moribus conformandis idoneam contineant;& ecce prorsus contrarium accidit: Nam loco bonarum litterarum, veræq; religionis inueniunt scurrilitates, turpitudines, criminationes in omnis conditionis homines,&,vt rem in pauca conferam, hæreses, & insanias falsas. Et tamen his tam pernicialibus libris præfigitur & apponitur tanquam hedera; titulus bonarum & liberalium artium; veræ doctrinæ & fidei; & similes; quibus incautus emptor inescari,& in nassam pertrahi potest.

Nequeunt Prædicantes sibi persuadere,Ecclesiæ, vel illi,qui tanquam summus pastor, Ecclesiæ præsidet,*aliquid potestatis in alienos libros concessum esse.* Si nihil concessum est; quo ergo iure tot millia voluminum variis ætatibus exusta sunt ab Ecclesia, & in Ecclesia? Plus profectò iuris Ecclesiæ datum arbitror in hoc negocio, quàm Luthero; qui ius Canonicum in flammas coniecit: nisi fortè Prædicantes putant minus quiddam esse libros Vulcano tradere; quàm amputatis iis,quæ nocere solent,corrigere. Præterea,quid sibi vult illud: *Pasce oues meas:* Petro non semel tàm serio

commendatum. An pastori facultas non erit remouendi à pascuis mala gramina, euellendiq; & funditus exstirpandi omnia, quæ gregi nocumentum, imò interitum procreare solent?

At posteri, inquit Prædicans, *ignorant, si libri mutilentur, quæ cuiusque sententia fuerit.* Hoc inprimis verum non est, nam vt rem vnico exemplo declarem; posteritas & scit, & sequentibus annis probè sciet; quis qualisve Erasmus fuerit; quæ placita, & dogmata, & scommata libris suis intexuerit, licet Chiliades, & aliæ quædam lucubrationes illius sint castigatæ; & ab omnibus, quæ nocumentum lectoribus parere poterant, expurgatæ. Et quid refert, tametsi posteritas nesciat; num iste vel iste hæreticus fuerit: num lasciui & impurioris: num calumniator, num irrisor omnium, num quid per furiam aut impudentiam effuderit; quod minimè oportebat effusum. Certè ipsemet Auctor, si sapiat, hæc à posteris nesciri, quàm sciri præoptet. Nec vllum periculum ab Indice expurgatorio scriptis sanctorum patrum, aut ipsis sacrosanctis Bibliis imminet, vt Prædicantes verentur; non enim hos in vsus conscriptus est ille Index; cùm quæ sancti Patres nobis tradiderunt, piè & reuerenter suscipiamus· sed hic Indicis finis est; vt quod virus vel suis vel veterum Patrum monumentis malè feriata ingenia adflant, id expungatur, & è medio tollatur, ne latius serpat, serpendoque multis exitium creet. & Prædicantes toties impudenter mentiuntur, quoties affirmant, quidquam in veterum Patrum libris à nobis deleri, aut vt deleatur ab Indice expurgatorio præscribi. Nihil delem9 in Patribus; nihil obliteramus vt libro 2. aduersus Iunii calumnias copiosius declarabo: non enim sancti Patres huius oris aut pectoris fuerunt, cuius sunt isti nouelli, qui nisi maledicant, aut turpiloquia, hæreticaq; dogmata

mata effutiant, nihil se dicere existimāt: ac proinde patres huiusmodi censura minimè egent. *In libris Catholicorum veterum*, inquit Index Clementis IIX. *nihil mutare fas sit, nisi vbi aut fraude hæreticorum, aut typographi incuria, manifestus error irrepserit.*

Porrò cùm in priuato Colloquio Ratisbonensi responsum fuisset; *opus misericordiæ* reputari debere, si tales libri emaculentur, & seueræ censuræ spongia eluantur; Prædicantes animo & cogitatione minimè informare valuerũt, quomodo eiusmodi factum ad *misericordiæ* virtutem referri possit. Imò patrem Ioannem Hylin, Cathedralis Ecclesiæ Ratisbonensis *E*cclesiasten, qui hoc asseruit, audaciæ & temeritatis accusant. *S*ed Prædicantes, veluti *pecora irrationabilia*, sine vlla ratione, aut ratiocinatione, quæ *ignorant, blasphemant*, aut *subsannant*. Dicite *P*rædicantes, an non est *opus misericordiæ* auertere corporis perniciem à proximo? si hoc opus misericordię, cur non & illud, cũ pernicies animi à ꝓximo auertitur? ꝙ fit si noxia quæq; ex libris exscecentur, ne lectorum mores & vitam contaminent, aut ad exitium rapiant. Annon animus præstantior corpore? Oportet ergo, vt beneficium in animum collatum longè sit excellentius, quàm illud quod confertur in corpus.

Relat. de Post coll. p. 90.

Nec duntaxat misericordiæ opus est comparatione lectorum; sed & respectu ipsorum Auctorum. Nam corrigere & instruere errantem, vtique misericordiæ opus est. At quid aliud totus Index expurgatorius facit; quàm quod errantes corrigit, monetque, quid scribendum, quid non scribendum fuerit. Nec refert, quod qui corriguntur, hoc beneficium non semper agnoscunt, grataque mente accipiunt. Non enim idcirco beneficium definit esse beneficium, quia contemnitur; cùm beneficii natura non pendeat ab affectu accipientis, sed potius

tius dantis; & à conditione ipsius rei; quæ si in alterius emolumētum cedere queat, beneficium est, siue ab altero repudietur, siue acceptetur. Scilicet misericordiæ opus censeri non debet, quando Catholici libros hæreticos & pestiferos, vel prorsus exterminant, vel emaculant; & *misericordiæ opus* erit; quoties hæretici tale quid in libros bonos & orthodoxos patrant. Neque enim dubito *Prædicantibus* misericordiæ opus præstitum videri, cùm liber quidam Emseri contra Lutherum à Magdeburgensibus publica ignominia affectus notatusq; fuit: De quo facto ita Lutherus ad suum *Spalatinum*: *Magdeburgi libellus Emseri in publico infamiæ loco affixus est, cum titulo: Talis liber, tali loco dignus. Addunt, additam virgam, quæ pœnam eius significaret.* Bene, profectò, bene; si eo loco non Emseri, sed Lutheri, aut alterius *Prædicantis* tractatus quispiam pependisset. Quis autem publicus iste infamiæ locus fuerit, clarius explicat alibi Lutherus: *Emseri liber Magdeburgi fixus in publico palo, quod* Sack/*seu* den Pranger *vocant, adiectis hinc & hinc duabus virgis seu scopis, adiecto titulo: Hic locus tali libro dignus.*

Luth. tom. 1. epist. lat. epist. 213.

Epist. 218.

Longè maius adhuc misericordiæ opus censebunt *Prædicantes*; probrum illud & dedecus in Bullam Pontificis aduersus Lutherum: *Bulla*, inquit Lutherus, *Lipsiæ affixa stercore contaminata & lacerata est. Idem Torgæ. In Doeblin affixa mox constercorata* (sic enim loquitur iste *Stercutius*) *& lacerata est: adscriptis istis verbis:* Nidus adest, auolarunt aues. Das Nehst ist hie/die Vögel sind außgeflogen. Hæc nimirum sceleratissimorum hominum facinora; Prædicantium iudicio, egregia sunt *misericordiæ opera*. Cætera commenta quæ *Prædicans* iste adducit; refellam commodius libro secundo.

Epist. 218. 219.

Nunc ad Iunium:

Principiò culpat Iunius, quod Index ille non sit publici

lici

lici iuris factus: *Fœtus*, inquit, *est cēsorum Belgicorū, hunc fœtum genuerunt illi, sed nascentem inter genua sua compresserunt, & circumtulerunt in sinu conditum.* Atqui non eo consilio conceptus & genitus, & Plantinianis formis excusus fuit ille fœtus, vt passim ab omnibus legeretur, & tereretur, sed vt ab illis tantùm, quibus officium corrigendi & expurgandi libros committendum erat: quod Rex ipse testatur in suo diplomate his verbis: *Librum conscripserunt* (censores ad hoc deputati) *hoc titulo: Index expurgatorius: quem propriis impensis Architypographi nostri excudi curauimus, non quidem euulgandum distrahēdumq́, sed distribuendum solis cognitoribus, institutis, in vrbibus & municipiis nostrarum prædictarum prouinciarum, Ecclesiasticis Prælatis, & cæteris, qui huic muneri exequendo speciatim à nobis ordinabuntur.* Hæc Regium diploma. Tu qua fronte in lucem profers, quæ Rex tantus proferri noluit? Quid tibi iuris in alienum partum? *Tarquinius Rex*, inquit Valerius, *M. Tullium*, seu vt alii vocant, *M. Atilium Duumuirum, quod librum secreta ciuilium sacrorum continentem, custodiæ suæ commissum, corruptus, Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abiici iussit.* Non minus est tuum crimen; nec in minorem Regem, ac proinde quod præmium merueris, tu ipse cogita.

Valer. lib. 1. cap. 1.

Cur in lucem demus, inquis, *boni facilè animaduersuri sunt.* Ita est. Facilè animaduertunt te hoc obtrectandi & calumniandi studio fecisse. Id enim abundè testatur tua præfatio, in qua præter criminationes aut nihil, aut perparum. Sed vt aliâs alii, ita & tu hic plus insciens, quàm sciens fecisti boni. Nam qui optimi Regis Catholicæ religionis in Belgio conseruandæ ardor multis exteris ignotus fuisset, iste iam post publicatum à te Indicem passim innotuit; & quod in Belgio tantum gerebatur, id præstant nunc alii quoque, & ex bonis alioquin, & Reipublicæ litterariæ fru-

ctuosis libris, malas glossas & notas exscindunt, assumenta eximunt, conuicia in orthodoxos & Catholicæ Ecclesiæ ordines obliterant, & omne illud, quod noxium esse potest, studiosè tollunt, vt Lector bono puro, sine admixtione mali fruatur, & absque lethalis veneni periculo lucubrationes illas euoluat. In quo quid criminis? Quanta enim cura semper circa libros adhibita fuit, ne qui pestilentes in vulgus disseminarentur? Non ignorant enim illi, qui ad Reipublicæ clauum sedent, plus cladis & stragis per libros importari posse, quàm Troianis importatum fuerit ab Helena, cùm Troiam venit.

Ergo, qui vt futuris detrimentis obstent, tempestiuè elaborant, ii faciunt, quod lex ipsa naturæ faciendum monet: quodque singulis, præsertim Reipublicæ moderatoribus, in ipsis pectoribus, scriptura indelebili, inscriptum est: vt scilicet libros euertendis bonis moribus, & Religioni veræ exterminandæ idoneos, aut corrigant, sublatis damnosis maculis, aut prorsus aboleant, si correctione videantur indigni, digniores officina Mulciberi, quàm alicuius Typographi aut Librarii. Neque hîc vetus illud prouerbium timendum est; *prius antidotum, quàm venenum*. Nullum pharmacum, quod pesti aditum claudit, meritò iudicatur intempestiuum. Exemplis iam præiuerunt veteres minoribus. Cur non sequerentur? Id vt planum fiat totum hunc primum librum eorum exemplis percensendis impendam; qui libros perniciosos aut vetuerunt, aut correxerunt, aut exusserunt.

CA-

Capvt II.

Ab Ethnicis solùm natura lumen secutis libros malos vetitos & exustos esse; probatur id exemplis Athenienſium & Romanorum.

Primvs omnium, inquit Lactantius, *Protagoras extitit temporibus Socratis, qui ſibi, diceret, non liquere, vtrum eſſet aliqua diuinitas, nec ne. Quæ diſputatio eius adeò impia, & contra veritatem & religionem iudicata eſt, vt & ipſum Athenienſes expulerint ſuis finibus, & libros eius, in concione, quibus hæc continebantur, exuſſerint.* Similia de Protagora Cicero, Euſebius in Chronico, Suidas & Laërtius, qui addit: βιβλία αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ ὑπὸ κήρυκα ἀναλεξάμενοι παρ᾽ ἑκάστου τῶν κεκτημένων: *in foro combuſſerunt libros eius, à ſingulis, qui eos habebant, Præconis voce, collectos. Ex quo equidem exiſtimo*, ait M. Tullius, *tardiores ad hanc ſententiam profitendam multos eſſe factos, quippe cùm pœnam ne dubitatio quidem potuiſſet effugere.* Non enim definitè dixerat Protagoras, nullam eſſe naturam diuinam, ſed dubitanter. hæc enim verba in principio ſui libri poſuerat, teſte Laërtio: περὶ θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι οὔτε ὡς εἰσίν, οὔτε ὡς οὐκ εἰσίν. hoc eſt, vt vertit Cicero, *De Diis neque vt ſint, neque vt non ſint, habeo dicere.*

Lact. lib. de ira Dei, cap. 9.

Cic. li. 1. de nat. Deor.

Cùm, vt Valerius Maximus teſtatur, P. Cornelio & Bæbio Tamphilo Coſſ. inuenti eſſent *libri latini ſeptem de iure Pontificum, totidemq; Græci de diſciplina ſapientiæ, Latinos magna diligentia aſſeruandos curauerunt, Græcos, quia aliqua ex parte ad ſoluendam religionem pertinere exiſtimabantur*, L. Petilius Prætor Vrbanus *ex auctoritate Senatus per victimarios, igne facto, in conſpectu populi cremauit. Noluerunt enim priſci viri quidquam in hac aſſeruari ciuitate, quo animi hominum à Deorum cultu auocarentur.* Ita Maximus. Eadem Plinius ex an-

Valer. li. 1. c. 1.

Vide Lactant. lib. 1. cap. 22. Plutarch. in Numa.

Plin. lib. 13. cap. 13. antiquis rerum Romanarum scriptoribus; etsi de numero & argumento librorũ non omnium est vna eademque sententia.

Liuius lib. 39 seu lib. 9. decad. 4. *Quoties hoc Patrum auorumq; ætate*, inquit ille apud Liuium, *negotium est magistratibus datum, vt sacra externa fieri vetarent, sacrificulos vatesq; foro, circo, vrbe prohiberent? Vaticinios* *Liuius lib. 25. seu li. 5. decad. 3. init.* *(vaticinos) libros conquirerent, comburerentq;?* Alibi idem Liuius de M. Æmylio, qui *senatusconsultum* (aduersus noua & inusitata sacra) *in concione recitauit & edixit, vt quicunq; libros vaticinos precationesve, aut artem sacrificandi conscriptam haberet, eos libros omnes litterasve ad se ante Kalendas Apriles deferret.*

Quanta cura cauebant Romani, ne quid inter Sibyllinos libros reponeretur, quod Sibyllinum non esset; ne *Tacit. lib. 6. Annal.* quid turbæ hinc crearetur. Tacitus. *Relatum inde ad Patres à Quintiliano tribuno plebis de libro Sibyllæ, quem Caninius Gallus quindecimuir recipi inter cæteros eiusdem vatis, & ea de re senatusconsultum postulauerat. Quo per discessionẽ facto, misit litteras Cæsar modicè tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat, quod scientiæ cærimoniarumq; vetus, incerto auctore ante sententiam Collegii non, vt assolet, lecto per magistros æstimatoque carmine apud infrequentem senatum egisset, simul commonefecit: quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad prætorem vrbanum deferrentur; neque habere priuatim liceret. Quod à maioribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello Capitolium, quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibyllæ; vna seu plures fuère, datoque sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere* Hæc Tacitus. Vides Romanos tutum non putasse, si carmina Sibyllina passim ab omnibus legerentur; aut si pro Sibyllino, quiduis sine delectu, reciperetur. De Augusto Suetonius:

tonius: *Quidquid fatidicorum librorum Graeci Latinique generis nullis, vel parum idoneis auctoribus ferebatur, supra duo millia contracta vndiq; cremauit: ac solos retinuit Sibyllinos; hoc quoq; delectu habito.*

Suet. Aug. cap. 31.

Libri Labieni, quem ob furiosam mordacitatem Rabienum vocabant, ex S. C. publicè exusti sunt, teste Seneca, sicut & eius, qui hanc in libros Labieni sententiam dixerat, postea viuentis adhuc scripta combusta sunt. *Iam non malo exemplo,* inquit Seneca, *quia suo.* Non enim placet Senecæ supplicia de studiis esse sumpta. *Rem nouam & inauditam* appellat. At non quæritur, quid placeat Senecæ, sed quid Romani agere consueuerint cum libris, qui bono publico officere videbantur. Et si Seneca Rempublicam Romanam, & Atheniensem animo lustrare voluisset, facilè comperisset, incendium malorum librorum rem nec nouam, nec insuetam esse.

Sen. lib. 10. cõtrouers.

Stomachatur quoque Tacitus, quod Senatus Cremutii Cordi annales *per ædiles cremandos* censuerit. *Sed manserunt,* inquit, *occultati & editi. Quo magis socordiam eorum irridere libet, qui præsenti potentia, credunt exstingui posse etiam sequentis æui memoriam. Nam contra punitis ingeniis gliscit auctoritas. neq; aliud externi Reges, aut qui eadem sæuitia vsi sunt, nisi dedecus sibi atque illis gloriam peperêre.* Hæc Tacitus. Ego vero non disputo iuréne an iniuria Cordi Annales in cineres sint versi: hoc tantum contendo, Romanos meritò aduigilasse, ne quid malorum librorum sereretur, aut si disseminatum fuisset, quàmprimum exstirparetur. neque inde sibi infamiam, sed laudem & gloriam conciliasse. Hæc enim cura vel maximè magistratum decet. Quòd si Tacitus aut Prædicantes cum Tacito credunt, exustionem librorum sibi fore gloriæ apud posteros, equidem nec Tacito, multóq; minus Prædicantibus tantam gloriam inuidemus: quin

Tacit. Annal. 4.

vt eis vberrima in dies singulos obtingat, toto pectore exoptamus.

Tacit, Annal. lib. 14.

Apud eundem Tacitum memoriæ proditum est, Fabricium Veientonem, qui multa & probrosa in patres & sacerdotes composuisset iis libris, quibus nomen *codicillorum* dederat, Italia depulsum, librosque eius exustos esse; *conquisitos lectitatosq́*, inquit Tacitus, *donec cum periculo parabantur; mox licentia habendi, obliuionem attulit.* Ita fit ex veteri & vero verbo: *Nitimur in vetitum.* Quantum in discrimen coniecerunt Antistium Prætorem probrosa illa carmina, quæ aduersus Neronem factitauerat; *vulgaueratq́ celebri*, vt ait Tacitus, *conuiuio.* Rectè profectò Romani, ad chartas exitiales tam intenti. O si hæc cura, vbi intermortua est, reuiuisceret.

L. cætera. ff. famil. erciscund.

Exstat responsum Vlpiani, quo vult, vt cùm hæreditaria res diuiditur, libri improbatæ lectionis, non diuidantur, sed aboleantur à Iudice, non secus ac mala medicamenta & venena: *Boni enim & innocentis viri iudicio iudicem fungi oportet*, inquit Vlpianus, *tantundem debebit facere, & in libris improbatæ lectionis, Magicis fortè vel his similibus, hæc enim protinus omnia corrumpenda sunt.* Si homo Ethnicus tàm sollicitè cauit, ne qui noxii libri testamento ad alios transirent; par non fuit, vt Pontifices minorem huius rei curam susciperent. Meritò igitur hanc inter cæteras tulerunt legem: *Idem quoque seruetur ab hæredibus & executoribus vltimarum voluntatum, vt libros à defuncto relictos, siue eorum Indicem illis personis deputandis offerant, & ab iis licẽtiam obtineant, priusquam eis vtantur, aut in alias personas, quacunque ratione eos trãsferant.* *Quantum mali* inuexerunt in mundum, quatuor illi libri Scythiani, genere Saraceni; quorum vnum appellauit Euangelium, *non quod actiones eius contineret*, inquit S. Cyrillus, *sed solum nomẽ, alterum vocauit Capitum: tertium mysteriorũ;*

Index Concil. Trid. Reg. 10.

S. Cyril. catech. 6.

quar-

quartum verò, thesaurorum; qui post mortem Scythiani ad Terebinthum, discipulum eius peruenerunt; ab hoc, ad viduam quandam Persicam: Viduâ mortuâ libri hæreditate cesserunt Curbico, qui se Manem nominauit; ex quib. maxima ex parte pestilétissimas illas persuasiones & phãtasias Manes hausit; quæ sequentibus annis tot millia mortalium in sempiternum exitium præcipitarunt. Quantò satius fuerat pernicialem illam pestem perire cum pereunte Scythiano; nec ad quenquam hæreditate transmitti!

Idem quod Vlpianus, sensit de Magicis libris Paulus Iureconsultus: *Libros Magicæ artis apud se neminem habere licet, & si penes quosque reperti sint, bonis ademptis, adustisq́ his publicè, in insulam deportantur, humiliores capite puniuntur.* Quod ipsum innuit alibi idem Paulus de libris vaticinis. Vbi Cuiacius, *non tantùm, qui diuinandi artem exercent, sed & qui eius periti sunt, aut qui vaticinos libros habent, puniuntur.*

Paul. lib. 5. sent. tit. 23.

Paulus Tit. 21.

Nec Magicos duntaxat libros Romani vetabant & exurebant, sed & omnes illos, qui receptam religionem conuellere posse videbantur. Quod liquet ex narratione Valerii suprà adducta, & ex interdicta Sibyllinorum carminum, aliorumq́; lectione; de qua Iustinus Martyr hæc: *Opera & instinctu malorum Dæmonum mortis supplicium aduersus librorum Hydaspis & Sibyllæ aut Prophetarum lectores constitutũ est. vt per timorem homines ab illis, quo minus scripta ea legentes, rerum bonarum notitiam percipiant, sed in seruitute eorum retinerentur, absterrerentur. Quòd quidem efficere, & ad finem suum perducere nequiuerunt. Non enim absq; timore tantùm huiusmodi scripta legimus; verum etiam vobis ad inspiciendum, quæ in eis traduntur, vt videtis, offerimus, grata acceptaq́ omnibus fore scientes.*

Iustin. orat. ad Anton. pium.

C A-

CAPVT III.

Libros Christianorum à Diocletiano, & libros Iudaeorum ab Antiocho interdictos & flammis adiudicatos esse.

EDIDIT Diocletianus Imperator amore Idololatriæ, & odio Christiani nominis edictum, quo, teste Eusebio, iussit vt Ecclesiæ Christianorum funditus diruerentur, & libri eorundem sedulò conquisiti flāmis absumerentur. In quod edictum hæc Arnobius: *Quod si haberet vos aliqua vestris pro religionibus indignatio, has potius literas, hos exurere debuistis libros*, (Gentilium nimirum) *ista demoliri: dissoluere theatra hæc potius, in quibus infamia numinum propudiosis quotidiè publicātur in fabulis. Nam nostra quidem scripta cur ignibus meruerunt dari? cur immaniter conuenticula dirui? in quibus summus oratur Deus, pax cunctis & venia postulatur magistratibus, exercitibus, Regibus, &c.* Hæc Arnobius. Quàm scelerate autem fecit Diocletianus concremando libros Christianos, tàm probè egit, cùm artis Chimicæ libros diligenter conquisitos exussit, vt scribit Cælius: Διὰ τί νεωτερισθέντα αἰγυπτίοις, πρὸς τὸ μηκέτι πλοῦτον ἐκείνοις ἐκ τῆς τοιαύτης προσγίνεσθαι τέχνης. *eo quod Ægyptii rebus nouis studuisset; ne ex huiusmodi arte diuitias sibi compararent.*

Euseb. lib. 8. ca. 2. & 3.
Arnob. lib. 4. in fi.
Cal. lib. 7. cap. 2.

Nec tam Ethnicos notasse videntur Vlpianus & Paulus Iurisconsulti cum libros *damnatæ & improbatæ lectionis* exurendos esse docuerunt, quàm Christianos, quos capitali odio oderant, & pro Magis habebant. Nec defuerunt ex ipsis Ethnicis, qui libros quosdam Ciceronis, vt de *Natura Deorum*, cremandos esse clamarent, quod Ethnicorum de Diis placita & dogmata euertere viderentur. Auctor Arnobius: *Sed quid aucupia verborum splendoremque peti ab hoc* (Cicerone) *dicam, cùm sciam esse non paucos, qui auersentur*

Arnob. lib 3. in it.

tur & fugiant libros de hoc eius, nec in aurem velint admittere lectionem opinionum suarum præsumpta vincentem? cumque alios audiam mussitare indignanter, & dicere, oportere statui per senatum, aboleantur vt hæc scripta, quibus Christiana religio comprobetur & vetustatis opprimatur authoritas? Quin immò si fidit is exploratum vos dicere quidquam de Diis vestris; erroris conuincite Ciceronem, temeraria & impia dicta refellitote, redarguite, reprobate: nam intercipere scripta, & publicatam velle submergere lectionem, non est Deos defendere, sed veritatis testificationem timere.

Eadem via aggressus est Iudæos Antiochus Epiphanes, de quo sacræ literæ: *Libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos, & apud quemcunq; inueniebantur libri Testamenti Domini, & quicunque obseruabant legem Domini, secundùm edictum Regis trucidabant eum.* Hæc impij in sacros Hebræorum, & postea Christianorum libros. Simili Spiritu agitati olim Iudæi prohibuerunt, ne quis ex Synagoga sacros Christianorum libros euolueret. Testis Anastasius Abbas; qui Iudæos sic alloquitur. *Vos etiam Iudæi habetis in commentariis, quæ dicturi sumus; maiores enim vestri illis temporibus victi, tamen vt inuicti esse viderentur, neq; se victos esse conuinci & coargui possent, iudicio suo iusserunt, vt nemo Iudæorum cōscripta haberet Christi gesta, neq; quæreret, aut legeret vllo modo, ne studium & diligentia notitiā illis adferret. Verè hæc vobis dicimus, quamuis pro vestro more, celare veritatem cogamini.*

Lib. 1. Machab. c. 1.

Anast. li. contra Iudæos.

Sed ne quis Christianis hæreticorum libros prohibētibus hinc conuicium faciat, quasi imitentur Antiochum & Diocletianum, obseruandum est, nec Antiochum, nec Diocletianum, neq; vllum alium aut Ethnicum, aut hæreticum Tyrannum malè iudicasse, aut errasse, cùm censuerunt libros perniciosos, bonisq; moribus noxios prohibēdos, aut in cineres vertēdos esse, hoc enim rectum, sanum

& ex integris ipsius naturæ fontibus haustum iudicium est: sed errasse, cùm hoc iudicium generale applicarunt in specie ad libros probæ notæ, formandis moribus, virtutibusq; ferendis & religioni veræ conseruandæ augendæq; accommodatos. At Christiani, cùm libros noxios è medio tollunt, præsertim hæreticos; aut expurgant, nec in generali iudicio, nec in applicatione huius iudicii à vero aberrant, quia hæreticorũ sermones, & libri, (commata, & maledicta hæresin olentia, vt cancer serpunt, & pestis instar legentium animos inficiunt: sed hæretici errant, cùm eos errare credunt; quin & tunc errant, cùm ex generali illo & vero principio, noxios libros comburi aut emaculari debere; concludunt, libros Catholicorum rogo dignos esse: Errant, inquam, non secus ac Antiochus aut Diocletianus, in applicatione veri iudicii ad praxin.

Nec malè agebant Romani, quando peregrinæ superstitionis libros abolebant, etsi malè agebant, faciendo id suæ superstitionis conseruandæ gratia: quia iure incenditur & aboletur, quicquid nocumẽti aliquid parere potest. Nocumentum autem libri superstitiosi attulissent, licet veterem superstitionem sustulissent, nouam enim inuexissent priore aliquando nec minorem, nec tolerabiliorẽ.

CAPVT IV.

Ob edictum Diocletiani de libris Christianorum exurendis multos martyrio affectos, & non paucos traditores factos esse.

SEgniores non fuerunt prouinciarum præsides in capessendis iussis Diocletiani, quàm ipse Tyrannus in ferenda & sciscenda impia illa de libris Christianis rogo tradendis, lege. Itaque simul atque decretum illud in prouincias peruenit: *luctus vbique, & plurima*

ma mortis imago exstitit, reposcentibus efferatis Diocletiani ministris sacros codices: Christianis autem tradere & prodere recusantibus; licet rogati confiterentur interdum sacra legis Christianæ volumina penes se esse. Et quamuis vbique terrarum mandatum Imperatoris immensas strages ediderit;] Africæ tamen potissimùm vis persecutionis huius incubuit, cœloq; innumeros martyres peperit: ex quorum cœtu non infimus Felix Episcopus Thibarensis; in cuius Actis hæc prodita legimus: *Constantino Chloro & Galerio Maximiano quartùm consulibus, exiuit edictum Imperatorum super omnem faciem terræ, & propositum est per Colonias & ciuitates Principibus & Magistratibus, suo cuique loco, vt libros Deificos legis peterent de manu Episcoporum & Presbyterorum. Tunc programma positum est in ciuitate Thibarensi die Nonarum Iuniarum. Tunc Magnilianus Curator iussit ad se perduci seniores plebis. Eadem die Felix Episcopus Carthaginem fuerat profectus. Aprum verò Presbyterum ad se iussit perduci, & Cyrum & Vitalem Lectores. Quibus Magnilianus curator dixit: Libros Deificos habetis? Aper dicit: habemus. Magnilianus curator dicit: Date illos igni aduri. Tunc Aper. Episcopus noster apud se illos habet.*

Sur. Tom. 5. 24. Oct.

Postera autem die Felix Episcopus venit Carthagine Thibarim. tunc Magnilianus curator iussit Felicem Episcopum ad se perduci per Officialem. Cui Magnilianus curator dicit: Felix Episcope, da libros vel membranas quascunque habes. Felix Episcopus dixit: Habeo, sed non do. Magnilianus curator dicit: Prius est quod Imperatores iusserunt, quàm quod tu loqueris. Da libros, vt possint igni aduri. Felix Episcopus dixit: Melius est me igne aduri, quàm scripturas Deificas quia bonum est obedire Deo magis, quàm hominibus.

Act. 5.

Et nonnullis interpositis, sic Acta pergunt: *Post sexdecim dies Felix Episcopus productus est de carcere in vinculis, hora noctis quarta ad Anulinum Procõsulem, cui dixit Anulinus: Quare*

scripturas superuacuas non reddis? Felix Episcopus dixit: Non sum eas daturus. Tunc iussit eum Anulinus ad praefectum praetorio mitti Idibus Iulii. Tunc praefectus iussit eum suo carcere recipi, & maioribus vinculis ligari. Post dies autem nouem iussit eum praefectus ad Imperatores nauigare.

Et postquam Acta exposuissent; quomodo Venusium in Apuliam vinctus venisset; haec subiungunt. *Tunc Praefectus iussit Felicem de vinculis eripi, & dixit: Felix, quare scripturas Dominicas non das, aut forsitan non habes? cui respondit: Habeo quidem, sed non do. Praefectus dixit: Felicem gladio interficite. Felix Episcopus dixit voce clara: Gratias tibi Domine, qui me dignatus es liberare.* Haec Acta *S.* Felicis ex Actis *P*roconsularibus magnam partem accepta; vt meritò suspicatur Baronius.

Bar. Tom. 2. anno Chr. 302.

De eodem Felice *E*piscopo, Ianuario *P*resbytero, & Septimo Menologium Graecorum haec 16. die Aprilis: *S. Felicis Episcopi, Ianuarii Presbyteri, & Septimi Diocletiano & Maximiano Imperatoribus; hi omnes cum Imperiali decreto iuberentur gentilibus suos libros tradere, sanctissimus Episcopus id renuit his verbis. Scriptum, inquit, est, ô praeses, nolite sanctum dare canibus, neque proiicere velitis margaritas vestras ante porcos. His de causis vincti, educti de carcere, missi sunt ad Praesidem Praetorii, quos post dies quatuordecim eductos è carcere imposuit nauigio, alligatos pedibus equorum: cumque sancti viri volutarentur ad pedes brutorum animalium ieiuni, ac ne aquam quidem per quatuor dies gustantes, Deo ipsi gratias agebant; cùm verò peruenissent ad vrbem Tauromenium appellatam, in Lucaniam deducti tenuerunt ciuitatem Eleorum. Tunc praeses soluens illos viros sanctos à vinculis leniter & blandè rogabat; vt libros, quos habebant, traderent; illi verò cùm respondissent, se neque libros prodere velle, neque idolis immolare, iussit Praefectus illos obtruncari; sententiâ latâ, ad Deum preces miserunt, è cuius manu coronas caelestes perceperunt.* Hactenus Menologium.

Extat tō. 2. Antiquae lectionu Henrici Canisii.

In

In Actis SS. Martyrum Agapes, Chioniæ & Irenæ, quærit Præses: *Num aliqua apud vos sunt impiorum Christianorum commentaria, vel membranæ aliquæ, vel libri? Respondit Chionia: Nulla ô præses nobis sunt: omnia enim illa Imperatores à nobis abstulerunt.*

Sur. Tom. 2. die 1. April.

Quid quod inuenti sunt, qui vltrò; non rogati; publicè profiterentur; se sacros libros habere; tradere tamen nolle: quorum immaturum ardorem compescuit, teste S. Augustino, Mensurius Episcopus Carthaginensis; nam Martyrii honoribus eos priuandos censuit, qui non diuini spiritus impulsu; sed temeritate quadam id egissent: Idem Mensurius egregio stratagemate eos, qui libros sacros ad incendium quærebant, elusit, etsi Donatistæ, homines ad calumnias nati; Mensurio factum illud vitio verterint; indeq; euincere voluerint, Mensurium traditionis crimine sese obstrinxisse. *Legerunt enim eius Epistolam ad secundum Tigisitanum datam, qui tunc habebat primatum Episcoporum Numidiæ. In qua Epistola videbatur Mensurius, velut de suo crimine confiteri; qui tamen nō scripserat se sanctos Codices tradidisse; sed potius, ne à persecutoribus inuenirentur, abstulisse atque seruasse: dimisisse autem in Basilica nouorum quæcunque reproba scripta hæreticorū; quæ cùm inuenissent persecutores & abstulissent, nihil ab illo ampli' postulasse: Veruntamen quosdam Carthaginensis ordinis viros postea suggessisse Proconsuli, quòd illusi fuerant, qui missi fuerant ad Christianorum scripturas auferendas & incendendas, quia non inuenerunt, nisi nescio quæ ad eos non pertinentia; ipsas autem in domo Episcopi custodiri, vnde deberent proferri & incendi; proconsulem verò ad hoc eis consentire noluisse.* Hæc sanctus Augustin' de Mensurio. Porrò, vt Deus loco Isaac supposuit arietem; & Michol loco Dauidis simulacrum Dauidis; ita & iste in vicem sacrarum litterarum fætidas & hircinas hæreticorū chartas substituit iure optimo; dignæ enim sunt flammis à quocunque tandem flammis addicantur. Idem

S. Aug. in breuic. collat. die 3.

Apud S. August. loc. cit.

Idem Diocletiani edictum traditores procreauit; multi enim manus persecutorib. dantes, sacras etiam scripturas ad pyram dabant. Ex quo ingentes turbæ in Ecclesia natæ; & tandem perniciosissimum illud schisma, quod à Donato nomen inuenit; cùm flagitiosi homines, scelere, audacia & ambitione furentes, crimen traditionis, quod ipsi admiserant, in Cæcilianum, aliosq; ab omni noxa immunes conferrent. Verùm hæc per digressionem occasione decreti Diocletiani. Nunc ad alios libros pio Imperatorum studio prohibitos accedamus.

CAPVT V.

Probatur exemplo primitiuæ Ecclesiæ libros malos vitandos, igniq; tradendos esse.

MISSIS nunc Ethnicis, ad Christianos progrediamur, quibus non minima cura librorum, vt probi diffunderentur, improbi supprimerentur, aut incenderentur. Illustre huius rei exemplum suppeditant nobis Apostolorum Acta. Vbi S. Lucas. *Multi ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros & combusserunt coram omnibus, & computatis preciis illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium* Insigne moris, de quo agimus, documentum, siue spontè, siue ab Antistitibus iussi libros illos inflammandos obtulerint. Est autem diligenter notandum id, quod narrationi de cōbustis libris S. Lucas subiungit; & est hoc. *Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.* Quo significat libros perniciosos impedimento esse, quo minùs doctrina cœlestis successibus lætis prouehatur, firmasq; radices agat; vicissim verò combustionem huiusmodi librorum ad vtrumq; multum momenti adferre.

Act. 19.

Cùm Christiana religio adhuc tenera esset, vixq; ex incunabulis exiisset, prohibuerunt Apostoli libros Gentilium,

lium, ne Christianorum animi recens Christiana doctrina imbuti, aliquid detrimenti inde acciperent. Exstat edictũ hoc apud Clementem Romanum his conceptum verbis: *Abstine ab omnibus libris gentilium, quid enim tibi cum alienis sermonibus, aut legibus, aut falsis Prophetis, quæ quidem homines leues à fide recta detorquent?*

Clem. lib. 1 constit. cap. 6.

Consonat cum hac constitutione Apostolica Concilij Carthaginensis Canon, qui reperitur quoq; apud Gratianum: *Episcopus gentilium libros non legat; Hæreticorum autem pro necessitate & tempore.* Similes Canones reperire est apud Gratianum; quorum vnus sic habet. *Sacerdotes Dei, omissis Euangeliis, & Prophetis videmus Comœdias legere, amatoria Bucolicorum versuum verba canere: Virgilium tenere, & id, quod in pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.* Eodem tendit Canon, qui proximè subsequitur. *Nónne vobis videtur in vanitate sensus, & obscuritate mentis ingredi, qui diebus ac noctibus in Dialectica arte torquetur: qui Physicus perscrutator oculos trans cœlum leuat, & vltra profundum terrarum & abyssi in quoddam inane demergitur, qui iambum ferit; qui tantam metrorum syluam in suo studioso corde distinguit & congerit?*

Concil. Carth. 4. cap. 16. d. 37. C. Episcopus.

Canone Legant, reprehenduntur Episcopi & Presbyteri, *qui filios suos sæcularibus litteris erudiunt, & faciunt illos Comœdias legere, & mimorum turpia scripta cantare. Legimus de beato Hieronymo*, inquit alius Canon, *quod cum libros legeret Ciceronis, ab Angelo est correptus, eò quod vir Christianus paganorum figmentis intenderet. Hinc etiam filius ille prodigus*, ait Gratianus, *in Euangelio reprehenditur, qui de siliquis, quas porci manducabant, ventrem suum repleri cupiebat. Hinc etiam Origenes cinipbes & ranas quibus Ægyptii sunt percussi, vanam Dialecticorum garrulitatem & sophistica argumenta intelligit.*

Propter hæc & id genus alia scribere non verentur

Præ-

Andr. Osiand. in epist. synod. Prædicantes quidam, sacerdotibus iure pontificio prohiberi lectionem poëtarum & oratorum Ethnicorum. Sed faciunt, quod solent. Mentiuntur nimirum & calumniantur sine rubore & fronte. Annon enim cum Gratianus prædictos Canones sibi obiecisset; vt plerunq; facere consueuit: statim sua veraq; ex sententia subdidit: *Sed contra legitur, quod Moyses & Daniel omni scientia Ægyptiorum & Chaldæorum eruditi fuerunt. Legitur etiam, quòd præcepit Dominus filiis Israël, vt exspoliarent Ægyptios auro & argento, moraliter instruens, vt siue aurum sapientiæ, siue argentum eloquentiæ apud Poëtas inuenerimus, in vsum salutiferæ eruditionis vertamus. In Leuitico quoq; primitias mellis, id est, dulcedinem humanæ eloquentiæ Domino iubemur offerre. Magi quoq; tria munera obtulerunt Domino, in quibus nonnulli tres Philosophiæ partes volunt intelligi.*

Act. 7. Dan. 1. Exod. 3. & 11. Leuit. 2.

Postquam hæc & alia huius generis Gratianus disseruisset; mox eandem sententiam Canonibus firmare aggreditur; ex quorum numero primus. *Turbat acumen legentium, & deficere cogit; qui eos à sæcularibus litteris modò æstimat prohibendos: in quibus, si qua inuenta sunt vtilia, quasi sua sumere licet. Alioquin nec Moyses, nec Daniel sapientia vel litteris Ægyptiorum paterentur erudiri, quorum tamen superstitiones simul & delicias horrebant. Nec ipse Magister gentium aliquot versus Poëtarum suis vel scriptis indicasset, vel dictis.* Eodem pertinent C. *si quis*, & C. *qui de mensa*. Et C. *de quibusdam, mandatur, vt Magistri & Doctores constituantur, qui studia litterarum, liberaliumq; artium dogmata assiduè doceant.* Cur ad hæc & huius classis similia Prædicantes oculos non aperiunt? Cur obiectiones arripiunt; nec ad responsiones animum aduertunt? Sed impostores non essent, si fraudibus sepositis, candidè & sincerè agerent.

Ad διάταξιν seu Constitutionem Apostolicam suprà allatam,

latam, Respondeo, eam fide iam firmata, & Ethnicismo ex mortalium animis penitus abolito, desiisse: non enim periculum est, ne quis iam lectione librorum gentilium in errores eorundem incurrat; nimis namq; manifesti sunt, vt hac tanta luce nemini imponere queant. Etsi ne Apostolicis quidem temporibus, singulis indiscriminatim lectio gentilium librorum vetita videtur, sed iis duntaxat, qui necdum sat altas radices in Christiana religione egerant: id enim indicant verba illa: *Quæ quidem homines leues à recta fide detorquent.*

Ad Canonem Concilii Carthaginensis, & alios respondeo, nec prohiberi, nec reprehendi decretis illis librorum gentilium lectionem, sed nimiam, & turpem quoque lectionem; & eam, quæ solius voluptatis causa instituitur, ita vt quę potioris sunt momenti, diuinoq; cultui mancipatos magis decent, negligantur & fastidiantur, tanquã horrida & incompta, aut delectationis expertia; quo pacto S Hieronymus M. Tullii libros euoluisse fertur: *Sæculares litteras*, inquit Gratianus, *quidam legunt ad voluptatem, poëtarum figmentis, & verborum ornatu delectati: quidam verò ad eruditionem eas addiscunt; vt errores gentilium legendo detestentur; & vtilia, quæ in eis inuenerint, ad vsum sacræ eruditionis deuotè conuertant. Tales laudabiliter sæculares litteras addiscunt. Ideo prohibetur Christianus figmenta legere Poëtarum*, inquit Isidorus, *quia per oblectamenta inanium fabularum mentem excitant ad incentiua libidinum.* Qui Canon ad lasciuos poëtas pertinet; de quibus suo loco copiosius à nobis disputabitur.

Vide Ioan. Turrecrē. ad d. 37. Can. Episcopus.

Vide S. Hier. epist. 22. ad Eustoch. ca. 13. Et Apolog. 1. contra Ruf. cap. 7.

Isid. lib. 3. de summo bono, ca. 13. d. 37. C. Ideo.

Porrò, cur Christiani Ethnicorum libros versent & perlegãt; multas causas adducunt cùm alii, tum Nicephorus, licet non tàm ex sua, quàm ex veterum & melioris notæ Auctorum officina; Agens enim de edicto, quo Iulianus Apostata Christianæ fidei addictos à lectione Orato-

Niceph. li. 10. cap. 26. Lege Epist. 84. S. Hieronymi ad Magnum Oratorem.

rum & Poëtarum Græcorum arcuit; & de vtroq; Apollinari, qui rem Christianam oratoria & poëtica sua facultate insigniter promouerant, sic scribit: *Apollinarium studium quod Christianismo impenderunt, reiicere, & Christianos rursum Græcas disciplinarum institutiones in manibus versare, vix quispiā religioni nostræ commodum esse existimauerit: quod Græci libri detrimentum nobis afferant; deorum multitudinem, fabulas & mendacia docentes. Aduersus obiectionem istam statim responsum nostrum afferemus. Doctrinam Græcorum neq; Christus ipse, neq; eius discipuli videntur vel recipiendam esse vt bonam, & diuinitus inspiratā, vel reiiciendam, vt noxiam & incommodam censuisse. Atq; id non sine prouidentia Dei factum esse opinor. Non pauci enim apud Græcos Philosophi non longè à cognitione Dei absuêre. Declarat id quod nonnulli præstantibus libris aduersus Epicuri sectatores pugnarunt, qui nullos deos esse asseruit, omniaq; fortuitò & sua sponte existere sensit, & mundum nulla prouidentia regi apertè docuit. Eos illi redarguendo & inscitiam eorum euertendo confutarunt: Proindeque non exiguam vtilitatem nobis, qui veritatem rectæ pietatis sequimur, attulerunt, &c. Et vna quidem ratio nostra sic habet.*

Altera verò illa est: Seruatoris dicta, & diuinitus inspiratæ Scripturæ admirandæ quidem prorsus doctrinæ sunt & institutiones, rectam fidem, & religionem veram nobis tradentes. Fidem insuper Deo gratam studiosis exhibent. Minimè verò nos disserendi docent artem, vt satis idonei simus quum velimus, tempore flagitante pro eis fortiter aduersariis resistere, easq; colluctando defendere. Porrò suis ipsius armis hostem ferire strenui admodum & fortis viri est. Id verò ipsum Christianis ex lucubrationibus, quas Apollinares reliquerunt, satis addiscere minimè licuisset. Quod quum certè Iulianus sciret, ne Christiani Græcorum doctrina imbuerentur, lege sanxit. Non etiam ignorabat, fabulas ethnicas, famam & gloriam ipsius obscuraturas, criminationis causam aduersus eum allaturas: quas etiam Socrates inter Græcos Philosophos præcipuam laudem consecutus

cutus, quum nihili faceret, veluti adulterare sacra Graecorum, & nouos Deos inferre inciperet, condemnatus est.

Tertia ratio nostra haec est: Spectatos numularios nos esse diuinum oraculum iubet, & vt pulcherrimum quodque ex rebus omnibus deligentes, quod malum est, abiiciamus; quod bonum autem disquiramus, atque inuentum retineamus. Attenti quoq; praecipuè vt simus, ne quis praedam è nobis agat, per inanem & vanam Philosophicorum dogmatum seductionem. Id autem quomodo perspicere possimus, nisi illorum subeamus arma? Non equidem vt eis vsurpandis eadem, quae illi sentiamus, sed ex abundanti, suis contra eos potius vtamur telis. Et malum quidem auersemur, quod verum autem & oportunum est legentes, cautè recipiamus. Vbicunq; enim aliquid boni est, ipsius veritatis id est. Quod si quis accuratiore persuasione nos haec contorquere atq; affectatè dicere arbitretur, illud mihi consideret velim; ipsum diuinissimum Paulum non solum graecis doctrinis nobis non interdixisse, sed etiam alicubi in epistolis suis, verbis earum vsum esse, vt qui eas quoq; attigerit. Videtur sanè multa, quae à Graecis sunt dicta, didicisse. Nisi enim Epimenidis Cretensis oracula legisset, viri sacra & caeremonias instituentis, quomodo versum illum protulisset?

Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri.
Vnde etiam hemistichium illud sumpsisset:

Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. *Ipsius enim & genus sumus.*

Si Arati Astronom. φαινόμενα, *librum non attigisset?* Sed illud
Corrumpunt bonos mores colloquia praua.

satis indicat eum in Euripidis fabulis libenter versatum fuisse. Id quod itidem ante illum Solomon in eandem sententiam dixit. Verum quid opus est pluribus hanc rem persequi? Iam inde enim ab initio, veluti consuetudine & studio eo non interdicto, viri sancti fa[?]ore & gratia Spiritus locupletes, & Ecclesiae nostrae doctores insignes, à tenera ipsa aetate ad senectutem vsq; sedulò Graecorum libros legerunt: partim ad linguam sermonemq; expoliendum, & mentem exercen-

erendam: Partim vt ex rebus deterioribus id, quod inest boni colligerent. Quare illud etiam sunt assequuti, vt rectè Græcos in eo, quod à decoro exciderunt, & per errorem lapsi sunt, damnare possent. Indicat hoc Basilius Magnus, & Ioannes, qui propter eloquentiæ suauitatem Chrysostomi nomen accepit: & magnus itidem in Theologia Gregorius, qui hunc etiam locum de Græcis disciplinis in oratione funebri de Magno Basilio tractat. Æquum sanè est visum, eum locum tempestiuè huic operi ad ea, quæ agimus comprobanda inserere. Satis namque apparet, non ipsum solum optimè in eis disciplinis eruditum esse: sed alios quoq; illum ad eas discendas hortari, simulq; iniuriarum eos accusare, qui eruditionem Græcam affectantibus obstant. sic enim scribit.

Omnes, opinor, qui saniore mente sunt, hoc confiteri, doctrinam inter ea, quæ nobis sunt bona, præcipuam esse. Non istam solum præstantiorem nostram, quæ elegantiam ostẽtationemq; orationis omnem negligens, saluti vni & rerum intelligendarum pulchritudini inhæret: sed externam etiam illam quam multi Christiani perinde atq; insidiatricem, fallacem, & longius à Deo abducentem, contemnentes despuunt, peruersa sanè & periculosa persuasione. Quemadmodum namque cælum, terram, aërem & quæcunque in his sunt, quamuis homines nonnulli malè ea accepta, quæ Dei essent opera, pro Deo coluerũt: propterea tamen non despicimus: sed quantum vtilitatis habent ex eis ad vitæ vsum percipimus: quod verò noxium est in eis fugimus: neq; quod stulti faciunt aduersus creatorem creaturam ipsam quasi ad rebellionem commouemus: verùm ex rebus conditis conditorem deprehendimus, & quod D. Paulus ait, in captiuitatem redigimus intelligentiam omnem in Christum. Ac sicuti ignem, alimentum, ferrum, atq; alia per seipsa quidem vel vtilia, vel incommoda maximè esse ignoramus: Sed de eis pro eo atq; hominibus illis, qui eis vtuntur, videtur, iudicamus. Quum etiam in reptilibus feris quædam sint, quæ vtiliter ad salutem pharmacis, & remediis miscemus. Sic quoq; ex disciplinis istis, quod ad veritatem

inqui-

inquirendam, & iudicium acuendum, nec non ad contemplationem exercendam facit, id recepimus: quod autem ad dæmones ipsos, & ad perditionis profundum deducit, despuentes reiecimus: propterea quòd ex eis rebus in veræ pietatis studio non itidem adiuuemur: eo pacto meliora ex deterioribus addiscentes, & imbecillitatem illorum in robur doctrinæ nostræ conuertentes. Non igitur contemnenda est doctrina liberalior, propterea quòd hoc sic quibusdam faciendum videtur; sed praui atq; inerudit, qui in ea sunt sententia censendi sunt, qui alios omnes sibi similes esse velint, vt in communi sui similium frequentia latere, & inscitiæ suæ reprehensionem effugere valeant. Hæc D. Gregorius. Basilius verò Magnus non solùm doctrinam Græcorum discere permittit, sed etiam præclaro libello maximè hoc confirmat, cui titulum fecit, Quomodo iuuenes ex Græcis disciplinis vtilitatem capere possint.

At quod, vt refert Ioannes Diaconus, & ex hoc Iuo, S. Gregorius Magnus omnes omninò Pontifices à lectione librorum gentilium inhibuit, probabiles consilii sui causas habuit. Desiderium certè Galliarum Episcopum meritò reprehendit; qui nonnullis Grammaticam explicabat; quasi Episcopo tantum sit otii à negotiis sui muneris, vt Grammaticis tricis extricandis vacare possit: etsi Glossa apud Gratianum, & ipse Gratianus existimant, Desiderium istum, eò dici Grammaticam exposuisse; quòd in Ecclesia peritiam sæcularis litteraturæ ostentaret; fabulasque poëtarum *in prædicatione sua moraliter* exponeret.

Ioan. lib. 3. de vita S. Greg. ca. 33. Iuo 4. p. ca. 165. S. Grego. li. 9. epist. 48. Ioan. Diac. loc. cit. Iuo p. 4. ca. 162. & p. 5. cap. 199. Grat. d. 86. C. cũ multa. Burch. lib. 1. cap. 97.

Verùm, vt ad Canonem Concilii Carthaginensis reuertamur, quod Episcopis facultatem concedit, vt pro necessitate aut occasione libros Hæreticorum euoluant, id indicio est, primùm, libros hæreticos promiscuè omnibus non fuisse permissos. Secundò, semper aliquos in Ecclesia fuisse, quibus hæc facultas euoluẽdi hæreticos libros concessa fuerit.

Clem. lib. 6. constit. c. 16.

Interdixerunt etiam Apostoli lectione librorum hæreticorum, qui nomine Apostolorum falsò prænotati circumferebantur. *Hæc omnia,* inquiunt, *scripsimus vobis, vt scire possitis, qualis sit nostra scientia, & ne libros, quos impii nostri nominis inscriptione, munierunt, approbetis, neque enim nomina Apostolorum attendere debetis, sed naturam rerum, & sententiam nunquã à recto deflexam. Scimus enim Simonem & Cleobium venenatos libros nomine Christi & discipulorum eius composuisse, quos ad decipiendum eos, qui Christum & nos seruos eius dilexerunt, circumferunt. Atque etiam priscis temporibus quidam libros Apocryphos scripserunt Moysis, Enoch, Adam, Esaiæ, Dauid, Eliæ, & trium Patriarcharum, libros dico pestiferos, & veritatis inimicos. Tales nunc libros ediderunt infames Hæretici, quibus calumniantur creationem mundi, nuptias, prouidentiam procreationem liberorum, legem, Prophetas, scribuntq́ in his ipsis nomina quædã barbara, vt illi quidem aiunt Angelorum, vt autem vera fateamur, dæmonum potius, quorum instinctu & afflatu ista scripserunt. Fugite ergò horum doctrinam ne supplicii eorum, qui ista ad fallendum fideles & probos Domini Iesu discipulos scripserunt, participes efficiamini.*

Can. 59. edit. Holand.

Exstat eorundem Apostolorum de iisdem libris Canon talis. εἴ τις τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία ὡς ἅγια ἐπὶ τῆς ἐκλησίας δημοσιεύει ἐπὶ λύμῃ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, καθαιρείσθω. *Si quis ab impiis falsò inscriptos libros in Ecclesia publicat ad perniciem populi & cleri, deponatur.*

CAPVT VI.

Edictum Constantini Magni aduersus libros Arii & Arianorum.

VENIAMVS ad Imperatores Christianos. Et quidem primò ad Constantinum Magnum, qui Arii libros igni addixit: *Imperator non Arium solùm mulctauit exilio,* inquit Sozomenus, *verumetiam Episcopis omnibus & po-*

Sozom. lib. 1. ca. 20.

& populis edictum scriptum misit, vt cum illum, tum eius opinionis fautores, impiorum numero ducerēt, & si qui liber reperiretur ab illis scriptus, in ignem coniicerent, quo neq; ipsius, neq; opinionis, cuius auctor fuerat, vllum monumentum extaret. Quod si quis aliquem librum eius occultare deprehenderetur, ac non illico in publicum productum incenderet, vt capitis mulctaretur supplicio. Quinetiam epistolas ad ciuitates singulatim scriptas misit, quibus Arium, eiusque fautores damnabat. Theophanes in Chronico de Constantino Magno. statuit πορφυριανοὺς αὐτοὺς ὀνομάζεσθαι, καὶ τὰ συγγράμματα αὐτῶν κατακαίεσθαι καὶ τοὺς μὴ τοῦτο ποιοῦντας θανατοῦσθαι. *vt Ariani vocarentur Porphyriani, eorumq; libri comburerentur, quiq; secus agerent, capitali supplicio afficerentur.*

Reperitur apud Socratem Constantini edictū his verbis conceptū: *Victor Constantinus Max. Aug. Episcopis & populo. Cū Arius scelestorum & impiorū hominum cōsuetudinē imitetur, eandem cum illis ignominiæ & turpitudinis notā meritò subire debet, quēadmodū Porphyrius capitalis pietatis hostis, qui nefarios libros contra religionē Christianā edebat, mercedem dignā laboribus cepit, & eiusmodi quidē, vt apud posteriora sæcula nō ipse solū maximis probris vexatus fuerit, & turpissima infamiæ labe aspersus, verū etiam impia eius scripta deleta penitus & extincta: sic etiam visum est, Arium & eius sectatores, Porphyrianos nuncupare; vt quorum secuti sint mores, eorum etiam nomen habeant. Quinetiam, si quod opus ab Ario scriptum reperiatur; illud cremandum esse; vti non modò execrabilis eius doctrina tollatur funditus, sed etiam nullum monumentum eiusdem omnino relinquatur ad posteritatem. Illud etiam mandamus, vt si quis librum ab Ario compositum occultasse deprehensus sit, & eum non statim in mediū adductum igne combusserit, morte mulctetur, nā mox vt cōprehēsus fuerit, capite mulctetur. Deus vos seruet incolumes.* Edicta hæc aduers⁹ Arii libros edidit Cōstātin⁹, exēplo ipsi⁹ Synodi Nicenę, q̄ nō modò Ariū dānauit, *sed,* vt ait Niceph. *idē anathema in voces quoq; hæreseos eius exten-*

Socrat. l. 1, cap 6.
Hist. Trip. lib. 2. c. 15.
Nicephor. lib 8, c. 18

extendit, & in librum, quem ille contra pietatem compositum Thaliam inscripserat, cuius stylus & elocutio, sicuti ex scripto ipso cognoui, simplex & dissoluta, Sotadisque Poëtæ cantilenis persimilis fuit. Ac præterea, si quod aliud eius, aut sectatorum eius inueniretur scriptum, vt id igni mandaretur.

Socrat. lib. 1. cap. 6.

Qua ratione Arianas chartas tractare oporteret, docuit nos suo etiam exemplo Theodosius Magnus: Formulas enim, quibus Ariani, Eunomiani, Macedoniani suam perfidiam explicabant, sibi oblatas discerpsit, & in frusta comminuit, vt auctor est Sozomenus. Quod prius itidem factum à Patribus Concilii Nicæni *Quinetiam fidei formulam quam composuerunt* (Arian) *Concilio proposuerunt*, inquit Theodoretus, *quæ simul ac perlecta fuit, quoniam omnes ean. νόθον καὶ κίβδηλον, spuriam & adulterinam esse aiebant, illico discerpta est*. De optimo Gotthorum Rege Recharedo hæc Aimoinus: *Omnes libros sectæ Arianæ apud Toletum vno in loco adunari præcipiens igne cremauit, & Gotthos ad veræ fidei vnitatem adduxit.*

Sozom. lib. 7. cap. 12. Theod. lib. 1. hist. ca. 7. Aimo in lib. 3. c. 77. Appen. ad Greg. Turon cap. 8.

Sed ad Constantinum oratio se recipiat, qui præterea Nouatianos, Valētinianos, Paulianos & Cataphrygas grauissimo edicto proscripsit, eorumque conuentus vetuit, & templa dirui mandauit. *E*xstat edictum apud Eusebium, qui eadem lege decretum ait; vt libri hæreticorum diligenter inuestigentur. Qua Imperatoris seueritate non pauci hæreticorum territi, ad saniorem mentem reuerterunt, licet in ipsis edicti verbis, prout referuntur ab Eusebio, non fiat mentio librorum.

Euseb. lib. 3. de vita Constant. cap. 61. 62.

CA-

CAPVT VII.

Libri Eunomiani, Aëtiani, Eutychiani & Apollinariani interdicti.

PAri seueritate prohibiti sunt libri Eunomiani *Codices sanè eorum scelerum omnium doctrinam ac materiam continentes*, inquit Imperator, *summa sagacitate mox quæri ac prodi exserta auctoritate mandamus, sub aspectibus iudicantium mox cremandos. Ex quibus, si qui fortè aliquid, qualibet occasione vel fraude, occultasse, nec prodidisse conuincitur, sciat, se velut noxiorum Codicum, & maleficii crimine conscriptorum retentatorem capite esse plectendum.* Hæc lex. Præter cæteras caussas, quibus adductus Theodosius Magnus Eunomium in exilium eiecit, hæc etiam vna erat, quod, vt inquit Socrates, *libros abs se editos palàm ostenderat.* adeò detestabatur pius Imperator impii Eunomii scripta. Epistolas Aëtii damnauit Synodus Constantinopolitana prima vt scribit Theodoretus & Hist. tripart.

Lib. 16. cod. Theo. L. 16.

Socrates lib. 5. c. 10. Theod. li. 2. cap. 28. Trip. l. 5. c. 41.

Libros Eutychetis & Apollinaris proscripserunt Imperatores Valentinianus & Marcianus his verbis: *Nulli insuper Eutychianistæ, vel Apollinaristæ, publicè vel priuatim conueniendi cœtus, vel circulos contrahendi, & de errore hæretico disputandi, ac peruersitatem facinorosi dogmatis adserendi tribuatur facultas. Nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem synodum liceat aliquid vel dictare, vel scribere, vel edere atque emittere, atque aliorum dicta vel scripta super eadem re proferre. Nemo huiusmodi habere libros & sacrilega scriptorum audeat monumenta seruare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur. Eos verò qui discendi studio adierint de infausta hæresi disputantes, decem librarum auri, quæ fisco nostro inferendæ sunt, iubemus subire dispendium. Vltimo etiam supplicio coërceantur, qui illicita docere tentauerint. Omnes verò huiusce-*

L. Quicunque. C. de Hæres. Exstat in Concil. Chalced. sub fin.

F modi

modi chartæ ac libri, qui funestum Eutychetis scilicet & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, vt facinorosæ peruersitatis vestigia flammis combusta depereant. Æquum namque est, vt immanissima sacrilegia par pœnæ magnitudo percellat, scientibus moderatoribus prouinciarum, eorumq; apparitoribus, defensorib⁹ etiã ciuitatum, quod si ea quæ legis huius religiosissima sanctione custodienda decernimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari, denarũ librarũ auri mulctã fisco nostro inferre cogantur, insuper etiam existimationis suæ periculũ sustinebũt. Dat. Constantinop: Id. Aug, Constantio & Ruffo COSS.

Vide Syn. Chalced. Act. 3.

Eosdem Eutychianos libros interdixerunt iidẽ Imperatores alio edicto; in quo præter cætera, hæc: *Cõperimus præterea quædã eos in contumeliam religionis & inuidiã venerabilis synodicæ definitionis fuisse mentitos, conscriptisq; libris, & chartarum tomis plura finxisse, quæ eorum insaniam aduersus veram fidem apertè signarent: atq; ideò præcipimus, vbicunq; huiusmodi scripta reperta fuerint, ignibus concremari. Eos verò, qui vel scripserint, vel aliis legenda tradiderint, docendi studio vel discendi, censemus deportatione puniri. Docendi etenim hanc infaustam hæresin, sicut pridem edictis Serenitatis nostræ continetur, omnibus adimimus facultatem, quia vltimo supplicio coërcebitur, qui illicita docere tentauerit. Eos verò qui discendi studio audierint scelerata differentem, decem librarum auri mulcta compescimus. Ita enim materia subtrahetur erroris, si peccatorum & doctor defuerit, & auditor.* Hæc Imperatores.

Nyss. in vita S. Ephrem.

Festiuum porrò est quod cum codice quodam Apollinaris Hæretici egit magnus ille Ephrẹm. rem his verbis refert S. Gregorius Nyssenus. *Apollinarium leuem, imò dementem atq; insanum nuncupabat: qui res nouas moliens, multa impia, scripturæq; sacræ aduersantia duobus comprehensa libris, è suo eructans ventre, admodum insulsè ac temerè proloqueretur. Illos*

verò libros cuidam quam in delitiis habuisse ferebatur, feminæ adseruandos cõmiserat. Quæ cũ magno innotuissent Ephram, ipse eiusdẽ se opinionis esse confingens, feminã quæ libros custodiebat, adiit: & de se, quis sit, & quàm fausta ei ex eremo adferat, patefecit. Nonnullaq; fortè id genus aliã adiiciens, tandem rogat, vt Præceptoris sibi scripta publicæ vtilitatis causa exhibeat, vt nobis scilicet, quos tunc hæreticos vocabat, repugnare commodius posset. Quibus capta verbis femina, eumq; ex illis vnũ, qui Apollinarii sustinerent partes, reputãs, libros præbuit, eos tamẽ sibi celeriter restitui deprecans. Cæterùm magnus hic Iacob dementẽ supplantans Esau, ac flagitiosa illa primogenita rapiens prudẽter oppressit. Nam piscis glutino omnes illiniens, ita folium folio connexuit, vt cùm pars vna ab altera ob firmam coniunctionem plane seiungi nequiret, in vnam quasi tabulam singuli libri apparerent redacti. Sicq; eos mulieri, à qua commodatò acceperat, reddidit. Quæ quidem artificii eiusmodi, vti mulier, ignara, cùm formam eorundem exteriorem saluam cerneret, quid intrinsecus esset, diligentius inspicere neglexit. Dies verò haud ita multi elapsi erant, cùm orthodoxis quibusdam defertur sanctus senex, qui Apollinarium acciuisset, & cum eo sermones contulisset. In iudicium itaq; vocatus, impius illis libris fretus ad statutum diem venit. ac dicere quidem pro se, quod graui iam premeretur senio renuit: postulauitq;, ideò sibi proferri libros, vt ex illis respondere posset, atque contradicere. Cùm ergò istius delatoris socii frementes in medium libros produxissent, inueteratus ille dierum malorum iniustitiæ iudex, vnum ex iis in manus sumens, aperire, atq; explicare nitebatur. Sed quod glutino vinctus non cederet, ad partem eius mediam aperiendam est aggressus; eamq; ipsam eodem conglutinatam modo inuenit. Quare sua illa, ex priori libro frustratus spe, ad alterum se contulit. Quem quidem totum ita similiter connexum cernens, vt prorsus explicari nequiret, tanto rubore, atq; pudore suffusius est, animoque vsque adeo perturbatus, vt ex eo consessu abiens, quasi mentis atque

consilii inops, & exanimatus, in morbum prolapsus sit, illamq́ ignominiæ notam ita ægrè ac molestè tulit, vt parum admodum abfuerit, quin tum mortem obiret. Hæc de præclarissimo facto S. Eremitæ Ephræmi Nyssen⁹; Ex quo liquidè apparet, quo loco S. Ephræm libros hæreticos habuerit.

CAPVT VIII.

Libri Manichæi interdicti & proscripti.

Lib. 1. Cod. Iust. tit. de hæret. L. 16. edit. Contii,

IN constitutione Græca hæc de libris Manichæorum sanciuntur: ὁ ἔχων βιβλία μανιχαϊκὰ, καὶ μὴ φανερῶν αὐτὰ ἐπὶ τὸ καυθῆναι, τιμωρεῖται. *Qui habet libros Manichæos, nec manifestat, vt comburantur, punitur.*

Eorundem Manichæorum libros prohibuit, flammisq; addixit Leo Magnus Pontifex, de quo hæc S. Prosper in Chronico: *Hoc tempore plurimos Manichæos intra vrbem latere diligentia Papæ Leonis innotuit, qui eos de secretis suis erutos, & oculis totius Ecclesiæ publicatos, omnes dogmatis sui turpitudinem & damnare fecit & prodere, incensis eorum codicibus, quorum magnæ moles fuerunt interceptæ. Quæ cura viro sancto diuinitus, vt apparet, inspirata, non solùm Romanæ vrbi, sed etiã vniuerso orbi plurimum profuit: siquidem confessionibus in Vrbe captorum, qui Doctores eorum, qui Episcopi, quive Presbyteri, in quibus prouinciis vel ciuitatibus degerent, patefactum est; multiq; Orientalium partium sacerdotes industriã Apostolici Rectoris imitati sunt.* Hęc S. Prosper, quæ ex parte ab ipso S. Leone litteris sunt ꝑdita, sic .n. scribit ad Turibiũ; *Quam* (Manichæorum turpitudinem) *etsi eloqui erubescimus, sollicitissimis tamẽ inquisitionib⁹ indagatã, & Manichæorum, qui comprehensi sunt confessionibus, detectam, ad publicam fecimus peruenire notitiã, ne vllo modo posset dubiũ videri, quòd in iudicio nostro, cui non solũ frequentissima præsentia sacerdotum, sed etiam illustrium virorũ dignitas, ac pars quædam senatus ac plebis interfuit, ipsorũ, qui omne facinus perpetrarant, ore reseratum est.*

S. Leo epist. ad Turib. c. 16.

Cæte-

Cæterum hæc tanti Pontificis diligentia excitauit non solùm Episcopos, sed & ipsos Imperatores aduersus Manichæos. Seuerissimam enim legem in illos promulgarũt Theodosius & Valentinianus, cuius initium hoc. *Superstitio paganis quoq; damnata temporibus, inimica publicæ disciplinæ, & hostis fidei Christianæ ad excidium sui clementiam nostram non immerito prouocauit: Manichæos loquimur, quos execrabiles, & toto orbe pellendos omnium retrò Principum statuta iudicarunt. Nec dissimulationem crimina nuper detecta patiuntur; quæ enim & quàm dictu, audituq; obscœna iudicio beatissimi Papæ Leonis coram senatu amplissimo, manifesta ipsorum confeßione, patefacta sunt? Adeò, vt eorum quoq;, qui diceretur Episcopus, & voce propria proderet, & omnia scelerum suorum secreta perscriberet.*

Exstat hæc Consti. inter alias ad finem Cod. Theo,

Eosdem Manichæos Symmachus primus Pontifex Romanus ab vrbe expulit, eorumq; libros ante fores Constantinianæ Basilicæ combussit; quod & ab Hormisda primo huius nominis factum, vt Anastasius Bibliothecarius in vtriusq; vita scriptum reliquit. In vita Gelasii Pontificis apud Anastasium hæc leguntur. *Huius temporibus inuenti sunt Manichæi in vrbe Roma, quos exilio deportari præcepit, quorum Codices ante fores Basilicæ sanctæ Mariæ incendio concremauit.*

De Persarum Rege Quado seu Cabade hæc Zonaras in Iustino Thrace. *Quadus Manichæos suæ ditionis omnes occidit, eorumq; Episcopum & libros combußit; quod vnum ex filiis suis in detestandam illam hæresin, pellexissent.* Factum hoc refert Theophanes in Chronico his verbis: Καὶ ἐξέπεμψε σάκρας εἰς πᾶσαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ γῆν, ὥστε τὸν εὑρισκόμενον μανιχαῖον ἀναιρεῖσθαι καὶ πυρίκαυστον γενέσθαι, καὶ τὰς ὑποστάσεις αὐτῶν εἰς τὰ βασιλικὰ ταμεῖα εἰσκομίζεσθαι, καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν καίεσθαι. *Litteras misit in omnem suam ditionem, vt vbicunq; Manichæus re-*

periretur, statim de medio tolleretur, & exureretur, vtque facultates eorum in ærarium regium inferrentur, librique flammis traderentur.

Petrus Sicul. in comment. de Manich.

Scribit quoque Petrus Siculus, sub Constante Heraclii nepote, multos ex Manichæis fuisse vltimo supplicio affectos, ac propterea Constantinum Manichæorũ in Armenia Antesignanũ, timore pœnarũ, scripta Manichæorũ abiecisse: *Hoc siquidẽ ad cætera sua egregia facinora*, inquit Siculus, *diuini atq; orthodoxi Imperatores addiderũt, vt Manichæos Montanosq; capitali sententia puniri iuberent, eorumq; libros, quocunque loco inuenti essent flammis tradi; quod si quis vspiam eosdem occultasse deprehenderetur, hunc eundem mortis pœna addici, eiusq; bona in fiscum inferri.*

S. August. li. 2. de Actu cũ Felice. Idem de natura boni, cap. 47.

Tẽpore S. Augustini adẽpti sunt omnes Manichæi codices Felici Manichæo, & sub publico sigillo custoditi, vt scribit S. Augustin. qui post acrem disputationis conflictũ Felicem hunc ad detestationem Manichæi feliciter induxit. Idẽ S. Augustinus, detestabilem quendã Manichæorũ morem execrans, aït eum aliunde non manare, quàm ex Manichæorum libris: *Manifestum est*, inquit, *quia hoc etiamsi isti nõ faciunt, de ipsorum libris hoc faciant, quotquot faciunt.* Quid consilii? *Abiiciant ergò libros, si crimen exhorrent, quod committere coguntur, si libros tenent, aut si non committunt, mundius viuere contra suos libros conantur.* Quocirca mirari nõ debent hodierni sectarii, si orthodoxus magistratus libros hæreticos non modò vetet, sed & retinere volentib. eripiat. Prisci id moris est, & ab oĩbus ꝓbis laudati, cùm libri isti non ex alia, quã ex Diaboli officina prodeant. Ipse enim est, quo Magistro hæretici falsa, sacrisq; litteris aduersantia sensa excogitãt, & excogitata chartis mandant. *Quæritur*, inquit Tertullianus, *à quo intellectus interpretetur eorum, quæ ad hæreses faciant? A Diabolo scilicet, cuius sunt partes interuertendi veritatem.*

Tertull. de præscript.

Illud

Illud admiratione dignum est; quod Manichæi eorumq; libri non modò Christianis Imperatoribus; sed & ipsis truculentissimis tyrannis Diocletiano & Maximiano intolerabiles, digniq; pscriptione visi sunt: Superest adhuc edictũ hoc in Manichæos beneficio Petri Pithœi, ex quo illud exscripsit Illustrifs. Baronius. Meminit eiusdẽ ex Codice Gregoriano Cuiacius, inter cætera sic edicunt Imperatores: *Iubemus auctores quidem ac principes vnà cũ abominandis scripturis eorum seueriori pœna subiici, ita vt flãmeis ignibus exurantur.* Et ad hoc edictũ alludunt verbis paulò antea adductis Theodosius & Valentinianus, cum Manetis sectam vocãt *superstitionem paganis quoq; damnatam temporibus.*

Pith. in Mosaic. & Rõ. leg. collect. tit. 15. Bar. tom. 2. Anno Ch. 287. Cuiac. in paratitl. 1. lib. Cod. tit. 5.

CAPVT IX.

De libris Porphyrii & Nestorii rogo adiudicatis.

ADuersus Porphyrii & Nestorii libros hanc legem tulerunt Theodosius & Valentinianus: *Decere arbitramur nostrum Imperium, subditos nostros de religione monere. Ita enim & pleniorem adquiri Dei ac Saluatoris nostri Iesu Christi benignitatem possibile esse existimamus, si & nos pro viribus ipsi placere studuerimus, & nostros subditos ad eam rem instituerimus. Sancimus igitur, vt omnia quæcunque Porphyrius sua pulsus insania contra religiosum Christianorum cultum conscripsit, apud quemcunque inuenta fuerint, igni mancipentur. Omnia enim prouocantia Deum ad iracundiam scripta, & impias mentes offendentia ne ad aures quidem hominum venire volumus.*

Cod. Iust. de summ. Trini. L. 3. edit. Cõcil. Synod. Ephes. tom. 5. cap. 19.

Præterea sancimus, vt qui affectant impiam Nestorii opinionem, vel nefariam eius doctrinam sectantur, si Episcopi aut clerici sint, ab Ecclesiis eiiciantur, si laici, anathematizentur; secundùm ea, quæ iam à nostra diuinitate sunt constituta. Licentiam habituris orthodoxis quicunque voluerint secundùm nostram legislationem absq; metu & damno ipsos indicare & accusare.

Quo-

Quoniam verò peruenit ad pias nostras aures, quod quidam doctrinas quasdam conscripserunt, & exposuerunt ambiguè, & non per omnia congruentes exposita orthodoxæ fidei à sancta synodo sanctorum Patrum, qui Nicææ & Ephesi conuenerunt, & à Cyrillo, piæ memoriæ, qui fuerat magnæ Alexandriæ ciuitatis Episcopus, iubemus, facta huiusmodi scripta, siue antea, siue nunc, comburi & perfectissimo interitui mancipari, ita vt in nullius cognitionem venire possint. His qui talia scripta, aut tales libros habere aut legere sustinuerint, vltimum supplicium experturis. Hæc Imperatores anno Christi 448, ex Chronologia Baronii.

Sed quod ad libros *P*orphyrii attinet; non videntur fuisse primi, qui impii *P*orphyrii scripta promulgato edicto prohibuerunt. Nam Constantinus Magnus in edicto aduersus Arium satis indicat, libros Porphyrii iam anteà fuisse proscriptos, & interdictos, Sed à quo, si non ab ipso Constantino? etsi mihi non compertum, vbinam hæc lex exstet, si exstat; nisi fortè Constantinus illis suis verbis respexit ad interdictum Episcoporum, qui libris Porphyrii nigrum Theta præfixerint, aut ad consuetudinem Christianorum, qui communi consensu non secus ac iussi à lege, libros illos detestati sint, & vbicunque reperirentur voracibus flammis, absumpserint. Porrò supradictæ legis meminerunt etiam Euagrius, Nicephorus & *P*hotius in Nomocanone.

Euagr. lib. 1. cap. 12. Niceph. li. 14. cap. 36.

*E*xtat eorundẽ Imperatorũ alia lex antiquior, quã præcedẽs aduersus eundẽ Nestoriũ in hęc verba; *Damnato portẽtosæ superstitionis auctore Nestorio, nota cõgrui nominis ei⁹ inurãtur gregalibus, nec Christianorũ appellatiõe abutãtur, sed quẽadmodũ Ariani ab Ario, lege diuæ memoriæ Constãtini, ob similitudinẽ impietatis, Porphyriani à Porphyrio nũcupãtur, sic vbiq; participes nefariæ sectæ Nestorii Nestoriani vocẽtur, vt cui⁹ scel⁹ sunt in deserẽdo Deũ imitati, ei⁹ vocabulũ iure esse videantur sortiti. Nec verò impios*

L. Damnato, c. de heret. lib. 16. Co. Theod. L. vlt. In cõcil. Ephes. tõ. 5. c. 13. edit. pel. Lata est hæc lex an. Ch. 435. secundũ Barox.

pies libros nefandi & sacrilegi Nestorii aduersus venerabilem orthodoxorum sectam, decretaq́ sanctissimi cœtus Antistitum Ephesi habiti scriptos habere aut legere aut describere quisquam audeat, quos diligenti studio requiri, ac publicè comburi decernimus, ita vt nemo in religionis disputatione aliquam supra dicti nominis faciat mentionem, aut quibusdam eorum habendi concilii gratia in ædibus, aut villa aut suburbano suo, aut quolibet alio loco conuenticulum clam aut apertè præbeat, quos omnes cœtus celebrandi licentia priuari statuimus, scientibus vniuersis, violatorem huius legis publicatione bonorum esse coërcendum. Dat. III. *Kalend. Aug. Constantinop. Theodosio XV. & Valentiniano IV. A A. COSS.*

Cod. Theodos. Dat. III. Nonas August. in Concilio Ephesino, hæc insuper habentur. *Summa proinde illustrisq́ auctoritas tua curet, vt nostra hac sanctio omnibus prouinciis, vsitatis edictis & promulgationibus primo quoq́ tempore nota fiat. Hanc autem legem Romano simul & græco sermone edimus, quò omnes perspicuè intelligere queant.* Prætereundum autē non est prædictam legem tàm in Iustinianéo, quàm in Theodosiano Codice mancam & imperfectam sensu esse; Etsi magis in Iustinianéo. Quis enim, considerata sententia & oratione legis, tam obesæ mentis est, qui non videat aliquid ad complementum sensus deesse? Cod. Iustiniani sic habet: *Quemadmodum Ariani ab Ario lege diuæ memoriæ Constantini, ob similitudinem impietatis, Porphyriani à Porphyrio nuncupantur: Sic vbiq́ participes nefariæ sectæ Nestorii, Nestoriani vocentur. Quid noui*, inquit Tertullianus, *si aliqua disciplina de Magistro cognomentum sectatoribus suis inducit? Nonnè Philosophi de authoribus suis nuncupantur, Platonici, Epicurei, Pythagorici? Etiam à locis conuenticulorum & stationum suarum Stoici, Academici. Æquè Medici ab Erasistrato, & Grammatici ab Aristarcho, Coci etiam ab Apicio. Nec tamen quenquam offendit professio nominis, cum institutione trans-*

Eph. Conc. Tom. 5. ca. 13.

Conc. sup. pleuit ex parte ex Cod. Theod.

Tertulli. Apol. c. 3.

missa ab institutore. Quæ ergò pœna fuisset Nestorii Sectatoribus; si à Nestorio Nestoriani vocati fuissent? potius laudi, quàm probro hanc sibi appellationem duxissent. Ergò Imperatores alio nomine ipsis inuiso & exoso. Hæreticos istos insignire voluerunt. Quod quale fuerit, docet aliqua ex parte lex Codicis Theodosiani his verbis: *Quemadmodum Ariani lege Diuæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis Porphyriani à Porphyrio nuncupantur; Sic vbiq, participes nefariæ sectæ Nestorii Simoniani vocentur.* Appellatio igitur, qua Nestorij asseclas decorari iusserũt Imperatores, nõ alia fuit, quàm vt nominarẽtur *Simoniani* à *Simone* Mago, *vt cuius scelus sunt in deserendo Deum*, seu vt Cod. Theod, *Deo, imitati, eius vocabulum iure videantur esse sortiti.*

Lib. 16. tit. 5. L. 66.

Plenius hæc Imperatorum constitutio Ephesinę Synodo inserta. *Immutabili lege sancimus, quotquot vsquam gentium execrandæ opinionis Nestorii sequaces exstiterint, compertique fuerint, eos omnes Simonianorum nomine censendos esse: Æquum est enim, qui in odio contemptuq, diuino impietatem Simonis æmulati sunt, vt eandem cum Simone appellationem sortiantur. Quo etiam modo sanctione beatæ memoriæ Constantini, Ariani vocati sunt Porphyriani: eam videlicet ob caussam, quod eandem cum Porphyrio impietatem imbibissent: hic enim sermonis vi & efficacia veram religionẽ expugnare conatus, non tam eruditos libros, quàm inscitiæ suæ testes reliquit.*

Eph. Syn. To. 5. c. 13.

De eodem *Simonianorum* cognomento Nestorianis imposito hæc prouinciarum præsides suo in edicto de executione legis aduersus Nestorianos latæ. *Ne, cuiusmodi sint, qualemue sortiti sint appellationẽ, quempiam lateat, sed huius tragœdiæ, quã exstinctã, perpetuæq, obliuioni traditam melius fuerat, auctorẽ vsq, ob oculos propositum habeant, Simonianorum nomine illos vocãdos esse decreuerunt grauissimè in illos, qui secus appellauerint, aut errori illorũ adhærere perrexerint, inposterũ animaduersuri,* Hæc Præsi-

Syn. Eph. To. 5. c. 14.

Præsides. quia, vt Imperator in sua sanctione dicit, *veneratio cultusq́, quem sanctißimæ religioni iure debem⁹, postulat, vt illos, qui impiè ergà diuinum numen affecti sunt, meritis pœnis afficiamus, & nomine, quod prauitati illorum conueniat, eiusmodi appellemus, quo hac infamia notati æternam suorum errorum ignominiam sustineant, atq; vt viui supplicium debitum nõ euaserunt, sic mortui dedecore nunquam careant.*

De eadem re sic scribit ipse Theodosius Imperator in lege, quam deceptus à Chrysaphio pro Eutyche aduersus Nestorianos edidit: *Promulgauimus legem, quæ tàm prædictum Nestorium, quàm eos, qui ei similia sapiunt, damnat, præcipientes, ne Christiano saltem nomine recenserentur, sed vt Simoniani potius vocarentur, quoniam blasphemiam Simonis dilexerunt.*

vide Act. 3. Conci. Chalcedo.

Hactenus lex Theodosii aduersus Nestoriũ, quem vt sua quoq; auctoritate Imperator cõdẽnaret, petierũt Patres Concilii Ephesini literis in eũ finẽ ad Theodosiũ datis, in quibus hæc: *Vestram Maiestatẽ,* inquiunt Patres, *iterũ atq; iterũ rogatam cupimus, vt vniuersam illam doctrinã è sanctis Ecclesiis submoueri, eiusdemq; libros vbiq; locorum repertos iubeat flammis absumi. Quod si quis vestras sanctiones spreuisse compert⁹ fuerit, ille vestræ dominationis indignationem nõ absq; formidine sentiat.*

Cęterùm priorem illam Theodosii legem publicarũt Prouinciarum præsides sua quisq; in Prouincia, addito hoc mãdato. *Piißimus Imperator noster, non ignar⁹ legũ, iustæq; politiæ firmamentũ Orthodoxam religionẽ esse, peculiari edicto, omnem impietatis occasionẽ præscidit; eos quidẽ qui ea laborant, moderata castigatiõe sanãs, cæteris verò omnẽ honestæ vitæ rationem ostendẽs. Qualia ergo aduersus libros Porphyrii, quos ille cõtra sanctam Christianam religionem conscripserat; nec non contra illos, qui nefariam Nestorii doctrinã scriptis propagãt, decreuerit; & quo rursũ pacto nullũ fidei dogma vim vllam obtinere voluerit, nisi illud vnũ, q à sãctis. piißimisq; Episcopis, q quondã in ciuitate Nicæa, & postea in*

Conc. Eph. To. 5. c. 20.

Ephesina vnà cum veneranda memoriæ Cyrillo conuenerunt, editum & receptum est: & qua tandem ratione Irenæum, qui Tyriorum ciuitatis Episcopus extitit, exauctoratum velit: id ex prædicta sanctione Græco sermone posita, clarè disertèq; cognoscetis, ne quis ignoratione in posterū prætexat. Decet proinde omni diligentia isthæc obseruare, comminationēq; ac indignationē regiis literis insertā vsq; ob oculos habere. Lecta sunt hæc in Ecclesia Solitariorū, vigesima tertia Pharmuti, hoc est, Aprilis, Indictione 4. anno Diocletiani 164.

Concil. Ephes. tom. 5 cap. 14.

Posteriorē verò legem promulgarunt prouinciarū præsides hoc edicto: *Nihil Imperatoribus nostris æquè gratum est, ac iuge pietatis studiū, &c. Quamobrem iis qui fidei dogmata ab acten⁹ student adulterare, in posterum silentium, mentisq; in melius demutationē indicunt, &c. Cæteris verò, qui insanis Nestorii commentis per deceptionē assenserunt, & in erroris sui fomentum tractatus illius hactenus tenuerūt, misereri, quā punire malētes, seuerè denunciant, serioq; præcipiunt, vt eiusmodi libros habētes, vel legētes, eos quā primū igne absumant penitusq; aboleant, ne illiuscemodi erroris monumenta in repub. obuersantia veræ fidei quodcunq; impedimentū adferant: sed nec vllos quoq; alios deinceps, aut describi aut legi volunt. Quos etiā initio neminem attigisse longè satius erat, cùm certum exitium lectori pariant: Nam quid anima melius? quid fide pretiosius? Et vtrunq; maiorem in modum per huiusmodi lectionem offenditur. Quandoquidem & animæ iudicium obcæcat, & vt ad deteriora labatur, certam occasionem præbet, &c.*

IdemTheodosius alio edicto libros Nestorii & Porphyrii denuò vetuit, & rectè; licet non rectè, q̄ eadem damnationis sentētia perculit scripta Theodoreti iā ad Catholicā fidē regressi; sed nimirū in fraudē induct⁹ fuit Theodosi⁹ ab Eutychianis, qui Theodoretū pessimis modis oderāt, eò q̄ orthodoxā fidem contra Eutychianorum vesaniā fortiter afferebat. Verba edicti hæc sunt: *Sed nec habeat aliquis vel legat, aut trāscribat, proferatq; Nestoriū, vel terniones eius, aut codices*

Cōci. Chalced. act. 3. hāc legem abrogarūt.

tes noxios, & maximè, quos contra sanctas Porphyrius edidit Christianas literas, neq; Theodoreti scripta: sed quicunq; huiusmodi codices habet, publicè illos proferat, & cunctis videntib. igni tradātur: & eos, qui hanc religionē colūt, vel doctores eorū nullus neq; in ciuitate, neq; in agro, neq; in suburbio accipiat, neq; eos secū patiatur habere consessum, alioquin rebus eius publicatis, ipse perpetuo exilio relegabitur, quisquis hoc egerit, vel qualislibet extiterit, vel quisquis codices habuerit interdictam fidem Nestorii ac Theodoreti continētes, vt interpretationes eorum, qui vocantur sermones allocutorii, siue traditiones, iisdem tormentis subiaceat; vel si ea, quæ ab illis composita, alterius nominis fuerint prænotata. Hæc Theodosius, ab Eutychianis præsertim à Chrysaphio circumuentus, etsi nihil alienum à fide fecisset, si illā tantùm Theodoreti scripta, quæ pro Nestorio aduersus Cyrillum publicârat, prohibuisset, vt fecit in alia lege, quam tulit rogatu Concilii Ephesini Oecumenici, quamq; paulò ante recitauimus.

Valētinia. Man cian. Impp. quatenus erat pro Eutyche aduersus S. Flauianū Episcopum Constantinop. & alios orthodoxos: licet nō sit abrogata; quatenus erat contra Nestorium & libros Nestorianos.

Vide cōstitut. Impp. in concil. Chalced. loc. cit.

Quod & Iustinianus posteriore tempore fecit: *Si quis,* inquiens, *defendit conscripta Theodoreti, quæ exposuit pro Nestorio hæretico aduersus rectam fidem, & Ephesinam primam sanctam Synodum, & S. Cyrillum, & duodecim eius capitula, & non anathematizat ea, talis anathema sit. Si quis defendit impiam epistolam, quam ad Marim Persam hæreticum Ibas scripsisse dicitur, &c. anathema sit. Si quis defendit Theodorum* (Mopsuestenum) *& non anathematizat eum, & eius conscripta, & eos, qui similia illi sapuerunt, vel sapiunt, talis anathema sit.*

Iustin. in confess. suæ fidei.

Vide act. 4. Synodi Quintæ Constantinop.

Multum profectò stragis & cladis inuexerunt in *Ecclesiā* libri Theodori; quò .n. astuti⁹ celabāt impia Nestorii dogmata; eò plures veneno suo inficiebāt; & ipsos etiā Ecclesiarū antistites inter se cōmittebāt; quibusdā Theodori scripta defendentibus; aliis tanquā Nestorio plena repudiantib⁹. Accessit & illud incōmodi, q; ex Græca in varias linguas translati fuerant studio Nestorianorum; quo

factum est; vt nō modò Græcè doctos; sed & Græcè ignaros deprauarent: De quo hæc Liberatus in suo Breuiario: *Nestorij sectatores, videntes libros illius blasphemos non posse perferri in publicum, eo quod Synodo Ephesina anathematizante fuerant condemnati, & imperiali lege prohibitum fuerat, ne quis eos legeret aut defenderet, tunc cœperunt Diodori Tarsensis, & Theodori Mopsuestenæ ciuitatis Episcopi, qui contra Eunomium & Apollinarem vnius naturæ assertores, libros composuerant, duas in Christo ostendentes naturas in vna persona (quod Nestorius sic non dixerat) circumferre volumina: & simplicissimos quoque decipere cupientes, aiebant non sapuisse noua Nestorium, & antiquorum Patrum prosecutum fuisse doctrinam, & in tantum studij gesserunt, vt ipsa eorum volumina malitiosè in Syrorum linguam, & Armeniorum, atq; Persarum transferrent.*

Sed vbi hæc agnouerunt Acacius Melitenensis & Rabula Edessæ ciuitatis Episcopus, &c. Scripserunt Armeniæ Episcopis, ne Theodori Mopsuesteni libros susciperent, tanquam hæretici essent, & Auctores dogmatis Nestoriani. Hæc Liberatus.

Concil. Eph. tom. 1. append. 1. c. 2. Quia verò iam toties Synodi Ephesinæ mentio facta est, silere non decet, quid aduersus Massalianorum libros grauissimo edicto decreuerit, cuius hæc sunt verba: *Placuit librum pollutum illius hæreseos, qui dicitur Asceticon, anathematizari, &c. vtpote ab hæreticis cōpositū. Similiter si quid illorum impietatem sapiens apud plerosq; inueniatur, etiam hoc sit anathema.*

Lubet autem huc transcribere pulchrum exemplum de libro Nestoriano; ex quo elucescit, quātum damni sibi procreet, qui libros hæreticos domi suæ retinet. Ita igitur

Cap. 46. Sophronius in Prato spirituali: *Accessimus ad Abbatē Cyriacū presbyterū Lauræ Calamonis, iuxta sanctum Iordanē, narrauitq; nobis, dicens: Die quadā vidi per somnū mulierē honesta facie, purpura indutā, & cū ea viros duos, & ipsos venerando habitu, & aspectu præclaro,*

claro. Arbitratus autem sum mulierem illam esse Dominam nostram sanctā Dei genitricem, eosq́, qui cum illa erant, duos viros sanctū Ioannem Baptistā, & sanctū Ioannem Theologum & Euangelistam. Egressusq́ de cellula orabam illam, vt ingrederetur. Quæ non cōsensit. Permansi ergo diutius orans, & obsecrans, ac dicens: Ne, quæso, auertatur humilis factus cōfusus, & alia plurima huiusmodi. Illa igitur, vt me vidit instare precibus, eandemq́ postulationem iterare, seueriùs mihi respondit, dicens: Habes intra cellam tuam inimicū meum & vis vt ingrediar? Et his dictis abscessit. Euigilans autem ego affligi cœpi, & cogitabam num aliquod in mente peccatum cōtra illā admisissem. neq; enim erat alius aliquis in cella mea, nisi ego solus.

Diutius igitur me ipsum discutiens, nihil inueni. quod in illā peccassem. Cùm verò vidissem me nimio mœrore absorberi, surgens accepi librū vt legerē quo per huiusmodi lectionem dolorē vnà cogitationesq́ repellerē. Librū autem ipsum acceperā mutuò à beato Hesychio presbytero Hierosolymitanæ Ecclesiæ. Euoluensq́ librū, inueni duos impij Nestorij libros in fine voluminis scriptos. Moxq́ agnoui hunc esse sanctæ Dominæ nostræ Dei genitricis, semperq́ virginis Mariæ inimicū. Tunc surgens abij, librumq́ illi qui mihi eum accommodauerat, reddidi, dicens illi: Accipe librū tuū frater, neq; enim ex eo tātum vtilitatis cœpi quantū detrimenti. Cùm verò ille detrimenti ipsius causam sciscitaretur, omnem illi rei ordinē retuli. Qui zelo Dei succensus, protinus duos illos Nestorij libros ex volumine præcidit, eosq́ igni tradidit dicens: non manebit in cella mea Dominæ nostræ sanctæ Dei genitricis, semperq́ virginis Mariæ inimicus.

CAPVT X.

Libros Magicos & Iudiciarios interdictos esse.

Refert Glycas ex Eusebio, nonnulla opera nomen Salomonis præ se ferentia fuisse concremata ab Ezechia Rege, ex quorum numero erant fortassis libri de Geniis; quibus docebat, *quo pacto è sublimi deducantur, & qualibus formis appareant; explicans simul eorundem* *natu-*

Glyc. 2. p. annal.

naturas & proprietates, & quo modo vinculis adstringantur, certisq́; locis adsueti abigantur; vt idem Glycas ex Psello commemorat. Vidimus quoq; in Bauarica Bibliotheca librũ græcum hoc titulo: *Hygromantia Salomonis ad filium Roboam*; Quod librorum genus proculdubio specioso Salomonis titulo fucatum est; ac proindè meritò ab Ezechia abolitum, meritò & ab aliis pio Ezechiæ exemplo abolendum.

Diximus iam suprà ex Paulo & Vlpiano Iureconsultis, libros Magicos ab ipsis etiam Ethnicis fuisse vetitos & exustos; Sed nunc id in specie pluribus exemplis demonstremus. Quàm acriter in Magos & Magicos libros inquisiuit Valens Imperator, etsi Arianus; licet fortasse non tàm detestatione noxiorum librorum, quàm odio in diuinatores & ariolos istos inflammatus; quod comitia de capite eius egissent. Excussis enim singulorum propemodum ædium latebris, *congesti sunt*, vt inquit Ammianus, *innumeri codices, & acerui voluminum multi sub conspectu Iudicum concremati, ex domibus eruti variis, vt illiciti, cum essent pleriq; liberalium disciplinarum indices variarum & iuris.*

Ammian. lib. 29.

Imò multi non exspectantes, dum huiusmodi Codices apud se reperirentur, exploratores anteuerterunt, librosq́; illos aut exusserunt, (*inde factum est*, inquit Ammianus, *per orientales prouincias, vt omnes metu similium exurerent libraria omnia*) aut in flumen abiecerunt; ex quo Ioanni Chrysostomo, tum adhuc iuueni, periculum creatum est, quod ipse his verbis percenset. *Mota est olim me adhuc adolescentulo, magna tyrannorum hostilitas: militibus etiam foris extra ciuitatem ad insidias positis, fortè fortuitò libellos quærebant incantatorios & magicos. Et qui scripserat librum, nondum perfectum, in flumen abiecerat, & captus, cùm postularetur ab eo, reddere non poterat, sed ducebatur per totam ciuitatem vinctus: &*

S. Chryso. Hom. 38. in Acta,

flus & cùm ira accusaretur, dedit pœnam. Tunc ergò ad Martyris Ædem proficisci volens, transibam per hortos iuxta flumen cum alio quodam. Ille autem viso libro, qui in superficie fluebat: primùm quidem putabat linteum esse, propior autem factus, agnouit esse librum, & descendens recepit. Ego autem contemnebam, vt de communi inuento, & ridebam. Sed videamus, inquit, quidnam hoc sit; Reuoluit partem paginæ & inuenit scripta magica. Accidit autem eo tempore, militẽ transire, qui hoc animaduertens, abijt, & timere nos fecit. Quis enim credidisset, quod è flumine sumptum sustulissemus, cũ omnes tunc, etiam qui non suspecti essent, detinerentur, & abijcere nõ audebamus, ne videremur: Idem erat periculum, si scinderemus. Concessit igitur Deus, & abiecimus, & postea à periculis liberati sumus.

De S. Cypriano hæc memoriæ prodidit S. Gregorius Nazianzenus: *Magicos libros publicè proponit; de imbecillitate perniciosi thesauri triumphum agit; amentiam prædicat; ingentem ex illis flammam excitat; diuturnamq; imposturam, quæ ne vni quidem carnis flammæ opem adferre potuerat, igne absumit, & à Dæmonibus secedit. Qui magiam admirati fuerant, volumina comburunt*, inquit S. Athanasius de magis ad Christianam fidem conuersis. Eadem, quæ Nazianzenus, refert de Cypriano Photius in Bibliotheca ex oratione prima Eudociæ Imperatricis in Cyprianum martyrem.

Naz. in S. Cyprian.

S. Athan. lib. de incarnat.

Phot. vol. 184.

Libros Mathematicos, iudiciarios videlicet, flammis absumi iusserũt Imperatores Honorius & Theodosius hac lege: *Mathematicos, nisi parati sint, codicib⁹ erroris proprij sub oculis Episcoporum incẽdio concrematis, Catholicæ religionis cultui fidẽ tradere, nunquã ad errorem primum redituri; nõ solùm vrbe Roma, sed etiam omnibus ciuitatibus depelli decernimus, quod si hoc non fecerint, & contra dementiæ nostræ salubre constitutum in ciuitatibus fuerint comprehensi, vel secreta erroris sui & professionis insinuauerint, deportationis pœnam excipiant.*

L. Mathematicos, C. de Episc. aud. lib. 9. cod. Theo. vid. Pho. in Nomocan. tit. 9. ca. 25.

Morem exurendi libros iudiciarios indicauit quoq; S.

S. Aug. in Psal. 61.

Augustinus, loquens de Astrologo, quem ad meliorem mentem conuerterat. *Perierat iste, nunc quæsitus, inuentus, adductus est: portat secum codices incendendos, per quos fuerat incendendus, vt illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat.*

Bull. 21. inter Sixtinas

Eosdem libros iudiciarios, vt & Magicos, & superstitiosos, seuerè prohibuit Sixtus V. *prohibentes*, inquit, *omnes & singulos libros, opera, & tractatus huiusmodi iudiciariæ astrologiæ, Geometriæ, Hydromantiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ, Chiromantiæ, Necromantiæ, artis Magicæ, aut in quibus sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, execrabiles incãtationes ac superstitiones, continentur, ac vt suprà in memorato indice* (Concilii Tridentini) *interdictos sub censuris & pœnis in eo contentis à quibuscunq; fidelibus legi, aut quomodolibet retineri, sed illos Episcopis & Ordinariis locorum vel Inquisitoribus præsentari & consignari debere. Et nihilominus eadem auctoritate statuimus & mandamus, vt contra scienter legentes aut retinentes libros & scripta huiusmodi, seu in quibus talia continentur, Inquisitores liberè & licitè procedant, ac procedere, & pœnis condignis punire & coërcere possint.* Hæc Pontifex. Similia prius Index Cõcilii Trid. quẽ Pontifex citat.

Marc. in vita S. Porphyr.

Cùm Christiani Gazenses, Duce *S. Porphyrio, Episcopo* suo, Marnium, templum Idololatricum, incendissent, vnà cum simulachris, quæ diligenter, etiam in ipsarum ædium latebris, inuestigabant; *inueniebantur quoq; libri pleni præstigiis & incantationibus*, inquit Marcus Diaconus, *qui ipsi quoq; eadem passi sunt, quæ Dii sui.*

Caput XII.

De libris Marcelli Ancyrani & Origenis.

Marcellus Ancyranus Episcopus librum à se contra Asterium Arianum conscriptum, iussus est ab Episcopis, qui Hierosolymam ad Encænia conuenerant,

uenerant, tempore Constantini Magni, in ignem conii- cere, quod liber ille Sabellianismum sapere videretur, siue vetitus fuerit, quod Episcopi illi Ario fauerent, animoq; iniquo ferrent Asterium Arii sectatorem à Marcello oppugnatum: Siue reuera Sabellii erroribus infectus fuerit, de quo hæc Socrates. *Marcellus dum Asterio ex aduerso se opponere volebat, in contrariũ errorẽ ipse delapsus est. Nam Christũ sicut Paulus Samosatenus, solũ hominẽ non dubitauit asserere. Quæ cùm Episcopi Hierosolymis cõuocati intellexissent, Asterii nullam rationẽ duxerunt, quandoquidem in numerum sacerdotum non erat adscriptus, sed à Marcello, vtpote sacris initiato, libri ab eo conscripti rationẽ poposcerũt. Vt primùm comperorunt, eũ eandẽ cum Paulo Samosateno opinionem tueri, præceperunt, vt mutaret sententiam. Ille ad pudẽdum inductus librum se combusturum promittit, vbi verò Concilium cum festinatione dimissum erat (Imperator enim Episcopos Constantinopolim accersiuerat) tandẽ de Marcelli caussa Cõstãtinopoli coram Eusebio, & aliis Episcopis, qui cũ eo erãt, denuò disceptatũ est. Simulatq; verò Marcell⁹ recusauerat sicut erat ante pollicitus, librũ illũ tam inconsideratè scriptũ comburere, Episcopi, qui aderant, eum de gradu Episcopatus deiiciunt, & Basilium eius loco Ancyrã mittũt.* Hæc Socrates, quæ cũ ex falsis Arianorũ actis accepisse Baronius credit, cum à Iulio Rom. Pont. & à Synodo Sardicensi postea innocẽs declaratus sit; Verũm qdquid sit de hoc; nobis satis est, quod hîc etiã elucescit mos abolendi libros nouorũ & perniciosorũ dogmatũ satores.

Socrat. li. 1. cap. 24.

Nec decet, vt hoc loco prętereatur inuicta cõstãtia Saluii Episcopi Albigensis, cui cum Chilpericus Frãcorũ Rex, libellũ, in quo Sabellianismus continebatur, prælegeret, vt eum approbaret, blasphemiã hanc *in tantum beatus ille abhorruit*, inquit Aimoinus, *vt si in eius fortè manibus deuenisset, in partes scissum minaretur igne cremare.*

Aim. l. 3. cap. 41.

Libros Origenis, & quidem vniuersos, interdictos esse

in Synodo Alexandrina sub Theophilo Episcopo, testatur Sulpicius Seuerus his verbis: *Septimo die Alexandriam peruenimus, vbi fœda inter Episcopos atq; Monachos certamina gerebantur, ex ea occasione, quia congregati in vnum sæpius sacerdotes frequētibus decreuisse Synodis videbantur, ne quis Origenis libros legeret aut haberet; qui tractator sacrarum scripturarum peritissimus habebatur. Sed Episcopi quidam in libris ipsius insanius scripta memorabant, quæ adsertores eius defendere non ausi, ab hæreticis potius fraudulenter inserta dicebant: & ideo non propter illa, quæ in reprehensionem meritò vocarentur, etiam reliqua esse damnanda, cum legentium fides facilè posset habere discrimen, ne falsata sequeretur, & tamen Catholicè disputata retineret. Non esse autem mirum, si in libris neotericis & recens scriptis fraus hæretica fuisset operata, quæ in quibusdam locis non timuisset incidere Euangelicam veritatem. Aduersum hæc Episcopi obstinatius renitentes, pro potestate cogebant, recta etiam vniuersa cum prauis, & cum ipso auctore damnare, quia satis superq; sufficerent libri, quos Ecclesia recepisset, respuendam penitus esse lectionem, quæ plus esset nocitura insipientibus; quàm profutura sapientibus.* Hæc Sulpicius; qui non vna Synodo; sed pluribus Origenis scripta anathemate percussa ait; Etsi multi decreto huic morem minimè gererent, vel num gerendus esset, ambigerent. *præstantissimi* enim *& doctissimi viri ferebantur in hoc certamine dissidere. Illud me admodum permouebat*; inquit apud Sulpicium Postumianus, *quòd Hieronymus vir maximè Catholicus, & sacræ legis peritissimus, Origenem sequutus primo tempore putabatur; quem nunc idem præcipuè, vel omnia, illius scripta damnaret.*

Sulp. Dial. 1. cap. 2.

Porrò cum Theophilus animaduerteret, tum demum damnationem librorum Origenis ex sententia successuram; si consilii sui approbatores extra Ægyptum adipisceretur; litteras dedit ad Epiphanium Salaminæ in Cypro Episco-

Sozom. l. 8. c. 14. Socrat. l. 6. ca. 9.

Episcopum; vt suo quoq; suffragio Origenis opera proscriberet: *Epiphanius iam olim auersatus Origenis scripta libēter assentitur Epistolæ Theophili, & conuocato Episcoporum Cypriorum Concilio lectionem librorum Origenis damnat; & perscripto eorum ipsorum decreto, tum aliis, tum Constantinopolitano Episcopo* (Ioanni Chrysostomo) *suadet, vt Synodum conuocent, & eadem decernant.* Et hinc postea illæ turbæ & lacrymæ; cùm enim Chrysostomus aliiq; cū Chrysostomo Episcopi, obtēperare nollent; variæ seditiones non sine graui Ecclesiæ detrimento, inter Episcopos exortæ sunt. Ex illorum autem numero; qui à partibus Chrysostomi stabant, vnus itidem erat Theotimus Scythiæ antistes, *qui Epiphanium*, vt ait Sozomenus, *in os perstrinxit. Aiebat enim, nequaquam esse fas, eum, qui iampridem esset mortuus afficere contumelia: neq; extra blasphemiam esse maiorum cēsuram calumniari, & quæ ab illis decreta sunt, reprobare. Hæc cùm dixisset, librum quendam Origenis in medium profert ac recitat; & recitata Ecclesiis vtilia esse demonstrans ineptum quiddam, inquit, his accidit, qui ista vituperant: periculum enim est, ne ea ipsa damnent, de quibus hi libri conscripti sunt.*

Sozom. loc. cit.

In vita S. Pachomii proditum est, eum execrari solitum eos Monachos, qui Origenis libros legerēt. Eosdem dāmnauit Anastasius primus hoc nomine Pontifex, & ipsi Imperatores, teste Anastasio, cùm ait: *Illud quoque quod euenisse gaudeo, tacere non potui, beatissimorum Principum* (Arcadii & Honorii) *manasse responsa, quibus vnusquisq; Deo seruiens ab Origenis lectione reuocetur, damnandumq; sententia Principum, quem lectio rerum profana prodiderit.* Ad idem Imperatorum edictum respicere arbitror S. Hieronymum, cùm ait: *Imperatorum quoque scripta, quæ de Alexandria & Ægypto Origenistas pelli iubent, me suggerente dictata sunt.*

Apud Sur. tom. 3. Anast. epist. ad Ioan. Hierosol. Tomo 1. epist. decre. p. 2.

S. Hier. lib. 1 contra Ruff.

Verūenimuerò hæc, quæ ex Sulpicio, Sozomeno, & So-

crate adduximus, improbantur à nonnullis tanquam dubiæ & suspectæ fidei. Putant enim Theophilum, Epiphanium & alios, non damnasse Origenis libros, sed errores: nec postulasse à Chrysostomo, vt libros, coacta Synodo, proscriberet, sed vt errores, quibus multi in Palæstina & Ægypto infecti erant, & quotidiè magis magisque inficiebantur: id liquet ex epistola S. Hieronymi ad Pammachium; & ex epistola Epiphanii ad Ioannem Hierosolymitanum; *vbi nihil aliud à Ioanne exigitur; quàm vt erroribus Origenis valedicat; non autem, vt à lectione librorum eius desistat.*

S. Hier. epist. 61.

*Sed & Hierosolymis cùm in Ecclesia post Ioannem idem Epiphanius loqueretur, hoc ipsum contendisse idem tradit S. Hieronymus, nimirum, vt Origenis peruersa dogmata damnarentur; cuius hæc recitat verba: Æquum est, vt quomodo hanc hæresim condemnamus, etiam Origenis peruersa dogmata condemnemus. Sed & in epistolis vltro citroq. datis inter ipsum atq. Theophilum simulq.*Hie*ronymum, nihil præterea actum, nisi vt Origenis hæreses damnarentur ac simul cum eis, qui eiusdem Origenis eosdem consectarentur errores. Nec aliud quidem accepit à Theophilo Epiphanius, nisi vt errores Origenis cum auctore ac sectatoribus cõdemnaret: de libris autem ne verbum quidem Nam ad ipsum scribens de celebrando in Cypro Concilio, & litteris Constantinopolim mittendis, vt hoc agat, admonet, nimirum, vt consensu omnium ipse Origenes nominatim atq. hæreses ipsius pariter damnarentur. Nec quicquam præterea in suis Paschalibus Theophilus professus est, qui non octo tantùm, sed multo plures Origenis collegit errores. Nam de eo hæc Cassiodorus. Theophilus Alexandrinæ Ecclesiæ Pontifex, triginta quinq. sensus Origenis hæretica prauitate distortos, Catholica veritate conuicit. hæc ipse Sed nec etiam S. Hieronymus, de iisdem frequentius agens de damnatione librorum omnium Origenis sermonem aliquando miscuit; immo ad Tranquillum scribens, eos absq. crimine legi posse significat.* hæc enim sunt eius verba.

Apud S. Hier. epist. 67.

Cassiod. de lect. diuin. script. ca 1.

Quod

Quod dicis Origenis multos errore deceptos, & sanctũ filium meũ Oceanum illorum insaniæ repugnare: & doleo simul, & gaudeo, dum aut supplãtati sunt simplices, aut ab erudito viro errantibus subuenitur. Et quia meæ paruitatis quæris sententiam, vtrũ secũdùm fratrẽ Faustinũ penitus respuendus sit, an secundùm quosdam legendus ex parte: Ego Origenẽ propter eruditionẽ sic interdum legendum arbitror, quomodo Tertullianũ, Nouatum, Arnobiũ, Apollinarium, & nõnullos Ecclesiasticos scriptores, Græcos & Latinos, vt bona eorum diligamus, vitemusque contraria, iuxta Apostolum dicentem: Omnia probate, quod bonum est, tenete; cæterum qui vel in amorem eius nimium, vel in odium stomachi sui prauitate ducuntur, videntur mihi illi maledicto Prophetico subiacere. Væ his qui dicunt bonum malum; & malum bonum, qui faciunt amarum dulce, & dulce amarum. Nec enim propter doctrinam eius praua suscipienda sunt dogmata: nec propter dogmatum prauitatem, si quos commentarios in scripturas sanctas vtiles edidit, penitus respuendi sunt.

S. Hier. epist. 76.

2. Thes. 5.

Isaiæ 5.

Ad ea quæ ex vita S. Pachomii & ex Anastasio Pontifice prolata sunt; respondent, ea intelligenda esse, non vniuersim, de omnibus Origenis operibus; sed tantùm de libris περὶ ἀρχῶν, quos Ruffinus in latinum sermonem transtulerat.

Cæterùm vtcunque ista sese habeant; mihi difficile creditu videtur, Historicos suprà laudatos & adductos, falsa pro veris prodidisse. Nam Sulpicius, quæ scribit; ex Posthumiano, oculato teste, acceperat; fuerat enim Alexandriæ, illo ipso tempore, quo maximè feruebant istæ de Origine, eiusque operibus contentiones. Sozomenum quoque & Socratem hæc litteris mandasse absq; idoneo auctore; non facilè mihi persuaserim. Nam quod in Epistolis Theophili aut Epiphanii nihil

nihil de libris reperitur; id nihil est: hoc ipso enim quod instabãt, vt damnarentur errores; instabant quoq;, vt damnarentur fontes errorum, qui erant Origenis libri. Et quamuis nonnulli ex illis nullos errores continerent; satius tamen arbitrabantur, vetare vniuersos; ne quidam permissi accenderent etiam desiderium impermissorum; dumq; in licitis Origenes placeret, placeret itidem in illicitis. Adde quod Gregorius Alexandrinus in vita Chrysostomi apud Photium, refert Theophilum à Chrysostomo petiisse, vt damnaret τὰ ὠριγένους quæ tàm ad scripta, quàm ad dogmata referri possunt. Et de Theophilo ait: καὶ τῶν ὠριγενείων ἀναγνωσμάτων, ἐν οἷς ἐκεῖνον διέβαλεν, οὐκ ἀπείχετο. *Non abstinuit à lectione Origenis, propter quam calumniabatur Chrysostomum.*

Cùm vero decreta illa Theophili & Epiphanii aduersus libros Origenis, fuerint particularium Antistitum & Conciliorum, mirum videri non debet, si alijs alia animo sedit sententia, præsertim S. Chrysostomo, S. Hieronymo, & id genus alijs doctissimis viris, qui Origenem legi posse censebant; hac tamen lege, vt recta seligerentur; praua vitarentur: neq; enim sanctionibus particularium Episcoporum sese adstringi credebant: Certum autem videtur ab Anastasio tantum interdictam esse lectionem librorum περὶ ἀρχῶν Et fortaßè illam duntaxat prohibuerũt Imperatores edicto suo.

S. Pachomius generatim omnium librorum Origenianorum lectionem & familiaritatem detestatus est. Liquet id sat manifestè ex ipsa historia, cuius partẽ suo loco exscribemus. Et in suo testamento omnium simpliciter hæreticorum familiaritatem prohibuit; quæ autem maior familiaritas, quàm in libris; vbi hæreticus cum orthodoxo lectore, multò efficacius colloquitur, quàm si res sola voce transigatur. At

At quod S. Hieronymus & ex S. Hieronymo Cassiodorus aiunt; deligendum ex Origene, quod probum; abijciendumq;, quod malum; id non de omnibus intelligunt: sed de illis, qui *butyrum & mel comederunt, vt sciant reprobare malum, & eligere bonum*, secluso tamen vniuersalis Ecclesiæ interdicto; cui S. Hieronymus libenter adquieuisset. Nam quòd non à quibusuis Origenem legi voluerit; planum euadit ex vltimis ad Tranquillum verbis: *Quod si contētiosum inter se amatores eius* (Origenis) *& obtrectatores funē duxerint; vt nihil medium appetant, nec seruent modum, sed totum aut probent, aut improbent: libentius piam rusticitatem; quàm doctam blasphemiam eligam.* Cassiodorus accommodat iudicium suum ad iudicium S. Hieronymi, existimãs Origenem legi posse; sed non sine cautela: *Quod si adiutorio Domini adhibeatur cautela*, inquit, *nequeunt eius nocere venenosa.* Etsi significat nō defuisse, qui omnia eius opera simpliciter reiicerent: *Posteriores*, inquit, *in toto dicunt fugiendum; propterea, quia subtiliter decipit innocentes.* Qui sensus etiam ante S. Hieronymum & Theophilum Alexandrinum multis fuit; vt liquet ex initio Apologiæ Eusebii Cæsariensis (Pamphilo Martyri falsò adscriptæ) pro Origene, vbi dicit, quosdam eo solùm nomine hæreticos esse iudicatos, quod Origenis libros lectitarent. Prohibuit tandem Gelasius Pontifex libros Origenis, non omnes; sed illos; quos S. Hieronymus iam olim reiecerat: *Origenis nonnulla opuscula*, inquit Pontifex, *quæ vir beatissimus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus, reliqua autem cum auctore suo dicimus esse renuenda.* Etsi iam inueterata consuetudine introductum videtur; vt omnia Origenis opera, quæ exstant vt & Tertulliani; passim ab omnibus legantur. Nam emortuæ istæ hæreses, & ante tot annos sepultæ; vix vlli amplius periculum creare putantur. Iidem libri interdicti sunt in Quinta Synodo œcumeni-

S. Hier. epist. 76.

cā. ἀναθεματίσθη αὐτὸς καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, *damnatus est ipse & scripta eius*, inquit Photius in Bibliotheca.

CAPVT XII.

De libris Seuerianis à Iustiniano proscriptis.

VT libri Seueri, aliorumq; hæreticorum prohiberentur edicto Imperatorio, petierunt Archimandritæ Constantinopolitani & Orientales ab Agapeto Pontifice, rogantes, vt sua apud Imperatorem auctoritate interposita, id efficeret, *hortantes*, inquiunt, *Deo amatum Dominum nostrum, vt sanciat, sicut illa impii Nestorii, ita & ista Seueri mente capti animæ incorruptibilia scripta, in sanctam Chalcedonensem Synodum, & in thronum sancti Patris nostri Leonis Archiepiscopi blasphemantia igni tradere: Nam per ista dubiam fidem in animas simpliciorum facere studuit, & subsannari fecit apud gentes magnum & venerabile nomen Christianismi.* Hæc illi, quorum preces exauditæ fuerunt: hanc enim contra Seuerianos libros Iustinianus legem tulit.

Exstat hic libell. in Synod. Constantinop. sub Mēna.

Cùm multis maledicis & prohibitis libris Rempublicam nobis referserit (Seuerus) *in vniuersum omnibus interdicimus, ne quid librorum eius comparent. Et quemadmodum Nestorii libros describere aut comparare non licet, propterea quòd ante nos Imperatoribus in suis Constitutionibus videantur Porphyrij scriptis contra Christianos editis similes existere, ita neque Seueri scripta dictave apud quenquam Christianorum manento, sed profana sunto, & ab Ecclesia Catholica aliena, ignique comburuntor à possessoribus, nisi illis retinendis in periculum adduci velint. Præterea à nemine in posterum describantur, siue librarius aliquis, siue Notarius, siue quisquam alius sit: sciens, quod illius dicta conscribentibus abscißio manus in pœnam irrogabitur.* Græcè: Γραφέσθω δὲ παρὰ μηδενὸς τὸ λοιπὸν, μηδὲ τῶν εἰς κάλλος, μηδὲ τῶν εἰς τάχος γρα-

Nou. 42. Citat Photius in Nomocā. tit. 9.

τα.

φόντων. Tachygraphi seu Oxygraphi sunt Notarii: Calligraphi, Librarii; vt docet Cuiacius.

Cuiac. ad L.6. ff. de excusat.

Cæterùm, vt lectór videat cuius genii & modi fuerint libri à Seuero profecti; & quàm meritò Iustinian⁹ tam seuero decreto in eos animaduerterit: vnum tantummodo, speciminis & exempli gratia proferã ex S. Anastasio Sinaita, Patriarcha Antiocheno; q̃ à Seuero φιλαλήθης (alii scribũ φιλαληθὴς *Amãs*, seu *studios⁹ veri*) inscript⁹ erat. Ergo cũ Anastasius in Opere aduersus Seuerianos, aliosq́; hæreticos, quod ὁδηγὸν, hoc est, *viæ ducẽ* indigitauit; commemorasset; qua improbitate Seuer⁹ sacras litteras tractarit, & ad peruersas suas psuasiones detorserit: hæc subiũgit Anastas.

Exstat Græcè MS. in biblioth. Augustana.

Καθεσθεὶς οὖν ἐκτίθεται αὐτοῖς βίβλον τὴν λεγομένην Φιλαλήθη, μᾶλλον δὲ Φιλομυθῆ, ἐν ᾗ ὡς δῖα κριτὴν ζώντων καὶ νεκρῶν ἑαυτὸν χειροτονήσας, πίνακα χρήσεων καὶ πατέρων συνέταξεν, οὓς μὲν θέλει δεξάμενος, οὓς δὲ πάλιν ἐκέλευεν ἐξεωσάμενος, ἥντινα βίβλον οὕτω δὴ κατέχουσι κατά τε Αἴγυπτον καὶ Συρίαν οἵ τε Ἰακώβου καὶ Σεβήρου, καὶ Θεοδοσίου καὶ Τιμοθέου καὶ Διοσκόρου μαθηταί, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐχθροὶ ὑπὲρ αὐτὸ τὸ κατὰ Ἰωάννην θεῖον εὐαγγέλιον, καὶ καθάπερ ὡς προβραχέος εἶπον, οἱ Ἰουδαίων παῖδες πάσας τὰς μωσαϊκὰς καὶ προφητικὰς ἐκδόσεις ἀφέντες, τῇ ὑπὸ τοῦ Ἀκύλα παραδόσει καὶ πλάνῃ στοιχοῦσιν, οὕτω δὴ καὶ οἱ Σεβήρου καὶ Ἰακώβου μαθηταὶ πάσας τὰς εὐαγγελικὰς καὶ γραφικὰς καὶ πατρικὰς χρήσεις αἱροῦνται μᾶλλον παραγράψασθαι καὶ διακρίνεσθαι ἢ τὴν Σεβήρου ἐν τῇ τοιαύτῃ βίβλῳ νομοθεσίαν. κἂν γὰρ αὐτοῖς Πέτρον ἢ Παῦλον παραγάγοις, κἂν Εὐστάθιον καὶ Γρηγόριον, κἂν Βασίλειον, κἂν Ἰωάννην, κἂν Ἀθανάσιον, καὶ αὐτὸν τὸν μακάριον Κύριλλον, κἂν οἱουδήποτε πατρὸς χρῆσιν ἢ σύνταγμα, οὐ πρότερον δέχονται τοῦτο ἄχρις ἂν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ Σεβήρου ἐπισκέψωσιν (λέγω δὴ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συνταγέντι βιβλίῳ τῷ λεγομένῳ Φιλαλήθει) καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ κρίσιν καὶ ἐπιτροπὴν καὶ ἀπόφασιν ἢ δέχονται ἢ ἀπωθοῦνται τὸν διδάσκαλον καὶ τὴν τούτου φωνήν, διδάσκαλον τῶν διδασκάλων, καὶ κριτὴν τῶν θαυματουργῶν καὶ ἐταστὴν καὶ δοκι-

μαστὴν τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν αὐτὸν καταστήσαντες. ταῦτα ἡμεῖς οὐκ ἐξ ἀκοῆς γράφομεν, ἀλλ' ἐκ πείρας πολλῆς τυγχάνοντες καὶ ἐν συρίᾳ καὶ ἐν αἰγύπτῳ, καὶ ἐν ἀλεξανδρείᾳ, καὶ ἐν ἑτέροις τόποις, εἰδότες τοὺς τὴν μίαν φύσιν ἐν τῷ χριστῷ δογματίζοντας πᾶσαν γραφικὴν καὶ πατρικὴν λέξιν κατὰ τὴν νομοθεσίαν σεβήρου ἀνακρίνοντας καὶ ἑρμηνεύοντας.

Sedens igitur componit ſectatoribus ſuis librum, qui Amans veri ſeu potius Amans fabularum inſcribitur; in quo quaſi viuorum ſimul & mortuorum iudex eſſet; indicem ſententiarum & Patrum confecit, recipiens quos lubebat; ſimulque repudians quos lubebat. Quem librum in Ægypto & Syria Iacobi, Seueri, Theodoſij, Timothei & Dioſcori diſcipuli, Eccleſiæ hoſtes ita efferunt; vt etiam ipſi ſacroſancto Ioannis Euangelio præponant. Et quemadmodum Iudæi, prout paulò ante dictum, omnibus Moſaicis & Propheticis editionibus relictis, ſolius Aquilæ traditioni adhæreſcunt; ſic Seueri & Iacobi ſectatores omnes Euangeliſtarum, & Scripturæ & Patrum ſententias potius peruertunt & repudiant; quàm decreta Seueri, in eo, quem diximus libro. Siue enim illis Petrum vel Paulum adducas, ſiue Euſtathium & Gregorium, ſiue Baſilium, ſiue Ioannem, ſiue Athanaſium, & ipſum Beatum Cyrillum, ſiue cuiuscunque patris dictum aut commentarium, prius non recipiunt, quàm decreta Seueri (librum quem Veri amantem inſcripſit, intelligo) conſuluerint; & ad eius iudicium, approbationem aut improbationem omnia aut probant aut improbant, eumque doctorem doctorum, & iudicem eorum, qui miracula patrarunt, examinatoremque & approbatorem virorum, qui numine pleni erant, conſtituunt. Hæc nos non ex auditu, ſed experientia multa edocti ſcribimus, quippe qui in Syria, & in Ægypto, Alexandriæ, & alibi verſatiſumus, certi eos, qui vnam in CHRISTO *naturam ſtatuunt, vniuerſa Scripturæ & Patrum dicta ad Seueri præſcriptum exigere & interpretari.* Hæc de Seueri libro S. Anaſtaſius.

Qui

Qui etiam eodem in loco docet, vndenam Seuerus hæresin suam hauserit; nimirũ ex lectione librorum Manichæorum, Marcionistarum, & similium. *Dicendum est breuiter*, inquit Anastasius, *ex quibus hæresibus priscisq́ draconibus venenum istud suxerit. Manichæorum enim, Valentinianorũ, Marcionistarum & Arianorũ libris Eutyches nimis deditus*, inde persuasionem suam hausit, & ad posteros ipsumque Seuerum transmisit. Ex quo exemplo perspicuè elucescit, libros pestiferos iure optimo prohiberi, & exterminari, ne etiam longo pòst tempore lectoribus exitium creent.

Idem Imperator Iustinianus Nouellam edidit, qua lingua legi debeant sacra Biblia in Iudæorum Synagogis: vbi permissâ Hebraicâ, & septuaginta seniorum, & Aquilæ, aut etiam Latina, aut alia editione, sic tandem infit: *Quæ verò deuterosis, quasi secundaria traditio, ab ipsis dicitur in vniuersum interdicimus, vt quæ sacris libris comprehensa non sit, neque desuper tradita per Prophetas, sed excerpta quædam virorum contineat, qui terrena duntaxat loquantur, neque quidquam in se diuini habeant numinis.* Tantam curam Iustinianus gessit, vt improbos libros ne improbis quidem Iudæis permittere voluerit. Addam & hoc, quod Anastasius Sinaita de Seuero notat; eum peruerso suo scripturas interpretandi studio Alexandrinis suis tradidisse, quasi δευτέρωσιν, τὴν περιέχουσαν τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνευτῶν τὴν ἀναίρεσιν καὶ τοῦ θείου νόμου κατάλυσιν. *quæ septuaginta interpretum editionem tollat; diuinamque legem penitus dissoluat*; vt proinde Seuerus maluerit suos esse ἰουδαιόφρονας, quàm Christianos.

Nou. 146.

CAPUT XIII.

Libri mali à Leone Magno, Gelasio, Tiberio Cæsare, Synodo sexta & septima & à Gregorio magno prohibiti aut aboliti.

S. Leo epist. ad Turib. cap. 15.

Libros Priscillianistarum proscripsit S. Leo, & vt Turibius Asturicensis Episcopus proscriberet, auctor fuit: *Nos istud veracium testium relatione comperimus*, inquit S. Leo, *& multos corruptissimos eorum codices, qui Canonici titularentur, inuenimus, quomodo enim decipere simplices possunt, nisi venenata pocula quodam melle prælinerent, ne vsquequaq; sentirentur insuauia quæ essent futura mortifera? Curãdum ergo est, & sacerdotali diligentia maximè prouidendum, vt falsati codices, & à sincera veritate discordes in nullo vsu lectionis habeãtur. Apocryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum multarũ habent seminarium falsitatum, non solùm interdicendæ, sed etiam penitus auferendæ sunt, atq; ignibus concremandæ. Quamuis enim sint in illis quædam, quæ videantur speciem habere pietatis, nunquam tamen vacua sunt venenis, & per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunq; erroris inuoluant. Vnde si quis Episcoporum vel apocrypha haberi per domos non prohibuerit, vel sub Canonicorum nomine eos codices in Ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione corrupti, hæreticum se nouerit iudicandum; quoniam qui alium ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat.*

Can. sancta Rom. d. 15.

Edidit quoque Gelasius Pontifex Indicem in Concilio Romano septuaginta Episcoporum, quo libros probos à noxiis secernit, illorumque lectiõnem fidelibus permittit, horum vetat. Exstat decretum hoc apud Gratianum, aliosq; sacrorum Canonum collectores.

Librum Eutychii Patriarchæ Constantinopolitani, quem

quem de resurrectione carnis magis ad Origenis, quàm ad Catholicæ disciplinæ normam scripserat, flammis adiudicauit Tiberius, vt scribit S.Gregorius. Etsi combustus nō est ob repētinum Eutychii obitum, cum quo simul ipse liber obiisse videbatur; Licet Luitprandus Episcopus Cremonensis, in Legatione sua Constantinopolim librum Eutychii à S.Gregorio orthodoxè combustum esse scribat, vt & Leo IX. Pontifex, cuius hæc verba: *Eutychius, quia dogmatizabat humanum corpus in resurrectione impalpabile futurum, & vento aëreq; subtilius, à beato Gregorio tunc Diacono, ita est conuictus, vt in præsentia piæ memoriæ Tiberii Imperatoris codices dogmatis eius iustis flammis traderentur.*

S.Gre.l.14 Mor.c.19. Ioan.Diac. lib.1.de vita S.Greg.

Leo lib. aduersus præsum. Michi. Episc. Constan c.8.

In Synodo sexta rogo addicti sunt libri Monothelitarum. In septima Synodo damnatus est communi omnium Patrum consensu liber, qui inscribebatur *Itineraria Apostolorum*; quemque Hæretici in conciliabulo Constantinopolitano aduersus imagines citarant; *Si videbitur,* ait Ioannes Presbyter, *Sanctæ huius & vniuersali Synodo, pronuncietur sententia, ne quis amplius eum librum describat impurum & impium. Sancta Synodus dixit, Nemo amplius describat: nec id solùm, sed & dignum iudicamus, qui Vulcano committatur.* Et Canone nono eiusdem Concilii Nicæni damnantur omnia commentaria & scripta contra venerandas imagines edita. Apub Balsamonem sic habet iste Canon: *Puerilia omnia ludibria, furiosaq; dicta ac scripta, quæ aduersus sanctas imagines edita sunt, oportet dari Episcopo Constantinopolitano, vt cum hæreticis libris reponantur. Si quis autem hæc celare inuentus fuerit, si sit quidem Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, deponatur, Sin autem Laicus vel Monachus, segregetur, id est, excommunicetur.*

Syn. 6. act. 13.

Bals. com. in 7. Syn.

Quærit Balsamon, *cur cum leges iubeant Hæreticorum libros comburi, Canon iste mandet, vt reponantur Constantinopoli*

in Episcopio. Respondet his verbis. *Idem est comburi profana & impia hæreticorum scripta, & in Constantinopolitano Episcopio reponi. Neq; enim si combusta fuerint, legentur, nec si in eiusmodi tuto & inaccesso loco reponantur, ab vllo aspicientur. Qui ergò ea combusserit, & in Episcopio non reposuerit, non tenebitur canone, vt qui non contrà fecerit.*

For, ἐπισκοπείῳ.

Græcè sic habet Canon prædictus. Πάντα τὰ μειρακιώδη ἀθύρματα καὶ μανιώδη βακχεύματα τὰ ψευδοσυγγράμματα κατὰ σεπτῶν εἰκόνων γινόμενα δέον δοθῆναι ἐν τῷ ἐπισκόπῳ κωνσταντινουπόλεως, ἵνα ἀποτεθῶσι μετὰ τῶν αἱρετικῶν βιβλίων, εἰ δέ τις εὑρεθείη ταῦτα κρύπτων, εἰ μὲν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, καθαιρείσθω. εἰ δὲ λαϊκὸς, ἢ μοναχὸς, ἀφοριζέσθω. In quæ verba Zonaras. οἱ κατὰ τῶν ἁγίων λυττήσαντες, καὶ εἴδωλα ταῦτα καλοῦντες, καὶ συγγράμματα συνεγράψαντο συγκροτοῦντα τὴν δόξαν αὐτῶν ἅτινα ἡ ἁγία αὕτη σύνοδος ὠνόμασε μειρακιώδη ἀθύρματα, ἤγουν παιδικὰ παίγνια, καὶ μανιώδη βακχεύματα, αἱ βάκχαι χορὸς ἦσαν γυναικῶν μαινομένων ἀκολουθοῦσαι τῷ διονύσῳ ὁ δὲ διόνυσος θεὸς τοῖς ἕλλησι ἐνομίζετο ἔφορος τῆς μέθης, μεθύων κἀκεῖνος καὶ παράφορος ὤν. ὥσπερ οὖν αἱ βάκχαι ὑπὸ μανίας κρατούμεναι οὐδὲν σωφρόνως ἐποίουν, ἀλλ' ἐμμανῶς ἐκινοῦντο, οὕτως καὶ τοὺς τὰ συγγράμματα * ἐκείνους ποιήσαντας ὁ τῆς συνόδου λέγουσι κινηθῆναι. *Qui contra sanctas imagines insaniunt, easq; idola vocant, composuerunt etiam scripta nonnulla ad propriam opinionem confirmandam accommodata; quæ sacra Synodus nominauit iuuenilia crepundia, hoc est, pueriles ludos; & furiosas debacchationes. Erant autem Bacchæ cætus mulierum insanientium, Bacchi comitum. At Bacchus apud Ethnicos habebatur Deus, Ebrietatis præses, ebrius ipse & amens. Quemadmodum igitur Bacchæ furore instincta nihil moderatè agebant; sed furiosè agitabantur: ita etiam auctores librorum aduersus imagines agere & agitari Synodus affirmat.*

Zon. M. S. in Bibliot. Bauarica.

*For. ἐκεῖνα.

Can. 63.

Inter Trullanos Canones reperitur & hic. Τὰ ψευδῶς ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν συμπλασθέντα μαρτυρολόγια,

ὡς

ὡς ἂν τὰς τῶν Χριστοῦ μαρτυρίας (leg. τοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας) ἀτιμάζοιεν, καὶ πρὸς ἀπιστίαν Χριστοῦ ἐνάγοιεν τοὺς ἀκούοντας, μὴ δημοσιευέσθωσαν, ἀλλὰ πυρὶ παραδιδόσθωσαν. τοὺς δὲ παραδεχομένους, ἢ ὡς ἀληθέσι τούτοις προσέχοντας, ἀναθεματιζόμεθα. Martyrologia mendaciter à veritatis hostibus conficta, vt Christi Martyres dedecore afficiant, & auditores ad infidelitatem abducant, non euulgentur, sed igni tradantur. Eos verò, qui illa recipiunt, aut vt veris fidem commodant, anathemati subijcimus. Quem canonem citat & explicat Zonaras; & Balsamon ad eundem hæc notat: *Vitam S. Parasceues* (colunt autem Græci duplicem hoc nomine, vt patet ex Menologiis) *ineptè à quodam fuisse conscriptam; eáq; de caussa à Nicolao Patriarcha, igni adiudicatam esse, delecto doctiore, qui aptius res gestas sanctæ illius litteris mandaret.*

Zonar. in can. 60. Apost.
Balsa. in eũd.

Cùm Anastasius presbyter Isaurus in suspicionem hæreseos incidisset, ob librum, in quo plurima continebantur hæretica, ꝓhibuit S. Gregor. Magn⁹, ne librũ illũ deinceps legeret, cũq; ꝓmisisset, se à lectione illi⁹ sibi temperaturũ, simulq; Catholicæ fidei professionẽ obtulisset, cõmunioni Catholicorũ, Apostolica auctoritate, restitutus est. Ex qua D. Gregorii Epistola illud itẽ obseruandũ, tantũ crimen habitũ esse, si quis libros hæreticos legeret, domiq; suæ retineret, vt ex hoc vno, tanquã hæreticus damnaretur. Nã Ioannes Episcopus Cõstantinopolitan⁹, nulla alia de caussa, illũ Anastasium in hæreticorũ numerũ retulerat, quàm quia apud ipsum Codicẽ hæreticũ repererat. *Qui sæpè à nobis admonitus*, inquit de Ioanne S. Gregorius, *rescribẽs innotuit, codicẽ apud te fuisse inuentũ, in quo plurima continebantur hæretica, & ob hoc se aduersus dilectionem tuam fuisse commotum.*

S. Greg. li. 5. epist. 64.

Inter cætera, quæ Theodorus Studita in Theoctisto Anachoreta reprehensa scribit; hoc etiã vnum erat, ꝙ librũ quẽdam impiũ, qui Antonii nomine ferebatur, legeret ac retineret. Purgauit tamẽ se Theoctist⁹; ꝙ clarũ ex epistola

Theod. lib. 2. epist. 167 apud Bar. tom. 9. ann. Chr. 825.

Theodori ad eundē; vbi hæc leguntur. *Quintum de libro, qui dicitur Antonij, quod dicas eum recipiendum, in quo sunt multa impia & blasphema; sicut ipsi legentes cognouimus: & hoc, quoniam à te reiici confiteris, tanquam alienum ab Ecclesia Dei, neq; illum amplius habiturum, neq; lecturum, neq; eos, qui tecum sunt; bene habet.*

CAPVT XIV.

Liber quidam Photij Romæ & Constantinopoli damnatus & exustus. Et plura huius generis exempla.

SCripsit Photius librum contra Romanam Ecclesiam & Nicolaum primum hoc nomine pontificem: q liber, depulso à sede Constantinopolitana Photio, missus est à Basilio Imperatore, & Ignatio legitimo Patriarcha ad Adrianum II. Pontificem, vt scribit Gulielmus Bibliothecarius in vita Adriani, quem legati his verbis Pontifici obtulerunt. *Quem precamur, suscipientes rimamini, & fraudulentiam, quam insontibus Constantinopolitis noster versipellis Photius inferre potuit, ex eo quod in hanc sanctam Romanam Ecclesiā non habentem maculam neq; rugam, aut aliquid huiusmodi, audacem linguam exacuit, prorsus aduertite: & quid Ecclesiæ Dei de hoc latrocinio sit sentiendum, quod sub nomine Synodi furtim ab eo confictum est, palam omnibus promulgate.*

Exst. ad finem Anast. Bibliothecarij nuper editi.

Et cùm pontifex annuisset, vt liber Photij discuteretur, *Egressus Metropolita, librum exhibuit*, inquit Gulielmus, *& in terrā præcipitauit, imprecando illi dicens: Tu maledictus Constantinopoli, sis Romæ iterum maledictus. Te minister Diaboli Photius, nouus Simon, vtendo sus compilator, optauit. Te minister Christi Nicolaus, nouus Petrus, veritatis amator, attriuit. Et Spatharius calce suo, enseq; librum percutiens, nihilominus ait: Credo in hoc opusculo Diabolus habitat, quia per os complicis sui Photij ea, quæ per se dicere nequit, eructat.*

Post

Post aliqua idem Gulielmus. *Tunc Summus pontifex vtriusq; linguæ peritis librum scrutandum per aliquot dies decreuit; & omnia quæ in eo continebantur, coram Synodo fideliter propalari, quæ vbiq; omnia strenuè perscrutata est. Nam venerabilis pontifex, adnitente omni senatorio populariq; conuentu, apud beatissimum Petrum Apostolum in defensionem suæ Ecclesiæ, Decessoris q; sui sacrum conciliū conuocauit. Et primò quidem per Legatos Constantinopoleos veritate luculenter audita, decessoris sui super huiusmodi literas leges, sinistram ipsius famam purgauit. Deinde Photium cum conciliabulo, complicibusq; suis, tertio anathemate perculit. Ad extremum verò cæterorū subscriptionibus & sententiis roboratum, præ foribus graduum nefandi dogmatis librum, cunctorum pedibus conculcatum, exussit. Quem nimirū rogus, in fomentū quoddam ignis excepit, & pene antequam semiustum credi potuisset, cū magno fœtore, piceoq; colore consumpsit. Et cùm fortè focus inundatione pluuiæ naturaliter debuisset extingui, ad pluuiā, quasi ad guttas olei flamma conualuit, & in laudes Dei, sanctissimiq; Papæ Nicolai simulq; Adriani summi pontificis miraculi stupor tam latinorum, quàm Græcorum corda resoluit.*

Pari modo postea Constantinopoli actū est cùm scriptis & Conciliabulo Photij aduersus Nicolaū primū. *In hanc Synodum* (octauā œcumenicam) inquit Gulielmus, *Photius ille peruasor de multis criminibus perpetratis rationē redditurus adducitur. Oēs Epistolæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ contra eum prolatæ leguntur, &c. Atq; ipsi conspectu nefandissimi conciliabuli prophanata volumina, quibus contra sanctissimū Papam Nicolaū susurra fauce latrauerat, igne combusta, veritatis innocentiaq; lampas emicuit.* Hæc de caussa Photij Gulielmus Bibliothecarius; seu Anastasius.

De exustione Chirographorū; quę Photius ab Episcopis & clero pro se contra S. Ignatiū legitimū Patriarchā extorserat; deq; libris aduersus Nicolaum Pontificē calumniosè scriptis; hęc leguntur in Actis octauę Synodi; *Tunc iubente Basilio Christi amico & magno Imperatore, positū est in medio Synodi vas:*

æneum plenum igne, & delati sunt in marsupio à Theophylacto reuerendissimo Diacono & Referendario omnes tomi chirographorum, qui exacti sunt à Photio ab omni sacro cœtu, & omni ordine clericorum tam magnæ Ecclesiæ, quã earũ quæ foris sunt, &c. Insuper & libri, qui mendaciter cõscripti sunt contra beatissimũ Nicolaũ Papam, & gestorũ relationes ac Synodi, quæ contra sanctissimũ Patriarcham Ignatiũ facta sunt à Photio. Et accipiens Georgi⁹ reuerẽdissim⁹ Orphanotrophus singulos libellos & tomos, tribuit hominibus vtrorũq; scriniorum vicariorum, qui miserunt omnia in ignem & cremata sunt, & redacta in nihilum.

Ext. Tom. 6. Bibl. SS. PP.

Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in canonib. suis prohibuit *Apocalypsin Pauli, & ea, quæ dicuntur Brontologia, & selenodromia, aut calandologia; quæ suscipere non oportet; Profana enim sunt omnia,* inquit. Et Canone 4. *Apocalypsin Esdræ & Zosimæ, & duo sancti Georgii Martyria, & sanctorũ Martyrum Quirici & Iulittæ, librumq; Marci & successoris, suscipere non oportet: reijcienda hæc, non admittenda.* Videntur autem *Brontologia* ista & *Selenodromia* ad astrologiam iudiciariam spectasse, ac propterea à Nicephoro interdicta fuisse.

Adeò autem omnibus olim insitum erat malos libros retineri non posse, vt Bulgari recens ad fidem conuersi; inter cætera hoc etiam ζήτημα Nicolao primo Pontifici proposuerint, quid cum libris Saracenis, quos cum cæteris spoliis adepti fuerant, agendum esset. *De libris profanis,* inquit Nicolaus, *quos à Saracenis vos abstulisse, ac apud vos habere perhibetis, quid faciendum sit, inquiritis: qui nimirum non sunt reseruandi: corrumpunt enim, sicut scriptum est, mores bonos colloquia mala: sed vtpote noxii & blasphemi igni tradendi.*

Nicol. Pontif. ad consult. Bulg. cap. 103. 1. Cor. 15.

Cùm Nicolaus Pontifex audisset, *opus beati Dionysij Areopagitæ, quod de diuinis nominibus vel cœlestibus ordinibus Græco descripsit eloquio, quidam vir Ioannes genere Scotus in Latinum transtulisset,* mandauit, vt opus ad se mittere-

teretur, eo quod Ioannes ille, licet multa scientia esse prædicaretur, olim non sanè sapere in quibusdam frequenti rumore diceretur; vt Apostolico suffragio liber ille vel approbaretur, vel improbaretur. Adeò vigilantissimus pastor diligentē operā dedit, ne quid damni per libros importaretur Ecclesiæ.

Refert Iuo 4.p.c.104.

In Concilio Romano sub Zacharia Pontifice; cum lectis impii Aldeberti Hæretici scriptis, Zacharias Pontifex quæsiuisset ex Synodi patribus: *Quid ad hæc sancti fratres respondetis? Responderunt Episcopi & Presbyteri. Quid aliud agendum est, nisi vt omnia, quæ coràm nobis lecta sunt, igne concrementur: auctores verò eorum, anathematis vinculo percellantur? Zacharias Sanctus Papa dixit: optimè prouisum est à vestra Sanctitate, vt conscripta illius omnia, igne concrementur. Sed opportunum est, vt ad reprobationem in scrinio nostro conseruentur, ad perpetuam confusionem.* Hæc Pontifex: nam moris fuisse, vt exemplaria nōnulla librorum Hæreticorum tuto in loco custodirentur; liquet quoq; ex Concilio altero Nicæno; de quo iam capite superiore.

Eadem in vita S.Bonifacii.

Ad eadem Aldeberti scripta respexit hæc lex inter capitularia Caroli Magni: *Pseudographa & dubiæ narrationes, vel quæ omninò contra Catholicam fidem sunt: vt epistola pessima & falsissima; quam transacto anno, dicebant aliqui errantes, & in errorem mittentes, quod de cœlo cecidisset; nec credantur, nec legantur; sed comburantur, ne in errorem pro tali scripto populus mittatur: sed soli canonici libri & Catholici tractatus, & Sanctorum auctoritates & dicta legantur & tradantur.*

Lib.1. leg. Franc. cap.78.

In Concilio III. Toletano damnatur à Patribus libellus, in quo Ariana dogmata inerant: *Quicunq; libellum detestabilem duodecimo anno Leouigildi Regis à nobis editum, in quo continetur Romanorum ad Arianam Hæresin traductio, & in quo gloria patri per filium in spiritu Sancto, & quo malè à nobis instituta continentur, hunc libellum si quis pro vero habuerit, anathe-*

ma sit in æternum. Hæc patres, corrigētes, quę Hispaniis Ario infectis malè scripserant & vulgauerant.

Tritem. in Chron. Sponheim. Anno 1479. condemnatus fuit apud Moguntiam, vt inquit Trithemius *Ioannes Ruchard de VVessalia superiore, & ad reuocationē quorūdam articulorum, quos in Ecclesia VVormatiensi publicè prædicasse ferebatur, per Doctorem & inquisitorem coactus, cuius volumina ipso inspectante omnia igni tradita & combusta sunt.* *Cæsar. li. 5. cap. 22.* Cæsarius de libris Hæreticorum Albigensium: *Libri Magistri Dauid & libri Gallici de Theologia perpetuò damnati sunt & exusti.*

Greg. li. 5. hist. Franc. cap. 35. Quin adeo omnibus persuasum erat, libros noxios prohibendos & abolendos esse; vt & syngraphas iniquas diuini numinis placandi gratia concrematas esse proditum sit, vt & alias scripturas ratione non legitima conceptas & vulgatas. Pulchrum huius rei exemplum memorat Gregorius Turonensis de Chilperico Francorū Rege, & Fredegūde Regina: cùm enim grauissimis flagellis diuinitus castigarentur, existimarunt, id quod res erat, pœnas illas ideò à Deo sibi irrogari, q̄ colligendarū opum gratia, subiectum populū nimis premerent & attererent. *Quapropter Regina, Venite, aiebat, incendamus omnes descriptiones iniquas. Sufficiat fisco nostro, quod suffecit patri, Regiq; Clotario. Hæc effata Regina pugnis verberans pectus, iussit libros exhiberi, qui de ciuitatibus suis per Marcum venerant, proiectisq; in ignem; iterum ad Regem conuersa: Quid tu, inquit, moraris? Fac quod vides à me fieri, vt etsi dulces natos perdimus, vel pœnam perpetuam euadamus. Tunc Rex compunctus corde tradidit omnes libros descriptionum igni, conflagratisq; illis, misit qui futuras prohiberet descriptiones.*

Sub Stephano Pontifice huius nominis quarto, anno Christi DCC.LXIX. flammis tradita fuerunt omnia acta Constan-

Cònstantini Pseudopapæ, de quo hæc Anastasius. *Tunc combustis omnibus eius actionum gestis, simul & Concilium illud, quod in scriptis de eius quasi confirmatione editum fuerat, combussêre in medio Presbyterij ipsius Ecclesiæ.*

Cùm Bonifacius hoc nomine II. Pontifex Romanus Clerum adegisset, vt, se adhuc viuente & vidente, Vigilium Diaconum sibi successorem daret; conscripta in eum finem constitutione, singulorumq; chirographo subscripta; tandem pœnitentia ductus est; quod videret hæc Canonibus aduersari. Itaq;, vt quod malè factum fuerat, expiaret *ipsum Constitutum*, vt ait Anastasius Bibliothecarius, *in præsentia omnium sacerdotum & Cleri & Senatus incendio consumpsit.* Et Agapetus Pontifex, vt refert idem Anastasius, libellos anathematis, quos extorserat Bonifacius Presbyteris & Episcopis contra Canones, & contra Dioscorum *in medio Ecclesiæ, congregatis omnibus, incendio consumpsit.*

Anastasius in Boni. *Anast. in Agapeto.*

CAPVT XV.

Libri in Christum & Christianam religionem iniurij, Iudæis quoq; prohibiti fuerunt; deq; libris Mahometanis à Francisco Ximenio Archiepiscopo Toletano concrematis.

IN legibus VVisigothorum seuerè interdicitur, ne Iudæi legãt illos libros, quos Christiana fides repudiat: neue illos cuiquã interpretentur, tam Doctoribus, quàm auditoribus pœna non leui decreta. Verba legis hæc sunt. *Illis commodare lectionibus sensum, quibus fas non est præbere assensum; impietatis est potius, quàm pietatis indicium. Et ideo, si quis Iudæorum libros illos legerit, vel doctrinas attenderit, siue habitos in domo sua celauerit, in quibus malè contra Christi fidem sentitur; & publicè decaluabitur, & centenorum flagellorum verberatione plectetur. Qui tamen cautionis vinculo alligabitur,* *ne vn-*

Lib. 12. leg. VVisigoth. leg. 11.

ne vnquam talium libros, aut doctrinas apud se aut habere præsumat, aut attendere audeat, aut studiis meditandi assumat. Iam verò si post emissum placitum, quodcunq; tale repetere tentauerit, & decaluatus centenis flagellis subiaceat, & amissis rebus sub perpetui exilij contereretur ærumna: vt quia iam secundo visus est erroris sui iterasse vestigium, perenniter illis res eorum deseruiant, quibus principali fuerint collatione concessa. Hæc & similia illi percipient, qui quemlibet infantium præsumpserint talia docere, id est, vt doctor ipse iniquitatis in prima transgressionis fronte deprehensus & centenis subiiciatur decaluandus verberibus & placiti sui polliceatur cautione se talia vlterius neminem debere docere. Quod si primæua huius sponsionis maculans fidem contingat illi, ea, quæ abiecerat repedare, omni facultate in principis potestate redacta, ipse decaluatus, centenisq; verberibus adiudicatus, perpetuo erit exilio relegandus. Infantes tamen vel pueri tunc erunt à supradictis damnis atq; verberibus alieni, si hanc perfidiæ doctrinam intra decem annos ætatis suæ positi meditasse fuerint visi. Cæterùm si post exemptos decem annos quisquam illorum talia attendere, vel meditari præsumpserit, superioris constitutionis damna vel verbera ordine superius adnotato sustineat.

Nec silentio prætereundum est insigne factum Francisci Ximenii Archiepiscopi Toletani; qui Mahometanæ perfidiæ exstirpandæ in regno Granatensi, aliisq; Hispaniæ locis intentus, in id quoq; diligenter incubuit; vt libri, quibus superstitio illa tradebatur, abolerentur. *Ergò Alfaquinis* (sic Mauri Antistites Sacrorum nominant) *ad omnia obsequia eo tempore exhibenda promptis*, inquit Aluarus Gomecius, *Alchoranos, id est suæ superstitionis grauissimos libros, & omnes cuiuscunq; auctoris & generis essent, Mahumetanæ impietatis codices, facilè sine edicto, aut vi, vt in publicum adducerentur, impetrauit. Quinq; millia voluminum sunt fermè congregata, quæ variis vmbilicis, Punica arte & opera distincta, auro etiam*

Gomez. li. 1. de rebus gest. Francisci Ximen.

etiam & argento exornata, non oculos modò, sed animos quoque spectantium rapiebant. Multi eis se donari à Ximenio petierunt, sed nemini quidquam concessum est, ignibus omnia, publica in pyra ad vnum exusta, præter quam aliquot ad rem medicam pertinentia, cuius gens illa non sine magno profectu, studiosissima semper fuit, quæ propter saluberrimæ artis dignitatem, ex incendio illo liberata, in Bibliotheca Complutensi nunc seruantur.

CAPVT XVI.

Libri Iudaici exusti.

CVM libri Thalmudici non solùm contumelias & blasphemias in Christum multas & execrabiles, verumetiam sanctiones & præcepta plurima, contra ipsam, quam Iudæi profitentur, legem Moysis, & contra omne ius gentium, atq; omnia naturæ decreta, cõtineant, visum est summis Pontificibus, aliisq; Christianæ Reipub. Principibus, inquit Sixtus Senensis, *vt tam nefariæ doctrinæ lectio atq; vsus omnibus Iudæis, qui sub ditione Christianorum viuũt, interdiceretur, & omnes libri Thalmudici, toto Christianorum orbe ignibus traderentur: quod etiam sæpè factum esse nonnulli fide digni scriptores testantur, inter quos Bernardus Luzenburgius in Catalogo hæreticorum libro 2. refert, Gregorium Pontificem eius nominis nonum, anno Domini M. CCXXX. omnia Thalmudica volumina flammis adiudicasse: atque idem iterum fecisse Innocentium Papam eius nominis quartum, anno salutis nostræ M. CCXLIV. Rursus cũ eadem volumina à Iudæis instaurata fuissent, & auxilio artis impressoriæ in infinitum penè numerum propagata, Iulius Papa tertius nouo edicto promulgato inquiri iussit, & anno M.D.LIII. cùm festa Tabernaculorum à Iudæis, Septembri mense celebrarentur, per omnes Italiæ vrbes exuri. Paulus Papa IV. vnà cum sacrosancto Romanæ Inquisitionis senatu M.D.LIX. rursum idem fieri iussit, & Thalmudicos libros inter scripta ab Ecclesia Catholica damnata annumerari voluit.*

Sixt. lib. 2. Biblioth.

Reprehendit deinde Sixtus Petrum Galatinũ, quod in primo de arcanis catholicæ veritatis libro defensionem Thalmudicorum voluminũ susceperit, affirmaritq; Thalmudica opera in latinum verti debere, & publicè in scholis Christianorũ explicari. Addit Sixt⁹ ex sola Cremonẽsiũ Iudæorum synagoga, anno Dñi M.D.LIX. mandante Inquisitione *duodecim Thalmudicorum Codicum millia* exusta esse.

In Indice librorum damnatę lectionis, hæc à Pio IV. sancita sunt. *Thalmud Hebræorum, eiusq; glossæ annotationes, interpretationes & expositiones omnes, si tamen prodierint, sine nomine Thalmud, & sine iniuriis & calumniis in religionem Christianam, tolerabuntur.* Hæc olim. Sed postea Clemens IIX. simpliciter Thalmud vetuit: *Mens ipsius non est*, inquit nouus Index, *eos propterea vllatenus etiam sub illis conditionibus permittendi, aut tolerandi, sed specialiter & expreßè statuit & vult, vt huiusmodi impii Thalmudici, Cabalistici, aliiq; nefarii Hebræorum libri, omninò damnati & prohibiti maneant & censeantur.*

Ibidem sola lingua Hebræa permittitur liber Magazor inscriptus. *Sciant Episcopi librum Magazor Hebræorum, qui continet partem officiorum & Caremoniarum ipsorum & Synagogæ, Lusitanica, Hispanica, Gallica, Germanica, Italica, aut quauis alia vulgari lingua præterquam Hebræa, editum, iam diu ex speciali decreto rationabiliter prohibitum esse.*

Porrò libri Iudæorum, qui nihil contra Christum aut Christianã Religionẽ continẽt, tolerari possũt, vt docet etiam Caietanus; at reliqui, de quibus iã diximus, meritò abolent & exterminãtur. Et quãuis Iudæorũ cultus toleretur non est tamen eadem ratio impiorũ voluminũ, *quia cultus Iudæorũ*, vt inquit Caietanus, *est quasi testis fidei nostræ sicut figura veritatis, & vmbra corporis; & ideò meritò tolerãdus: libri autem isti directè blasphemi sunt, & totaliter mendaciis pleni contra fidẽ* IESV *Christi: & propterea nõ tolerãdi sunt, si supprimi poßũt.* Sed reuertamur ad Hæreticos.

Caie. 22.q. 10, art. XI.

CA-

CAPVT XVII.

Libri VViclephi & Huß damnati, rogoq; adiudicati.

IN Concilio Constantiensi confirmatur decretum Archiepiscoporum Cantuariensis & Eboracensis in Anglia, & Pragensis in Bohemia; itemq; patrum Concilij Romani paulò ante Constantiensem Synodum celebrati, à quibus interdicta fuerat lectio librorum Ioannis VVicleph. Decretum Synodi Constantiensis ita habet. *In nomine domini nostri IESV Christi hac sancta Synodus sententias prædictorum Archiepiscoporum, ac concilij Romani ratificans & approbans, prædictos articulos, & eorum quemlibet, libros eiusdem Dialogum & trialogum per eundem Ioannem VVicleph nominatos, & alios eiusdem auctoris libros, volumina, tractatus & opuscula, quocunq; nomine censeantur, quos hic haberi vult pro sufficienter expressis, hoc perpetuo decreto reprobat & condemnat. Et eorundem librorum, & cuiuslibet ipsorum lectionem, doctrinam, expositionem & allegationem, nisi ad eorum reprobationem; omnibus Christi fidelibus prohibendo inhibemus omnibus & singulis catholicis sub anathematis interminatione, & ne de cætero dictos articulos, vel ipsorũ aliquem audeant publicè prædicare, dogmatizare, tenere, aut quomodolibet allegare nisi ad eorum reprobationem, vt dictum est, iubens illos libros & tractatus, volumina & opuscula prælibata publicè concremari. prout decretum fuerat in Synodo Romana, sicut superius est expressum. Super quibus exequendis & debitè obseruandis mandat prædicta Synodus ordinariis locorum vigilanter intendere prout ad quemlibet pertinet, secundùm iura & canonicas sanctiones.*

Concil. Constant. sess. 8.

Cęterùm quæ hîc paucis attinguntur de Episcopo Pragensi, fusius alij referunt in hunc modum. *Episcopus Pragensis orienti calamitati obuiã ire cupiens priusquã amplius debaccharetur,*

Naucl. generat. 47. Æneas Syl. cap. 35. Hist Boem.

Cochlaus lib. 1. hist. Hussit. Iacob. Picolomin. lib. 6. comment. VValdens. Tom. 2. doct. 6.

retur, libros Ioannis Wiclepb adferri, omnesq; Doctorum consilio adhibito, publicè concremari iussit, supra ducenta volumina plerunq; auro tecta. Idem præstitum ab Academia Oxoniensi, *quæ*, vt inquit VValdensis, *per publicum duodecim electissimorum virorum decretum, plusquam ducentarum hæresum dogma VViclephi deleuit, & codices concremauit.*

Extat hæc disp. tom. 3. antiq. lectionis, D. Henrici Canisii.

Vtinam funditus oboliti fuissent, antequã in Bohemiam perferrentur. Nam à libris VViclephi florentissimo Bohemiæ regno pestis & exitiũ venit. Nam vt dicitur in disputatione Catholicorũ cum Rockyzana Hussita. *tempore VVenceslai* (Regis) *Dominus Deus permisit in terram, quod Sacerdotes fuerunt infecti ex libris VViclephi, qui venerunt ad illam terrã per quosdam studentes, qui missi fuerunt ad Oxoniã ad studiũ, & ibi conquisitis libris, falsauerũt litteras commendatitias per VViclephũ, & ad Bohemiam deportauerunt: & ita his & aliis cœperunt legere.*

Fusius & elegantius hæc Æneas: *Sub hoc Rege* (VVenceslao) *perfida Hussitarum insania ortum habuit. Rexerant scholam Pragensem, vsque in ea tempora Teutones. Id molestissimum Boëmis fuit, &c. Ex quibus vir quidam nobilis ex domo, quam putridi piscis vocant, apud Oxoniam Angliæ ciuitatem litteris studens cùm Ioannis VViclephi libros offendisset, quibus de realibus vniuersalibus titulus inscribitur, magnoperè illis oblectatus, exemplaria secum attulit. Inter quæ de Iure ciuili, deq; diuino, de Ecclesia, de diuersis quæstionibus contra clerum, pleraq; volumina, veluti preciosũ Thesaurum patriæ suæ intulit. Imbutus iam ipse VViclephitarũ veneno, & ad nocendum paratus, tum quod erat familiæ suæ cognomen, putridum piscem, id est, fœtidum virus in ciues suos euomuit. Commodauit autem scripta, quæ attulerat, his potissimè, qui Teutonicorum odio tenebantur: inter quos omnes Ioannes eminuit, obscuro loco natus ex villa Hus, quod anserem significat, cognomentum mutuatus. Hic auidè admodum doctrinam VViclephitarum arripuit.* Et in concionibus *multa de libris VViclephi in medium*

um attulit, asserens in eis omnem veritatem contineri: adiiciensque crebrò inter prædicandum, se postquam ex hac luce migraret, in ea loca proficisci cupere, ad quæ VViclephi anima peruenisset. Scribit Dubrauius libro vigesimotertio Histori. Bohem. Hussum maximè gloriatum esse VViclephi libro, cui titulus erat, Alethea, *seu Veritas, per Antiphrasin videlicet*, inquit Dubrauius.

Sed Sbinco Archiepiscopus, & alii malo gliscenti absq; mora occurrere tentarunt; etiam incendio VViclephicorum Codicum. cuius facti narratio adeo pupugit Rockizanam, in prædicta disputatione; vt in hæc verba erũperet. *Minus iustè damnatus fuit VVicleff in libris suis, & Zvvineck Archiepiscopus Pragensis combussit libros suos, hoc fecit sicut homo ignarus; imò de ipso fuit cantio &c. & postea iuit ad Hungariam ad Regis Bohemiæ fratrem, & ibi peste est consumptus.* Ad quæ Hilarius partes Catholicas defendens; *Quidquid fecit Zvvineck de illis libris, fecit maturè, & habuit homines doctos Doctores, & Capitulum, sine quibus nihil faciebat.* Obseruanda est autem stultitia Rockizanæ; qui mortem illam Archiepiscopi arbitratur fuisse pœnam inflictam à Deo ob libros VVicklefi flammis traditos; quasi nullus vnquam peste moriatur aut mortuus sit; nisi qui Hæretici alicuius libros exusserit; vt proinde ex tali occubitu, tanquam ex signo certo, liceat colligere. præsulem illum piaculum commisisse; cùm VVicklephi libros concremauit. Sed pingui Minerua ratiocinari, veterum & recentiorum Hæreticorum proprium est.

In manu scripto quodam Codice, in quo cùm alia, tum sententia condemnationis in Ioannem Huss Constãtiæ lata continetur: hoc interdictum aduersus Hussi libros reperi: *Libros prædictos, & suam doctrinam, & singulos tractatus, & opuscula in latino siue vulgari Boëmico per ipsum edita,*

edita, aut in quocunq; alio idiomate per alium vel alios translata hoc sacrosanctum Concilium reprobat atq; damnat, ipsosq; comburendos solenniter & publicè in præsentia Cleri & populi in ciuitate Constantiensi & alibi decernit & definit, adiiciens propter præmissa omnem eius doctrinam meritò esse, & fore suspectam de fide, & ab omnibus Christi fidelibus, euitandam, & vt de medio Ecclesiæ illa perniciosa doctrina eliminetur; hæc sancta Synodus prorsus iubet per locorum ordinarios, tractatus & opuscula huiusmodi per censuram Ecclesiasticam, &, si opus, cum adiectione pœnæ & fautoriæ hæresis diligenter inquiri, & repertos ignibus publicè concremari. Si quis autem huius decreti violator ac contemptor extiterit, statuit eadem sancta Synodus per locorum ordinarios & inquisitores hæreticæ prauitatis contra talem vel tales veluti suspectum vel suspectos de hæresi procedendi.

Porrò cùm non obstante Concilii Constantiensis decreto, multi in Bohemia & Morauia libros Wiclephi & Hussi studiosè lectitarent, denuò eosdem proscripsit Martinus V. in Bulla quadam Constantiæ data: vbi inter cætera sic loquitur Pontifex. *Et quia, (sicut dolenter accepimus) non solùm in regno Bohemiæ, & Marchionatus dominiis, & locis supra dictis, verumetiam in quibusdam partibus & prouinciis contiguis seu vicinis eisdem, etiam nonnulli ex sectatoribus & sequacibus hæresum ac errorũ hæresiarcharũ prædictorũ &c.* (Wiclephi Hussi) *Dominũ Deum blasphemare nõ cessant, &c. quorũ mentes pater mendacii sic damnabiliter excæcauit, vt prædictos libros, codices & opuscula hæreses & errores continentes seu continentia, dudum etiam per Synodum præfatam damnatos & damnata, ac ignibus concremanda deputata & concremata, legant, studeant, ac ex eis in suum & multorum simplicium periculum nedum contra statuta, decreta, & ordinata in Synodo supradicta, sed etiam contra Canonicas sanctiones dogmatizare præsumant, in animarum periculum, &c. nos igitur attendentes, quod error, cui non resisti-*

Extat in Bullario pag. 49.

resistitur, approbari videtur, &c. Discretioni vestræ. &c. committimus & mandamus, quatenus vos, &c. omnes & singulos, &c qui articulos seu libros & doctrinas præfatorum Hæresiarcharum Ioannis VViclephi, Ioannis Huß, & Hieronymi, per eandem Constantiensē Synodum cum suis auctoribus damnatos & damnatas, tenere, credere ac dogmatizare, &c præsumpserint, &c tanquam Hæreticos iudicetis, & velut Hæreticos sæculari curiæ relinquatis.

Et in instructione, quam idem Pontifex præscripsit examinandis hæreticis aut de hæresi suspectis, nonum caput huiusmodi est: *Vtrum habeat in sua potestate aliquos tractatus, opuscula, epistolas, vel quæcunq; alia scripta, in quocunq; idiomate per Ioannem VViclef, Ioannem Huß, & Hieronymum Hæreticos seu eorum pseudodiscipulos & sequaces editos vel translatos edita vel translata, quod illos vel illa ordinario loci vel eius commissario seu Inquisitori sub iuramento præsentet. Quod si apud se scripta huiusmodi se habere non cognouerit, sed alibi, quod iuret illa circa suum ordinarium, vel alios supra dictos infra certum terminum sibi præfigendum deponere. Item* ; & hic est decimus articulus; *vtrum sciat aliquem vel aliquos habentes præfatorum tractatus opuscula, epistolas, vel quæcunq; alia scripta, in quocunq; idiomate composita siue translata, quòd illum vel illos detegat, vel manifestet pro purificatione fidei, siue executione iustitiæ.*

Inter articulos accusationis Hieronymo Pragensi in Concilio Constantiensi obiectos, hic etiam vnus erat. *Quando Archiepiscopus Pragensis ex commißione sedis Apostolicæ præcepit, omnes ad se deportari libros VViclephi, Hieronymus præcepti eius contemptor, intulit eos Collegio Caroli, ac publicè intimauit, se doctrinas eorundem librorum defensurum esse.* Item iste: *Alios quoq; Magistros ad defendendum docendumq; vetitos illos libros induxit, non solum in Collegio Caroli & in nigra Rosa; verumetiam alibi, quaqua versum in Vniuersitate Pragensi.*

Exst. apud Cochlæum l. 3. Hist. Hußit.

Inter

Apud Cochl.l.4. Hist. Hussit.

Inter articulos à Patribus Concilii Constantiensis præscriptos pro reductione & conuersione Hussitarum ab Hæresi; etiam isti leguntur. *Vt tractatus Ioannis VVicklephi translati in vulgare per Ioannem Huß & Iacobellum, atq; alii per ipsos in vulgari editi in quibus errores suos posuerunt: omnes & singuli reponantur ad manus Legati vel Ordinarii sub pœna excommunicationis: quia illis non ablatis, non cessabunt errores. Vt tractatus Ioannis Huß Heretici condẽnatus in hoc sacro Concilio* (Constantiensi) *sub pœna excommunicationis reponatur apud eosdem. vt omnes tractatus Iacobelli sub compositione de vtraq; specie, & de Antichristo, in quo Papam vocat Antichristum, reponantur & comburantur. Et similiter tractatus editus per ipsum de remanentia panis post consecrationem in altari.*

Iidem Hussitæ, vt venenum suum latius propagarent, & imperiti quoq; vulgi imis medullis instillarent; fecerũt id, q̃ eorum fratribus Lutheranis & Caluinianis hodie etiam in vsu positum est: cantilenas hæresi sua infectas, Cleriq; & rerum Ecclesiasticarum detestatione refertas disseminarunt; vt in circulis & triuiis decantarentur; sicq; rudis plebecula exitiale virus non sine oblectatione combiberet. Quare inter cætera hæresi tollendæ medicamenta hoc itidem præscriptum est à Patribus Concilii Constantiensis: *Vt omnes cantilenæ introductæ in præiudicium sacri Concilij, & virorum Catholicorum cuiuscunq; status, qui VVicklephistis obstiterunt & Hußitis, vel cantilenæ in commendationem Ioannis Huß, vel Hieronymi Hæreticorum condemnatorum prohibeantur in omnibus ciuitatibus, villis & oppidis, & quibuscunq; mansionibus decantari, sub grauißima pœna.*

Inter articulos Hieronymo Pragensi obiectos; XI. & XII. sic sonant. *Quo latius VVicklephi hæresin propagaret, verba Canonis* (Missæ) *per cantilenas Bohemicas in vulgari fecit; vt etiam rustici credant se, si verba consecrationis pronuncient; confi-*

cere posse corpus Christi, non minus quàm sacerdotes, idque singulis horis quando libet. Effinxit & alias diuersas cantilenas in vulgari Bohemico, è Biblia & Euangeliorum verbis sensuq́ contextas, pro confirmatione suæ hæreseos (en morem & genium Lutheranorum) *vt per eas laici sui sacram scripturam melius nosse & intelligere viderentur, quàm cæteri Christiani.* Habes & hic ideam Lutheranæ factionis & consuetudinis. Cùm Archiepiscopus Pragensis libros VViclephi exussisset; statim res in cantionem abiit; quæ laudem VViclepho; Archiepiscopo odium conciliaret; cuius cantilenæ meminit Rockizana Hussita in Colloquio cum Orthodoxis habito; de quo paulò supra. *Libris combustis Ioannes Huß*, inquit Cochlæus, *vt Archiepiscopo iniuriam rependeret, ita & odiosum & contemptibilem eum suis detractionibus populo reddidit, vt plerique partium suarum laici vulgares & ironicas in optimum Patrem cantiones confingerent ac decantarent in publico: Suuinick Krafchy Spalil, propter eam librorum combustionem. Et adeò increbruit ea cantionum contumeliosa frequentia, vt Rex VVenceslaus publico dignatus sit prohibere edicto, ne amplius decantarentur eiusmodi cantilenæ, sub pœna capitali, omniumq́ bonorum amissione.*

Coch. lib. 1. hist. Hußit.

Refert Cochlæus ex Hussitico quodam scriptore Hussum, dum ad locum supplicii duceretur, non sine pileo papyraceo, eoque præalto, videretque in cœmeterio libros suos comburi, subrisisse *propter eam stultitiam*; vt ait scriptor ille. Sed risus verè Sardonius fuit; nec in pectore; sed in labris natus: nec à sapiente; sed à stulto profectus; aliàs factum illud stultitiæ minimè insimulasset. Conqueritur Illyricus in Catalogo testium veritatis, quod de VValdensium hæreticorum dogmatis nullus antiquior commentarius supersit; caussamque defectus huius refert in Pontificios. *Valde*, inquit, *mirum ac dolendum est; nullum paulò vetustius eorum scriptum extare: sed caussa indicatur in quibusdam*

Cochl. li. 1. hist. Hußit.

busdam commentariolis Apocalypsis, Lutheri opera euulgatis, qua fortè ab aliquo eius sententiæ homine scripta olim sunt. Indicatenim ille bonus vir (scilicet) *quisquis eius libelli auctor est, Papistas, & præsertim Monachos summo studio talia scripta conquisiuisse ac oppressisse.* Meritò ô Illyrice: quia huiusmodi pestes tenebras merentur, non lucem; pyram, non Bibliothecam.

CAPVT XVIII.

Libri Hæretici, nominatim Lutherani, à Leone X. Pontif. Max. à Carolo V. Imperatore; Et ab aliis Episcopis, principibus & Academiis interdicti; flammisq; addicti.

CVm Leo X. Pontifex Max. sub quo Lutherus exstitit; animaduerteret, perfidiam impij Apostatæ quotidie longius serpere: medicinam morbo adhibendam censuit: Itaque edita & vulgata constitutione, non modò Lutheri articulos omni impietate plenos, condemnauit: Sed & libros eiusdem hæresiarchæ ex Apostolica auctoritate sub grauissimis pœnis proscripsit; Verba Pontificis hæc sunt: *Insuper quia errores præfati, & plures alij continētur in libellis seu scriptis cuiusdam Martini Lutheri, dictos libellos, & omnia dicti Martini scripta seu prædicationes, in latino, seu quocunque alio idiomate reperiantur, in quibus dicti errores, seu eorum aliquis continentur, similiter damnamus, reprobamus, atque omnino reiicimus, & pro omnino damnatis, reprobatis, ac reiectis (vt præfertur) haberi volumus; mandantes in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis prædictis eo ipso incurrendis, omnibus & singulis vtriusque sexus Christi fidelibus superius nominatis, ne huiusmodi scripta, libellos, prædicationes seu Schedulas, vel in eis contenta capitula, errores aut articulos supradictos continentia*

Exstat in Bullario const. 35.

legere

legere, asserere, prædicare, laudare, imprimere, publicare, siue defendere, per se vel alium vel alios, directè vel indirectè, tacite vel expressè, publicè vel occultè, aut in domibus suis siue aliis publicis vel priuatis locis tenere quoquo modo præsumat: quinimo illa statim post harum publicationem vbicunque fuerint, per ordinarios & alios supradictos diligenter quæsita, publicè & solenniter in præsentia Cleri & populi, sub omnibus & singulis supra dictis pœnis, comburant.

Infra. *Inhibemus præterea sub omnibus & singulis præmissis pœnis eo ipso incurrendis, omnibus & singulis Christi fidelibus superius nominatis, ne scripta etiam præfatos errores non continentia, ab eodem Martino quomodolibet condita vel edita, aut condenda vel edenda, seu eorum aliqua, tanquam ab homine orthodoxæ fidei inimico, atq; ideo vehementer suspecta, & vt eius memoria omnino deleatur de Christi fidelium consortio, legere, asserere, prædicare, laudare, imprimere, publicare, siue defendere, per se vel alium, vel alios, directè vel indirectè; tacitè vel expresse, publicè vel occultè, seu in domibus suis, siue aliis locis, publicis vel priuatis tenere quoquo modo præsumat, quinimo illa comburant; vt præfertur.* Hæc pontifex in Bulla anno Domini, M. D. XX. data, quæ ferè repetuntur in eiusdem pontificis constitutione trigesima septima.

Cęterum pœnæ; quarum pontifex meminit, sunt istæ. Quoad omnes, *Excommunicatio maior latæ sententiæ.* Quoad Ecclesiasticas, & Regulares personas; *Episcopalium omnium; etiam Patriarchalium, metropolitanarum, & aliarum cathedralium Ecclesiarum, Monasteriorum quoq; & prioratuum etiam conuentualiũ, & quarumcunque dignitatum, aut beneficiorum Ecclesiasticorum, sæcularium, aut quorumuis ordinum regularium priuatio, & inhabilitas ad illa, vel alia in posterum obtinenda.*

Quoad conuentus, capitula, seu domos aut pia loca sæculariũ vel regulariũ, etiã Mendicantiũ; nec non vniuersitates, etiã studiorum generaliũ, *priuatio & amissio quorum-*

cunque priuilegiorum indultorum à Sede Apostolica, aut eius legatis; aut aliàs quomodolibet habitorum vel obtentorum cuiuscunque tenoris existant, nec non nominis & potestatis studium generale tenendi, legendi ac interpretãdi quasuis scientias & facultates, & præterea inhabilitas ad illa & alia in posterum obtinenda. Quoad sæculares, *amissio cuiuscunq; emphyteuseos seu quorumcunq; feudorum tàm à Romana Ecclesia, quàm aliàs quomodolibet obtentorum; nec non inhabilitas ad illa & alia in posterum obtinenda.* Denique indiscriminatim quoad omnes: *priuatio Ecclesiasticæ sepulturæ, inhabilitas ad omnes & singulos actus legitimos, infamia, ac diffidatio, & crimen læsæ maiestatis; & omnes pœnæ hæreticorum, eorundemq; fautorum in iure expressæ.*

Hoc summi Pastoris quasi classico excitati Principes tam Ecclesiastici; quàm politici, itemque variæ Academiæ, Lutheri libros vetuerunt; flammisq; vltricibus addixerunt: in primis Carolus Cæsar, qui publicauit edictum VVormatiæ 8. die Maii. Anno M. D. X XI. in quo præter cætera de libris quoq; hæreticis abolendis hæc decreuit. *Mandamus insuper vobis omnibus & singulis præfatis sub eisdem prænominatis pœnis, ne quis Martini Lutheri scripta à summo Pontifice authoritate sua Apostolica (vt præmittitur) damnata, aut alia quæcunq; tàm latino, quàm Alemannico, seu alio quouis idiomate ab eo hactenus composita, vel in posterum componenda, vtpote mala, suspecta, & à notorio & peruicacissimo hæretico prouenientia, emere, vendere, tenere, legere, describere, imprimere, aut describi vel imprimi facere: asserere, sustentare, prædicare, defendere præsumat. Non obstante quod in illis etiam aliqua bona (ad fallendas simplicium mentes) immixta essent: in quo præter iustam Sedis Apostolicæ sententiam, etiam laudatissimam veterum Patrum institutionem & consuetudinem omnino exequendam duximus. Qui Arrianorum, Priscillianistarum, Nestorianorum, Eutychianorum, & aliorum hæreticorum libros, & in illis contenta omnia, tàm bona, quàm*

Extat apud Cochlæũ in fine comment. de actis & vita Lutheri. & D. Ioann. Baptistam Fuklerum in Theologia Iuridica.

mala, promiscuè exusserunt & annihilarunt.

Neq; id immeritò. Nam si optimi quiq; cibi vnius tantum guttæ veneni, quo humanum corpus læderetur, infusione, suspecti penitus sunt abiiciendi: quanto magis ea scripta quibus tanta & tam noxia animabus venena passim inserta sunt, non solùm nobis cauenda sunt, sed etiam ne aliis noceant, prorsus destruenda & corrumpenda, atq; ab omni hominum memoria veniunt obliteranda. Accedit ad id, quod quicquid boni in Martini libris reperitur, id antea à sanctis Patribus, quos Ecclesia recepit & approbauit, sæpè dictū & sæpius repetitum, absq; vllius periculi, aut mali suspicione legi & haberi potest. Eapropter sub iisdem pœnis omnibus & singulis suprà dictis, vos omnes, & quilibet vestrum tàm Principes, quàm alii, ad quos iustitiam quomodolibet pertinet ministrare, & alii quicunque in vniuerso imperio, Regnis & Dominiis nostris constituti huiuscemodi pestiferos Martini libros tàm Alemanicos, quàm latinos, impressos & imprimendos, aut etiam manu scriptos, vbicunq; reperiantur (vtpote magnæ seditionis, schismatis, hæreseos in Ecclesia Dei fomites) diripiēdos & publico igni consumēdos penitusq; abolendos effectu curetis, Apostolicisq; Nūciis, seu eorū cōmissariis, si operam vestram ad hanc rem requisierint, fideliter & diligenter assistatis. Et nihilominus in eorum absentia per vos ipsos, hæc sic fieri nostro nomine & iussu, omninò & reipsa faciatis. In quo omnibus fidelibus dilectis subditis nostris, vt vobis ac nobismetipsis assistant & pareant, tenore præsentium sub eisdem pœnis iniungimus & mandamus.

Verùm quia maximè cauendum est, ne Martini libri, aut ex illis excerpta mala, suppresso, aut etiam mutato authoris nomine, publicentur. quia etiam non sine magna animi nostri offensa multos quotidiè videmus, cùm alibi, tùm maximè in Germania componi & imprimi libros, pluribus malis traditionibus & exemplis refertos; & ne non omni astu & dolo humanæ naturæ hostis Christianis la-

quros tendat multos, paßim diuulgari picturas & imagines non in opprobrium modò priuatarum personarum, sed & ipsius summi Pontificis & sedis Apostolicæ contumeliam excogitatas, ex quibus omnibus libris & picturis Christi fideles in maximos tam in fide, quàm in vita & moribus prolabuntur errores, & non solùm priuata odia, scandala & simultates (prout experientia docet) multis in locis exorta fuerunt, Verum etiam seditiones, tumultus, rebelliones, schismata in regnis, prouinciis & populis, atque vniuersa Dei Ecclesia (nisi prouideatur) iam excitanda formidantur: Idcirco ad hanc pernicioßimam pestem extinguendã, ex supradictorum Electorum, & statuum concordi animo & sententia, omnibus & singulis supradictis, tam Imperiali, quàm hæreditario iure nobis subditis, sub iam sæpè dictis omnibus pœnis præcipimus & mandamus, ne quis huiusmodi famosos & pestilentes libros, seu quascunque schedas, scripturas, imagines, picturas contra orthodoxam fidem, bonos mores, & id quod sancta Romana Ecclesia hactenus obseruauit: atq; etiam inuectiuas, criminationes & ignominias contra summum Pontificem, sedem Apostolicam, prælatos, principes, Vniuersitates studiorum & eorum facultates, honestasque personas componere, scribere, imprimere, depingere, vendere, emere, tenere, habere, aut imprimi, describi, depingi, vel vendi facere, quauis arte aut dolo audeat aut attentet.

Quinimo sub eisdem pœnis iubemus omnibus & singulis supradictis, & præsertim illis, qui iustitiæ ministerio præsunt, vt eiusmodi libros quoscunque antehac imprimendos, nec non etiam manuscriptos cuiuscunque sint authoris, aut vbicunque locorum per sacrum Imperium, atque etiam nostra hæreditaria regna, & dominia inueniantur, similiter etiam picturas huiusmodi & imagines, nostro iussu & nomine occupent, diripiant & publico igni comburant; Et nihilominus huiusmodi detestabilium librorum, codicum, schedarum, scripturarum, & picturarum authores & inuentores, ac etiam post præsentis mandati publicationem impressores, emptores, & ven-

& venditores, qui contra iussa nostra facere præsumpserint (si modò id legitimè constiterit) nec non eorum iura & bona omnia & singula capiant, apprehendant, & detineant, ac iure bono quicquid sibi libitum fuerit, de illis disponant, ita quod de hoc nulli hominum tam in iudicio, quàm extra respondere sint obligati.

Atq; vt omnis eiuscemodi errorum occasio tollatur, & ne talia scribentium venena longè lateq; diffundantur, sed præclarum imprimendi libros artificium in bonos tantùm & laudabiles vsus exerceatur, ex certa nostra scientia, animoq; deliberato ac imperiali, regiaq; authoritate, de maturo sipradictorum Electorum, & aliorum sacri Romani imperij statuum consilio, deliberatione & vnanimi consensu volumus, & sub banni & interdicti Imperialis ac aliis interdictis pœnis præcipimus & iubemus, tenore præsentis edicti, quod vim inuiolabilis legis habere decernimus: ne quis de cætero chalcographus & librorum impressor, aut alius quiuis vbilibet, per sacrum imperium, atque nostra prædicta regna, & dominia constitutus, libros vllos, seu aliam quamcunque scripturam, in quibus de sacris literis, aut fide catholica aliquid vel minimum tractatur, non habito prius consensu & voluntate Ordinarij loci aut eius ad hoc substituti & deputati, cum authoritate etiam facultatis Theologicæ alicuius propinquæ Vniuersitatis, pro prima videlicet impressione: Alios verò cuiuscunque rei & facultatis libros, schedas & picturas de consensu saltem ordinarij, aut eius ad hoc substituti vllo pacto imprimere, vel vendere, aut imprimi, vel vendi facere directè vel indirectè quoquomodo præsumat aut attentet. Quod si quis, cuiuscunque dignitatis gradus aut conditionis, hanc nostram mentem, decretum, statutum, legem & ordinationem in omnibus & singulis supradictis tam Lutheranam, quàm impressoriam materiã concernentibus inuiolabiliter obseruandã vllo pacto, aut quouis quæsito colore, vel ingenio contrà facere, aut venire ausu temerario præsumpserit: præterquam quod illud irritum decernimus & inane, etiam in læsæ maiestatis crimen, ac nostram & sacri imperij grauissimam indignationem, proscriptionisque

& Ban-

& Banni, ac interdicti imperialis, nec non alias sæpè dictas pœnas, se ipso facto incurrisse cognoscat.

Hactenus Imperator, cuius aureo & saluberrimo decreto si optemperatum fuisset, haud tot myriades pestiferorum librorum in Imperio circumuolitarent: nec pestilens hæresis tam longè latèq; disseminata fuisset; multum enim promouit nouum hoc Euangelium chalcographorum ac bibliopolarum *mens, industria, impensa, & opera,* inquit Ioannes Cochlæus: *Nam quidquid pro Luthero erat, quàm diligentissimè ac emendatissimè imprimebatur; quidquid verò pro Catholicis, ignauissimè ac vitiosissimè. Et quæ Lutheri, aut pro Luthero erant, Calcographi suis sumptibus imprimebant, & in maximo quidem numero, vt latissimè dispergerentur. Nam Apostatarum, qui relictis Monasteriis ad sæculum redierant, infinitus iam erat numerus, qui victum ex Lutheranis libris quæritantes, in speciem Bibliopolarum longè latèq, per Germaniæ prouincias vagabãtur. Quæ verò Catholicorum erant, velut indocta, & veteris barbariei triuialia scripta, contemnebant Calcographi: nihil eorum imprimentes vltrò, sed nonnulli ob inopiam rei familiaris compulsi, aut maxima lucri spe proposita inducti, alienisq, sumptibus & impensis adiuti, quædam ex iis imprimenda suscipiebant: Ea tamen ita neglectim, festinanter ac vitiosè imprimebant, vt maiorem gratiam eo obsequio referrent Lutheranis, quàm Catholicis. Si qui eorum iustiorem Catholicis operam impenderent, hi à cæteris in publicis mercatibus Francofordiæ, & alibi, vexabantur ac ridebantur, velut Papistæ, & sacerdotum serui. Quamuis verò Cæsar, aliiq Principes ac Reges Catholici, seuerissimis Edictis prohibuissent Lutherica aut imprimi, aut venum exponi; adeò tamen non profecerunt Edictis suis, vt Lutheranis Bibliopolis plus inde lucri accresceret Quippe cùm Magistratus & senatores, quibus animaduertendi & inquirendi cura commissa fuerat, vel conniuerent malitiosè, vel inuitè & neglectim rem illam curarent, velut odiosam & coram populo detractione ple-*

Cochl. in actis Lutheri anno 22.

ne plenam, Bibliopolæ harum rerum non ignari, & ab Inquisitoribus ipsis occultè nõnunquam præmoniti, quæ Lutherica erant, reponebant in occulto, in publico prostantibus quibusdam prophanis, & alterius negotii libris. Vnde fiebat, vt emptores, Lutherica quærentes, cogerentur ea, prætexente Bibliopolæ metum, & periculum, carius & maiori pretio emere ex occulto, quàm empturi fuissent in publico. Hæc Cochlęus; qui mox sequentia subiungit.

Aberat tum procul à Germania Imperator Carolus V. graui ac diuturno bello, quod à Rege Franciæ indictum sibi VVormaciæ consistenti fuerat, implicitus. Frater eius Ferdinandus, Archidux Austriæ, &c. Imperialis tum Vicarius seu locum tenens, aliiq; Principes Catholici; videntes noua Lutheri translatione populos maximè in sectam Lutheranam allici ac induci, editis mandatis præceperunt, vt quicunq; subditorum nouum Lutheri testamentum, aut quoslibet alios eius libros domi haberet, traderet in publicum iis, quibus recipiendi cura esset demandata. Et in plerisq; sanè locis, subditi Principum, quibus dictabat conscientia, ne contra Papæ Cæsarisq; & aliorum Principum suorum Edicta, & prohibitiones, vetitos domi retinerent libros, obedienter tradiderunt eiusmodi libros, qui & alicubi congesti in vnum rogum, publicè combusti sunt.

Alibi idem Cochlæus de aduentu Caroli V. ex Hispaniis in Belgium sic scribit. *Venerat Carolus V. imperator, electus ex Hispaniis per Oceanum in Flandriam & Brabantiam, terras suas hæreditarias, Imperialia Comitia celebraturus VVormaciæ. Qui vbi à Nunciis Apostolicis Marino Caracciolo & Hieronymo Aleandro accepisset, Bullam Papæ Leonis X. contra Lutheri libros editam, memor titulorum suorum, cùm diceretur & esset Rex Catholicus Hispaniarum, ac Imperator Romanorum religiosæ suæ & pietatis & obedientiæ mox certissima exhibuit indicia, seuerè præcipiendo, vt M. Lutheri libri à Sede Apostolica damnati, publicè comburerentur. Combusti sunt igitur per lictores & carnifices tum in Brabantiæ vrbibus, tum in ciuitatibus Imperii, Coloniæ, Moguntiæ, &c.*

In Actis Lutheri anno 20.

Idem Imperator VVormacia anno Christi 1521. mandatum misit ad Academiam Viennensem; quo præcipiebat, vt Apostolicę Bullę cōuenienter, libros Lutheri comburerent, prout iam factum erat in Belgio, Burgundia, Coloniæ, Treuiris, Moguntiæ, & alibi locorum. Nec segniores fuerunt in executione diplomatis pontificii, Germaniæ Episcopi; quibus religio curæ erat; quod nominatim affirmare licet de Præsule Aichstadiano, & Antistite Frisingensi, quorum decreta aduersus Lutheri libros ipsi Lutherani in primum Lutheri Tomum Ienensem Germanicum retulerunt; vt etiam in hostium nostrorum monumentis exstaret specimen eius diligentiæ, qua pastores illi ouile sibi commissum à luporum incursionibus defenderunt.

Exstat hoc edictum Cæsaris Tom. 1. Lutheri Ien. anno 1560. pag. 555.

Ad extremum Rex Angliæ Henricus non tantum stylo contra Lutherũ; sed & rogo aduersus eiusdem libros pugnauit; vt testatur Polydorus. Et eo die, quo libri Lutherani incensi sunt, elegantem de hoc ipso facto Regis concionem habuit martyrii & doctrinæ gloria inclytus Episcopus Roffensis.

Polyd. lib. vlt. histor. Angl.

Exstat in- ter opera Roffen.

Hæc & similia non latebant Lutherũ; *Mea*, inquit in quadam *E*pistola, *ter arserunt Louanii, Coloniæ, Moguntiæ.* Et ad Spalatinum suum: *Galerus Moguntinus* (sic appellat Cardinalem Moguntinum Albertum, simul etiam Archiepiscopum Magdeburgensem) *mea publico edicto inhibuit Magdeburgi. Halberstadii eadē exusserunt. Itidē Minores Cottbusēses.*

Tom. 1, Ep. 207. Epist. 203.

Lepidam fabellam de *E*ckio, & Ingolstadiensibus narrat idem Lutherus alibi. Fabellam nomino; quia res aut non acta est, prout refert; aut acta est, sicut non refert. Sed audiamus Lutherum cum Spalatino suo sermocinantem: *Scripsit VVenceslaus noster, Eckium mandasse Primoribus, vt publico foro exurerentur libri mei, Canonici indocti, &*

Epist. 150. anno Dom. 1520 die 8. Februar.

Apologia vernacula. cumq; vas illic esset paratum, vt crastina succenderentur, quosdam saniores Doctores Ingolstadii consuluisse Ioannem Reuchlin, illumque respondisse, cauerent sibi, ne hac re tàm sibi, quàm toti Vniuersitati maculam parerent. Itaque omissum est opus. Vbi Eckius altera die ad locum venisset, iratus discessit, re infecta: credas hominem Menadam aliquam Baccham factum. Hæc Lutherus, qua fide, viderit ipse: nam si eo vsq; Ingolstadienses processerant, credibile non est, retulisse pedem. Maiore enim authoritate apud omnes erat Eckius, quàm Reuchlin; & quàm omnes illi, quos Lutherus, *saniores Doctores* nominat.

Sed quidquid sit de hoc, Lutherus hac operum suorum incensorum iniuria, vt ipse interpretabatur, incitatus & irritatus, vicem rependere studuit. Itaq; libros Iuris Canonici, & alios nonnullos VVittebergæ publicis flammis exussit. Quod suum præclarum facinus ipsemet litteris commendauit, his ad Spalatinum suum verbis. *Anno M.DXX. decima Decembris, hora nona* (en quàm definitè omnia) *exusti sunt VVittembergæ ad orientalem portam iuxta sanctam Crucem, omnes libri Papæ, Decretum, Decretales, Sextus, Extrauagantes, & Bulla nouissima Leonis X. Item Summa Angelica, Chrysoprasus Eckii, & alia eiusdem auctoris, Emseri, & quædam alia, quæ adiecta per alios sunt, vt videant incendiarii Papistæ, non esse magnarum virium libros exurere, quos confutare non possunt*; incendiarii scilicet Lutherani. Quantam autem Lutherus voluptatem ex hoc suo incendio ceperit, ipsemet docet in alia quadam Epistola, cum ait: *Exussi libros Papæ & bullam primùm trepidus & orans, sed nunc lætior, quàm vllo alio totius vitæ meæ facto*: nisi fortè lætior fuit tunc cum *in paradiso* fuit; hoc est, cum vxorem duxit: nam vxorem habere aut ducere, paradisus est, ex Lutheri men-

Epist. 10x.

Epist. 1x7.

Epist. 250. ad Nicolaum Gerbell.

te. *Paradisum arbitror coniugium vel summa inopia laborans*, inquit flagitiosus Apostata, cum cuidam Apostatæ vxorem ductam gratularetur.

Iosephi. lib 2. captiuit. cap. 20.

S. Athan. Epist. ad solit. vit. agentes

Sed quam mercedem promeruit Lutherus hoc Iuris Canonici incendio? dicam mitissimè; illam, quam miles ille apud Iosephum; qui librum legis lacerauerat, & in ignem abiecerat. Tantum defuit Luthero Cumanus; qui duci iuberet: Culpa certè non defuit. Non leuius Lutheri scelus reputari potest, quàm Ariani illius, qui literas S. Antonii conspuerat & conculcarat, traditas sibi à Georgio Ariano Alexandriæ Episcopo, qui quas pœnas paulò post dederit; his verbis refert S. Athanasius. *Antonii aliquando Epistolam Duci Blacio* (seu Balacio) *conspuendam, abiiciendamque tradidit: Sed hoc diuina vindicta inultum non prætermisit. Siquidem non diu postea Blacii femur proficiscentis* εἰς τὴν πρώτην μονήν, *ad primam mansionem seu stationem, equus, cui insidebat, ceruicibus retortis ita momordit, atq; è dorso excussum humi afflixit, vt intra triduum proximum periret.*

Capvt XIX.

Quâ cura Pontifices Romani, aliiq; Præsules huius ætatis, & Concilium Tridentinum Hæreticis & pestiferis libris obuiam ierint.

Neque verò aut Leo Pontifex solùm, aut Carolus Imperator, aut alii, quos suprà recensuimus, aduersus noxios libros studiosè præstiterunt, quæ ex pietatis præscripto præstanda erant, verùm & posteri huic caussæ nequaquam indormiendum rati, pestem hanc, ne latius grassaretur, totis viribus auertere studuerunt; editis quoq; librorum perniciosorum catalogis, vt lector nosset, quinam libri vitandi, & pestis instar fugiendi

endi essent. Eiusmodi catalogos pestilentium librorum publicarunt Doctores Parisienses & Louanienses, si non mentitur Vergerius hæreticus. Talis itidem, eodem teste, in Italia excusus est Pontificis authoritate, anno Domini M D XLVIII. Alius locupletior anno M. D LII. Alius adhuc copiosior anno M.DLIIII. Alius anno MDLIX. Paulo quarto Pontifice Maximo, isq; cæteris omnibus longè amplior, cui Inquisitionis Præsides, quorum auspicijs confectus fuerat ille index, huiusmodi decretum proposuerunt, si tamen Vergerius bona fide decretum hoc retulit & transcripsit.

Vide Pantherbeum, libr. 3. de tollend. malis libr: fol. 237. Verg. tom. 1. suorum operum in not. ad Catalog. libr. prohibit.

Vniuersis Christi fidelibus cuiuscunque status, gradus, ordinis, conditionis aut dignitatis sint, & vbiuis terrarum agant, sub censuris & pœnis in Bulla Cœnæ Domini, & in decretis sacrosancti Lateranensis Concilij expreßis, nec non sub pœna suspicionis hæresis, priuationis omnium graduum, officiorum, & beneficiorum, quæcunq; habuerint, & ad ea ipsa, atque alia omnia officia & beneficia in perpetuum inhabilitationis, & perpetuæ infamiæ, & sub alijs pœnis nostro arbitrio infligendis, districtè præcipimus & mandamus, ne quis inposterum audeat scribere, edere, imprimere, vel imprimi facere, vendere, emere, mutuo, dono, vel alio prætextu dare, accipere publicè vel occultè, retinere apud se, vel quomodolibet aliter seruare, vel seruari facere librum, vel scriptum aliquod eorum, quæ in hoc indice sacri officij notata sunt, siue quascunque alias conscriptiones, quas labe aliqua cuiusuis hæresis respersas esse, vel ab hæreticis prodiisse cōpertum erit. Quicunq; obedire neglexerit, vel eiusmodi libros & scripta quæcunq; habuerit, post præsentis huius notitiam decreti, quomodocunque habitam, quàm primùm poterit, Ordinariis locorum, seu hæreticæ prauitatis Inquisitoribus, aut eorum Vicariis, siue ab officio S. Romanæ & vniuersalis Inquisitionis deputatis fideliter, & re ipsa non præsentauerit, vel omni studio & diligentia non curauerit præsentari, in prædictas excommunicationis latæ senten-

tia censuras, pœnasque alias ipso facto incurrat. Hactenus edictum.

Hunc Indicem, vt & tres priores, virulentissimis scriptis Italicè & Latinè exagitauit perfidus transfuga Vergerius: & quamuis nusquam non insaniat potius ille Apostata, quàm scribat, in libellis tamen contra Catalogos librorũ vetitorum furori suo omnes habenas laxat, & ita tonat, vt quicquid furiarum Orcus complectitur, in pectus eius immigrasse, totumq; virus inspirasse videatur, cuius amentiam infra interdum tangemus, cùm Iunium refutabimus. Nunc cœpta prosequamur.

Post vltimum hunc indicem, crescente hæreseon, & hæreticorum, perniciosorumq; librorum multitudine, de medicina adhibenda seriam cogitationem suscepit quoq; Tridentina Synodus. Quocirca certos ad id operis elegit patres, qui dispicerent & diligenter considerarent, quid facto opus esset; atque etiam ad eandem sanctam Synodum suo tempore referrent, indicemque, tanquam præsens quoddam antidotum, aduersus hæc tam præsentanea venena conficerent. Sed cùm res maioris esset operis, quàm vt, quantumuis iam extremam manum sortita, à Patribus totius Concilij in examen vocari posset, ad summi Pontificis Pij IV. iudicium reiecta est, qui Catalogum illum vnà cum regulis ei propositis, auctoritate Apostolica approbauit, & ne quis librum vllum ex numero eorum, qui prohibentur, legat, aut retineat, seuerè interdixit.

Conc. Triden. sess. 18

Conci. Trid. sess. 25.

Pius IV. Bulla 108.

Aliquot annis post in eodem Indice concinnando, augendo, & in meliorem ordinem redigendo, studium quoque & operam posuit Gregorius XIII. delectis ad hunc laborem lectissimis & doctissimis Cardinalibus. Quod & Sixtus V. fecit. Cæterum opus inchoatum manſit

Bulla 10. inter Gregor.

mansit, certe terminos illos à Pio IV. fixos non transcendit; donec tandem Clemens VIII. Pontificatus sui anno quarto Indicem Tridentinæ Synodi recognitum, & magna accessione locupleratum, denuò confirmauit, & publicauit. Editi sunt & alibi Episcoporum cura & vigilantia huiusmodi librorum indices, vt & Indices expurgatorij, inter quos Belgicus ille, quem Iunius allatrat, vt canis Lunam. Nec silendum est, tanquam his omnibus antiquius, decretum concilij Lateranensis sub Leone X, quod Typographis frænum imposuit, ne quosuis libros euulgarent, ecclesiasticis & politicis pœnis propositis.

Vide Indicem Clem. VIII. Colon. & ... editum.

Concil. Later. sess. 10.

CAPVT XX.

Libros perniciosos prohibendos esse ostenditur exemplo libellorum famosorum.

MAXIMA semper tam ab Imperatoribus, quàm à Pontificibus data est opera, vt libelli famosi è medio tollerentur, nec alia de causa, quàm quia proximi famam iniustè lacerant, multasq; turbas in Republica concitant. Si igitur has chartas tanto studio abolere studuerunt, grauissimis pœnis earum auctoribus propositis, minimè censendi sunt permisisse, vt libri fidei Catholicæ damnosi, morumque integritati noxij, hominum manibus tererentur, cùm non minus sint perniciosi, quàm illi, quippe qui sacrosanctæ Religionis scita conuellant, moresq; bonos deprauent.

Audiamus igitur, quid Augustus Cæsar de his sanxerit, καὶ μαθὼν, inquit Dio, ὅτι βιβλία ἄττα ὑφ' ὕβρει τινῶν συγγράφοιτο, ζήτησιν αὐτῶν ἐποιήσατο. καὶ ἐκεῖνά τε τὰ μὲν ἐν τῇ πόλει εὑρεθέντα πρὸς τῶν ἀγορανόμων, τὰ μὲν ἔξω τῶν ἑκασταχόθι ἀρχόντων, κατέφλεξε, καὶ τῶν συνθέντων αὐτὰ ἐκόλασέ τινας. *Famosorum libellorum*

Dio lib, 56.

lorum quos ad traducendos homines à quibusdam conscribi acceperat, conquisitionem fieri iussit, repertos in vrbe ab Ædilibus, extra vrbem à singulorum locorum Præfectis, comburi mandauit, & in quosdam auctores eorum animaduertit.

Lib. 9. cod. Theod. tit. 34. Audiamus etiam quid Constantinus Magnus de his libellis edixerit. *Si quando*, inquit, *famosi libelli reperiantur, nullas exinde calumnias patiantur hi, quorum de factis vel nominibus aliquid continebunt, sed scriptionis Auctor potius requiratur, & repertus cum omni vigore cogatur his de rebus, quas proponendas credidit, comprobare, nec tamen supplicio, etiamsi aliquid ostenderit, subtrahatur.*

Ibidem. Idem Imperator alia lege. *Famosa scriptio libellorum, quæ nomine accusatoris caret, minimè examinanda est, sed penitus abolenda. Nam qui accusationis promotione confidat, libera potius intentione, quàm captiosa & occulta conscriptione alterius debet vitam in iudicium deuocare.* *Ibidem.* Idem. *Vt accusatoribus patientia præbenda est, si quem persequi in iudicio volunt, ita famosis libellis fides habenda non est, nec super his ad nostram scientiam referendum, cùm eosdem libellos flammis protinus conducat aboleri, quorum Auctor nullus existit.*

Ibidem. Aduersus eosdem hanc legem tulit Constantius Constantini filius. *Libellis, quos famosos vocant, si fieri possit abolendis, inclytus pater noster prouidit, & huiusmodi libellos, ne in cognitionem quidem suam vel publicam iussit admitti. Non igitur vita cuiusquam, non dignitas concussa his machinis vacillabit. Nam omnes huiusmodi libellos concremari decernimus.*

Ibidem. Seueriùs in eosdem decreuerunt Valentinianus & Valens hac lege. *Famosorum infame est nomen libellorum. Ac si quis vel colligendos vel legendos putauerit, ac non statim chartas igni consumpserit, sciat se capitali sententia subiugandum. Sanè si quis deuotionis suæ ac salutis publicæ custodiam gerit, nomen suum profiteatur, & ea, quæ per famosum prosequenda putauit, ore proprio*

prio edicat: ita vt absque vlla trepidatione accedat, sciens, quod si adsertionibus veri fides fuerit opitulata, laudem maximam ac præmium à nostra clementia consequetur.

Nec minus seuera est hæc Valentiniani, Theodosii & Arcadii trium Imperatorum lex. *Si quis famosum libellum siue domi, siue in publico, vel quocunq; loco ignarus offenderit: aut discerpat prius, quàm alter inueniat, aut nulli confiteatur inuentum. Nemini deniq; si tam curiosus est, referat, quid legendo cognouerit. Nam quicunq; obtulerit inuentum, certum est ipsum reum ex lege retinendum, nisi prodiderit auctorem, nec euasurum pœnam huiusmodi criminibus constitutam, si proditus fuerit, cuiquam retulisse, quod legerit.*

Ibid. & L. si quis C. de fam. libell.

His adde hanc Arcadii, Honorii, & Theodosii constitutionem. *Vniuersi, qui famosis libellis inimicis suis, velut venenatum quoddam telum iniecerint, hi etiam, qui famosam seriem scriptionis impudenti agnita lectione non ilicò discerpserint vel flammis exusserint, vel lectorem cognitum prodiderint, vltorem suis ceruicibus gladium reformident.*

Lib. 9. C. Theod. tit. 34.

Porrò ex lege illa: *Famosum.* & illa: *Si quis famosum libellum:* conflata est lex in *Codice Iustinianeo*, cuius initiũ: *Si quis famosum libellum*: assignaturq; auctoribus Valentiniano & Valenti, etsi Valens non totius, sed partis tantum auctor.

Omitto, quæ in Pandectis de chartis famosis iam olim ab Ethnicis fuere sãcita, vt & in 12. tabellarũ decretis. In prædictis certè legib⁹ habem⁹ ipsis libellis famosis ignẽ fuisse decretum, auctoribus autem capitale supplicium: nec auctoribus tantùm; sed etiam lectoribus, & disseminatoribus: Etsi Constantinus Magnus tantùm pœnam fustuarii constituit huiusmodi auctoribus: si vera est interpretatio Aniani, quam primæ Constantini legi supra citatæ adiecit his verbis: *Qui famosam chartulam ad cuiuscunque iniuriam & maculam conscripserit, in secreto, aut in publico adfixerit,*

ff. de iniur.

fixerit, inueniendam proiecerit, illi, contra quem proposita est chartula, non nocebit, nec famæ eius aliquid derogabit. sed si inueniri potuerit, qui huiusmodi chartulam fecit, constringatur, vt probet, quæ conscripsit, qui si etiam quæ scripsit, probare potuerit, fustigetur, qui infamare maluit, quàm accusare. Hæc Anianus.

Harmenopul. libr. 6. promptuarii iur. tit. 9

Qui φλυαρίαν, hoc est, *famosum libellum vel signatum, vel non signatum inuenit, neque statim exurit, sed eum legit, eidem pœnæ subiaceat, cui & ille, qui eum edidit, subiaceret. Est autem* φλυαρία *charta proiecta, quæ conuicia in aliquem continet, ac eius famam denigrat.* Ita ex legibus Constantinus Harmenopulus.

Petr. Greg lib. 38. Syntag. cap. 6.

Constitutio Caroli V. Cæsaris de causis capitalibus art. 110. edita infamanti pœnam eandem irrogat, quam mereretur diffamatus libello, si criminis, de quo accusatur, conuinceretur. Et in Comitijs Augustanis, anno Domini 1548. sub eodem Carolo, cap. 34. prohibiti sunt *Libelli maledici, picturæ, fictura, scripturæ, Pasquilli, & alia, quæ in alterius infamiam fiunt.* Quæ inuictissimus Imperator sanxit; quia eo tempore tota Germania plena erat libellis & picturis famosis, non modò in Pontificem Romanum, Episcopos, Clericos, Monachos, sed in ipsum itidem Carolum V. ab hæreticis Lutheranis, velut agmine facto, quoquò versum dissipatis & disseminatis. Etsi ne post istam quidē legē ab hac improbitate nominisq; alieni lacerādi libidine cessatū est; vt quotidiana experientia discimus.

Cap. 34.

Nec omittendum hoc loco insigne Constantini Magni factum, quo abundè declarauit, quantoperè cauendū sit, ne libri, qui Ecclesiasticorum auctoritatē deterere & imminuere solent, ad aliorum manus perueniant: Cùm enim in Concilio Nicæno, ei oblati essent libelli aduersus Episcopos, multas accusationes continentes, nunquam apertos in flammas abiecit, indignos lectione ratus.

Multi

Multi autem ex Sacerdotum numero, inquit Sozomenus, *qui (vti euenire solet) tanquam ad causas suas ac priuatas disceptandas in vnum conuenerant, tempus opportunum sibi iam oblatum putârunt, ad res eas corrigendas, quæ ipsorum animos offendissent. Itaque singuli libellum de criminibus, quæ aliis obiicerent, Imperatori offerre, & peccata in se admissa iam antè exponere cœperunt. Cùm autem illud in dies ferè singulos accideret, dat mandatum Imperator, vt singuli crimina, quæ aliis obiicere constituerant, ad certum diem proponerent. Vbi dictus dies venit, Imperator oblatis sibi libellis acceptis: Istæ,* inquit, *criminationes tempus quidem sibi præstitutum habent, diem videlicet magni iudicii. Iudicem autem qui sit tunc de omnibus sententiam pronunciaturus. Mihi verò non est fas, cùm homo sim, eiusmodi causarum cognitionem arrogare, præsertim cùm & qui accusant, & qui accusantur, Sacerdotes sint. Nam non deberent se tales præbere, vt ab altero iudicentur. Age, igitur, deletis criminibus, exemplum diuinæ clementiæ in danda mutuò venia imitati, iungamus amicitiæ fœdera: & fidei negocia, quæ in hunc locum conuenire compulerunt, seriò pertractemus. Hac habita oratione, Imperator iubet tum criminationes illatas nullius momenti esse, tum libellos comburi, diemque præstituit, ad quem de rebus fidei vocatis in controuersiam decideretur.*

Sozom. lib. 1. cap. 16.

Eadem scribit Rufinus, eandemque historiam citat S. Gregorius scribens ad Mauritium Imperatorem, & Nicolaus Pontifex ad Michaelem Imperatorem. Apud Rufinum his verbis alloquitur Constantinus Episcopos, *Deus vos constituit Sacerdotes, & potestatẽ dedit de nobis quoq; iudicãdi: & ideo nos à vobis rectè iudicamur: vos autem non potestis ab hominibus iudicari, propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium: & vestra iurgia, quæcunque sunt, ad illud diuinum referuentur examen. Vos autem nobis à Deo dati estis Dii, & conueniens non est, vt homo iudicet Deos, sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos discernit.*

Ruf. lib. 10. cap. 2. S. Greg. lib. 4. epist. 75.

Hæc Rufin⁹ de Constantino, quẽ & hæc verba protulisse Theodor. scribit: *Sacerdotũ vitia non sunt populo aperienda, ne ille inde causâ offẽdiculi arreptâ licenter peccare aggrediatur. Quin etiam eum hoc quoq; adiecisse memorant: Si suis oculis Episcopum alienæ vxori stuprum inferre fortè videret, facinus illud nefandum suo paludamento se obtecturũ, ne facinoris aspectus, eos, qui idipsum cernerent, vlla ex parte læderet.*

De eodem Constantino Theophanes in Chronico. τοὺς δὲ λιβέλλους οὓς κατ' ἀλλήλων αὐτῷ ἐπιδεδώκασι πυρὶ κατέκαυσεν, ὅρκῳ βεβαιῶν, ὡς εἰ ἴδοι ἐπίσκοπον μοιχεύοντα, τῇ πορφυρίδι σκέπτειν αὐτὸν προθύμως. *Libellos, quos contra se mutuò tradiderant exussit, iureiurando affirmans, se si videret Episcopum adulterantem, purpura contecturum.*

Nec sacri Canones famosos libellos, eorumq; Auctores impunitos reliquére. Nam auctori anathema dicunt: *Si qui inuenti fuerint famosos libellos in Ecclesia ponere, anathematizentur.* Apud Iuonem, *Si qui inuenti fuerint libellos famosos legere, excommunicentur.* Iisdem decernitur supplicium flagellorum: Etsi fortè non tam à Canonibus, quàm à legibus ciuilibus. Nam caput illud: *qui in alterius*, desumpsit Gratianus ex capitulis ab Adriano Pontifice ad Ingilramum missis: quæ quibusdam non videntur continere ipsius Adriani leges seu Canones: quippe desumpta & collecta ex aliorum tum Præsulum, tum Principum Romanorũ decretis, vt habetur Tom. 2. Conc. vet. edit. post Concil. Nicænum secundum, vbi in margine capituli 49. delatori linguæ exsectionem aut capitis amputationem statuentis hæc annotantur. *Hoc capitulum non est canonicum, sed à secularibus legibus sumptum*: quæ verba non malè referri quoque videntur ad sequens capitulum: *Qui in alterius*, à Gratiano relatum: quandoquidem decentius apparet talem pœnam à seculari principe, quam ab Ecclesiastico Antistite

Apud Gra. 5. q. 1. Iuo. 1. p. ca. 154. 157.

Antiſtite decerni. Sed fortè lex hæc *canonizata eſt*, vt loquuntur Gloſſæ de alijs legibus inter Canones receptis, hoc ipſo, quod ab Adriano Pontifice vſurpata & confirmata, & à Gratiano Decreto inſerta eſt. & Gloſſa ad cap. *Qui in alterius*, nota, inquit, *pœnas corporales infligi ſecundum Canones, vt ſupra 45. diſtinct. Cum beatus*. Verùm quidquid ſit de hoc, nobis ſatis eſt libellos famoſos ſub pœna flagellationis prohiberi.

His autem, *qui in alterius blaſphemiam cantica compoſuerint*, & his, *qui cantauerint ea*, pœna extraordinaria conſtituitur. Eoſdem coercuit hac ſua conſtitutione Carolus V. Imperator. *cùm & variæ & leuiculæ plebes reperiantur, quæ cantionibus & rythmis operam dant, per quos Eccleſiaſticos & ſeculares ſtatus contumelijs afficiunt, in vtramque partem iuxta apti paratique, nimirum ſi fuerint cum Eccleſiaſticis, cantillant de ſecularibus, & econtra, ſi fuerint cum ſecularibus, canunt de ſacrificijs*, (ſic enim vertit ex Germanico hæreticus interpres, pro *Sacerdotibus* ſeu *Eccleſiaſticis*, idque copiæ cauſſa) *quæ res ad diſcordiam, diſſidia & contumaciam vergit tenditque: Itaque ſeuerè præcipimus, volentes, vbicunque deprehendantur, à magiſtratu puniantur.* Hæc Imperator. Certè his cantilenis & nænijs Eccleſiaſtico ordini traducendo accommodatis non parum amplificarunt Hæretici huius ætatis ſectam ſuã; vt & olim Huſſitæ ſimili artificio longè latèque ſuam perfidiam propagarunt, vt ſuo loco dictum.

In Comit. Auguſt. anno 1548. cap. 30.

Cùm ergo Imperatores & ſancti Patres, tam ſedulò aduigilarint, vt libelli famoſi abolerentur, ſatis hoc ipſo ſuo facto, vt cætera deeſſent, declararunt, quid de hæreticorum libris ſtatuendum ſit, qui nihil aliud ſunt, quàm famoſi libri, & tantò pernicioſiores, quanto damnoſius eſt lacerari veram Religionem, quàm boni nominis exiſtimationem.

Capvt XXI.

Libros Hæreticorum prohibendos & comburendos esse docent exemplo suo ipsimet Hæretici.

HÆretici, & alii quicunq; à Christo aut Ecclesia eius alieni, ipsimet indicant, libros perniciosos interdicendos, flammisq; tradendos esse, nec aberrant, dum ita iudicant, nam hoc iudicium rectæ rationi, quàm maximè consentaneum est, vt alibi me dicere memini. Sed interdum fit, vt in applicatione huius iudicii ad praxin aberrent, etsi aliquando non aberrant. Non aberrant, cum Lutherani, v.g. prohibent libros Caluinianorum, Anabaptistarum, Trinitariorum, & similium, meritò enim prohibent, meritò has pestes exterminant, flāmisq; voracibus in fumum vertunt. Nec aberrant Caluiniani, cū vicissim libros Lutheranorum proscribunt. Nam proscriptione & exustione digni sunt. Errant autem cum generale illud & rectum iudicium trāsferunt ad libros orthodoxæ & Catholicæ fidei interpretes, quos vt proscribant & exurant, didicerunt ab optimis & præstantissimis Magistris, nimirum ab Antiocho Epiphane, & Diocletiano, de quibus iam supra; Ab Arianis. Nam Georgio Cappadoce Pseudopatriarcha Alexandrino Ariani sacros libros, quoscunq; in Ecclesiis reperiebant, flammis absumebāt, teste S. Athanasio. Alius de iisdem Arianis ista: *In tantum etiam nostra vastauerunt, vt nec libros, nec vestimenta Ecclesiastica, aliaq; ornamenta, nec reliqua vtensilia nobis dimiserint. Libros verò nostros vsq; ad minimum incendentes, nec iota vnum relinquētes propter veritatis fidem, Nicænam Synodum, qua clerus & populus imbuebatur, & maximè iam imbuti erant, in contumeliam nostram & omnium Christianorum incenderunt.* Quocirca supplicat auctor ille Pontifici, vt ex Italia exempla Synodi Nicænę

S. Athan. Epist. ad Orthod. de persecut. excitata. Auctor Epist. inscript. ad Marcum. pont. Rom.

cænæ ad se transmittantur. *Nunc ergò, quia vt prædictum est, inimici sanctæ Dei Ecclesiæ, & maximè Ariani, à quibus quotidie expugnamur & opprimimur, præfata septuaginta Nicæni Concilii capitula, quæ præfata Synodo iam facta, iubente domino meo Alexandro, omnium Episcoporum decreto attuli, quæ etiam coram omnibus recitaui atq; transcripsi, sunt igne combusta, optamus vt à vestræ sanctæ Sedis Ecclesiæ authoritate, quæ est mater & caput omnium Ecclesiarum, ea ad correctionem & recreationem fidelium orthodoxorum percipere per præsentes Legatos mereamur.*

Leges Constantini & aliorum Imperatorum de Arianis libris exurẽdis ægerrimè ferens Rex Hunericus, inq; Catholicos retorquens, *quod de libris, inquit, huiusmodi, qbus sibi nominis illius errorẽ persuasit iniquitas, præcipimus faciendum.*

Victor li. 2. de persecu. Vandal.

Præter hos vtuntur itidem Doctoribus, Circumcellionibus, quos ait S. Augustinus lib. 1. contra literas Petil. cap. 27. sacros libros flammis tradidisse. Item Leone Isaurico, qui doctissimos Constantinopolitanæ vrbis viros vnà cum multis libris, & sacra supellectile combussit, vt auctor est Cedrenus, quod fusius enarrans Constantinus Manasses in hæc verba scribit. *Non procul à diuinæ sapientiæ templo splendida domus à priscis Imperatoribus erat extructa, quã nuncupare licuisset amœnum hortum, arboribus libros ferentibus plenum, adeoq; lucum pulcherrimis omnigenæ doctrinæ sapientiæq; plantis consitum. Nam erat in ea congestus librorum thesaurus, quorum numerus tricena & tria millia complectebatur; Talis hortus, tantusq; lucus diuini cuiusdam hominis curæ, fideiq; commendatus erat, qui doctrina præstabat, & supra cæteros omnes radiis scientiæ collucebat. Viuebant cum hoc & alii, tanquam secundarum partium duces, ab illo Imperatore primi, luculenta reipsa sidera nostrisq; collustratores. Hi tot numero, quot circuli Zodiaci signa sunt, absq; mercede, literarum & doctrinæ cupidos instruebant, & calli-*

Cedr. & Manassi. in Annal.

ginis velum tam in putri, præstigiisq; referta Græcorum, quam religiosissima nostra disciplina suis auditoribus adimebant vno illo, de quo diximus, inter omnes solis instar lucente. Tanta vero in opinione virtutis erant, vt ne ipsi quidem Imperatores noui quiddam & inusitati vel moliendum, vel agendum sibi putarent, illis in consilium non adhibitis. Tales ergò viros authoritate singulari, & innocentia vitæ conspicuos, variorumq; donorum vbere copia præstabiles imperator intra sua retia comprehendere, suiq; furoris impii participes efficere multùm sitiebat. Quum autem cunctis molitionibus adhibitis, eliderentur. (nec enim vel metu, vel minis eos in sententiam suam pertrahere poterat, quumq; auro etiam vteretur, cæteroquin inexpugnabili socio, tamen Aquilam se persequi, vel sidera iactu contingere velle deprehendebat) tandem re desperata (quînam hæc obsecro exponam?) consilium sæuum, absurdum, impium capit, quod ne quidem immanis Scytha, vel Massagethes cepisset. Materiem siccam & concremabilem ex aridis facibus coaceruat, eaq; succensa, cunctos exurit, homines, inquam, illos religiosos cum ipsis libris. Proh infestum virtuti animum, proh mentem belluinam. Nimirum ex vnguibus sæuus ille leo iam agnitus est. Pulcherrima quæque de disciplinis omnibus istis adseruabantur, & inter alia volumen extabat admirabile confectum de draconis intestino, cui erant inscripti libri Homerici tam Ilias tota, quàm Odyssea. Hæc Manasses.

Syn. Nic. Act. 5. Theod. lib 4, cap. 28.

Combusserunt insuper Iconoclastæ vltra triginta volumina in Phocensi ciuitate, cultum & venerationē imaginum adstruentia, vt testatur in altera Synodo Nicæna Leo, eiusdem ciuitatis Episcopus. Valens Imperator Arianus, libellum supplicem á Terentio duce pro Catholicis sibi oblatum, non quidem exussit, sed in minutas partes conscidit. Auctor Theodoretus. Cùm Terentius Dux ab Armenia reuertisset, Valensq; ei imperasset, vt donum aliquod pro labore peteret, ipseq; donum quod cupiebat,

Valenti

Valenti indicasset; petebat enim non aurum, non argentum, *&c.* sed vt vna Ecclesia illis, qui pro doctrina Apostolica se in discrimen obtulissent, concederetur. Valens accepto libello supplici, & cognitis rebus, quæ in eo continebantur, admodùm stomachatus, illum dilacerauit, iussitq; vt alias res peteret. Terentius verò collectis laceris libelli particulis, *Accepi*, inquit, *iam abs te, ô Imperator, neque aliud donum petam.*

Imò bis omnibus antiquioribus Magistris vsi sunt hæretici, nempe Iudi Iudæo, & Ioacim Rege Iuda. Nam cũ prior in volumine Hieremię Prophetę legisset tres pagellas vel quatuor, *scidit illud scalpello scriba, & proiecit in ignem, qui erat super arulam, donec consumeretur omne volumen igni, qui erat in arula, & non timuerunt, neque sciderunt vestimenta sua Rex & omnes serui eius, qui audierunt vniuersos sermones illos.* Hiere. 36.
Hos ergò institutores ducesq; Lutherus secutus combussit Iuris Canonici volumina; nec fuit ex spectatoribus, qui vestimenta scinderet, ob hoc flammis expiandum facinus aut qui execrando Apostatę contradiceret, nisi fortè quid secus est aliorum sententia, existimantium, non defuisse in tanta multitudine, qui Lutherum pœna illa digniorem censerent, quàm Iuris libros. Nam & tunc cum liber Hieremiæ ab improbo illo Iudi in ignem iniectus est, extiterunt, qui Regi resisterent: *Veruntamen Elnathan*, inquit Scriptura, *& Dalaias, & Gamarias contradixerunt Regi, ne combureret librum, & non audiuit eos.*

Sed quò profectu exusserunt Iudæi librum illum diuinorum Oraculorum, eodem incendit Lutherus volumina Iuris. Nullo nimirum; viuit adhuc Hieremiæ liber, legitur, teritur, & post combustionem mirandis incremẽtis adauctus est. *Et insuper additi sunt*, inquit scriptura, *sermones multò plures, quàm anteà fuerant*, & multò etiam magis

inno-

innotescere & clarescere cœpit. *Factum est enim verbum Domini ad Hieremiam Prophetam, postquam combusserat Rex volumen, & Sermones, quos scripserat Baruch ex ore Ieremiæ, dicens: Rursum tolle volumen aliud, & scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussit Ioacim Rex Iuda.*

Pari modo postquam libros Iuris Lutherus flammis abolere tentauit, tum demum refloruerunt, tàm ornatu, quàm copia multiplicati, ita vt à die, quo conscripti sunt, nunquam typis ornatiores & frequentiores in publicum venerint, quàm post nefarium illud incendium, vt mihi quidem cinis ex voluminibus illis rodactus, videatur fuisse semen, quod maximo cum fœnore damnum compensauit. Sed caueant, qui Iuris libros incenderunt, ne illis contingat, quod Regi Ioacim contigit, iusto Dei iudicio, hoc enim mandatum Regi perferendum dedit Deus Hieremiæ. *Ad Ioacim Regem Iuda dices; hæc dicit Dominus. Tu combussisti volumen illud dicens; quare scripsisti in eo annuncians, festinus veniet Rex Babylonis, & vastabit terram hanc, & cessare faciet ex illa hominem & iumentum.* Vtinam hæc inquam non contingant, vel potius, vtinam non contigissent similia post volumina Iuris a Luthero exusta. Quoties enim Rex Thraciæ interea non modò in Pannoniam, sed & in ipsam Germaniam impetum fecit, & magnas cum mænibus vrbes vastauit. Sed meliora ominemur, & alias itidem diras, quas Dominus, ob Hieremiæ librum combustum iratus, adiecit, prætereamus, & ad cæteros librorum incendiarios progrediamur.

Supradictorum incendiariorum vestigiis insistentes Lutherani, Caluiniani, aliiq; Sectarii tot nobilissimas bibliothecas in Gallia, Germania, & Belgio incenderunt, veterumq; præstantissima monumenta in cineres scelera-

tè re-

tè redegerunt; Vt & Anabaptistæ Monasterii, cum vrbem illam per vim occupassent. *Post hæc*, inquit Schleidanus, *Idem Propheta* (Ioannes Matthæus) *mandabat, ne quis vllum deinceps librum haberet, aut sibi seruaret, præter sacra biblia; reliquos omnes in publicum deferri iussit, & aboleri. Hoc se mandatum diuinitus accepisse dicebat. Itaq. magno numero libri comportati, flamma fuerunt omnes absumpti.* Mihi verò videntur iis isti similes, inquit doctissimus Serarius noster, qui ne iustos alioqui censûs, aut debita soluere cogantur, syngraphas tabulasq; omnes, eorum, quibus debent, aut surripiunt, aut iniecto igne succendunt apud Iosephum, lib. 2. cap. 31. & lib. 7. cap. 9. Similes item Herodi, qui ne ignobilis & alienigena videretur, Iudaicæ nobilitatis tabularia & genealogias incendit apud Eusebium lib. 1. hist. cap. 7.

Schleidan. libr. 10.

Nicol. Serarius Comment. in lib. Macch.

Ex horum tamen nefario facto colligunt orthodoxi non immeritò suæ consuetudinis patrocinium aduersus Hæreticos, si enim sibi licere volunt, vt libros probos aboleant, ne perfidiæ, quam profitentur, aliquid detrimenti adferant, cur Catholicis nefas esset Hæreticos libros exterminare, ne veræ Religioni exitium adferant? Quasi verò minor sit iactura, si vera fides aboleatur, quod fit lectione hæreticorum librorum, quàm si perfidia extinguatur, quod fit lectione librorum orthodoxorum.

Præterea si Lutherani rectè & laudabiliter faciunt, cum Caluinistarum & Zuinglianistarum libros proscribunt, & vetant; cur id vitio verteretur orthodoxæ Ecclesiæ; licet Caluinianis & Zuinglianis libris adiungat etiam Lutheranos. Eiusdem enim sunt speciei. Cum Caluinistæ conquesti essent ob hoc interdictum, expeditè in hæc verba Lutherani responderunt, suumq; factum excusarunt. *Iam quod conqueruntur, aliquibus in locis, libris Zuinglianorum & Caluinistarum locum datum non esse, vel Theodosii,*

In refutat. orthodo. consens. pag. 14.

Valentiniani & Marciani, piissimorum Imperatorum exempla qui, ne quis Nestorii, Eutychetis, & Apollinaristarum libros describeret aut legeret, edixerunt (quorum factum huius falso dicti orthodoxi consensus auctores apertè probant) nostrorum Principum pia mandata excusant. Et ratio Iustitiæ solùm in hoc posita est, vt demonstremus aduersariorum doctrinam non modò Nestorianam, sed multis aliis quoque intolerabilibus erroribus refertam esse. Id cùm à nobis manifestò demonstratum fuerit, magistratus nostros non modò hoc nomine excusatos, sed laudandos quoque omnes, (vel aduersariorum quoque testimonio) verè pii iudicabunt. Hæc Lutherani ad Caluinistas. Pulchrè profectò, ita tamen, vt quidquid ipsi de Caluinianis & Zuinglianis libris dicunt, id totum verissimè de libris Lutheranis affirmari queat tam ab Orthodoxis, quàm à Caluinistis.

Supra in præfat. fusius hac de re actum est.

pag. 168. Mirificè porrò mihi placet votum Bezæ; qui in colloquio Mompelgartensi hæc: *Conuiciis Ecclesia Dei non ædificatur. Quæ cùm in vtriusque partis scriptis reperiantur, vellem piâ concordiâ constitutâ, simul omnia combusta esse.* Idem alibi: *Vellem omnia scripta euulgata abolita esse, quæ paci & concordiæ obstare, aut veritatem obscurare videntur.* Cui Smidelinus: *Et ego vellem omnia combusta esse.* Et nos multò magis ô Beza & Smideline.

pag. 160.

Nec vllo modo desiderium illud Lutheri improbare possum, quod his verbis explicat. *Libenter vidissem omnia mea scripta interiisse: & inter alias caussas vna est, quod exemplum me terret: quoniam non video, quid vtilitatis Ecclesia ceperit, cùm extra & super Biblia sacra quamplurimi libri colligebantur.*

Luther. in præfat. Ger. super Tom. suos.

Porrò simulatum fuisse hoc Lutheri votum, vel inde conijcias, quod illis, qui animo eius obsequi, librosque Lutheranos per flammas abolere aggrediebantur, mirum in modum succensuit, cumque aliud vltionis genus non suppo-

ſuppeteret, hoc ſibi eligendum putauit, vt viciſſim Iuris Canonici volumina incenderet.

Lutheranus quidam Medicus & Alchimiſta de opere Archidoxorum Paracelſi; *Puto*, inquit, *Diabolum ipſum huius libri auctorem eſſe. Non vidi magis blaſphemum ſcriptum in Deum & naturam, quàm eſt illud ipſum, præſertim ſi coniungas libellum, qui Azoth inſcribitur, & eum, qui eſt de natura ſerpentum. Maximo tamen ſtudio conquiruntur, imprimunturque cum laude maxima Triſmegiſti, Principis, Monarchæ, &c. quin & in cœlum vſque à multis tollitur Auctor, voluntque aliqui, vt etiam Paracelſia publicè doceatur. Qui veterum fuit in pietate feruor eiuſmodi libros cum auctore exuſſiſſent. At noſtra ſecula laudant & promouent. Veteres combuſſerunt Salomonis libros cum æneo ſerpente: & in Actis magnam vim Vulcano conſecrarunt. Noſtri homines* (id eſt, Lutherani) *vel ex mediis cineribus repeterent. Lingua malè vſurpanti nomen Dei militi à piis Imperatoribus iubetur præſcindi, hic ipſa blaſphemia per publicas Typographias poſteritati mandatur. Non immeritò quis exclamet; O ſæcula, ô mores.* Hæc ille non malè in Paracelſi libros. Quæ tamen omnia quadrant quoque in Tomos Lutheri aliorumque hæreticorum ſcripta.

CAPVT XXII.

Breuis refutatio libelli, qua ſe Lutherus purgat ob Ius Canonicum publicè exuſtum.

DIximus ſuprà, quo pacto Lutheri chartæ paſſim publica Præconis voce, & ſub carnificis manu arſerint. Lutherus ergò huius tāti dedecoris impatiens, omnes modos excogitabat, vt ignominiam illam

qua à Pontifice, Cæsare, alijsque Principibus & Rebuspublicis notatus fuerat, quando libri illius propalam comburebantur, quoquo modo vindicaret. Itaque cuneum cuneo extrudere volens, scelere inaudito, volumina Iuris Canonici publicè exussit; quod rogo dignum facinus his verbis refertur Tomo 2. Latin. operum Lutheri. *Anno Dominici Natalis vicesimo vltra sesquimillesimum, decima die Decembris, conuocata est, affixis schedulis, omnis scholastica iuuentus VVittenbergæ, fore, vt Decretales Antichristiani concremarentur, in horam nonam. Id horæ agminatim est itum ad combustionis locum, quod post Ptochodochium erat parandum. Atque ibi Magister quispiam haud incelebris rogum extruxit, ac succendit, impositis Antichristianis Decretalibus, per eximium D. Martinum Lutherum, addita est & Bulla Papistica nuper exhibita, quam idem Martinus Lutherus in ignem coniecit, hisce verbis prolatis: Quia tu conturbasti Sanctum Domini, ideoque te conturbet ignis æternus.* (Audis, orthodoxe lector, sæuam tonantem bestiam) *Quo facto rediit in Vrbem eximius vir D. Martinus, maxima tum Doctorum, tum Magistrorum, aliorumq; litterarum candidatorum caterua comitatus.* Hæc secundo Tomo operum Lutheri. Quo pessimo scelere præclarum Catholicis exemplum dedit, in qua Bibliotheca Lutherani, alijq; perniciosi codices sint reponendi.

VVittenb. 1546. p. 129

Cæterùm, quia Lutherus ob hanc impudentissimam audaciam passim malè audiebat, libellum vulgauit, quo caussas facti sui exposuit; quæ quanti ponderis sint, lectorem, vt vnà mecum consideret, oro.

Extat tom. 1. Ger. Ien. anno 1560. pag. 354. & tom. 2. Lat. VVit. Summam huius libri refert Schleid. li. 2. hist.

PRIMA, *Semper vsu receptum fuit, vt libri perniciosi flammis abolerentur: quod etiam ex Actis Apostolicis liquet: Rectè igitur & ego feci, cum Ius canonicum in cineres verti.* Pulchra consequentia, cui nihil deest, quàm quod non probat, libros Iuris Pontificij similes esse illorum, quos qui fuerant

Act. 19.

curiosa

curiosa sectati in vnum contulerant; coramque omnibus combusserant: Hoc si Lutherus ostenderet, tunc aliquod patrocinium ab Ephesiorum exemplo, non iniuria sibi peteret. Interea non video, quo alio iure Ius Canonicum exusserit, quàm illo, quo volumen Hieremiæ Prophetæ Iudi Iudæus in prunas iniecit, donec totum in fumum abiret. Firmius hoc argumentum esset, si hunc in modum à Luthero proponeretur. Libri perniciosi semper fuerunt aboliti: Rectè igitur fecerunt Catholici, qui impias meas chartas incenderũt. Et ineptè agunt Prædicantes, cùm de hoc facto, tanquam inusitato, conqueruntur.

SECVNDA. *Christianus sum, item Doctor Iuratus sacrarum litterarum. Adhac quotidianus concionator, cui ex officio incumbit, vt falsa dogmata, doctrinamque perniciosam exstirpet & exscindat; non immeritò igitur Iuris Pontificii codices Vulcano tradidi.* At verò, si tibi animus erat pestifera dogmata abolendi, non à Iure Canonico, sed à tuis chartis imò à te ipso principium comburendi ducendum erat. Id enim & ratio, & recta methodus zizania prauæ doctrinæ euellendi postulabat: nam ex tuis tuorumq; libris, non ex Iuris Pontificij voluminibus, magna pars orbis Christiani labem contraxit.

Ais, *alios quidem fuisse non paucos, qui idem, quod tu præstare potuissent, verùm illis, aut mentem aut audaciam hoc faciendi, defuisse; te autem neutra caruisse.* In quo libentissimè tibi assentior: te namque omnium scelerum peritissimum artificem, omniumq; bipedum hac & patrum nostrum ætate audacissimum fuisse, nemo, qui te norit, inficiabitur: & si quis hoc abnuat, eum aut tui similem, aut morum tuorum & indolis ignarum esse dicam.

TERTIA, *Pontifex & Pontificii non modò errant, errarunt q; grauis-*

grauissimè; Sed post multas admonitiones à me adhibitas in erroribus persliterunt, aliosque in eosdem induxerunt; imò clausis oculis & auribus doctrinam sanam & incorruptam perditum ierunt, vt Antichristiana sua & Diabolica placita constabilirent: Quis ergò neget, me summo iure Ius Pontificium publicè rogo addixisse? Quod S. Augustinus Petiliano, hoc ego Luthero: *Hæc verba iactare, & nihil probare, quid est nisi delirare? Cumque* vt idem sanctus Præsul ait, *ab vtrisque aduersus inuicem possint ista iactari, probare aliquid opus est, non inaniter loqui.* Scilicet aliquos *Marcionitas & Valentinianos* (Lutherum & Lutheranos) *liberanda veritas exspectabat*, inquit Tertullianus. *Interea perperam euangelizabatur, perperam credebatur, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes, tot charismata perperam operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa, tot denique martyria perperam coronata.*

S. August. lib. 2. cont. Petil. c. 39.

Lib. 2. cont. Petil. c. 18.

Errauit Ecclesia, sed pestiferi erronis iudicio, cui non error, error; & error, non error, conuenienter scilicet naturæ illorum, *qui*, vt ait sanctus Gregorius, *in cæcitate, quam tolerant, quasi in claritate luminis exultant.*

S. Greg. lib. 1. Mor. c. 26

QVARTA, eaque multiplex & conglobata. *Qui libros meos comburunt, eius nullam habuerunt potestatem à Papa. 2. Ipsi Papæ, vt spero, displicent libri, quos combussi: & vt non displicerent, id tamen susque deque habeo. 3. Colonienses & Louanienses, qui iactitant se libros meos flammis tradere, auctoritate & iussu Imperatoris, mentiuntur; Hanc enim potestatem non à Cæsare obtinuerunt, sed à nonnullis, quibus publica officia commissa sunt, multis aureorum millibus compararunt. Ergo nihil præter fas admisi, cùm vt vicem reponerem, vicissim Pontificiorum libros in ignem conieci.*

Cap. 18.

1. Respondeo, vtrum primum & tertium Lutheri dictum sit verum, testantur Bullæ Leonis X. & edictum; imò &

imo & factum inuictissimi Imperatoris, de quibus omnibus iam supra abundè dictum. Secundum dictum, mirer, si se vlli mortalium persuasurum Lutherus credidit. Quid enim stultius, quàm credere, à Pontifice ius pontificium improbari; atque gratum summo pastori facturum eum Apostatam; qui id in cineres vertat: quasi ipse Pontifex adeò ab omni igne imparatus sit; vt comburere non possit volumina Iuris; si ea perniciosa arbitraretur. At quod Lutherus addit; *Etiamsi Decretales Pontifici placeant; id sibi curæ non esse*; hoc quiuis vt credat, nullo negotio à se impetrabit. Certissimum enim videtur, Lutherum violentas manus iuri pontificio illaturum non fuisse; si existimasset, factum suum Pontifici probatum iri. Combussit igitur; quia cum illo apud Poëtam aiebat; *ibi tibi*, ô Papa, *cordolium erit.*

Nec illud prætermittendum, caussam, qua Lutherus ad hoc inexpiabile facinus impulsus ruit, aliam non fuisse; quàm vindictæ cupidinem & libidinem. Quia enim Catholici libros Lutheranos tardipedi Deo consecrabant; ideo furore percitus, tantæq; notæ impatiens, vlcisci hãc, vt somniabat, iniuriam, instituit; exustis pontificii iuris codicibus. Sed vbi, ô quinte Euangelista, illud: *Mihi vindictam, & ego retribuam eis.* Item illud: *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum?* Si malum in bono vincendum est; quanto minus bonum vincendum erit in malo? hoc est; quanto minus bono rependendum est malum: At bonũ fuit libros tuos exurere; quippe fontem & originem plurimarum & teterrimarum hæreseon; malum autem, *Decretales* in cineres redigere; non ergò hoc posterius priori illi reponendum erat; si Euangelicis monitis consentaneè agere volebas. Cæterùm nescius non sum, te elata voce clamaturum, libros tuos ab omni errore immunes

Rom. 12.

esse, nec in Zizaniis, sed in tritico deputandos. Crederem, nisi de tuis operibus summus Pontifex, summusq; Imperator, singulis, qui Christiano nomine censeri volunt, hoc mandatum darent: *Colligite primùm Zizania & alligate ea in fasciculos, ad comburendum.*

Matth. 13.

QVINTA. *Librorum meorum combustio veritati detrimento erat & fraudi, sinistrasq; opiniones in multorum animis ad multorum perniciem gignere poterat. Quocirca Spiritus instinctu, vt his incommodis obuiam irem; libros aduersariorum vicissim flammis absumpsi.* Quam parum damni redundat ad triticum ex combustione Zizaniorum, & ad frumentum in area, ex separatione palearum; & ad pisces bonos ex seiunctione piscium malorum, tam parum nocumēti ad veritatem rediit ex librorum tuorum incendio. Felicia ligna quibus adeo infelices chartas vstulare concessum est; nisi quod ligna illa ficulna fuisse oportuit: vt enim Alexander ille libros Epicuri rectè combussit lignis ficulnis: vt Epicurum nullius pretii Philosophum fuisse indicaret; ita eodem fine iisdem lignis, Lutheri libri concremari debuerāt, quippe ficulni & ab auctore ficulno prognati. Libens porrò concesserim, te spiritus impulsu Ius Canonicum exussisse. At cuius spiritus? Illius nimirum; qui igne inexstincto indesinenter vritur.

SEXTA. *Ius Canonicum multos errores continet: Pyra ergò dignum censeri potuit & debuit.* Et ne Lutherus hoc temerè asseueraſſe videatur, mox triginta errores ex variis Pontificii iuris locis promit; sed longè verius Lutheri triginta mendacia, quàm Iuris Canonici triginta errata appellaueris. Id vt clarius elucescat, singulos errores ex male sano peiusq; feriato Lutheri cerebro profectos breuiter excutiemus.

PRIMVS ERROR. *Papa cum suis non tenetur obedire diui-*

diuinis mandatis. Docetur hoc in capit. solitæ, ext. de maioritate & obed. Nihil horum in illo capitulo reperitur. Tantum hoc Pontifex docet, ex verbis illis S. Petri: *Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus ab eo missis, &c.* non colligi Pontificem summum subiectum esse Imperatori, vt Constantinopolitanus Imperator contendebat; cum sanctus Petrus nihil aliud velit, quàm vt omnes homines legitimis suis Dominis subsint, debitamquè obedientiam præstent. At Imperator seu Rex non est Dominus pontificis. Non est ergò necesse, vt Pontifex ei sit subiectus, obedientiamque exhibeat: sicut neque alii, cuiuscunque sint status & conditionis homines; quorum Imperator, aut Rex non est Dominus, tenentur Imperatori aut Regi obtemperare. Hæc est mens Pontificis in illa *Decretali*, ex qua vel non intellecta, vel dissimulata, contra mentem suam mēdacium illud suum Lutherus extudit; cum ait: *Pontificem docere, se, suosque non obligari ad obseruationem diuinorum mandatorum.* Est ne hoc diuinum mandatum, vt qui non est subditus alicuius, eidem subiiciatur, obsequiumque subditi instar præstet? Et si Pontifex diceret, se & suos hoc præcepto diuino non obligari, num hoc idem esset, quod dicere se ab omni diuino præcepto immunem & exemptū esse?

1. Pet. 2.

SECVNDVS ERROR. *Non esse præceptum, sed consiliū, cum S. Petrus hortatur, vt omnes Christiani Regibus sint subiecti.* Hoc non dicit Pontifex in *Decretali*; sed glossa extra Decretalem: nec asserit hoc absolutè, sed explanans illa verba S. Petri, *propter Deum*; subdit: *per quod videtur esse consilium perfectionis, in quo liberum est arbitrium* 14. q. 1. c.

Ibid.

1. c. vltimo. Nec malè Glossa; si verba S. Petri etiam de illos qui non est alicuius dominus, accipiãtur, vt auctor Glossæ accipi posse putauit. non enim præceptum, sed consilium est; vt quis se propter Deum liberè subiiciat non Domino; quo pacto Religiosi cum vitam Religiosam amplectuntur, subdunt se propter Deum illis; qui nullam in ipsos alioquin potestatem habent.

TERTIVS ERROR. *Per Solem significari potestatem pontificiam, per Lunam, imperatoriam.* Quantus error! qui tamen longè clarius elucescet; si quis eundem in hũc modum explicet; vt dicat, per solem significari potestatem spiritualem & Ecclesiasticam; per Lunam; temporalem & mundanam; vt quoniam prior multò excellentior est, quàm posterior, illa comparetur Soli, præstantissimo sideri; hæc Lunæ; sideri minus excellenti. Immanis scilicet error; dignusq́;, qui à Luthero vltricibus flammis vindicaretur.

Ibid.

QVARTVS ERROR. *Papam & eius Sedem non teneri subiectos esse conciliis & decretis. C. significasti de Elect.* Verba Pontificis sunt ista: *Aiunt hoc in Conciliis non inueniri;* (vt scilicet Electus in Archiepiscopum præstet fidelitatis & obedientiæ iuramentum) *quasi Romanæ Ecclesiæ legem concilia vlla præfixerint, cum omnia concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & facta sint, & robur acceperint, & in eorum statutis Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas.* Quæ verba longè aliter sonant, quàm vt à Luthero proponuntur; Nihil enim aliud volunt, quàm summo Legislatori non posse ab aliis leges, quibus obstringatur, præscribi; & quod hinc est consequens, neq́; Conciliis eam potestatem concessã esse; vt quid contra Apostolicæ sedis voluntatem & auctoritatẽ decernãt, cùm omnia Conciliorum decreta non aliunde quàm ab Apostolicę sedis suffragio & approbatione vim

vim roburq; accipiant: non autem dicit Pontifex, se & Sedem suam non teneri Sanctionibus, quæ vel prisca vel recentia Concilia, cum Pontificis Romani approbatione de fide aut moribus ediderunt & promulgarunt: Imò Decretis fidei non aliter obligatur summus Pontifex, quàm quiuis alius Christianus: at Ecclesiasticis decretis morum si sint vniuersalia, ita obstringitur, sicut quiuis Legislator ligatur legibus à se latis aut approbatis, nempe quoad vim *directiuam*; vt in Scholis loquimur, non quoad *coactiuam*. Dignissimum ergo flammis est hoc Lutheri mendacium, non autem Ius Canonicum propter illud Pontificis edictum.

QVINTVS ERROR. *Papam habere in scrinio pectoris sui omnia iura, & plenam potestatem super omnia iura. cap.1. de constit. lib.6.* Sed imprimis illud additamentum, *& plenam potestatem super omnia iura*; non est Pontificis dictum, sed Lutheri mendacium: Nullus namque Pontifex arrogat sibi potestatem super omnia iura: Scit enim se non supra, sed infra Ius naturale & diuinum esse. Quid ergò sibi vult ille loquendi modus, cùm dicitur, *Papam habere in scrinio pectoris sui omnia iura*. Hoc nimirum, in potestate Pontificis tanquam supremi Legislatoris, esse leges Ecclesiasticas; ita vt possit illas rogare, abrogare, temperare, ampliare, vel restringere, prout Ecclesiæ vtilitas postulare videtur. Simili loquendi formula vtitur Imperator respectu legum ciuilium, *L. omnium testamentorum, C. de testament.* vbi ait, *de eius successione nunquam tractandum esse, qui nobis mediis & toto iure, quod in nostris scriniis est constitutum, teste succedit.* Quid enim aliud vult Imperator, quàm legum ciuilium Ius & fas penes se esse? Sed Lutherus, posteriq; Lutheri, Prædicantes, pessimè oderunt minisque summis traducunt *scrinium pectoris Pontificii*, credo ea de causa, quòd Lutherus

non ſcrinium, ſed oletum vel ſimetum pectoris, ſeu in pectore habuerit, ex quo tot ſpurcitias & pedores in chartas ſuas eructauit.

SEXTVS ERROR. *Ex quo ſequitur, Papam habere poteſtatem omnia Concilia, & omnes Conſtitutiones & Ordinationes conuellendi, mutandi, & ſtatuendi, ſicut & quotidie facit.*

Reſpondeo, Etiam Imperator habet poteſtatem omnes Conſtitutiones & Ordinationes, quæ merè ſunt Iuris humani & ciuilis, mutandi & abrogandi. An ideò mutat & abrogat? *Omnia mihi licent*, aiebat Apoſtolus, *ſed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant.* Probè nouit quiuis Legiſlator poteſtatem hanc à Domino ſibi datam *in ædificationem, & non in deſtructionem*: cuiuſmodi deſtructio eſſet, ſi Pontifex omnia veterum Conciliorum & Anteceſſorum ſuorum decreta antiquaret; quod *eum quotidie factitare*, ſcribit Lutherus, impulſus eo ſpiritu, qui ab initio mendax fuit, & in veritate non ſtetit; quiq; in ore talium Hæreſiarcharum, tanquam in ſolio ſuo, ſeſſitare, & inde mendacia funditare conſueuit. Quòd ſi quæ veterum de moribus, ritibus, aut conſuetudinibus decreta interdũ mutantur, id fit prudenter, & circumſpectè, communis vtilitatis gratia, quam ſolam legum conditores intuentur. Quod Iuſtinianus de ſe, id & Pontifex iure ſibi applicat: *Noſtras leges emendare non piget nos, vbique vtilitatem ſubiectis inuenire volentes.*

1. Cor. 10.

2. Cor. 13.

Iuſtin. Nouell. 117.

Si Lutherus adeò verebatur, ne Pontifex omniũ Patrũ & Conciliorum decreta immutaret, cur non cauſſæ vigeſimæ quintæ, quæſtionis primæ Canonem ſextum & ſeptimum legit, omnique metu confeſtim ſolutus fuiſſet. Prior ſic habet. *Sunt quidam, dicentes, Romano Pontifici ſemper licuiſſe nouas condere leges. Quod & nos non ſolùm non negamus, ſed etiam valdè affirmamus. Sciendum verò ſummoperè*

eſt

est, quia inde nouas leges condere potest, vnde Euangelistæ aliquid & Prophetæ nequaquam dixerunt. Vbi verò apertè Dominus, vel eius Apostoli, & eos sequentes sancti Patres sententialiter aliquid definierunt, ibi non nouam legem Romanus Pontifex dare, sed potius, quod prædicatum est, vsque ad animam & sanguinem confirmare debet. Posterioris hæc sunt verba: *Contra Statuta Patrum condere aliquid vel mutare, nec huius quidem Sedis potest Auctoritas. apud nos enim inconuulsis radicibus viuit Antiquitas, cui Decreta Patrum sanxère reuerentiam.* Nimirùm in ijs, quæ, vt ibidem explicat Glossa, ad fidem pertinent.

SEPTIMVS ERROR. *Pontifici Romano ius esse postulandi iuramentum & obligationem ab Episcopis pro eorum palliis. cap. significasti, Extra de Elect.* En quantus error, postulare ab illo, quem Pontifex Archiepiscopali ornamento insignit, obedientiæ & fidelitatis iuramentum. Quis Rex aut Princeps Vasallum vllum instituit, quem iurisiurandi Religione non obstringat? Scilicet non licebit Pastori summo à Pastoribus inferioris ordinis exigere, vt gregem fideliter pascant, lupos vigilanter arceant, & ad hanc sedulitatem iuramento interposito illos adigere. Licuit Iustiniano præscribere conceptam formulam; in quam iurare debebant, quotquot officia ciuilia suscipiebant: Et summus Pontifex cuiuis quoduis Spirituale & Ecclesiasticum munus committet, tametsi nullo fidelitatis Sacramento sit obligatus. Sed ait Lutherus: *hoc esse contra illud: Gratis accepistis, gratis date.* Pulchrè. Quasi iuramentum fidelitatis sit merces susceptæ & acceptæ functionis, non vinculum, quo quis se ad officii sui partes sedulò & gnauiter explendas adstringit.

Nouell. 8.

OCTAVVS

OCTAVVS ERROR. *Si papa suæ & fraternæ salutis ita sit negligẽs, ita inutilis & remissus, vt innumerabiles populos ducat secum primo mancipio gehennæ in æternum multis plagis vapulaturus, huius culpas à nemine mortalium redarguendas esse. d. 40. Si Papa.* Quàm immanis error, cuius immanitas magis elucescet, si constet; à quo fluxerit. Fluxit autẽ à S. Bonifacio, viro sanctissimo, Martyre fortissimo & inuictissimo, nostræque Germaniæ Apostolo: & ab hoc tanto viro hic tantus scilicet error in Ius Canonicum venit. Videat lector, an non cum S. Bonifacio, nostræ Regionis Apostolo, malit sentire, quàm cum Islebiensi Apostata calumniari. SECVNDO, clariùs hinc etiam immanitas huius erroris elucescet, si quis accuratius secum perpendat, quòd Pontifex sit supremus Iudex, neque vllum maiorem se habeat: hinc enim manifestum fit, non sine manifestissimo errore asseri, Pontificem à nemine iudicari posse. Nam quomodo à nemine iudicari potest, qui nullũ Iudicem habet; eò quòd ipse in celsissimo dignitatis & auctoritatis gradu consistat. Quis igitur non videt, quàm euidens, plana & proba sit hæc Lutherana consequentia: *Pontifex nullum habet in terris Iudicem, quia nullum habet superiorem, Ergo ingens error est asseuerare ipsum à nemine iudicandum, aut iuridicè redarguendum esse, nisi deprehendatur à fide deuius*, vt Canon loquitur: Nam quin debita cum modestia & reuerentia de malè commissis commoneri possit ab illis, quibus ob muneris quo in Ecclesia funguntur, excellentiam, hoc competere videtur, id nec S. Bonifacius, nec Ius Canonicum vnquam negauit. Et exstant huiusmodi admonitionum exempla. *Hic articulus*, ait Lutherus, *etiamsi solus esset, sufficiens fuerit causa, omnes libros Pontificios comburendos.* Vel verba rectè construe, si non potes sensa.

Sed

Sed mittamus leuiora, & Lutheri verba Auctori in sinum regeramus, nam quæ circa hunc octauum errorem, vel potius mendacium suum scripsit, satis esse deberent cuiuis cordato, vt omnes Lutheranas chartas in focum luculentum inijceret, inque tenues auras conuerteret. *Quid non Diabolicum, quid non abominandum proponunt sibi, qui,* vt loquitur Iudas Apostolus, *dominationem spernunt, maiestatem blasphemant,* imò, *qui quæcunque ignorant, blasphemant; quæcunque autem naturaliter tanquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.* Mitto dicere, quòd Lutherus Canonem detruncauit, nec sincerè, vt apud Gratianum exstat, retulit.

NONVS ERROR. *Salutem vniuersitatis fidelium post DEVM, ex Papæ incolumitate pendere.* Ibidem. Canonis verba sunt ista: *Pro cuius* (Papæ) *perpetuo statu vniuersitas fidelium tantò instantiùs orat, quantò suam salutem post Deum ex illius incolumitate animaduertit propensiùs pendere.* Quid hic erroris, quid criminis? A cuius salute magis post DEVM pendet salus ouium, quàm à salute pastoris, & quidem pastoris pastorum, hoc est, à Vicario CHRISTI? *Necesse esset perire omnes Christianos,* inquit Lutherus, *quoties Papa malus esset.* Minimè verò. Quia aliena malitia nemini nocet, nisi consentiendo faciat suam; Et oues sequi & amplecti debent id, quod pastor dicit, non quod agit, nisi benè agat. *Omnia quæcunque dixerint vobis, seruate & facite,* monebat Saluator, *Secundum opera verò illorum nolite facere.* Cur dicta sequi oportet? Quia vt olim ex Cathedra Moysis; ita & iam ex Cathedra Petri, etiam à malis non nisi bona dicta & monita proficisci possunt. Cur facta promiscuè imitari non iubemur? quia etiam benè ex Cathedra docentes, malè viuere & agere queunt.

Vident, opinor, Lutherani, pro suo acumine, quò Lutheri acumen pertingat. Itaque cohortatione illa minimè voluit Christus, vt primus aut supremus, non sit primus aut supremus: Sed, vt propter primatum se non extollat, nec spiritus sumat; verùm interno humilitatis affectu omnibus sese postponat, omniumque commodis seruiat: nam & ipse CHRISTVS non ideò desijt esse Christus & supremus, quód per humilitatis studium instar minimi sese gereret.

Matth. 20. Lucæ 22.

10 Necdum finis. *Petrus est reprehensus à sancto Paulo Galat. 2. Ergo Petrus non erat summus: Ergò nec Successores Petri.* Pulchrè: Quasi priuata auctoritate reprehendere, sit iuridicè iudicare, & sententiam ferre. Quasi inferior non possit, si ita necessitas exigat, culpas superioris debita cum modestia & submissione castigare. De iudicio quæritur, Luthere, non de reprehensione. Paulus reprehendit Petrum, vt Apostolus Apostolum, vt collega collegam, at non iudicauit, nec potuit iudicare, vt Iudex subditum.

S. Petrus, ait Apostata, *vnà cum sancto Ioanne, tanquam subditus mittebatur, ergo non erat supremus.* Si negetur antecedens, quo tibicine fulciet illud Lutherus? Hoc nimirum, cum, qui mittitur, subiectum esse illis, à quibus mittitur. At si hæc est vera missionis notio, tum Spiritus Sanctus subiectus erit Patri & Filio, quia ab vtroque mittitur. Falsa est ergò hæc missionis acceptio; potest enim par parem, & minor maiorem mittere, non quidem præcipiendo, sed consulendo & suadendo, quem modum Apostoli tenuerunt, cùm Petrum ad Samaritanos miserunt. Censebant enim è re Ecclesiæ illius fore, si non qualiscunque, sed præcipuus omnium Apostolus aduentu & præsentia sua Samaritanos dignaretur.

Addit

Addit Lutherus. *Hoc quidem verum est secularem potestatem, suis inferioribus non esse subiectam. Sed Christus hoc vertit & mutat dicens: vos autem non sic: volens superiores sui populi esse omnibus subiectos, & ab eis iudicium pati.* Stipitem ratiocinari dicas, non hominem. nam vt non disquiram, quomodo assertio Lutheri de politica potestate vera sit, quomodo falsa; quis nisi bliteus & plumbeus non videat, fieri non posse, vt superior Ecclesiasticus, quoad iudicandi potestatem sit omnibus & singulis; (ita enim Lutherus intelligit) subiectus? vbi vnquam auditum, pastorem, & quidē supremum, subiici cuiuis ouiculę: Imò & toti gregi simul & collectiuè sumpto? vbi auditum, pastorem duci, dirigi, & pasci ab oue? Quando nam in vllo corpore pes aut manus illuminauit oculum; quò eundum esset demonstrans? Itaq; si vlla in Republica absurdum censeri debet, vt superior iudicetur à subditis; hoc certè in Ecclesiastica Republica non nisi absurdissimum existimari potest: nec Christus naturas rerum & potestatum immutauit, vt mētitur Lutherus: sensus enim illorum verborum: *Vos autem non sic.* Aut horum; *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem in eos habent, benefici vocantur. vos verò non sic. Sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor, & qui praecessor est, fiat sicut ministrator*; Sēsus, inquam, horum verborum non est iste, quem Lutherus fingit; vt scilicet princeps Ecclesiasticus subditis sit subditus; sed vt non præsit cum fastu, & tumore & arrogantia; verùm vt quamuis dignitate & potestate omnes superet; animi tamen submissione nulli cedat: memor se non modò superiorem, sed & patrem esse; cuius hoc proprium, viscera misericordiæ filiis pandere: vt sic ius herile rigidum & exactum, paterna mansuetudine tēperetur; subditisq; grati⁹ & tolerabilius accidat: cùm se non tam despoticè quàm paternè regi vident.

Luc.22.

VNDECIMVS ERROR. *Romana sedes concedit auctoritatem omnibus iuribus & legibus, sed ipsa nullis eorum subiecta est. C.* 25. q. 1. Non subiicitur nimirum; quoad coactionem, quia est princeps omnium Ecclesiarum; subiicitur autē quoad directionem, vt & alii legum conditores legibus à se latis. Quod Lutherus, si cæcus non fuisset, ex primo statim Canone Caussæ 25. intelligere potuisset, cuius hæc sūt verba: *Cōfidimus, quod nullus iam veraciter Christianus ignoret, vniuscuiusque Synodi cōstitutū, quod vniuersalis Ecclesia probauit assensus, nullam magis exequi sedē præ cæteris oportere, quā primā, quæ & vnāquanque Synodū sua auctoritate confirmat, & cōtinuata moderatione custodit.* Vbi Glossa notat verbum *oportere* hoc loco honestatē designare; seu cōuenientiā & decētiā. *quod ideò dico,* inquit, *quia princeps legibus solutus est. vt ext. de Elect. c. significasti: tamē honestū est, vt secūdū leges viuat. vt ff. de leg. 3. L. ex imperfecto C. de Testa. ex imper.* Quod fusius pòst Can. 16. explicat ipse Gratianus. Vbi pter cætera sic scribit. *Sūmæ Sedis Pōtifices Canonibus siue à se, siue ab aliis sua auctoritate cōditis reuerētiā exhibēt, & eis se humiliando, ipsos custodiunt, vt aliis obseruandos exhibeant. Nonnunquam verò seu iubendo, seu definiendo, seu aliter agēdo, se Decretorū dominos & conditores esse ostēdunt. In præmissis ergò capitulis, aliis imponitur necessitas ostendēdi; summis verò Pontificibus ostenditur inesse auctoritas obseruandi, vt à se tradita obseruando, aliis non contemnenda demonstrent, &c. oportet ergò primā sedem, vt diximus, obseruare ea, quæ decernendo mandauit, non necessitate obsequendi, sed auctoritate impertiendi.* Hæc & plura eiusmodi Gratianus; ad quæ cæcutiuit Lutherus: ne calumnia, quam texebat, euanesceret.

Cæterùm vt hinc me expediam; breuiter addo; quod Imperator tanquam summus legum ciuilium conditor & moderator; quodq; ipsę leges; de Imperatore, tanquam de summo legum latore prædicant: hoc etiam

Summus Pontifex, tanquam supremus Canonum Conditor de se, ipsiq; Canones de illo profiteri non iniuriâ possunt. Quid igitur Imperatores & leges? *Digna vox maiestate regnantis, legibus alligatum se profiteri, & reuera maius imperio est submittere legibus principatum.* Vbi vis *directiua* insinuatur, vt & hîc: *Decet enim tantæ maiestati eas seruare leges, quibus ipse solutus videtur.* Alibi. *Nil tamen magis proprium est imperii, quàm legibus viuere.* Alibi. *Licet legibus soluti sumus, legibus tamen viuimus.* Soluti videlicet sunt quoad *coactionem*; Legibus autem viuunt, quoad *directionem*; quia & ipsi ad legum præscriptionem actiones suas componunt. *Princeps legibus solutus est*, ait Iureconsultus; quoad vim coactiuam: quis enim coget nolentem ad obseruationem legis; quando superiorem non habet? Hæc omnia ad Pontifices accommodētur, Lutherique criminationes in auras dilabentur; Si perdurent, non minus in Imperatores, quàm in Pontifices tendent.

L. digna vox. C. de Legibus.
L. Ex imperfecto. ff. de legat 3.
L. 3. C. de Testam.
Instit. quibus modis Testam. infirm.
L. Princeps. ff. de leg.

DVODECIMVS ERROR. *Petra, super quam Christus Matth. 16. Ecclesiam suam ædificat appellatur d. 19. Romana Sedes tum proximis suis, cum tamen solus Christus ea sit Petra 1. Cor. 10.* Si Lutherus propter hoc dictum libros Iuris Canonici exussit; debebat pariter exurere Epistolas S. Leonis hoc nomine primi; qui Canon, *Ita Dominus*, ex Epist. 87. S. Leonis ad Episcopos Viennenses desumptus est: Debebat etiam incendere plurimorum Patrum scripta, in quibus hoc ipsum disertè continetur, debebat deniq; ipsū Euangelium in cineres redigere, in quo hoc ipsum expresse affirmatur. *Tu es Petrus*, aiebat Saluator, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum.* Quam petram alloquitur, nisi illam: cui dixerat: *Tu es Petrus*, & super *hanc*, *quam* scilicet

Matt. 16.

ver-

verbis illis: *Tu es Petrus*, designarat; *ædificabo Ecclesiam meam*: Nec aliud mutatione generis significatur, quàm si nō mutato genere dixisset Dominus, *Tu es Petrus, & super hunc petrum ædificabo Ecclesiam meam*. Siue: *Tu es petra & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Quia *Petrus* & *petra* idem prorsus sunt etiam apud profanos Scriptores. *At* 1. *Cor*. 10. *Christus appellatur petra*. Quid tum? an ideo Petrus non est petra? Christus vocatur lux Ioan. 1. An ideo falsum illud, quod veritas de Apostolis protulit? *vos estis lux mundi* Matth. 5. petra Christus est; sed non illa petra, de qua Matth. 16. sermo: sicut & Christus lux est; at non illa lux, de qua Saluator Matth. 5.

DECIMVS TERTIVS ERROR. *Claues soli Petro traditas esse, cùm tamen eas Christus Matth. 18. toti fidelium vniuersitati tradat*. Si non soli Petro dedit claues regni cœlorum: hoc est, plenariam, & à nullo alio in terris dependentem potestatem; cur ergò soli Petro dixit: *Tibi dabo claues regni cœlorum*? Etsi hoc quidem loco non dedit, sed promisit: dedit autem, cum soli Petro post resurrectionem dixit. *pasce oues meas*: Falsum est autem Matth. 18. verbis illis: *Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælo*: dari toti communitati fidelium eam potestatem, quæ Petro Matth. 16. promissa est: non enim loquebatur Christus ad totam communitatem fidelium; sed ad Apostolos; nec ad Apostolos, quasi totam communitatem fidelium repræsentarent; sed ad Apostolos, prout repræsentabant, & se & successores suos Episcopos & Sacerdotes: neq; enim omnibus fidelibus peccata remittendi potestas concessa est, vt somniatur Lutherus. neq; dat, neque pollicetur Christus Matth. 18. Apostolis omnibus ipsas claues simpliciter & absolutè, hoc est, omnem & liberam agendi & dis-

& diſponendi facultatem; ſicut promiſerat Petro, verbis illis: *Tibi dabo claues regni cœlorum*; ſed promittit claues ad hunc effectum, vt cœlum vel aperiant remittendo peccata, vel claudant retinendo peccata; quod manifeſtum euadit ex cap. 20. Ioannis, vbi quod Matth. 18. omnibus Apoſtolis pollicitus fuerat; fideliter præſtat: *Accipite Spiritum ſanctum. quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.* qua reſtrictione non eſt vſus Dominus, cum Petro promiſſa perſoluit. Abſolutè enim dixit: *paſce oues meas*; quo vtiq; mandato ipſos etiam Apoſtolos Petro ſubiecit; quia & ipſi oues Chriſti erant.

DECIMVS QVARTVS ERROR. *Chriſti Sacerdotiũ ab eo in S. Petrum eſſe translatum. De Conſtitut. cap. Translato.* At Lutherus vel mentitur, vel calumniatur, vel vtrunq; agit: Verba capituli illius hæc ſunt ex S. Auguſtino. *Translato Sacerdotio, ſupple, Leuitico,* inquit Gloſſa, *neceſſe eſt, vt legis translatio fiat.*

DECIMVS QVINTVS ERROR. *Papam habere poteſtatem condendi iura & leges Eccleſiæ Catholicæ. 25. q 1. Ideò permittente.* Hoc non aſſeritur in Canone citato, vt Lutherus comminiſcitur. Sed hoc; vt leges & Canones patrum diligenter cuſtodiamus. *Ideò permittente Domino*, inquit Canon, *paſtores hominum ſumus effecti, vt quod Patres noſtri ſiue in ſanctis Canonibus, ſiue in mundanis affixere legibus; excedere minimè debeamus. Contra eorum quippe ſaluberrima agimus inſtituta, ſi quod ipſi diuino ſtatuerunt conſulto, intactum non conſeruamus.* Hæc Canon. Vbi nihil de legislatione; ſed de legum obſeruatione; tametſi ſupponitur, eſſe in Chriſtiana Republica, poteſtatem condendi leges tam ciuiles, quàm Eccleſiaſticas. *Sed huic repugnat S. Paulus* (Imò Lutherus) ad Gal. 5. *Vos eſtis vocati in libertatem.* Cur non addis ſequentia Luthere? *Tantum ne libertatem in occaſionem detis*

carnis. Quod Lutherani egregiè faciunt, cum ceruicem suam ab omnibus Ecclesiasticis legibus excutiunt.

DECIMVS SEXTVS ERROR. *Quod hanc sententiam: Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, eò trahit, quod habeat potestatem, totam Ecclesiam Catholicam onerandi legibus suis temerariis: Lex iusto non est posita*, inquit Apostolus: quia eam lubens volẽsq; obseruat: hinc sine onere. Cui lex onus est; ei & virtus onus est; quia lex ad virtutem ducit. vt igitur, qui virtutem præcipit, non facit id animo onerandi; sed ad meliora prouehendi; sic & qui legem condit, minimè quenquam onerare, sed ad id, quod bonum honestumq́; est, ducere instituit. Temerarias leges nullas nouit Ecclesia. Quia lex est decretum rationis: non temeritatis. Verba illa ad S. Petrum generalia sunt; *Quodcunq; ligaueris. Quodcunque solueris.* Ligantur autem homines etiam legibus, & quidem maximè; hinc non desunt, qui legem à *ligando* dictam velint. Et quid tritius, quàm quòd leges vel potius legislatores per leges *ligare* & *obligare possint?*

DECIMVS SEPTIMVS ERROR. *Quod sub excommunicatione & peccato præcipit certis diebus carne quadrupedum, ouis, butyro, & aliis lacticiniis non esse vescendum.* Credo sanè hunc, & sequentem errorem, scilicet de interdicto Sacerdotibus matrimonio, vel præcipuos, vel proximos à præcipuis fuisse; cur Lutherus Ius Canonicum exusserit: Nimirum Deus Lutheri, hoc est, *venter*, hanc legem, tanquam intolerandam, minimè tolerare poterat. Sed cur Lutherus tantum de carne quadrupedum Ius Canonicum loqui dicit? An carne bipedum prohibitis diebus, permissu iuris Canonici, vesci licet? *Ieiunia, inquit Lutherus, debent esse libera, ita vt quis ieiunet, cum lubet,*

lubet. Dic, oro, quoties Lutheranis, potissimum Prædicantibus; quibus iam, sublato iure pontificio, libera sunt ieiunia, quotannis ieiunare lubet? An fortè tunc, cum nihil est quod edant? An tunc, cum pridie nimium se inuitarunt? An tunc, cum febricitant, adeoq; iussu medicorum, à cibo abstinent?

DECIMVS OCTAVVS ERROR. *Quod toti sacerdotio interdixit matrimonio, prohibens sacerdotes vxores ducere.* Hic error in toto Iure Canonico familiam ducit; nam Christianæ libertati nullus magis repugnat; Si Lutherum audimus. Quis ferat sibi interdici *cibo, potu, somno?* Atqui Luthero matrimonium æquè necessarium videtur, ac *cibus, potus, somnus.* Quis neget igitur malè factum; quando res tam necessaria vetita fuit? Quid ni ergò exclamet Lutherus: *Ad ignem cum Iure Pontificio*: Quia eo stante, Monachi non erunt mariti. Eo vigente; Moniales non maritabuntur. Consenescet Catharina Bortha in suo Monasterio; ego in meo. Amoliamur itaque hunc obiicem: Vosque libri pontificii venite in ignem; vt ignem Cupidinis, quo ardeo exstinguere; & exstinguendo magis accendere liceat.

Quantos enim stimulos sub pectore Lutheri verterit & versarit mater Acidalia cum sagittifero suo puero, testatum nobis fecit ipse Lutherus, cum hæc ad suum Philippum ex sua Pathmo scripsit: *Confundit ac discrutiat me tua egregia ista suspicio mei, cum ego hic induratus & insensatus sedeam in otio, proh dolor, parum orans, nihil gemens pro Ecclesia Dei; quin carnis meæ indomitæ vror magnis ignibus. Summa: qui feruere spiritu debeo,*

Tom. 1. Epistolarum lat. Epist. 134.

beo, ferueo carne, libidine, pigritia, otio, somnolentia, &c. octo iam dies sunt, quod nihil scribo, neq; oro, neq; studeo, partim tentationibus carnis, partim alia molestia vexatus. Hæc ex eremo sua Lutherus: quæ qui penitius introspicere volet; is minimè mirabitur; cur Lutherus postea Monialem sibi copularit; tabulasq;, quibus vetabatur, exusserit. Verùm de æquitate Canonum, qui sacerdotes à nuptiis arcent; plura disserere, superuacaneum fuerit; quando tota hæc res à Card. Bellarmino fusissimè & doctissimè pertractata est.

DECIMVS NONVS ERROR. *Quòd Papa Nicolaus, siue Tertius, siue Quartus in sua Antichristiana Decretali inter multa mala ponit, Christum clauium traditione potestatem dedisse cælestis simul & terreni regni.* Nicolaus iste, si nescis, nec tertius, nec quartus, sed secundus fuit: nec aliter terreni Imperii iura *æternæ vitæ clauigero*, beato Petro tradita dicit, quàm *indirectè*, quatenus scilicet Vicarius Christi id potestatis accepit, vt & de temporali Imperio disponere possit; si hoc spirituale Ecclesiæ emolumentum exigere videatur. Qua potestate transtulit quoq; de Græcia Imperium, vt ait Glossa in hunc ipsum Nicolai Canonem d. 22. Can. *omnes.* Nam quod Pontifex Romanus directè & per se terrenum Imperium non acceperit, docet Nicolaus I. hoc nomine Pontifex in Epist. ad Michaelem Imperatorem Constantinop. cuius verba refert Gratianus d. 96. Can. *Cum ad verum. Cum ad verum,* inquit, *ventum est, vltra nec Imperator iura pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen imperatorium vsurpauit: quoniam idem mediator Dei ac hominum homo Christus Iesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusq; discreuit, propria volens humilitate medicinali sursum offerri, nō humana superbia rursus in infernum demergi, vt & Christiani pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pōtifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus*

d. 22. C. omnes.

Vide Bell. lib. 5. de Pontif. ca. 5 qui paulo aliter respondet.

gibus vterentur, quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incursibus, & ideò militans Deo minimè se negotiis secularibus implicaret, &c. Hæc Nicolaus primus, ex quibus colligas mentem Nicolai secundi.

VICESIMVS ERROR. *Quòd Papa magnum & impium illud mendacium, Constantinum Imperatorem ipsi Romanas Prouincias, Regiones, & potestatem dedisse in terra & mundo hoc inferiore, pro vero iudicat & postulat.* Donationem Constantini multi quidem allatrarunt, sed nulli hactenus expugnarunt, nec improbabilibus coniecturis & argumentis nititur, vt ostendit Illustrissimus Cardinalis Baronius: quicquid contra aut Lutherus, aut alij de Prædicantium grege vociferentur, qui quidquid hac de re aut scriptis, aut traditione Veterum accepimus, solo Romani nominis odio impulsi reijciunt; si non odissent, non rejicerent. Etsi edictum illud Constantini, quod apud Gratianum exstat, non vsque adeò ab omnibus erratis illeidem Baronius, immune præstare cupit. Sed pulchrè oppugnat Lutherus hanc Constantini donationem, ex Scriptura scilicet. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra,* Matth. 6. Item, *Non potestis DEO seruire & Mammonæ,* & Lucæ 22. *Vos autem non sic.* Ergò vanum & commentitium est, quidquid Ius Canonicum de donatione Constantini tradit.

d. 9. 6. C. Constant.

Bar. Tom. 3. anno Christ. 324

VICESIMVS PRIMVS ERROR, *Quòd Papa iactitat, se sacri Romani Imperii hæredem esse. De sent. & re iudicat. c. Pastoralis.* Verũ Pontifex non vtitur *hæredis* nomine, sed in hunc modum loquitur: *Nos tam ex Superioritate, quam ad Imperium non est dubium, nos habere, quàm ex potestate, in qua vacante Imperio, Imperatori succedimus, &c.*

Lib. 2. Clem. tit. 11.

Cur *Hæredis* vocabulum de suo nobis obtrudit & intrudit Lutherus, nisi quia videbat ad struendam calumniã

Bellar. lib. 5. de Pont. c. 5. ad 4m.

longè esse a ptiùs, quàm illud, quo Pontifex vtitur. Deinde respondeo cum Bellarmino, Pontificem succedere Imperatori, vacante imperio, non in omnibus rebus, sed solùm in auctoritate iudicandi & determinandi eas causas, quæ à solo Imperatore iudicari solent, & quæ non patiuntur facilè moram. Et hæc potestas non tantum significatur in cap. cit. *Pastoralis*, sed etiam in cap. *Licet ex suscepto*, extr. de foro competente.

VICESIMVS SECVNDVS ERROR. *Quod Papa docet, vt Christianus vim vi repellat.* Sit ita, vt dicis. An non idem docet Ius Naturale? Comburat ergò Lutherus omnes illos libros, qui Iuris naturalis præcepta continent. Idem docet Ius Ciuile. Itaque eandem aleam subeat Ius ciuile, quam Pontificium. Quis tam tardus est & hebes, vt nesciat vnicuique defensionem sui, rerumque suarum permissam esse, *cum moderamine inculpatæ tutelæ*, vt vulgò dicitur. Nam, quæ Lutherus adfert ex capite quinto Matthæi: *Ego autem dico vobis, non resistere malo*, & id genus alia, ea sunt consilij, non præcepti.

L. vt vim. ff. de iust.

VICESIMVS TERTIVS ERROR. *Quòd Papa docet, Inferiores & Subditos posse suis Superioribus inobedientes & contumaces esse; & quòd Papa posßit Reges deponere.* Cæterùm hoc non protulit Lutherus ex Iure, sed ex malesano capite, quia mendacium est: Vbi enim docet Ius Canonicum, vt subditi Dominis non obtemperent? Reges deponere potest non simpliciter, sed tunc cùm Christianæ Reipublicæ vtilitas & necessitas id exigit. Non vnum huius potestatis in Principes exercitæ exemplum suppeditat nobis Antiquitas, quam suis vociferationibus Lutherus nunquam euertet.

Vide Bellarm. lib. 5. de pontif. cap. 7. & 8.

VIGESIMVS QVARTVS ERROR. *Quòd Papa* niti-

nititur etiam potestatem habere conuellendi & dissoluendi omnia iuramenta, fœdera, & obligationes inter superiores & inferiores Status erectas. Non omnia, vt tu mentiris, sed ea, quæ infringere Reipublicæ & Ecclesiæ interest. Cur imponis Iuri Canonico, quæ à Iure Canonico tàm aliena sunt, quàm alienus es tu à vero & DEO? Sed impostor es tu. Quid mirum, si imponas?

VICESIMVS QVINTVS ERROR. *Papam habere potestatem vota DEO facta dissoluendi & commutandi, de vot. & vot. Redempt.* Si iste error est, errasse oportet illum, qui dixit: *Et tibi dabo claues regni cælorum:* & *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* Certè claues etiam ad vota se extendunt. Potuit Lutherus & sua, & suæ Borrhæ, totque Monachorum & Monialium vota euertere & temerare: & *P*ontifex Regni cœlestis Clauiger, erroris damnabitur, cùm docet, obligationem votorum auctoritate Pontificia exsolui & commutari posse. Maior scilicet erit potentia libidinosi Monachi, quàm *P*astoris summi. A quo absit, vt votorum nexus soluat eo pacto, quo soluit Lutherus. Ille enim soluit vt Vicarius Dei, hic vt Minister & Interpres Diaboli. Vbi enim & quando auditum est vlla vota à *P*ontifice ad dissolutissimum Lutheri modum fuisse dissoluta?

Matth. 16.

VIGESIMVS SEXTVS ERROR. *Quòd Papa docet, eum, qui differt suum votum soluere ex præcepto DEI, non teneri culpa rupti voti. Ibidem.* Verba capituli quinti de voto & voti Redemptione, hæc sunt: *Non est voti dicendus transgressor, qui quod vouit, auctoritate Sedis Apostolicæ distulit adimplere.* Et est sermo de voto peregrinationis Hierosolymitanæ. Ergò, si error est dicere, quòd quis executionem voti differre possit, concessu Sedis Apostolicæ; quid dicemus de Apostata Luthero,

eiusque

eiusque Borrha, totque Monachis & Sacerdotibus, qui propria sua libidine impulsi, vota non qualiacunque, sed sanctissima illa Religionis & Sacerdotij non modò implere distulerunt, sed & scelerate conculcarunt, & tanquã superstitiosa, imò & seruatu impossibilia sacrilegè repudiarunt. Quàm cæcus furor Lutheri, qui Pontifici dispensationem & commutationem votorum obiectat, cùm ipse ex se Monacho fecerit non Monachum: ex cælibe maritum: ex votiuo votifragum: ex fœderato fœdifragum.

VICESIMVS SEPTIMVS ERROR. *Quòd Papa docet, nullum posse Deo seruire maritum vel coniugem.* Mendacium planum, perspicuum, testatum, sæpissimè à Prædicantibus repetitum, sæpissimè Prædicantibus exprobratum, pudoris excutiendi gratia. Sed erubescere nequit impudentia.

VICESIMVS OCTAVVS ERROR. *Quòd Papa inutiles suas leges comparat Euangelijs & sacræ scripturæ.* Nullum Canonem citat Lutherus. Fortè respexit ad illum Agathonis, d. 19. *Sic omnes Apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt, tanquam ipsius diuini Petri voce formatæ sint.* Fortè respexit ad cap. Sicut, d. 15. vbi sanctus Gregorius ait: *Sicut sancti Euangelij quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor.* Fortasse Lutherus cùm hæc scripsit, titulum capituli, *In canonicis scripturis*, in mente habuit, qui talis est: *Inter canonicas scripturas decretales epistolæ commemorantur.*

Sed quocunque respexerit Lutherus, à suo calumniandi genio minimè desciuit, nam primò nullam inutilem legem comparat Papa cum Euangelijs. Secundò capitula illa: *Sic omnes*, & *Sicut*, potissimùm loquuntur de decretis fidei: itemque morum, quæ toti Ecclesiæ præscribuntur, & quæ

& quæ in rebus neceſſarijs ad ſalutem, vel in ijs, quæ per ſe bona vel mala ſunt, verſantur. Hæc autem decreta, cum ſint auctoritatis infallibilis, rectè cum ſacris literis comparantur; licet quod in omni comparatione contingit, non omnia ſint ſimilia: ſicut & Eccleſiæ auctoritas rectè cum auctoritate ſacræ ſcripturæ confertur; pariq; adeo per ſe veneratione vtraq; digna aſſeritur; tametſi ſcripturæ ſecundum quid maior eſt dignitas, quatenus ſingula verba in Spiritum ſanctum, tanquam in auctorem referuntur; quod non fit in Decretis Eccleſiæ ſeu Pontificum.

Vide Bell. lib. 4. de Pontific. cap. 5.

Vide Greg. de Valent. Tom. 3. d. 1. q. 1. p. 7. §. 42.

In titulo Capit. *In canonicis ſcripturis*, nomen, *Canonicis*, laxius accipitur, prout ſignificat omne illud, quod Canonis, ſeu normæ Eccleſiaſticæ vicem ſubit. Qua notione dubium non eſt, Epiſtolas Decretales eſſe *Canonicas ſcripturas*, cum omnes ſint regulæ & directiones quædam. Etſi verba, quæ ſubiiciuntur ex S. Auguſtino, de ſolis Canonicis ſcripturis ſtrictè & propriè ſumptis loquantur; ex mẽte quidẽ Auguſtini; at non ex mente collectoris Canonum, qui verba illa etiam ad Decretales Pontificum Epiſtolas transferre voluit. Addo & hoc. Licet Canones dicant, vocem ſummi Pontificis, non minus audiendam eſſe, quàm vocem S. Petri; id nemini mirum videri poſſe, excepto illo qui non conſiderat, mãdata ſuperiorum, non niſi vt mandata ipſius Chriſti, accipienda & peragenda eſſe. Oraculũ Chriſti eſt. *Qui vos audit, me audit.* Si ergò Pontificis vox accipiẽda eſt vt vox Chriſti, q̃a eſt Vicarius Chriſti, accipiẽda itidẽ erit, vt vox S. Petri, q̃a eſt ſucceſſor S. Petri, eius nimirũ, cui peculiariter dictũ eſt: *Tibi dabo claues regni cœlorũ.*

Luc. 10.

VICESIMVS NONVS ERROR. *Papam habere poteſtatem ſacram ſcripturam pro ſuo arbitrio & voluntate interpretandi & docendi, & nulli permittere eandem aliter, quàm ipſe Papa*

velit, interpretari. Et hoc purum putum est LVTHERI mendacium: nam Papa non pro suo, sed pro eius, cuius vices gerit, arbitrio & voluntate Scripturas interpretatur: neque permittit, vt quisquam sensus ab Ecclesiæ sensu diuersos producat. Nam *vt humana voluntate allata non est aliquando Prophetia; sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*; ita nec humano arbitratu Prophetiæ seu sacræ Scripturæ interpretatio institui potest; sed necesse est, vt eius instinctu fiat, à quo tanquam ab Auctore primitùs manauit.

2. Pet. 1.

TRIGESIMVS ERROR. *Quòd non Papa à Scriptura, sed Scriptura à Papa auctoritatem, vigorem, robur & dignitatem accipiat.* Mendacium euidens; à quo Lutherus nunquam se expediet, nisi nobis hæc totidem verba in Iure Pontificio ostendat. Pendet quidem auctoritas Scripturæ à Pontifice, sed tantùm quoad declarationem, seu quoad nos, quatenus videlicet necessarium est, vt Pontifex nobis exponat, quæ nam sit Scriptura Canonica; quod nobis nisi per istam Ecclesiæ seu Pontificis declarationem nullo modo constare potest. Vt igitur peritus auri examinator, quando ignaris aurum proponit, probumque aurum esse asserit, non facit ex non auro aurum, sed aurum quod est, manifestat; Sic & Pontifex, dum Fidelibus Canonicas Scripturas proponit, non ex non Canonicis Canonicas efficit, sed Canonicas nescientibus notificat. Et sicut aurum non à Censore suo, vim, valorem, & auctoritatem accipit, nisi quoad nos, seu quoad declarationem, ita nec Scriptura Canonica à Pontifice, sed Canonica in se & per se est: Et Pontificis ministerio nihil aliud ei accedit, quàm quòd iam vt Canonica ab omnibus agnoscitur, suscipitur, & colitur.

En,

En, AMICE LECTOR, triginta LVTHERI mendacia & conuicia, quibus impulſus ad Iuris Canonici exuſtionem, temeritate pluſquam Diabolica proſiluit. Et certè vel hæc vnica impudentia Lutheri, quam toto libello de exuſto Iure Pontificio promptam præ ſe fert, merebatur olim, (& etiamnum meretur) vt Tomi Lutheri non modò à Louanienſibus, Moguntinis; Colonienſibus, Viennenſibus, Ingolſtadienſibus; ſed & à toto terrarum orbe in flammas conijcerentur, & per fumum ad Tartara demitterentur. Quæ vnica res, &, vt ipſe interpretabatur, iniuria, impatientiſſimum Apoſtatam ad hoc tantum Sacrilegium adegit.

Si audent, inquit, *meos articulos comburere, in quibus plus Euangelii & veræ Theologiæ eſt*, (en Thraſonem) *quàm in omnibus Papæ libris, multo maiore merito & iure impios eorum libros Iuris exuro, in quibus nihil boni ineſt.* Et tamen homo inconſtantiſſimus ſtatim verbis proximè ſubiectis confitetur, *aliquid boni in Decretis ineſſe.*

Tandem librum ſuum terminat illo Samſonis dicto, Iudic. capit. decimo quinto, *Sicut fecerunt mihi, ſic feci eis.* Et illo Apocalyp. capit. decimo octauo, *Reddite illi, ſicut & ipſa reddidit vobis, & duplicate ei duplicia, ſecundum opera eius.* Quaſi cauſſa LVTHERI fuerit eadem, quæ Samſonis, aut populi DEI, cuius gratia ciuitas illa magna afflicta eſt. Quanto rectiùs cauſſam ſuam cum Philiſtinorum & Babylonis cauſſa conferret, ob impudentiam, immunditiam, ſpiritalem fornicationem, ſimileſque abominationes, quibus omnia Lutherus adeò impleuit, vt non tantùm redundent, ſed & exundent.

Verùm, vt & hoc addam; adeò Lutherus Iuri Canonico nihil nocumenti intulit; vt, quod supra dicebam, nec pulchrius, nec sæpius vnquam fuerit typis descriptum & euulgatum, quam post incendium illud Lutheranum. *Nam perit, vt viuat*: libet enim ad ius Canonicum accommodare, quod *Poeta* Christianus de Phœnice cecinit: Et adeò suos itidem Lutheranos non terruit, vt multi minimè formident, sese Iuris vtriusque hoc est, Canonici & Cæsarei, Doctores scribere, huncq; titulum laudi & gloriæ sibi tribuant.

Ex quorum numero quidam Doctor Neoburgicus, qui Colloquio Ratisbonensi nuper interfuit; eidemque subscripsit, non sine titulo *Doctoris Vtriusque Iuris*, ipsoque facto suo Lutheri factum, & Poetastrorum quorundam in Lutheri factum Encomia, impudentiæ & dementiæ coarguit. *Præcipuè* hoc, quod Tomo secundo operum Lutheri cum cæteris legitur:

Quorsum hæc perditio? cur nam perit ista papyrus?
Quæ tunicæ piperi quiuerat esse loco?
Ah scelus ista piper tegeret maledicta papyrus?
Non erat immundas tergere digna nates.

Hæc Stercutii Lutheri inquinatus discipulus, cuius fœdam maledicentiam Doctor iste, (vt & alii) ipso suo titulo refellit: Nam si Codices Iuris Canonici maledicta charta forent; si indignissimis etiam functionibus indigni essent; id vtique eueniret propter Ius, quod continent; Ipsa enim per se charta, innocua res est: At quod ratione Iuris charta illa non sit maledicta; abundè testatum Doctores isti Lutherani faciunt: neq; enim credendum est, quòd se eius Iuris Doctores appellitent, quod in chartas relatum, chartam maledictam, ipsisq;

ipsisque etiam sordibus indignam efficiat. Lutheri ergó factum, LutheranorumqueVolusiana carmina ipsi hæretici damnant & refutant.

Porrò, si qui Lutheri studiosiores sunt, qui *Iurium Doctores* se vocent, & ab alijs vocari cupiant, ij tacitè faciunt quod alij faciunt manifestè. Nam quæ tandem sunt illa *Iura*, quorum titulum in Academijs consecuti sunt, præter Canonicum & Cæsareum? Accedit, quod multis locis ipsi Lutherani Doctores & Iudices, ex Iuris Canonici præscripto caussas cognoscunt, lites decidunt, & sententias pronunciant, quantumuis licet fremente & frendente tartareos inter canes fœdifrago Luthero, cui, cùm Canones combureret, longè veriore & decentiore Musa hæc Hutterus accinere poterat, quàm quando chartæ Lutheri, Catholicorum ministerio, conflagrarunt: hæc inquam:

Hut Tom. 2. oper. Luther. latin. VVittenb.

Ergo tot insomnes rapient incendia noctes,
Scitaque veriloqui exurent incendia Iuris?
Hoc flammæ dederint scelus! hoc peccabit ignes!
Auxilium ferat vnda piis, cadat imber ab alto
Extinctum ferale malum. Da Christe tuorum
Hoc votis precibusq; piis, si scribere dignum est,
Et seruare diu, nunquam mutabile verum.
Audaces cohibe mentes, obsiste tyrannis,
Insontes qui fraude necant, compesce furorem,
Grassantem in leges, & libera Iura furorem.
Et nunc ardentes, tua fortia verba, libellos,
Respice magne Pater, dirumq; vlciscere factum.
Te petit hæc rabies, tua sunt opprobria, Legi
Fit vis ista tuæ, contrà scelus omne probatur,
Laudaturq; nefas, tandem expergiscere, tandem
Vt se quisque gerit, merita sint præmia vitæ,

Diuinum superet verum, seruetur honestum,
Et pereat flammis sceleratus Apostata ab istis,
Autores scelerum pereant, sæuumque Lutherum
Emissæ repetant furiæ, conflagret ab igne,
Quo Ius innocuum nunc furcifer impius vrit.

Hæc & id genus alia, si Huttenus Luthero cecinisset, meritò olor, non anser existimari potuisset.

Ad extremum, nec illud silentio transmittendum existimo. Cùm libri Lutheri à Leone X. Pontifice, Carolo Quinto Imperatore, & à plurimis alijs Principibus Ecclesiasticis & Politicis, itemque à celeberrimis Academijs prohibiti & proscripti essent, & Sacerdotes, qui confessionibus sacris præerant, *Pœnitentes* absoluere nollent, nisi LVTHERI libris in perpetuum valedicerent, Lutherus Anno Domini millesimo quingentesimo vicesimo primo, Germanica lingua libellum vulgauit, qua instituit confitentes, quomodo cum Confessarijs agere debeant, si ob lectionem librorum Lutheranorum, absolutionis beneficium impertiri abnuant, qui libellus inter stultissima Lutheri opera de stultitiæ palma merito suo certat; nam ne micam quidem sani capitis complectitur, & tam insulsus est, vt inscrutabilem diuini iudicij abyssum admirari libeat, qua permissum est, vt regio & natio tam nobilis à tali bruto tam miserabiliter seduceretur.

Ext. tom. 2. Ien. Ger.

CAP.

CAPVT XXIII.

Lutherum eodem iure potuisse comburere Ius Ciuile, quo combussit Ius Canonicum.

MIRABITVR fortè quis, quo pacto Lutherus furorem suum in Ius Ciuile æquè non exprompserit, ac in Ius Canonicum; cùm in Iure ciuili contineantur tam intolerandi errores, iudicio Lutheri, quàm in Iure Canonico; imò, propè dixerim, magis intolerandi: Si non omnes, certè aliqui: id adeò, vt Lector videat, semicenturiam enotare iuuat, vt suspiciamus Lutheri modestiam & æquitatem in Ius Ciuile, miremurq; seueritatem in Ius Canonicum.

Qualis igitur I. ERROR, cùm Iustinianus Ioannem Romanum Pontificem *honorare se dicit vt Patrem.* II. Qualis error, cùm sępius repetit illos honorificentissimos titulos: *Vestra Sanctitas, Vestra Beatitudo.* Hiscéne elogijs ANTICHRISTVS honorabitur? III. Qualis error, cùm ait, *se festinare, vt omnia, quæ ad Ecclesiarum statum pertinent, ad notitiam deferat suæ Sanctitatis.* IV. Quantus error in illis verbis: *Semper nobis fuit magnum studium, vnitatem vestræ Sedis & statum sanctarum DEI Ecclesiarum custodire.* Quàm diuersa mens Luthero & Iustiniano! Ille nihil aliud molitus est, quàm vt Sedem Romanam loco suo deturbaret: Hic nihil aliud, quàm vt conseruaret.

Lib. 1. Cod. Iustin. tit. 1. de sum. Trinit. L. Inter claras,

V. Quantum errorem continent ista verba: *Nec patimur quidquam, quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quamuis manifestum & indubitatum sit, vt non etiam vestræ innotescat Sanctitati.* VI. En quintus error parit sextum, magnus maximum. *Quæ* (Sanctitas vestra, seu Romana Ecclesia) *Caput est omnium sanctarum DEI Ecclesiarum.*

Quàm

Quàm immanis error! vel ob hunc solum non debebat Lutherus Iuri Ciuili parcere. Sed missis moris pergamus ad enumerationem errorum. VII. Error, *Per omnia, vt dictum est, properamus honorem & auctoritatem crescere vestræ Sedis.* Erras Iustiniane, Luthero longè aliud consilium fuit. Per omnia enim properauit, Sedis Apostolicæ gloriam & honorem imminuere. VIII. Quantus error, cùm Imperator dicit de Patriarcha Constantinopolitano: *Festinat in omnibus Sedem sequi Apostolicam Beatitudinis vestræ.* IX. Quantus error, cùm Imperator petit vota precesq; à Romano Pontifice: imò, vt Lutherus loquitur, ab Antichristo: *Petimus autem vestram Beatitudinem orare pro nobis, & DEI nobis acquirere prouidentiam.* X. Qualis error in illo Iustiniani voto, *Deitas te conseruet per multos annos sancte & religiosissime Pater.* Longè alias preces fundit pro Papa Lutherus. Longè alia vota pro Pontificis salute concipiunt Lutherani.

Habemus iam errorum decadem. Restant quatuor. Pertexamus singulas. Fortassis non sine auctario. XI. igitur error patens & euidens est ille: *Quam* (Romanam Ecclesiam) *esse omnium verè Ecclesiarum caput, & Patrum regulæ, & Principum Statuta declarant, & pietatis vestræ reuerendissimi testantur affatus.* XII. *S. Petrum Apostolorum primum,* & Romanæ Sedis *Auctorem esse.* XIII. *Æquum esse, vt qui nostris* (hoc est, Romani Pontificis) *minimè obedientiam accommodant Statutis, ab Ecclesia habeantur extorres.* XIV. Error insignis, cùm Imperator *piissimus* Papæ *Filius* nominatur. Siccine Imperator Antichristi filius erit, & quidem *piissimus*? XV. Laudatur Iustinianus, quòd *Principatum* Apostolicæ Sedis, *vt Christianissimus & pius conseruet in omnibus.*

Habemus

Habemus ergò quindecim perſpicuos errores, ex duabus epiſtolis Iuri ciuili inſertis, legumque vicem obtinentibus; altera Iuſtiniani ad Pontificem Ioannem: altera Pontificis ad Iuſtinianum. Reſpondebunt fortaſſe Lutherani, has litteras eſſe ſuppoſititias & apocryphas. At ego reſpondeo, primò, eò magis à Luthero comburi debuiſſe. Cur ergò non combuſſit, ſi pro ſuppoſititijs habuit? Si dicant, *Elogia* alterius Epiſtolæ proficiſci à Pontifice Romano. Quid tum poſtea? Eò magis Lutherus flammis aduerſus hanc Epiſtolam armari debebat: Cur enim Ius Canonicum in cineres vertit, niſi, quia ex Pontificum officina prodijt? Denique qui Epiſtolas illas pro fictitijs habet, is primùm ſoluat argumenta, quæ pro eorum auctoritate aſſerenda adferunt contra Hottomanni calumnias, Illuſtriſſimus Cardinalis Baronius, & Clariſſimus Iureconſultus Andreas Fachinæus: & ante hos omnes, Celeberrimus ille Alciatus. Hoc cùm eruditè & ſolidè præſtiterint, (quando autem id præſtabunt?) tum exceptiones illorum locum apud nos inuenient.

Baro, tom. 7. Annal. *Fachin. lib. 8. controu. Iuris c. 1.*

Interim nos quod inſtat agamus. XVI. error quàm conſpicuus! *Vt legum originem anterior Roma ſortita eſt; ita & ſummi Pontificatus apicem apud eam eſſe, nemo eſt, qui dubitet.* At Lutherus non modò dubitat, ſed & pernegat. XVII. error, Romam eſſe *Patriam legum, Fontem Sacerdotii.* XVIII. error in hoc conſiſtit, quod Iuſtinianus Romanam Eccleſiam, ſingulari priuilegio, centum annorum præſcriptione gaudere voluit: non ſine ſumma Eccleſiæ Romanæ commendatione: *Quod igitur noſtra aeternitas ad omnipotentis DEI honorem venerandæ Sedi ſummi Apoſtoli Petri dedicauit, hoc habeant omnes terræ, omnes Inſulæ totius Occidentis, quæ vſque ad ipſos Oceani receſſus extenduntur,*

Nouell. 131. *Ibidem.*

V tur,

tur, nostri Imperii prouidentiam per hoc in æternum reminiscentes.

Nouell, 131 XIX. Error. *Prædictorum sanctorum Conciliorum* (Nicæni, Constantinopolitani, Ephesini primi, Chalcedonensis) *decreta perinde, vt sacras scripturas suscipimus.* Habes hîc in Iure Ciuili errorem illum Iuris Canonici, quem Lutherus vigesimo octauo loco posuit: vt enim sanctus Gregorius apud Gratianum testatur, se non secus quatuor illa Concilia venerari ac quatuor Euangelia; ita idem de ijsdem deque seipso ijsdem propemodum verbis testatur Iustinianus. X X. error ibidem, *Canones, vt Leges custodimus.* Ergò, vt Leges non sunt comburendæ, ita nec Canones. Aut si Canones, Ergò & Leges. X X I. error in ijsdem verbis: Nam Canonibus alligari, repugnat libertati Christianæ, quæ in eo consistit, interprete Luthero, vt non simus obnoxij mandatis hominum. Nam *vbi spiritus Domini, ibi libertas.* 2. Cor. 3. Et *non sumus ancillæ filii, sed liberæ, qua libertate Christus nos donauit.* Gal. 4. Sed quid respondebit Lutherus, si quis hoc vel simile argumentum obijciat. Aut per has sententias, expedire se etiã debent hæretici ab obseruatione & obligatione legum ciuiliũ, aut cum hac retinere debent obseruationem & obligationem legum ecclesiasticarum. At prius meritò nolunt. *Diligentissimè admonendi sunt homines*, inquit Philippus Melanchthon *de illis Paulinis sententiis, vt sciant, quò referri debeant. Cùm enim pauci sint spirituales, alii carnales, transferunt illam libertatem ad ciuilia, & somniant se in hac corporali & ciuili vita legibus solui.* Debent ergò hæretici dare posterius. Quæ enim caussa, quòd libertas Christiana non liberat nos ab obligatione legum ciuilium? Nonne pax, tranquillitas, debitus ordo? paucis, bonum cõmune Reipublicæ, quæ omnia sublatis legibus corruunt. At eandem ob caussam necessa-

Phil. dispu. de discrim. noui et ve-ter. testam.

rium

rium planè est, vt libertas Christiana non eximat nos ab obligatione legum ecclesiasticarum, cùm in ecclesiastica quoq; Republica necessaria sit pax & tranquillitas, debitus ordo & id genus alia, quæ sine legibus retineri non posse, planum facit ipsa plus quàm Babylonica apud Aduersarios confusio.

XXII. error, quòd lex ciuilis in conscientia obligare queat. Iustinianus enim violatoribus constitutionis suæ, de præscriptione centum annorum, dicit non tantùm humanas pœnas, sed & *cælestes* paratas & decretas esse. At quid magis Lutheranæ doctrinæ aduersatur, quàm eum pœnas æternas mereri, qui legem in gratiam & fauorem Romanæ Ecclesiæ concessam violet?

Idem Nouell. 5. sub fin.

XXIII. error, quod Pontifex secundum Ius ciuile, quod Iuris diuini & sacrorum Canonum, quoad hoc caput, interpres est, sit *primus omnium Sacerdotum. Sancimus*, inquit lex, *vt secundum Canonum definitiones sanctissimæ veteris Romæ Papa primus omnium Sacerdotum sit.* Mirum quomodo Lutherus errorem hunc tolerare potuerit in Iure Ciuili, à quo adeò offensus fuit in Iure Canonico. XXIV. error, Plus studii *in obseruatione Canonum, quàm in custodia legum ciuilium ponendum esse*. XXV. error, *Sacros Canones pro salute animarum nostrarum conditos & constitutos esse*. cur ergo comburuntur? XXVI. error, Eos, qui sacros Canones obseruant, *Domini Dei potiri auxilio, & qui in hosce præuaricantur, seipsos condemnationi subiicere*. Quali igitur condemnationi se subiiciet ille, qui sacros Canones concremat? XXVII. error, Bigamos arcendos esse à Clero. *Quod autem eos*, inquit Nouella, *qui alteram duxerunt vxorem, Sacri Canones Clericos esse prohibeant, in sanctis etiam habitus Basilius docens ita inquit, Eos qui nuptias iterarunt, Canon excludit ministerio.*

Nouell. 131

Nouell. 132 init. vide etiam Nouell. 6.

Ibidem,

Ibidem;

Nouell, 123 & 6,

Iam verò quàm non ferendi in Schola Lutheri sunt isti errores de cælibatu. XXVIII. *Episcopo nullam mulierem secum habere permittitur, sed si habere probetur, ab Episcopatu deiiciatur, quo se fecit indignum.* XXIX. error. *Conuenit huiusmodi eligi & ordinari Sacerdotes, quibus nec liberi sint, nec nepotes: etenim vix fieri potest, vt vacans huius quotidianæ vitæ curis, quas liberi creant parentibus maximas, omne studium, omnemque cogitationem circa diuinam liturgiam, & res Ecclesiasticas consumat.*

l. 42. Omnē C. de Episcop. & Cleric. ædi. Godof.

Porrò Lex, *sacris Canonibus*, tot propè errores, Luthero inimicissimos, complectitur, quot verba. Sit ergo error XXX. quòd Presbyteris nuptias vetat. XXXI. Etiam Diaconis, XXXII. Etiam Subdiaconis. XXXIII. Istiusmodi homines tam Sacerdotio, quàm diuino Ministerio, atque etiam dignitate ipsa, quam habent, nudat. XXXIV. error, cùm statuit, *ne legitimos quidem & proprios esse eos, qui ex huiusmodi inordinata constupratione nascuntur, aut nati sunt, sed eam quæ ex talibus seminibus oritur, participare turpitudinem.* XXXV. error, cùm ex his nuptijs natos, tales esse disponit, quales illi sunt, *quos leges ex incertis aut nefariis natos nuptiis definiunt, ita vt neque naturales aut nothi seu spurii intelligantur, sed prorsus & vndique probibiti, & successionis genitorum indigni, ac nec donationem ab aliis capere possint, neque hi, neque horum matres, nec per interpositas quidem personas, sed omnibus in hos collatis à patribus beneficiis, ad sanctam Ecclesiam, ex qua sunt, qui talia deliquerunt, reuertentibus.* Bone Deus, quales filij Lutheri, & tot Apostatarum, si omnibus nothis & spurijs longè sunt deteriores, si ne vllius quidem legati aut donationis capaces! At quantus XXXVI. error, his verbis comprehensus. *Sacros Canones non minus, quàm Leges valere, etiam nostræ volunt Leges.*

L. 45. sacris Canonibus C. de Episc. & Cler.

Si igi-

Si igitur sacri Canones rogo digni sunt; etiam leges rogo dignæ erunt, quia Canones, vt Imperator dicit, tantundem valent. Cur igitur Lutherus cũ Decretalibus non excussit leges? XXXVII. error sit, quẽ errat Imperator, cum ait: *Quod sacri Canones prohibent, id etiam nos per nostras abolemus leges.* Iste error natus est ex hoc, quẽ XXXVIII. loco locare placet. *Leges non dedignantur sacros Canones imitari.*

Nouella 5.

XXXIX. Stationem meretur locus ille, qui est Nouell. 123. *Si is, qui ordinandus est Diaconus, vxorem sibi iunctam non habeat: non aliter ordinator, nisi prius ab eo, qui ipsum ordinat, interrogatus profiteatur, posse se post ordinationem, vel sine legitima vxore castè viuere: neque liceat eo, qui ordinat, ordinationis tempore Diacono permittere, vt post ordinationem vxorem ducat. Sin verò hoc fiat; Episcopus, qui id fieri permisit, Episcopatu eiicitor.*

Nouell: 123.

XL. error. *Si post ordinationem Presbyter aut Diaconus, aut subdiaconus vxorem duxerit; reiicitor à Clero, & curiæ ciuitatis, in qua Clericus erat, traditor.*

Ibid.

XLI. error. *Si lector secundam vxorem duxerit, aut primam quidem, sed viduam, aut diuortio separatam à viro, aut legibus, aut sacris interdictam Canonibus, non amplius ad alium gradum Ecclesiasticum procedito. Et si quocunque modo ad maiorem gradum prouehatur: deiiciatur ab eo, & priori restituatur.* Sed mittamus errores istos, quibus Nouellæ & primus liber Codicis ab ipso etiam Godefrido, tametsi non Catholico, editus, abundat: annon insignis error est XLII. cũ sic leges loquuntur: *Conuersationis Monachalis vita sic honesta est, sic commendare nouit Deo ad hoc venientem hominem, vt omnem humanam eius maculam detergat: & purum, ac rationabili natura decentem, & plurima secundum mentem operantem, & humanis cogitationibus celsiorem reddat.* Aduersa fronte hęc Lutheri & factis & scriptis aduersantur. Vt & id, quod

Nouell. 5.

Nouell. 133 alibi alia Nouella profitetur. & sit error XLIII. *Solitaria vita atq; in ea contemplatio, res planè sacra est, & quæ suapte natura animas ad Deum adducat; neq; iis tantùm, qui eam incolunt, commodet: sed etiam omnibus aliis, puritate sua, & apud Deum interpellatione competentem de se vtilitatem præbeat.*

XLIV. error. Quo vultu legat Lutherus, cùm in eadem Nouella, statum Monasticum; *statum Angelicum* nominari videt? Si Angelicus est, sequitur ergò Lutherum à statu Angelico descendisse. Sed quo? XLV. error; quia leges adeò Monachis matrimonium prohibent, vt si fortè in Clerum adsciscantur, lectoresq; & cantores fiãt, vxorem ducere nequeant; licet leges istis Clericis vnam vxorem non negent, dummodò tamen talis sit, quæ bigamũ

Nouell. 5. non reddat. *Si quis*, inquit Nouella, *monasticam profitentium conuersationem meruerit Clerici ordinationem, maneat etiam sic puram seruans conuersationem. Quod si facti Clerici abutatur fiducia, & ad nuptias venire (quippe tali gradu constitutus inter Clericos, qui ei vxorem ducere permittat, dicimus autem Cantorum aut Lectorum: aliis enim omnibus nuptias secundum sacros Canones penitus interdicimus) aut concubinas habere, aut luxuriis vitam tradere præsumat, excludatur modis omnibus à Clero, tanquam priorem conuersationem & solitariam confundens vitam.*

Nouell. 133 Quàm crassus error ille apud Lutherum & Lutheranos. Et sit XLVI. *Non ingredietũr omninò neque mulier in monasterium virorum, neque vir in muliebre, vel obtentu memoriæ defuncti illic reconditi, vel ob aliam caussam. Et maximè, si quis fratrem fortè, aut sororem, aut quempiam ex genere coniunctis, se in monasterio habere dicat, Monachis etenim cognatio in terris non est: vtpote, qui cœlestem vitam adfectent.*

Verum

Verumenimuero hucusq; minorum duntaxat gentium errores prompsimus. Familiam inter omnes ducit iste, qui XLVII. stationem obtineat. *Siquis, non dicam, rapere, sed attentare tantum iungendi caussa matrimonii sacratissimas virgines* (Moniales seu Nonnas) *ausus fuerit, capitali pœna feriatur.* Væ capiti tuo, Luthere, nisi quamprimum Ius Ciuile in flammas abieceris. Non enim tantum attentasti Monialem tibi iungere, sed & iunxisti. Rumpe moras, actum est de tuo capite, nisi à pyra opem petas. XLVIII. Similis error est; cum Iustinianus Diaconissæ nubenti, eiusq; nuptiatori capitale supplicium statuit. *Quod si præsumpserint* (Diaconissæ) *aut erubescentes ordinationem, aut derelinquentes sacrum ministerium ad nuptias venerint, aut aliam omninò elegerint vitam: ipsæ quidem obligatæ efficientur morti, & substantia earum applicabitur sanctissimis Ecclesiis, aut Monasteriis, in quibus sunt; qui verò eas, aut vxores accipere, aut corrumpere præsumpserint, obnoxii quidem & ipsi gladio erunt; Substantia autem eorum applicabitur fisco.* Rursus capiti Lutheri & Borrhæ periculum creatur; nisi hos tantos errores Vulcano emendandos tradat Saxonicus sanctimonialium raptor, & funestus violator.

L. si quis. C de Episc. & Cler.

Nouell. 6.

XLIX. Nec excusabilis error est; quod Imperator ædificationem Monasteriorum laudat: cum potius ex Lutheri Euangelio destructio commendanda sit. Nec illud errore vacat, quod Episcopum adesse iubet, cum Monasterii fundamenta iaciuntur. *qui manus in cœlum extendat, & per orationem locum Deo consecret, figens in eo salutis nostræ signum* (*licimus autem adorandam, & verè honorandam crucem,*) Quid opus cruce? ait crucis hostis.

Nouell. 5.

Sed piget progredi. Plenæ sunt omnes Nouellæ huiusmodi erroribus non erroribus; quibus Lutherus

rus impulsus Ius Canonicum ad pyram damnauit: vt taceam, librum primum Codicis, cuius propemodum singulæ leges talia continēt aut mandant, quæ Luthero non nisi molestissima euenire poterant; vt proinde quiuis, qui rem cum animo suo accuratius perpendit; mirari possit, cur Lutherus Iuri Ciuili pepercerit: nisi fortè ciuilem magistratum, qui vbiq; præstò, veritus, hoc tantum scelus perpetrare ausus non fuit: securiorem se fore ratus, si pontificium Ius, tanquam Pontificis, iam popularibus suis inuisi, partum, ad ignem deposceret. Videbat enim non satis tutum aut consultum fore, si tantum sibi in Ius Cæsareum, & in ipsum Cæsarem sumeret, quantum in Ius pontificium, & in Pontificem.

Coronidis loco addere lubet adhuc vnum errorem, & quidem grauissimum; similem illis, quos initio de Pontifice Romano recensuimus. Continetur is in L. *Cognoscere* C. de summa Trinit. vbi sic loquitur Imperator de Romano Pontifice. *Nec patimur, vt quidquam eorum, quæ ad Ecclesiasticum spectant statum, non etiam ad eiusdem* (Romani Pontificis) *referatur beatitudinem: cum ea sit caput omnium sanctissimorum Dei Sacerdotum, vel eò maximè, quod quoties in eis locis heretici pullularunt, & sententia & recto iudicio illius venerabilis Sedis coerciti sunt.* Plura qui volet, is Theologiam Iuridicam clarissimi viri, Doctoris Ioannis Fickleri, Consiliarii Bauarici, adeat.

Edit. Godefr.

Quàm autem Luthero non defuerit voluntas agendi cum Iure Ciuili id, quod egerat cum Canonico, perspicuè cognoscet lector ex variis dictis, quæ passim operibus Lutheri inspersa sunt: quæ omnia diligenter ex Tomis Lutheri collegit Doctor Ioannes Pistorius. nec quidquā aliud sunt, quàm clara & euidentia testimonia ingentis odii, quo Lutherus in Ius Cæsareum, Iurisq; Cæsarei Professo-

Pist. in Anatomia Lutheri, Spiritu secundo c. 6. Azoar. 5.

fessores ardebat, vt proinde non nisi formidine Magistratus politici, sibi ab incendendo Iure Ciuili temperarit. Quod quamuis incendisset: quid tandem effecisset? Idem nimirum, quod effecit combustione Iuris Canonici: hoc est, nihil. viuit regnatq; adhuc Ius Canonicum in schola, & in Ecclesia: Et quod mireris, etiam in VVittebergensi Academia, in qua teste D. Pistorio, adhuc auditoribus explanatur; non obstante incendio illo Lutheri in eadem Academia excitato. Ita fit vt ne ipsa quidem VViteberga impium Lutheri factum, deque Iure Canonico Iudicium suffragio suo probet.

Conuicia Lutheri in Iureconsult. Vide in sermon. conuinal. tit. de Iuristis.

Porrò cum Lutherus flammis in Ius Canonicum, & in vtriusq; Iuris Professores atrocibus maledictis grassaretur; Collegium Iuridicum in alma Ingolstadiensi Academia pulcherrimum vindictæ modum excogitauit; non absimilem illi, quem olim aduersus calumniatores suos vsurpauit celeberrimus pictor Apelles: Vt enim iste scitissimo penicillo calumniam, eiusq; totam familiam depinxit; picturamq; publicè spectandam proposuit; vt in ea, tanquam in speculo, criminatores se geniumq; suum contemplarentur; ita Facultas Iuridica Academiæ Ingolstadiensis totum Lutheranismum, in tabula verè Apelléa, hoc est, ingeniosissima & elegātissima, coloribus adumbrari & repræsentari curauit, monumentumq; ære perennius in ipsa Academiæ curia furioso Apostatæ, eiusq; asseclis posuit, fixit, dicauit, addita hac Epigraphe:

Iudæi auratum vitulum coluêre: Lutheri
Monstrosum at vitulum cæca caterua colit.

IVRIS PROFESSORVM COLLEGIVM INDIGNITATE REI MOTVM F. C. INGOLSTADII M. D XXIV.

Alludit distichon ad vitulum illum Iudaicum ab Hebræis sacrilegè in deserto adoratum: & ad Monachouitulum; monstrum Fridbergæ in Saxonia sub exordia Lutheranæ factionis prognatum; de quo Lutherus commentarium vulgauit; ne nescii essemus, cuiusnam typum & imaginem monstrum illud gereret. vterq; vitulus prædicta in tabula expressus visitur, sublimi columnæ insistens; circa alterum orgia sua celebrant saltitantes & tripudiantes Israelitæ: circa alterum ingens transfugarum Sacerdotum & Monachorum, itemq; Monialium nupturientium & lasciuientium opificumq; & mulierculaʀum caterua choreas ductat, Biblia lectitat; Verbum Domini intonat; cappas, cucullos, scapularia decutit, excutit; pedibus conculcat: Ius pontificium in ignem vocat: vno verbo, vitam Lutheranam agitat: Bacchum censeas cum thyaso Satyrorum & Mænadum. Ex altera parte populus Catholicus, passis ad sidera palmis Diuos in vota vocare conspicitur; vetere ritu & more; non sine sannis Lutheranorum sycophantarum; quos pictor tam fabrè & peritè delineauit; vt canes illi & illusores non in imagine; sed in sua pelle apparere videantur. Sed vela contraho; Nam tabula hæc, tabula Cebetis longè venustior; alium artificem desiderat.

CAPVT XXIV.

COMMEMORABILE EXEMplum de libris Dauidis Georgii Basileæ palam concrematis.

EXstat libellus Basileæ Anno Domini 1559. editus hoc titulo: *Dauidis Georgii Holandi Hæresiarchæ vita, & doctrina, quandiu Basileæ fuit: tum quid post eius mortem, cum cadauere, libris, ac reliqua eius familia actum sit. Per Rectorem & Academiam Basileensem in gratiam amplissimi senatus eius vrbis conscripta.* Ex hoc libro cum alia discere licet orthodoxis, tum illud, quomodo vniuersim omnes omnium Hæreticorum libri sint tractandi, qua cura & industria indagandi, & conquirendi, qua seueritate abolendi. Neque enim aliorum Hæreticorum libris ideò parcendũ est, quod minus fortassè pestilentes sunt, quàm Georgiani. Vt exterminentur rogoque addicantur, satis est, quòd pestilentes & pernitiosi sunt. *Neque enim quia Manichæorum* (Dauidicorum) *morbo non laborant, proptereà fidei sana sunt,* inquit eleganter S. Augustinus, *Non vnum pestilentiæ est genus, quemadmodum in corporibus, ita & in mentibus. Sicut ergò medicus corporis non continuò pronunciasset à mortis periculo liberum, quem negasset hydropicum, si alio letali morbo perspexisset ægrotum; ita istis non ideò veritas gratulatur, quia Manichæi non sunt, si alio genere peruersitatis insaniunt.* Sed ad rem.

S. Augu. lib. 2. contra duas Epist. Pelag.

Cum post Dauidis Georgii interitum, Basileæ passim percrebuisset, quis & quantus Hæresiarcha fuisset, quantos, & quàm exitiales errores scriptis & voce tradidisset, senatus Basiliensis, vt gliscenti malo occurreret, primò omnium omnes familiares Dauidis Georgii in carcerem coniecit: *Et quoniam scripta non pa-*

rum momenti in huiusmodi rebus habere iure censentur, inquit Relatio illa historica, *Senatus ad hoc idoneos deligit, qui scripta diligenter inquirant: atq; inuenta in Curiam illicò comportari curent: & singulis scribas comites attribuit, qui omnia, quæ exportarentur monumenta, in tabulis notarent. Hi ergò, eodem tempore, diuersi ad omnia eorum domicilia (nam diuersis in locis habitabant) de improuiso eunt: inquirunt: magnum librorum & literarum cumulum auferunt cum imagine ipsius, quæ eo viuo depicta fuerat. Quæ omnia senatus delectis ex Theologorum & Iurisconsultorum viris eruditis & probis diligenter inspicienda & excutienda tradit: vt quidquid ad Religionem spectare viderent, secernant; & in his, si quid sacrosanctæ receptæq; religioni aduersari compererint, aut alioqui suspectum, diligenter notent, atq; ad Senatum referant, &c.*

Illi singulis accuratè auditis, lectis, & expensis, vno ore, atque vna voce pronunciant; quæ illis capitibus proponerentur, ea esse à recta fide Christi aliena, sacrosanctis literis prorsus aduersa, pernitiosa, contumeliosa in DEI, & IESV Christi maiestatem, atq; à tota Christi IESV Republica exterminanda, &c.

Vno alteroue mense exacto, captiui dimittuntur, sed ea inter cæteras lege, vt Dauidicos libros omnes siue typis, siue manu scriptos, qui vllo modo Dauidicum fermentum redoleant, quos apud se habeant, mox domum reuersi, in Curiam ferant: librum nullum lingua Batauica conscriptum, apud se retineant, habeantue: nihil veræ, ac receptæ in publicis Ecclesiis nostris Religioni contrarium vnquam scribant. Liberos suos nulli prætereà, nisi Basiliensi scholæ tradant erudiendos. cum nullo, nullaue ex inferiore Germania qui quidem nunc in eorum sunt familia, connubia contrahant. Familiam præterquam ex hac regione acceptam, nullam domi, in prædiisue habeant, &c.

Subiungit Relatio. *Biduo post, Iudices rerum capitalium de Dauidis Georgii cadauere, in sepulchro existente, libris, & reliquis*

reliquis ad eum pertinentibus, in aream productis, extremum iudicium instituunt. Itaque, vbi Iudices consedère, qui fisci nomine causam agebat, ita accusationem aduersus eum intendit, vt primùm obiiceret eius in vrbem hanc aduentum, Euangelii prætextu, cùm tamen ob suam perniciosam ac turbulentam sectam, doctrinamque ex inferiore Germania profugisset: ob quam non parua multitudo vtriusque sexus, tum etiam propria eius mater vita multati fuerant, tum totius temporis, quo hic fuit, simulationem veræ Religionis: tametsi clam ibidem suam Sectam, editis etiam libris, qui coram essent, fouerent, eorum, qui etiamnum Dauidici vocentur, &c.

Atque ita recitatis aliquot, eius peruersi dogmatis, locis, quibus summa ferè eius doctrinæ continebatur, quos iussu Magistratus antea collectos diximus, atque ab Academia vniuersa condemnatos, petiit Actor, vt de eius dogmate Iudices, quid iure agendum censerent, pronunciare vellent. Ad hanc Actoris postulationem, Iudices censuerunt eius scripta omnia vbicunque inuenirentur, eiusq; dogmata, tanquam in diuinam maiestatem impia, & pestifera, vt sunt, flammis absumenda esse. Hanc vbi latam sententiam audiuit Accusator, postulauit secundo loco, quid de eius imagine, domi eius inuenta, quæ hominem ad viuum mirificè exprimeret, deque eiusdem cadauere, quod in diui Leonardi inter Christianorum corpora conditum esset, faciendum statuerent: præsertim cùm nefas esset, tam impii seductoris, & totius violatæ sacrosanctæ Religionis, Rei, corpus in eo loco quiescere, vbi tantum, qui veram Christi fidem confessi sunt, iure conquiescunt. His auditis, Iudices de Dauidis Georgii imagine & cadauere ita decernunt; quoniam Dauid Georgius perniciosissimæ Sectæ Autor & fautor extitisset, quiq; maiestatis diuinæ, & violatæ Religionis Christianæ reus, vt eius cadauer, siue ossa, & quidquid reliquum in eius sepulchro fuerit, effodiendum; extra portam lapideam, in locum, vbi de condemnatis extremum supplicium sumitur, vnà cum libris, & eius effigie in ha-

sta altè, vt erat suspensa, currui imposita à carnifice, trahantur: atq; omnia simul rogo imposita, in cineres redigantur, haud secus ac cum ipso Dauide Georgio ex Iure Cæsareo fieret, si ipse superstes esset, &c.

Mox currus cum libris, imagine, & effosso cadauere in locum destinatum per carnificem productus, & rogo impositus: vbi à Carnifice loculum solutum est, cadauer ipsum, vt erat, apparuit: quod carnifex humeris, & capiti subiecta in latus tabula, ita erexit, vt ab omnibus, qui Dauidem vidissent viuum, facilè agnosci posset, &c. Sic positus inter sua impia scripta, subiectus flammis, exustum est Dauidis Georgii, qui se regem & Christum fecerat, corpus, biennio & sesqui ferè postquam est mortuus. Ad hoc spectaculum tanta confluxit mortalium vtriusque sexus multitudo, vt vix tanta in vrbe tota esse crederetur.

Hæc decreuerunt & peregerunt in Dauidem Georgiũ, eiusq; literarũ profana monumenta, non Hispaniç & Italiç Inquisitores, sed Zuingliani, & quidem iustissimè & rectissimè. At causæ nihil est, cur ideò se velint *haberi amabiles*, (vtar enim verbis S. August.) *Quia odiosè Manichæorum* (Dauidicorum) *aduersantur errori, sed meritò se agnoscant odibiles, quia suum non auersantur errorem. Possunt enim duo errores inter se esse contrarii, sed ambo sunt detestandi, quia sunt ambo contrarii veritati. Nam si propterea sunt diligendi Pelagiani (*Zuingliani*) quia oderunt Manichæos, (*Dauidianos*) diligendi sunt & Manichæi,* (Dauidiani) *quia oderunt Pelagianos* (Zuinglianos) *Sed absit vt Catholica mater propter alterorum odium alteros eligat amare, cùm monente atque adiuuante Domino, debeat vtrosque vitare, & cupiat vtrosque sanare.*

S. August. loco citato.

Illud item cogitent velim Caluiniani, Zuuingliani, alijq; Sectarij nihil à ratione alienum facere quibusdam in locis Catholicos, si similia exempla in hæreticos statuant, hoc est, si suspectos de hæresi in carcerem compingant, si seuerè veritatis explorandæ gratia examinẽt, si quæstioni sub-

subijciant: si in ædes ex improuiso irrūpāt, librosq; & literas excutiant & conuasent, si hæreticæ prauitatis compertos hæresin aut eiurare, aut supplicio luere cogant: si resipiscentib. publica mulcta indicatur: si fortunę damnatorū in ærarium publicum redigantur: Si libri, cadauera mortuorum aliquando exhumentur, & per carnificis ministerium in cineres conuertantur: Si denique alia huius generis à Canonibus, & Legibus Cæsareis iam olim sancita aduersus peruersorum dogmatum patronos & fautores suscipiantur & peragentur, nam si hæc & similia sibi licere volunt hæretici in hæreticos, cur Orthodoxis in Hæreticos non sit eadem potestas?

Dicent se non esse hæreticos. An ideò hæretici non sunt, quia se hæreticos non esse dicunt? Quis vnquam hæreticus hæretici nomen sibi tribuit? Ipse etiam Dauid Georgius, nequissimus Hæresiarcha, negabat vtiq; se hæreticum esse. Et si viuus fuisset combustus, non vt hæreticum sed vt orthodoxū sese cōburi maximis vocib9 clamitasset. An ideò ab hæresi innocens erat? Nec ideò hæreticus non est, si quis alium hæreticum comprimit & perimit: quia & Dæmon aliquando armatur in Dæmonem, cùm nulla sit inter illos Charitas, nulla amicitia. Etsi non isto fine capitalis ille hostis Sectas introducit, sed alio. *Et quid?* ait auctor operis imperfecti: *Putas ideo Diabolum multas hæreses induxisse, vt inuicem se mendacia eius expugnent? Absit. Sed multiformes causas erroris induxit, vt multis modis Christi circumueniatur Ecclesia, vt pars pereat per illam sapientiam, pars per istam, sicut qui multas etiam venationes pratendit, cogitans quia necesse est, aut in hac aut in illa retia venatio cadat.*

Hom. 48. in Matth.

CAP.

CAPVT XXV.

Ratione probatur, libros Hæreticorum abolendos esse.

EX tribus Epithetis, quibus hæresis affici & describi solet, clarè elucescit, quanta cura Hæreticorum libri sint vitandi; nam de alijs libris non quidem hæreticis, sed noxijs tamen & perniciosis, postea agemus. Nominatur ergò Hæresis, *venenum, pestis, cancer*. & hæretici, *venenati, pestiferi*; & *carcinomata* ijs, quibuscum versantur, afferre soliti: *Hæreticorum enim sermo, vt cancer serpit*, Apostolo teste. Quare S. Cyprianus monens Christianam plebem, vt Hæreticos fugiat, *Procul*, inquit, *ab huiusmodi hominum contagione discedite, & sermones eorum, velut cancer & pestem fugiendo vitate.* Alibi ait: *Hæreticos designari à Spiritu Sancto, tanquam sedentes in pestilentiæ Cathedra, pestes & lues fidei, serpentis ore fallentes, & corrumpendæ veritatis artifices, venena letalia linguis pestiferis euomentes, quorum sermo vt cancer serpit, quorum tactus pectoribus & cordibus singulorum mortale virus infundit.*

1. Timot. 2. S. Cyprian. epist. 40.

Pestilentias, inquit Theodoretus, *vocat Dauid non solùm eos, qui seipsos labefactant, sed etiam illos, qui cum cæteris labem communicant instar morbi, qui & homines & pecudes inuadit, cuius etiam participes fiunt, qui ægrotantibus appropinquant. Quamobrem Dauidicus sermo iubet, vt horum consortia fugiamus.*

Theodor. in Psal. 1.

Si ergò Hæresis venenum est, sequitur etiam libros hæreticorum venenatos, imò & venenum esse; Hæresin enim continent, hæresin loquuntur, spirant inspirantque virus, quouis vipereo longè nocentius. Cùm igitur venena tanto studio prohibeantur, vitentur, & *venenarii* quoq; supplicijs afficiantur, quippe qui humanæ societati sint longè perniciosissimi, rationi perquam consentaneum est, vt hoc etiam hæreseos venenum interdicatur, ne quis vendat

vendat, emat, aut vsurpet ad suam aliorúmue perniciem, & vt venenati Hæretici mulctentur, pœnisque coerceantur, ne cui id propinent. Et cùm quiuis, incolumitatis suæ & salutis amans, summa contentione fugiat venenum, non modò tunc cùm iam est expressum, & vt sic dicam, cùm purum, putum, & ab eo, in quo continebatur, separatum est, sed etiam tunc, cùm in alio adhuc includitur, & quasi delitescit, cur pari sedulitate non fugeremus hæresin, siue nudè & apertè nobis offeratur, siue verborum lenocinijs, quasi integumentis inuoluta propinetur. Quis non dicam ferre sinu, sed vel tangere cupiat serpentem multo & præsenti veneno turgidum?

Ad hanc hæreseos cum veneno conuenientiam respiciens venerabilis Beda, monet lectorem, vt de Iuliani Celanensis in Campania Episcopi Pelagiani commentario in Cantica Canticorum, faciat illud Maronis:

Beda præfat. in Cãt.

Qui legitis flores & humi nascentia fraga,
Frigidus, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba.

hoc est, inquit Beda, *se ab eius super omnia lectione compescat. Venenatus enim Auctor est, venenumque verborum blandimentis opertum offert*, & decipit, vt decipiat contra morem medicorum, *qui pueris absynthia tetra cùm dare conantur, prius oras pocula circum contingunt mellis dulci flauoque liquore, vt puerorum ætas improuida ludificetur labrorum tenus, interea perpotet amarum absynthi laticem, deceptaque non capiatur, sed tali potius tactu recreata valescat.*

Lucret. lib. 3.

Vt solet lethale poculum, mellis dulcedine temperatum, suauitate fallente perimere, inquit S. Gregorius Nazianzenus, *sic & hoc malum* (librorum hæreticorum) *per blandimenta aurium, audientium sensus quadam labe contaminans, contagione adhærentes inficit.* Inter cætera præcepta, quæ Isaias Abbas Monachis præscribit, hoc etiam dat: *Si librum inuene-*

Nazianz. lib. de fide.

Isai orat. 4. exst. tom. 1. biblioth. SS. PP.

 ris,

tis, qui dicatur esse hæreticorum, caue illum legas, ne veneno mortifero cor tuum impleat, sed in ea doctrina, quam in Ecclesia sancta didicisti, ita persiste, vt ei nihil addas, nihil detrahas.

Est præterea Hæresis pestis; Hæretici eorumque libri pestiferi. Quis pestem non horret, quæ toties exhausit ciuibus vrbes? Quis non execratur, quis rem peste infectam licet preciosissimam ferat, vel prope corpus suũ esse sinat? Quanta vigilantia non modò peste iam laborantib. sed & illis qui ex pestifero loco veniũt, aditus interdicitur? Quàm citò quicquid peste infectũ creditur, flammis traditur, quantumuis alioquin charum sit & amicum. *Pestilentia enim est morbus*, inquit S. Augustinus, *latè peruagatus, & omnes, aut penè omnes inuoluens.* Quæ causa, cur omnes cũ tantopere horreant. Si hæc pestis corporum adeò inuisa est mortalibus, qui nihil non moliuntur, vt eam à finibus suis auertant, mirum profectò esset, si hæresin, animorum certissimam pestem, & libros, qui hanc pestem spargunt & multiplicant, tolerarent, nec qua licet sollicitudine obsisterent. Non enim minores animorum strages edit hæresis, quàm pestis corporum, nec minus citò. Nec refert, vtrum tu ad ea loca, vbi hæc pestis regnat, te conferas, an venienti ad te fores pandas, siue hoc, siue illud agas, idem tibi concinnabis exitium. Nam quod vetus Vates canit de peste corporis, id & ad Hæresin transferre licet.

S. August. in Psal. 1.

Lucret. lib. 6.

Nec refert vtrum nos in loca deueniamus,
Nobis aduersa & cæli mutemus amictum,
An cælum nobis vltro natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non consueuimus vti,
Quod nos aduentu possit tentare recenti.

Ne ergo tetigeritis, ne attaminaueritis hæretica & hæreticos libros, *lues est, contaminat, morbus est, polluit, ne gustaueritis, quæ sunt omnia ad corruptelam ipso vsu*, vt Apostolus dixit.

S. Ambros. in psalm. 1.

dixit. *Malus languor, qui bonam aufert mentis quietem, graui odore tetra illius ac flagitiosæ voraginis (* hæreticæ*) contrahitur animarum quadam pestilentia, corruptoque salubrium cogitationum spiramine, lues æstuantium passionum miseranda grassatur.*

Porrò, lectione librorum hæreticorum tetrum fætorem animo adflari, adeò verum est, vt sancti Viri hanc grauceolentiam aliquando ipsis etiam corporeis sensibus perceperint. Illustre huius rei exemplum suppeditat nobis vita S. Pachomij, qui cùm Anachoretas quosdam Origenis hæresi infectos, hospitio accepisset, & vnà cum illis de diuinis litteris sermocinari cœpisset, fætor intolerabilis exstitit. Illis digressis Pachomius *volens scire caussam tetri illius odoris, DEVM orauit: & statim cognouit, quòd erant dogmata impietatis, quæ ex eorum anima emissa tantam adferebant molestiam: & non cunctatus, viros est persecutus. Quos cùm esset assecutus, dixit eis: volo vnum verbum ex vobis sciscitari. Illi verò dixerunt. Dic. Origenis, qui dicitur, vos opera legitis? Illi verò cùm hoc audiissent, negarunt, dicentes, Nequaquam Sanctus autem dixit: Ecce testor vobis coram Deo, quòd omnis homo, qui legit* ORIGENEM, *& suscipit eius dogmata, descendet in profundum inferorum, & eius hæreditas erunt tenebræ exteriores. Ego autem sum vobis protestatus id, quod est à DOMINO mihi significatum, & sum innocens, vos videbitis. Ecce, audiuistis veritatem. Si autem mihi credideritis, volentes verò DEVM esse vobis propitium, accipite omnes libros* ORIGENIS *& proiicite in fluuium.* Hæc in vita sancti Pachomij.

Apud Sur. Tom, 3.

Ad extremum, Hæresin carcinomatis esse similem, suprà dicebamus, cuius ea conditio, vt exedat corpore

ſerpens, *quamcunque arripuit partem, repatque per artus.* Eadẽ hæreſeos natura, omnia depaſcitur, & ab abſumptis, quæ occupauerat, proxima quæque corripit, & inexſaturabili cupiditate vorat. Nihil opus demonſtratione. Nimis multæ probationes in omnium conſpectu verſantur. Itaq; libros hæreticos iure prohiberi ex natura veneni, peſtis & carcinomatis iam liquet.

Neque ideò librum hæreticum euoluere fas eſt, quòd Auctor ad ſaniorem mentem, doctrinæque Catholicæ profeſſionem redijt, vt quidam olim exiſtimaſſe videntur, qui abſque religione lectitabant Dictinij cuiuſdam libros quos ipſe, cùm Priſcillianum ſequeretur, compoſuerat. In quos hæc S. Leo Pontifex. *Poſtremo autem capitulo hoc prodidit iuſta querimonia, quod Dictinii tractatus, quos ſecundum Priſcilliani dogma conſcripſit, à multis cum veneratione legerentur; cùm ſi aliquid memoriæ Dictinii tribuendum putant, reparationem eius magis debeant amare, quàm lapſum. Non ergo Dictinium, ſed Priſcillianum legunt, & illud probant, quod errans docuit, non quod correctus elegit. Sed nemo hoc impunè præſumat, nec inter Catholicos cenſeatur, quiſquis vtitur Scripturis, non ſolummodò ab Eccleſia Catholica, ſed etiam à ſuo Auctore damnatis.*

S. Leo epiſt. 93.

Ait Anaſtaſius Sinaites, Patriarcha Antiochenus, auctor eruditus, & S. Gregorio Magno Synchronus, Deum peccatoribus aliquando immittere morbos, & properam mortem ob admiſſa peccata. Hoc vtique etiam de hæreticorum librorum lectoribus affirmare licebit, quippe qui non exiguo ſcelere ſeſe nefarij, iſtis codicibus euoluendis obſtringant. Memorabile huius rei exemplum commemorat Staniſlaus Reſcius, agens enim de Hoſio Cardinale adhuc adoleſcente, & in Academia Cracouienſi ſtudiorum gratia degente, ſcribit eum, ſi quos peſti-

Anaſt. orat. de ſacra ſynaxi.

Reſc. lib. 1. de vita Staniſlai Hoſii Car. cap. 5.

pestilentes eius generis libros, qui per Lutheranæ factionis administros, ad perniciem hominum comparandam spargebantur, conquirere & habere potuisset, omnes illicò Vulcano corrigendos obtulisse. Post quæ subiungit Rescius: *Quo tempore illud quoq; memoria dignum accidit: quod cum in eadem Academia bonis literis operam daret, Fabianus Cema, iuuenis nobili loco & familia in Prußia natus, & Hosio nostro domestica familiaritate cōiunctißimus, nisi quod nō æquè, vt ille à rebus nouis abhorrebat, & blasphemos Lutheranæ factionis libellos, Germanica præsertim lingua scriptos, non grauatim lectitabat, in acutam aliquando febrim incidit. Cuius vicem cum Hosius doleret, officium consolantium & libenter & studiosè præstabat; ac sæpè ad lectulum decumbentis aßidebat. Quodam ergò die sub capite iacentis quendam libellum adspicit, quem cum in manus accepisset, & hæreticum esse cognouisset; hæc est, inquit, ista febris, quæ te adeò grauiter excruciat. Tu malum hoc ipse tibi sciens & volens accersis, dum istas pestes non solùm in animum, sed & in lectulum tuum recipis. Quamobrem si febrim à corpore tuo cupis propulsatam, prius ab animo tuo blasphemiarum studium, & omnem hæreticorum colluuiem à tua consuetudine, quàm citißimè remoue; nec dubites, quin te statim febris acerbitas deserat, & corporis sanitas remota peste consequatur: ac ita libellum flammis vltricibus obiecit. Postridie verò cum ad visitandum amicum reuersus esset, à febri relictum illo ipso tempore inuenit, quo libellum ignibus exurendum tradiderat.* Hæc Rescius.

Porrò alios quoque noxios libros eodem iure vetari, & ex communi vsu exterminari, inde manifestum euadit, quia aut tradunt illicitas generiq; humano perniciosas & diabolicas artes. Eius generis sunt libri magici, & superstitiosi; aut mores deprauāt, cuiusmodi sunt libri lasciui & impudici, salibus impuris & iocis vel pleni vel aspersi; aut continent maledicta, & sarcasmos in res sacras, in sacros

ordines, in Pontifices, Episcopos, Sacerdotes, Monachos, & cæteras Ecclesiasticæ Hierarchiæ partes, aut famam proximorum lacerant, aut quædam incautiùs dicta complectuntur, quibus inferiores offendi, & ad ruinam impelli possunt. Quicquid horum sit, non nisi meritissimo advigilant, qui ad Reipublicæ gubernacula sedent, vt libri isti aut penitus aboleantur, aut certè expurgentur, si alioquin lectione digni sint. Et hoc cuiuis rectè affecto, vel vnicus ille versiculus à diuo Paulo consecratus & sanctificatus persuaserit: *Corrumpunt bonos mores colloquia praua*, seu, vt vertit Tertullianus, *Confabulationes malæ*, seu *congressus mali*. Nam si verba praua, literis non mandata, nec chartis illita, sed momento fermè temporis præteruolantia, tantam vim habent, vt quiduis mali in mentem bonam inuchant; quantò magis id efficient verba, vt sic dicam, *solida, permanentia, non abeuntia*, quæ rimari & in intimos animi recessus demittere, & integra legere & relegere licet, quoties lubet. Quid pestis inde non hauriet, qui hos libros teret? Verùm quia res magni momenti est, accuratiùs de libris lasciuis & impudicis, siue poëtici, siue historici sint, differendum erit.

Tertull. lib. 1. & 2. ad vxorē.

CAPVT XXVI.

Libros lasciuos & impuros meritò prohiberi, & ab eorum lectione iuuentutem arceri.

IN Indice librorum vetitorum, quem *Pius* IV. *Pontifex* edidit, Clemens autem IIX. nuper locupletauit & adauxit, huiusmodi sanctio seu regula legitur. *Libri qui res lasciuas seu obscænas ex professo tractant, narrant, aut docent, cùm non solùm fidei, sed & morum, qui huiusmodi librorum lectione facilè corrumpi solent, ratio adhibenda*

benda sit, omninò prohibentur, & qui eos habuerint, seuerè ab Episcopis puniantur. Antiqui verò, ab Ethnicis conscripti, propter sermonis elegantiam, & proprietatem permittuntur, nulla tamen ratione pueris prælegendi erunt.

Quæ lex duas partes continet; nam primò simpliciter vetat libros lasciuos & impudicos. Secundò permittit quidem huius generis libros, olim ab Ethnicis scriptos, ob sermonis elegantiam, sed tamen non vult vt iuuentuti explicentur. Et quamuis Index non interdicat, ne quis iuuenis lasciuos, ethnicos & antiquos Scriptores priuatim attingat, aut euoluat, ipsa tamen ratio & adolescentiæ conditio suadet & præcipit, vt istos Sirenum scopulos caueat, ob pericula, quibus iuuentus perlegendis huiusmodi auctoribus sese exponit. Nititur autem prædicta Lex summa æquitate. nam libros impuros rectè aboleri, vel, si non aboleantur, ab eorum tamen lectione iuuentutem meritò arceri: multis ex antiqua memoria repetitis exemplis & rationibus demonstrare licet. *Primò enim Lacedæmonii*, inquit Valerius Maximus, *libros Archilochi è ciuitate sua exportari iusserunt, quòd eorũ parùm verecundã ac pudicam lectionem arbitrabantur. Noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm ingeniis prodesset. Itaque maximum Poetam, aut certè summo proximum, quia domum sibi inuisam obscenis maledictis lacerauerat, carminum exilio multarunt.*

Valer lib. 6. cap. 3. Plutarch. in Apopht.

*P*latonis aduersus Homerum, aliosque Poetas decretum quis nescit? qui eos non modò tribu, sed & vrbe sua mouit.

Plat. lib. 3. de Republ. vide S. August. lib. 2. de ciuitate Dei cap. 14

Augustus Cæsar metuens, ne Romanæ Reipublicæ plurimùm detrimenti per Ouidianos libros, de AMORE, lasciuè scriptos, & improbè publicatos importaretur

taretur, illos proſcripſit, & auctorem in exilium deportari iuſſit, nec vnquam vllis precibus induci potuit, vt exulem reuocaret, etſi altera etiam non reuocandi cauſſa ſubfuit. Deplorat quidem Ouidius lamentabiliter caſum ſuum, cùm alibi, tùm longiſſima elegia, quæ ſecundum de Triſtibus librum conſtituit, aitq; ſibi ſoli ex tot Poëtis laſciuis hoc tantùm infortunium accidiſſe. Sed vtvt ſit, nec malè, nec imprudenter Auguſtus, verùm ad poſteritatis exemplum præclarè & vtiliter fecit, quod in hoc impuri amoris doctore exemplum in omnem perpetuitatē ſtatuit, & quidem tam ſeuerum. Quid quod ipſe Ouidius non modò tunc, cum poſt ictum ſapere didicit, ſed & cum Romæ adhuc viueret, ac floreret, diligenter & ſapienter monuit, vt qui à flagitioſæ cupidinis ardoribus ſe immunem, aut expeditum vellet, à Poetis quibuſdam abſtineret.

Ouid. lib. 2 de Remed. amorū.

Eloquar inuitus, teneros ne tange Poetas,
Submoueo dotes impius ipſe meas.
Callimachum fugito, non eſt inimicus amori;
Et cum Callimacho tu quoq; Coë noces.
Me quoq; te Sappho meliorem fecit amica,
Nec rigidos mores Teïa Muſa dedit.
Carmina quis potuit tutò legiſſe Tibulli,
Vel tua cuius opus Cynthia ſola fuit?
Quis potuit lecto durus diſcedere Gallo?

Greg li. 16. de Republ. cap. 7.

Sic prohibet legi, inquit Petrus Gregorius, *ob vetitam Venerem Callimachum, Philetam, Anacreontem, Sappho, Tibullū, Propertium, Cornelium Gallum, & ſeipſum, vt & certè hodie eadem ratione indigni putari videntur, qui legantur, vt corruptores pudicitiæ.*

Vide P. Antoniū Poſſeuinum

Si à pueris & iuuenibus omnis verborum turpitudo amouenda eſt, ex ſententia poetarum, maximè Iuue-

nalis

uenalis, cur non & omnis obſcenitas ſcriptorum procul amandaretur; quaſi verò ſcripta tantum damni non erecent, quantum verba voce prolata. Iuuenalis.

lib. 17. bibliotheca ſelectæ, ca. 4.
Iuuenalis ſat. 14.

Nil dictu fœdum, viſuq; hæc limina tangat,
Intra quæ puer eſt.

Quid ni per parodiam canamus?

Nil lectu fœdum, viſuq; hæc limina tangat,
Intra quæ puer eſt.

Procul hinc, procul inde puellæ
Lenonum & cantus pernoctantis paraſiti.
Procul hinc, procul inde libelli.

Laſciui.
Maxima debetur puero reuerentia, ſi quid
Turpe paras, ne tu pueri contempſeris annos.

Oſtendit deinde Iuuenalis, quàm ſtultè faciant parentes, qui omnia domi munda & nitida eſſe cupiunt, & tamen filiorum animum & mores in poſtremis ducunt: nec operam dant, vt intra parietes illos nihil turpitudinis aut flagitii occurrat.

Ergò miſer trepidas, ne ſtercore fœda canino
Atria diſpliceant oculis venientis amici.
Ne perfuſa luto ſit porticus, & tamen vno
Semodio ſcobis hæc emendat ſeruulus vnus.
Illud non agitas, vt ſanctam filius omni
Aſpiciat ſine labe domum, vitioq; carentem.
Gratum eſt, quod patriæ ciuem, populoq; dediſti,
Si facis vt patriæ ſit idoneus, vtilis agris,
Vtilis & bellorum, & pacis rebus agendis.
Plurimum enim intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu
Moribus inſtituas,

Plutarch. libr. de aud. Poetis.

Quanta cura & diligentia instituit Plutarchus adolescentes: quomodo in Poetis versari debeant, integro commentario de hac re edito. quod posteà etiam egregiè præstitit Basilius Magnus. *Polypodis capiti perhibent bonum inesse malumq*, inquit Plutarchus. *Nam suauissimum cum sit, difficilem somnum facere, ac turbulenta & absurda visa excitare creditur. Eodem sanè modo poesis quoq multa iucunda, & adolescentis animo pabuli instar conducentia in se habet; non pauciora verò quæ conturbent eum, & de sanitate mentis dimoueant, vbi lectioni recta institutio defuerit. Neq enim de Ægypto tantùm, sed de poetica etiam licet dicere:*

Illam noxia multa, & multa salubria ferre
Cultori medicamenta Etenim
Hic amor, hic desiderium latet, hic quoq blandum
Alloquium, quamuis sapientem fallere callens.

Laudat Plautus comœdiam suam *Captiuos* inscriptam, quasi tutò spectari possit:

Profectò expediet fabulæ huic operam dare.
Non pertractatè facta est, neq item vt cæteræ.
Neq spurcidici insunt versus immemorabiles.
Hic neq periurus Leno est, nec meretrix mala,
Neq miles gloriosus.

Plutar. in Crasso.

Surena fortissimus Parthorum, cum Milesiaca Aristidis (liber is erat parum virilis) reperisset inter impedimenta Romani militis, miratus vel potius detestatus est Romanorum milites, qui non in bello, non in ipso prælio à lectione librorum mollium atq; impurorum abstinere se possent.

Hæc ethnicorum exempla Christianis quibusdam ruborem excutere, & pudorem incutere deberent, dum se impudicitiæ tantos patronos præbent, vt scriptores spurcos etiam Iuuentuti euoluẽdos offerant, quin & in-

terdum explanent. quo nihil morum honestati perniciosius.

Inter impudentiæ argumenta; quæ Arrianus cuidam exprobrat: hoc etiam vnum erat, quod lectioni turpium auctorum sese dedisset, relictis puris & castis: *Loco Chrysippi & Zenonis*, inquit, *Aristidem nunc & Euenum legis. Num sic mutatus perdidisti nihil? Loco enim Socratis & Diogenis admiratus es eum, qui & deprauare & corrumpere mores plurimorum potest.*

Arrian serm. ad eum qui impudens erat factus.

Cum Ioannes Gerson, magnæ auctoritatis Theologus, factum Augusti Cæsaris, qui Ouidium, ob libros Amorum relegauit, attentius considerasset, continere se non potuit, quo minus exclamaret: *O Deus, ô Sancti & Sanctæ, ô deuota Christianæ religionis curia, ô præsentis temporis mores. Inter paganos paganus iudex, & incredulus paganum condemnat, qui doctrinam scribit, quæ ad fatuum alliciebat amorem: & inter Christianos, & per Christianos tale aut peius opus sustinetur, laudatur, defenditur. Reuera nequaquam satis rei huius indignitatem & horrorem exprimere possum. Verba me deficiunt in ipsius reprobatione.* Hæc Gerson.

Gerson lib. cont. Romant. de Rosa.

Cum lectione Æthiopicorum Heliodori iuuenes multi in periculum coniicerentur, inquit Nicephorus, *Synodus Prouincialis* (in Thessalia) *statuit, vel libellos ipsos, qui amores accenderent, igni consumptos abolendos, vel qui eos composuisset, auctori functionem Episcopalem abrogandam esse.* Nolebat sanctus Hieronymus, vt filiola Lætę Cantica Canticorum legeret, nisi iam matura iudicio, & in cæteris sacrarum literarum libris trita, *ne si in exordio legerit, sub carnalibus verbis spiritualium nuptiarum Epithalamium non intelligens, vulneretur*, vt ait sanctus ille Pater. Et isti prophanos quoque scriptores sine noxa legi posse credunt à tenera ætate.

Niceph. libr. 12. cap. 34.

S. Hieron. epist. 7.

S.Gregor. Apolog.1.

Hebræorum ſapientes, inquit ſanctus Gregorius Nazianzenus, *hanc olim Hebræis legem fuiſſe narrant, in primis egregia laude dignam, qua non cuiuis ætati, quiuis ſcripturæ liber concedebatur (nam ne hoc quidem vtilius eſſe, quandoquidem nec tota ſtatim à quolibet percipi poßit, ac reconditißimus quisque locus externa ſui ſpecie imperitioribus plurimum mali afferre poßit) verùm alii libri iam inde à prima ætate omnibus permittebantur, communesque erant, nimirum qui nec externo quidem verborum ſenſu quicquam improbandi abſurdique continent, alii autem his duntaxat, qui viceſimum quintum ætatis annum exceßiſſent, velut pro laboris & induſtriæ, honeſtæque & eximiæ vitæ præmio committebantur, (ii ſcilicet, qui myſticam pulchritudinem, quaſi vili quadam veſte contegunt, his ſolis affulgentem ſpectandamque ſe præbentem, qui mentis ſordes eluerint) quod ſcilicet hac ſola ætas ſupra corporeum externumque ſenſum aſſurgere, atque à litera ad ſpiritum præclarè conuolare queat.* Cuius legis meminit etiam alibi idem ſanctus Gregorius, & ſanctus Hieronymus, & in ſpecie de Canticis Canticorum dicit Origenes, hunc morem viguiſſe apud Hebræos, *vt niſi quis ad ætatem perfectam perueniſſet, Cantica Canticorum ne in manibus quidem tenere permitteretur.* Et iſti noſtri impudicitiæ aduocati iuuenibus poteſtatem facient, vt quosuis auctores, quamuis ſcenica turpitudine inquinatos, euoluant. Monet Apoſtolus, *vt ſermo malus ex ore noſtro non procedat.*

S. Gregor. orat. de moderat. in diſput. ſub finem. S.Hier. Epiſt. ad Paulinum & præfat. in Ezech. Ori. præf. in Cant. Ephes. 4. & 5.

Monet, vt fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in nobis, ſicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet, ſed magis gratiarum actio. A turpiloquio, inquit Clemens Alexandrinus, *ſeu obſcæno ſermone, & nos omninò abſtinere oportet, & eis, qui illo vtuntur, os obſtruere, & aſpectu ſeueriore, & vultus auer-*

Clemens lib. 2. pædag. cap. 6.

& subsannatione, & saepe etiam asperiore oratione. *Quae enim, inquit, ex homine exeunt, coinquinant hominem. Communem, & ethnicum, & indoctum, intemperantemq; & petulantem eum ostendunt: non autem proprium, modestum, & honestum, & temperantem. Cùm autem turpia aequè in audiendo versentur atque in spectando, diuinus Paedagogus eadem ratione pueris lactentibus, ne aures eorum offendantur, pudicos & modestos sermones, velut quadam aurium munimenta adhibet, ne possit adfrangendam animam peruenire pulsatio fornicationis, oculos autem dirigit ad rerum pulchrarum & honestarum spectaculum, meliùs esse dicens, labi pedibus quàm oculis.* Quomodo, oro, his Apostoli aliorumq; monitis, obsequi poterit iuuenis, qui per lectionem impudicam pectus tanta spuriciție complet? An non tandem in verba petulantia, fescennina & lasciua prorumpet; quia *ex abundantia cordis os loquitur.*

Matth. 19.

Denique quis nescit, ignem igni, oleumque ca[mino] non esse addendum? At quis tam hebes est, q[ui] ignoret lectionem impudici argumenti nihil aliud [esse], quàm facem, qua flamma aetatis magis inflam[m]atur & accenditur? Minimè omnium adolesc[en]tiae est, vt in medio igne non aestuet, & sine adu[st]ione prunas in sinu ferat. *Nunquid potest homo absco[ndere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant, a[ut] ambulare super prunas, vt non comburantur plantae ei[us]* nota nor[m]a? Meritò igitur impuri Auctores hac tati [...]ntur, vt vel penitus exterminentur, vel certè [a]eneriori non permittantur, si fortè ob orationis venustatem & antiquitatis memoriam non penitus ex hominum societate exturbantur.

Prouerb. 6.

Nec audio excusantem se Ouidium:

Ouid. lib. 2 Trist.

Crede mihi, distant mores à carmine nostro,
Vita verecunda est, Musa iocosa mihi.

Mart. lib. 1 Epigram. Nec illum, qui dixit:

Lasciua est nobis pagina, vita proba est.

Ausonius Plinio tribuit. Auson. in Centone. Nec Ausonium hac oratione à turpitudine sua se purgantem: *Meminerint probatissimo viro Plinio in Poematis, lasciuiam, in moribus constitisse censuram; prurire opusculum Sulpicii, nec frontem caperare: Esse Apuleium in vita Philosophum, in Epigrammatis amatorem, in præceptis omnibus extare seueritatem, in Epistolis ad Cærellium subesse petulantiam. Platonis symposium composita in Ephebos Epyllia continere. Nam quid Anniani Fescenninos? quid antiquissimi Poetæ Liuii Erotopægnion libros loquar? Quid Euenum, quem Menander sapientem vocauit? Quid ipsum Menandrum? Quid Comicos omnes? quibus seuera vita est & læta materia.*

Nec illum audio, qui Voconij amici sui tumulum veneratus ita scripsit:

Lasciuus versu, mente pudicus erat.

Non audio, inquam, has excusationes: quia ab alio longè magis veridico didici, ex abundantia cordis os loqui.

Vetus etiam & verum verbum est, *Qualis vir, talis oratio. Ex cantu auis cognoscitur;* animus ex sermone, quia est imago mentis.

Apud Græcos, inquit Seneca, *in prouerbium cessit: Talis hominibus fuit oratio, qualis vita.*

Vt nullus olor strepit instar anseris, ita nullus purus canit instar impuri, nullus castus instar incesti, nullus à virginibus Musis instinctus, instar lenonis.

Pueriles & planè ridiculæ sunt istæ turpium Poëtarum excusationes,

quis

quis enim non iudicet illos,
Flagitio imbutos omni, talesque fuisse,
Qualia sunt chartis quæ mandauêre nefandis?
Index est animi sermo, morumq; fidelis
Haud dubio testis: quoniam quisque illa libenter
Et crebrò loquitur, quibus oblectatur. Arator
De bobus, rastris & vomere. Nauita narrat
De velis, remis, de restibus atque carinis.
Miles equos memorat, gladios, hastilia, pugnas.
Sic obscæni homines plerumque obscæna loquuntur.

M. Paling. in Zod. vita hum.

Benè Muretus in Iuuenilibus.

Rarò moribus exprimit Catonem,
Quisquis versibus exprimit Catullum.

Eiusdem stultitiæ meritò arguitur Catullus, & is, qui Catulli clypeo se defendit, Apuleius, qui mandant, vt Poeta ipse sit pius & castus, versiculi eius turpes & obsceni. Sic enim Catullus.

Apul. apol. 1.

Nam castum esse decet pium Poëtam
Ipsum, versiculos nihil necesse est.
Qui tum denique habent salem & leporem,
Si sint molliculi ac parùm pudici.

Risum potes tenere, inquit Putherbeus, *cùm audis Catullo, Poetam oportere esse castum, Catullum simul tam parum esse castum, vt à lasciuißimo Poëta lascius vocetur. Nec vna contentus, multos captârit amores,*

Putherb. in Theotimo.

In quibus ipse suum fassus adulterium est?

Ouid. lib. 2 Trist.

Scilicet; qui hoc modo suam petulantiam nobis purgant, illi tam pudici & casti sunt, quàm fuit ipse Catullus aut Apuleius: quorum alter suam integritatem satis prodit vel illo ipso Epigrammate, cuius supradicti Phaleucij pars sunt; vt maximè alia argumenta deessent.

Cæte-

Cæterùm, licèt daremus, versibus ludere, vel potius lasciuire, non esse specimen morum, ipsumque Poëtam, sermone petulantem, vita, moribus, & actionibus seuerum esse posse; petulantiam tamen & procacitatem chartis intexit, quæ lectori exitium creant: si non creent, non Scriptori, sed sibi vel potius diuinę gratię, quæ tutelæ fuit, gratias debet. Verè Christianus Poëta,

Baptist. Mant.

Si proba vita tibi, lasciuaque pagina, multos
Efficis incestos, in Veneremque trahis.
Verba mouent animos: oris lasciuia pectus
Pulsat, & in venas semina mortis agit.

Mart. præfat. in lib. 1. Epigram.

Nec audio Martialem, qui præterea fœditatem suam exemplo aliorum excusat. *Lasciuam verborum veritatem*, id est, *Epigrammaton linguam excusarem*, inquit, *si meum esset exemplum. Sic scribit Catullus, sic Marcus, sic Pedo, sic Getulicus, sic quicunque perlegitur.*

Ouid. lib. 2 Trist. Apul. apol. 1. Plin. lib. 5. Epist. 3.

Nec Nalonem, neque Apuleium, neque Plinium recipio, qui eodem perfugio vtuntur: Nam multitudo sceleratorum non minuit scelera, sed auget: nec ideò turpitudo est licita, quia valdè vsitata; nec ideò malum benè fit, quia à plerisque fit: nam nec frequentia, nec impunitas peccantium, efficit, vt quod turpe est & obscænum, non sit turpe & obscænum. Et si Apuleius imitari volebat Platonem lasciua carmina scribẽdo, cur non imitatus est eundem obscæna poëmata concremando? Nam Plato sua carmina igne deussit, vt testatur ipse Apuleius, quamuis putat id eò factum, quòd essent parùm lepida, hoc est, amatoria: at alij rectè dicunt, id ideò factum, quòd essent nimis lepida, hoc est, amatoria; & quorum tantum Philosophum maturiorem factum puderet.

Porrò si iuuentuti concedendum non est, vt ipsa proprio studio libros impuros euoluat, multò minus ferendum

dum erit, vt in Scholis à Magiſtris explanentur, & turpitudo, quam interdum chartæ inuolutiùs & implicatiùs mandarunt, euoluatur & explicetur, quo nihil ad mores deprauandos, penituſque corrumpendos accommodatiùs excogitari poteſt; mirandumque eſt reperiri Doctores fronte tam dura & attrita, qui nefanda illa & immemorabilia, ſeu ex Cathedra, ſeu ex plano non tantùm recitare, ſed & interpretari audeant.

Socrates in Oratione parùm pudica verſans caput obnupſit, vt Auctor eſt Gellius. Idem, exemplo Socratis, fecit apud eundem Gellium ANTONIVS IVLIANVS Rhetor. cùm verſus quoſdam minus verecundos recitaret. *Permittite mihi, quæſo,* aiebat ad ſodales, *operire pallio caput, &c. Tum reſupinus, capite conuelato, verſus cecinit Valerii Æditui veteris Poetæ, item Porcii Licinii, & Quinti Catulli.* Si iſte tam profligati oris non erat, vt verſus non adeò laſciuos, aperta facie caneret, quæ tandem impudentia eſt, Magiſtrum ex loco ſuperiore obſceniſſima dicta coram toto Auditorio, ſine vllo tegumento, non tantùm legere, ſed & explicare.

Gell. lib. 19 cap. 9.

Quanta diligentia optimus formandæ iuuentutis magiſter QVINTILIANVS præſcribit, quid puero & legendum & prælegendum ſit. *Vtiles Tragœdiæ*, inquit, *alunt & Lyrici, ſi tamen in iis non auctores modò, ſed etiam partes operis elegeris. Nam & Græci licenter multa, & Horatium in quibuſdam nolim interpretari. Elegia verò, vtique quæ amat, & hendecaſyllaba, quibus ſunt commata Sotadeorum (nam de Sotadeis ne quidem præcipiendum eſt) amoueantur, ſi fieri poteſt: Sin minus, certè ad firmius ætatis robur reſeruentur.* Ecce, omnia Horatij non vult explicari Quintilianus. Rectè ergò illi, qui non explicanda reſecant, ne, quæ explicari nequeunt, priuatim legantur. Iam verò & Elegias

Quintil. lib. 1. cap. 13.

amatorias, & quæuis Venerea poemata à Scholis ablegat; Et de Sotadicis proſcribendis, ne monendum quidem arbitratur, ratus, hoc tam clarum eſſe, vt nullius admonitionis egeat.

Subiungit Quintilianus, *Comœdiæ, quæ plurimùm ad eloquentiam conferre poteſt, cùm per omnes & perſonas & affectus eat, quem vſum in pueris putem, paulò poſt ſuo loco dicam. Nam cùm mores in tuto fuerint, inter præcipua legenda erit.* Ecce, cùm mores extra periculum naufragii fuerint, tum primùm poteſtatem legendi Comœdias facit.

Quæ Ethnici hominis cura & ſedulitas inſtruendi & informandi iuuentutem, ſine detrimento pudicitiæ, Chriſtianis exemplo & documento eſſe deberet, ne ad ludos litterarios illis Auctoribus & Interpretibus aditum patefacerent, quibus Muſæ, ſunt lupæ, non Virgines, ſed meretrices, qui Parnaſſum Virgineum in Lupanar transmutant, qui eo ore loquuntur, quo non dicam nulla ex Muſis, ſed vix vlla ex fornice vteretur.

Gabriel Putherb. lib. 1. Pariſiis 1549.

Inualuit iam olim teterrima hæc conſuetudo, quam flebilibus modis deplorat Gabriel Putherbeus Turonicus in ſuo Theotimo, ſeu opere de tollendis & expungendis malis libris, in cuius lucubrationes incidimus, cùm hæc ipſa noſtra recognoſceremus & relamberemus.

Part. 3. c. 10 exſt. Tom. 2. Concil. vet. edit.

In Opuſculo Tripartito, in quo agitur de negotio Eccleſiæ contra Sarracenos, de Schiſmate Græcorum, & de corrigendis in Eccleſia, inter cætera capita, quæ tanquam correctionis indiga proponuntur, eſt etiam hoc. *In Scholis Grammaticalibus in multis locis leguntur libelli Poetarum, in quibus continentur multa prouocatiua ad luxuriam,*

qua

quæ etiam suo auditu sunt occasio multis iuuenibus in eis studentibus magnæ corruptionis, quia vt verè Iuuenalis canit:

dociles imitandis Satyr. 14.

Turpibus ac prauis omnes sumus.

Qua de caussa sapientissimè summi Pontifices non quidem veteres Poëtas & Scriptores, etsi impuros, absolutè prohibuerunt, sed vetuerunt tamen, ne iuuentuti explicentur. Quid enim necesse flammis flammas iungere & duplicare ignem, cùm non desint casti & integri, ex quibus iuuentus bonarum litterarum cognitionem petat. nam recentiores istos, ex quibus nihil est discere, præter improbitatem, cùm nequitiam aut maiorem, aut antiquis propemodum parem, elegantiam verò nullam, aut certè priscis illis longissimo interuallo imparem habeant, rectissimè Index Tridentinus decreto suo proscripsit. Quorsum enim istæ labes & maculæ librorum, qui te nec doctiorem, nec disertiorem, sed tantummodo flagitiosiorem efficiant? Quid, quod recentiorum hoc itidem seu vitium, seu scelus est, vt inuerecundè, quidquid turpitudinum veteres illi sub aliquo, vt ita dicam, verborum velo & integumento celarunt, id isti verbis nudis in lucem protrahant, & sæpe etiam turpem sensum ex sua malitia fingant, vbi nil turpitudinis latet: cuius rei aliquot exempla profert elegantissimus Muretus, in varijs lectionibus. Nec alium impuræ interpretationis do testem, quàm Ianum quendam Caluinistam, qui in Petronium Arbitrum ita scripsit, vt quouis arbitro palmam turpitudinis Petronio præripuerit.

Sed hanc suam impudentiam tegunt isti prætextu boni publici. Quod nam verò hoc bonum publicum, si lectores flagitia rogo digna discant? de quibus cogitare ipsis in mentem nunquam venisset, nisi

tam diligentes, & accuratos nequitiæ & lasciuiæ doctores adepti fuissent, qui versus spurcidicos & immemorabiles ea verborum obscenitate explanant, quam ne ipsi quidem Auctores, sat scio, adhibere ausi fuissent.

Quàm præclarè facerent isti, si commentarios suos traderent non Typographo vulgandos, sed Vulcano abolendos: imitati Metroclem, qui cùm libros suos dignos pyra exureret, hoc insuper accinuit:

τάδ' ἐστ' ὀνείρων νερτέρων φαντάσματα.

Hæc somniorum sunt Phantasmata.

Quamquã nimis leue hoc & benignum in horum scripta, adeò obscena & impura.

CAPVT XXVII.

Rectè ex auctoribus alioquin doctis, politis & argutis obscœna excindi, vt à Iuuentute legi, & à Magistris in Schola, incolumi morum integritate, prælegi possint.

INter cætera præcepta; quæ Deus olim Israelitis dedit: Etiam hoc vnum erat. *Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captiuosq; duxeris, & videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, volueris q; habere vxorem; introduces eam in domum tuam, quæ radet cæsariem, & circumcidet vngues, & deponet vestem, in qua capta est.* Hæc, vt & alia, in figura Hebræis contingebant; aliudq; agendum indicabant. Quid illud? Audiamus S. Hieronymum. *Huius sapientiæ* (sæcularis) *typus & in Deuteronomio sub mulieris captiuæ figura describitur; de qua diuina non*

Deut. 21.

Hie. Epist. 146.

na vox præcipit, vt si Israelites eam habere voluerit vxorem, caluitium ei faciat, vngues præsecet, & pilos auferat, & cum munda fuerit effecta, tunc transeat in victoris amplexus. Hæc si secundum literam intelligimus, nonne ridicula sunt? Itaq; & nos facere solemus, quando Philosophos legimus, quando in manus nostras libri veniunt sapientiæ sæcularis: si quid in eis vtile reperimus, ad nostrum dogma conuertimus: si quid verò superfluum, de idolis, de amore, de cura sæcularium rerum, hæc radimus, his caluitium inducimus, hæc in vnguium morem, ferro acutissimo desecamus.

Huic diuino mandato & mori obsequuntur & illi, qui ex auctoribus, præsertim Poetis, alioquin eruditis, elegantibus optimisq; latinitatis doctoribus, exsecant omnia illa, quæ honestati & sanctitati morum, quoquo modo officere possunt; vt sublatis spurcis, obscœnis, prætextatis, fescenninis, nimisq; nudis dictis, à iuuentute, inoffenso pede percurri, & in perpetuum consortium adduci possint; sine periculo pudicitiæ; vt coniunctio illa non sit scortatoris cum scorto, sed liberaliter educati & instituti adolescentis cum Virginibus Musis.

Eo consilio cum ex aliis; tum præsertim ex Horatio & Martiale sublata sunt, quæ Venerem impurosq; mores olent; ne poetarum tam præstantium fructu iuuentus careret: quo necessariò carendum est, nisi lasciuia & petulantia amputetur. Quam enim vtilitatem hauriant ex illis, qui perdunt? Et si quandoq; non perdunt, id casu euenit; sicut & fortuitò accidit, vt haustum venenum perniciem non adferat: natura certè sua ita comparatum est, vt exitium pariat. *Dæmonum cibus est Poetarum carmina*, inquit S. Hieronymus, *sæcularis sapientia, Rhetoricorum pompa verborum. Hæc sua omnes suauitate delectant, & dum aures versibus dulci modulatione currentibus capiunt, animam quoque penetrant, & pectoris interna deuinciunt:*

S. Hieron. loco citato.

 unt:

unt: verùm vbi cum summo studio fuerint ac labore perlecta, nihil aliud nisi inanem sonum, & sermonum strepitum suis lectoribus tribuunt: nulla ibi saturitas veritatis, nulla refectio iustitiæ reperitur. Studiosi earum in fame veri & virtutum penuria perseuerant. Hoc quod S. Hieronymus dicit, rectissimè & verissimè affirmabitur de carminibus obscœnis & flagitiosis, quæ reuera nihil aliud sunt, quàm dæmonum cibus, quo & ipsi pascuntur, aliosque pascunt & inescant. Dignissimos igitur laude eos censeo, qui hanc tam pernicialem escam amoliuntur, ne improuida ætas in illã incidens, prius se sentiat perditam, quàm perdi. Præstiterunt hoc iam olim in Martiale homines ex societate nostra eruditi Andreas Frusius, & Edmundus Augerius: & nuper accuratius Matthæus Raderus: addito etiam copioso cõmentario, quo non veterem illum impuri & liberi oris, sed nouum puræ & pudicæ linguæ Martialem feliciter interpretatur, qui insuper notat, Martialem à sui quoque æui magistris & doctorib⁹ videri castratũ; aut certè ne castraretur timuisse: nam ad Corneliũ scribens ferrum deprecatur;

Quare deposita seueritate
Parcas lusibus & iocis rogamus
Nec castrare velis meos libellos.

Cuius precibus meritissimò occluduntur aures.

Verumenimuerò non desunt, nescio ex qua Ballionis schola, Venerei Amasij & impudicitiæ patroni, qui saluberrimum hoc institutum carpant; imò & conuiciis lacerent: ducti grauibus scilicet taliq; patrocinio consentaneis argumentis. Ac primò mirantur nonnulli castrari Martialem Poëtam adeò innocentem, integrum, purũ, vt de eo ne virgo quidem queri queat. Sed si his Marti-lis urus: quid, tandem impurum appellant? Fortè vt porcis cœnum non est cœnum, ita & istis sordes non sunt sordes.

Nobis

Nobis cœnum teterrima cum sit spurcities, eadem subus hæc res mũda videtur, insatiabiliter toti vt voluantur ibidem. Sues quidẽ certè magis delectãtur luto, inquit Clemens Alexandrinus, *quàm aqua munda.* Ipse Martialis lasciuam verborum licentiam in suis Epigrammatis excusat; & isti tamen nihil lasciuiæ cernunt. Sed his, qui semper *in fœtutinis & olenticetis iacent*, ita obstrui, vel potius deprauari solet vis odorandi, vt ipse etiam sordium fœtor stacten, & myrrham, & omnis generis vnguenta exotica halare videatur.

Lucretius. Clemens l. 1. Stroma

Virgines, quæ de Martiale non queruntur, non sunt illæ ex casto Helicone: sed quæ stant sub fornice, quæ dum mores suos probant, Martialem improbare non valent.

Alii quiritantur, Rempublicam litterariam grandem iacturam facere, si non omnia, quæcunque tanti Poetæ cecinerunt, religiosè asseruentur. Quasi verò in hoc Græciæ seu Latii opes vertantur, si libidinis fomenta exstinguantur.

Et tamen ô flumen Tartareum, exclamat S. Augustinus, *iactantur in te filii hominum cum mercedibus, vt hæc discant; & magna res agitur, cum hoc agitur publicè in foro, in conspectu legũ super mercedem salaria decernentium: & saxa tua percutis, & sonas dicens: hinc verba discuntur, hinc acquiritur eloquentia rebus persuadendis, sententiisq́ explicandis maximè necessaria. Ita verò non cognosceremus verba hæc, imbrem aureum & gremium, & fucum ad templa cœli, & alia verba, quæ in eo loco scripta sunt, nisi Terentius induceret nequam adolescentem proponentem sibi Iouem ad exemplum stupri, dum spectat tabulam quandam pictam in pariete, vbi inerat pictura hæc: Iouem, quo pacto Danaæ misisse aiunt in gremium quondam imbrem aureum, fucum factum mulieri. Et vide quomodo se concitat ad libidinem, quasi cœlesti magisterio. At quem Deum? inquit. Qui templa cœli summo sonitu*

S. August. lib. 1. confess. cap. 16.

concu-

concutit. Ego homuncio id non facerem? Ego verò illud sponte feci ac lubens. Non omninò per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudo ista confidentius perpetratur. Non accuso verba, quasi vasa electa atq; pretiosa, sed vinum erroris. quod in eis nobis propinabatur ab ebriis doctoribus. Hæc pulcherrimè S. Augustinus.

Quid si totus Martialis intercidisset, eandemq; aleam quam alii plurimi subiisset? An ideò hodie minus elegantiæ & latinitatis superesset? Sit Martialis pater elegantiarum leporumq; ; sit quidquid eleganter lepideq; ei tribui potest; profectò istæ elegantiæ leporesq; , non in sordibus, non in cœno, non in illis, quæ sæpè Martialis vsurpat, consistunt; sed si quid elegantiæ leporisq; est; id totum extra lupanaria, ganeas, nebulonumq; gurgustia quærendum erit. Nam quæ elegantia in prostibulis? Quæ venustas in illis, quæ apud honestos beneq; moratos nec nominare possis. *In cœno & sordibus pulchritudo non inest*, inquit Arrianus. Mirum sanè istos boni communis tam esse seueros custodes, rigidosq; satellites, vt bonum Reipublicæ litterariæ existiment saluum esse non posse, nisi frons, pudor, omnisq; integritas & morum innocentia funditus intereat; quod auctorum tam turpium lectione contingere necesse est. Quid saluum, si mores pereant? Nulla ergò iactura, si obliterentur; quæ sine strage innocentiæ, retineri nequeunt: nec magis dolendum, si viuere desinat obscenus scriptor, quàm si pestis grassari cesset. Iniquis auribus hanc meam orationem multi accipient: quod ego tanti non facio; malo enī, vt virtuti honestatique suus constet honos, quàm vt mihi beneuolentia apud istos. Vt taceam hac castigandi ratione non deleri penitus, quæ isti turpiter chartis illeuerunt; sed excuti tantum ex iuuentutis manibus: & ex publicis gymnasiis ablegari

Arrian. lib. 4. Ser. cap. 11.

legari nutrimenta malorum. Si cuius in pectore tam altas radices virtus egit, vt serpentes manibus tractare, & mortiferam potionem sine damno bibere norit; is legat licet Martialem & huius notæ alios; non moramur. Quod contendimus, hoc vnum est, ex adolescentiæ oculis & vsu, hæc talia tam pudenda meritò remoueri, idq; non modò sine detrimento, sed & cum maximo emolumento Reipublicæ tam litterariæ, quàm politicæ.

Si adolescentes hæreticorum sunt ex ὀφιογενῶν, Marsorum aut Psyllorum stemmate, non vetabimus, quo minus Martialem integrum lectitent, & inter venena veneni expertes versentur. Imò libenter eis cum Lucano accinemus:

Lucan. l. 9.

Gens vnica terras
Incolit à sæuo serpentum innoxia morsu
Marmaridæ Psylli, par lingua potentibus herbis.
Ipse cruor tutus nullumq; admittere virus
Vel cantu cessante potest; natura locorum
Iussit vt immunes misti serpentibus essent.
Profuit in mediis sedem posuisse venenis.
Pax illis cum morte data est.

Dicemus & cum Solino. *Gentem Marsorum* (Hæreticorum) *à serpentibus* (poetarum) *illæsam esse, nihil mirum. A Circes filio ii genus ducunt, & de auita potentia deberi sibi sciunt seruitium venenorum, ideò venena contemnunt.*

Forsan isti obiectu impuri Martialis, aut alterius cuiuscunque lasciui scriptoris probant discipulos suos, num spurii sint, eo modo, quo olim obiectu viperarum Psylli explorabant, num infantes recens nati legitimi essent.

Fiducia tanta est
Sanguinis, in terram paruus cum decidit infans,

Ne qua sit externæ Veneris mistura timentes,
Lethifica dubios explorant aspide partus.
Vtq; Iouis volucer, calido cum protulit ouo,
Implumes natos, solis conuertit ad ortus,
Qui potuêre pati radios, & lumine recto
Sustinuêre diem, cœli seruantur in vsus;
Qui Phœbo cessêre, iacent; sic pignora gentis
Psyllus habet: si quis tactos non horruit angues:
Si quis donatis lusit serpentibus infans.

Valer. Maxim. l. 8. c. 1.

Conqueruntur Martialem effici intestabilem. O si & queruli isti: Valerius Valentinus accusator G. Cosconii, caussa cecidit, *cum esset eius in iudicio recitatum carmen, quo* flagitiosa carmina de se confessus fuerat. *Siquidem iudices iniquum rati sunt, eum victorem dimittere, qui palmam non ex alio ferre, sed de se dare merebatur.* Cur ergò Valerius iste, qui tot carmina spurca scripsit, non fieret intestabilis, si Valerius ille alter, tanquam accusator, auditus non est, vel ob vnũ lasciuius effusum carmen? Si intestabilis ex lege esse iubetur, *si quis librum ad infamiam alicuius pertinentem scripserit, composuerit, ediderit, doloue malo fecerit, quo quid eorum fieret, etiamsi alterius nomine ediderit, vel sine nomine:* non video quis nam Martialem, tot infamium, probrosorum & procacium Epigrammatum Auctorem, iure ab *intestabilitate*, vt sic loquar, asserere valeat.

Licuit antiquis versus impudicos ex parænetícis Elegiis Theognidis eximere in commodum iuuentutis, vt poëtæ illius salutaria alioquin monita sine periculo morum capesseret: Cur eodem iure non vtamur in Martialem, eiusq; similes Turpinos? De Theognidis turpiloquentia hæc Suidas: καὶ παραινέσεις μὲν ἔγραψε Θέογνις· ἀλλ' ἐν μέσῳ τούτων παρεσπαρμέναι εἰσὶ μιαρίαι, καὶ παιδικοὶ ἔρωτες, καὶ ἄλλα ὅσα ὁ ἐνάρετος ἀποστρέφεται βίος. *Parœneses scripsit Theognis, sed*

inter.

interſperſæ ſunt turpitudines, illiciti amores, & alia, quæ vita virtuti dedita auerſatur. Sed turpitudo hæc magnam partem ab honeſti ſtudioſis iam olim exſecta eſt. *Ipſe contextus & ordo ſententiarum, qui nullus eſt in Theognide,* inquit Lutheranus Neander, *manifeſtè docet multos verſus paſſim ex tota illa gnomologia eſſe abiectos à quocunq; etiam: quod ſeu laſciuiores, ſeu impudentiores eſſent, quàm vt coram honeſtis ac puerilibus auribus ſe probare poſſent: ac in horum locum alios eſſe ſuffectos modeſtiores, caſtigatiores, & vtiliores etiam ex aliorum gnomologorum libris, vt Solonis, Tyrtæi Athenienſis, Chilonis Lacedæmonii, Thaletis Mileſii, Pittaci Mitylenæi, Periandri Corinthii, Anacharſis Scythæ.* Hæc ille.

Neander in vita Theognidis.

Quis vnquam vitio vertit præter impuros, Maximo Planudi, quod non pauca amatoria, laſciua, & nimium iuuenantia Epigrammata, ex libro 7. Anthologiæ Græcorum Epigrammatum ſuſtulit, & amputauit: Etſi nonnulla reliquit: ὅσα μὴ πρὸς τὸ ἀσεμνότερον καὶ αἰσχρότερον ἀποκλίνει. *quæ honeſtatis & grauitatis limites penitus non excedunt.* τὰ γὰρ τοιαῦτα πολλὰ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ ὄντα, παρέλιπε, φησὶν ὁ Πλανούδης. *talia enim quorum magnus numerus in exemplari erat, prætermiſſa ſunt, inquit Planudes.* Grandem ſcilicet iacturam hac emiſſione tam Hellas, quam Latium fecit. Sed iudicio illorum, qui Paridis adſeſſores eſſe poſſent in iudicio Dearum, iudicio inquam impurorum, quos non eſt cur miremur: *Impurum namq; ob prauitatem cæno eſt amicum, quemadmodum ſues corpore ſordidi ſordibus delectantur;* vt verè Plotinus dicit, interpretans illud in myſteriis vſurpatum: *Animum non purgatum apud inferos in cæno iacere. Quæ vſui noſtro domi inſeruiunt animalia ſordibus oblita nequaquam voluit eſſe natura,* inquit Arrianus, *nec in cæno ſe equus volutat, aut generoſus canis, ſed ſus tantum, & putidi anſeres, vermiculi item & aranei, quæ procul ſunt remota à conuerſatione hominum.* Sed ad Martialem.

Vide argument. lib. 7 Antholo.

Plot. lib. 6. Ennead. 1. cap. 6.

Arrian. lib. 4. Ser. cap. 11.

Nam

Nam quod quidam ait, *se quoq; si quisquam, à nuda seculi illius lasciuia abhorrere.* Crederem, si facta dictis consentirent. si abhorres, cur edis, cur prodis, cur propagas, cur non opprimis? *Longè lateq; omnes occupat bibliothecas,* inquit, *imò manus ac sinus.* At verò longè pauciores bibliothecas, manus ac sinus occupabit; si non denuò cum tota sordiũ suarum colluuie publicetur. An ideò malum non est cõpescendum, quia iam longè lateq; diffusum grassatur? At *Martialis est egregius latinitatis auctor, merusq; veterum morum Apelles.* Verùm, nisi fallor, nil de bonitate latinitatis detretur, licet minus latinè & nudè loquatur: nam elegantia latini sermonis, non consistit, opinor, in spurcitie, maculisq; tam linguæ, quàm morum, sed in alio quopiam: quod si in Martiale inest, inerit nihilosecius: quantumuis impura exsecentur. *Multa sunt eius Epigrammata diuina, in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est,* inquit Scaliger. *Versus verò candidi, numerosi, pleni, denique optimi. Alia fœda, ne legerim quidem, tantum abest, vt ad censuram vocem.* Si vir tanti iudicii & æui turpia Martialis legere noluit; cur legat adolescens, aut prælegantur adolescentiæ? Et si lectu indigna sunt, iure igitur tanquam næui, pulchro ex corpore absterguntur, & censoria spongia eluuntur; optimus morum Apelles, tum demum iure audiet, si Turpilius esse desinat, moresq; illos pingat, qui moribus exitium non creent.

Ianus Grut. præf. in Martialem.

Scal. lib. 6. poet.

Ad eos quod attinet, ait iste, *qui cum fibula imponenda esset, turpiter exsecuerunt, vt taceam, quàm hic dicuntur parum dextrè secuti artẽ sectorũ, quid quæso assecuti sunt?* Hoc assecuti sunt, vt iam Martialis sine pudoris & pudicitiæ nocumento à Iuuenibus priuatim legi, & à Magistris publicè explicari queat. Quod antea non licuit, nisi illis, qui pudorem in propatulo, aut in postremis habent, Florę alu-

alumnis quorum vsui & oblectationi hæc ipsa Epigrammata Martialis se cecinisse profitetur. Qui Musas cogitat esse Virgines, is Floralia ista nec spectat, nec spectare cupit, sed Florianis quanta, quanta non inuitus transcribit: imò & obliterat, ne quis vel inscius incidat, pedemq; referenti Martialis iterum occinat.

Nosses iocosæ dulce cum sacrum Floræ,
Festosque lusus & licentiam vulgi,
Cur in theatrum Cato seuere venisti?
An ideò tantùm veneras, vt exires?

Tutus erit ab hoc scommate, quisquis in Martialem à Flora & Floralibus iam liberatũ & expeditum inciderit. Neq; enim inueniet quidquam, quo territus resiliat.

Quòd verò noster Ianus (qui Epigrammata sine fronte, etiam absq; fronte edi legiq; optat) conqueritur de arte sectorum Martialis, *quasi imperitè in hoc negotio versati sint*, meritò fortassis audiat: *Ne sutor vltra crepidam.* Turpitudinis patrono & amatori nullus vnquam satis scitè & dextrè in resecãda turpitudine occupari videtur, semper dexteritatem desiderat, illam præsertim, quæ lasciuiam petulantiamq; integrã intactamq; relinquat: quæ sola sinistris istis dexteritas est. Ne ipse quidem Martialis, si ab inferis exsistat, inficias ierit, se scitè dextrèq; à natiuis maculis expurgatum, feliciq; manu non truncatum, non mutilatum, sed resectis, quæ dedecebant, ornatum, honestatumque: præsertim à Radero, qui non ita pridem denuo Martiali castigando bonam operam nauauit. Nec vsurparet amplius illud: *Improbè facit, qui in alieno libro ingeniosus est:* imò dictũ hoc inuerteret: probeq; agere eum, qui hac ratione in alieno libro ingeniosus sit, asseueraret.

Ait, Musarum cultores exsectione Martialis, primùm excitatos, *vt collato sic mutilo ad Archetypum prius, omne illud*

pus, omne venenum, potissimum oculis animisq; imbiberent. & hoc vnum correctores istos effecisse. Non dubito, quin illi id faciant, quibus effrons quispiam Ianus Magister obtigit. At quib. meliore sorte melior & pudicitiæ Doctor obuenit, qui à flagitijs dehortetur, & ad virtutis laudem assiduè cohortetur; illi petulantem petulcumque Martialem ne attingunt quidem, memores, se non Florales, quibus hæc talia Martialis scripsit, sed Musarum, hoc est, Virginum, famulos, & Palladis, non Veneris alumnos esse. Quòd autem integer Martialis sæpius iam non ab vno Typographorum excusus, & tanquam vendibilis merx quęstuosè diuenditus est, id eorum, qui Martialem purgarunt, instituto non obstat: Nam & purgatus non semel, sed crebrius, nec vno duntaxat, sed pluribus locis in lucem prodijt, & in posterum quoq; prodibit.

Quod si reperiantur, quibus gratior sit impurus, quàm purus, quid mirum, cùm non pauci reperiantur, quibus charior libido, quàm castitas; verborum factorumq; spurcities, quàm honestas; his præsertim hortatoribus & ducibus, qui legitimum *Priapi peruigilium* instaurant, & quasi Martialis ipse suopte ingenio non sit satis obscænus & procax: *Priapéa* insuper, quouis rogo dignissima carmina, auctarij vice adijciunt, & Martiali tanquam Auctori, aduersus omnium eruditorum hactenus sententiam adscribunt; hac hedera appensa suos auditores, Priapis huius æui, Luthero, inquam, & Caluino addictos, & ad Venerem cereos inuitant, nulloque negotio pertrahunt, vt Martialem nocturna diurnaque manu versent, seque in luto illo, vt amica luto sus, hilariter voluant & reuoluant. Et tamen Euangelicorū nomē isti sibi arrogant, & nil nisi Euangelium crepant, eosq;, qui Martialis impudentiam stylo ferroq; castigant, insimulare audent, quasi lectoribus

ansam

ansã ad lasciuiã petulantiãq; præbeant. At dic, ô bone, qs facẽ iuuẽtuti pportat; illéne, q omnes sórdes expurgat, & spongia eluit; an ille, qui non modò veterẽ turpitudinem retinet, sed & insuper Priapea, obscœnitatum omniũ maximam obscœnitatem, adiungit? Qui non videt, quid respondendum sit, is helleborum petat, *Anticyramq; bibat Samii Lucumonis ac....* Verè enim *Lucumo* est, vt ad auctorem suum *Lucumonis* conuicium remittam. Perinde iste facit, ac si incendiarius caussam incendij, se auspice, excitati conferret in eos, qui vndiq; concurrunt, vt incendium extinguant, diceretq; his non bonam & sanam, sed stultam & amentem mentem esse, vt iste scribere non erubescit de illis, qui obscœnitatis occasionem iuuenibus præcidunt. Et vt quædam vulnera curando deteriora fiant, huius tamen generis non est hoc, de quo agimus: quia curatio eius in eo est sita, vt penitus amputetur, tanquam per aliam medicinam insanabile. *Immedicabile vulnus ense recidendum est.* Quomodo igitᶠfit deteri⁹, si fundit⁹ ex corpore eximitur?

Obiicit: *Non solum Martialem esse impurũ, & oris lasciui, alios multos in eadem naui nauigare. Martialem vix tantulam esse partẽ ex eorũ grege, qui sermone nimiũ iuuenãtur: Nihil igitur caussæ suppetere, cur asperius quid in solũ Martialem decernatur, & stigmate inuratur.* Pulchra defensio. Quasi multitudo impurorum præpedire nos debeat, quo minus de refrenanda licẽtia & lasciuia seriò cogitetur. *Peccantiũ multitudo non parit errori patrocinium,* inquit S. Hiero. Si omnes castigari nequeũt, castigẽtur saltẽ pauci, minusq; turpiũ Scriptorũ habebimus, quã antea. Castigentur saltẽ illi, quos ob liberaliũ disciplinarũ culturã in manib⁹ iuuentutis versari oportet. Isti inquã, castigẽtur, noñulli enim eius sũt notæ, vt si expurgãdi essent, expurgari haud possent, nisi à Vulcano, cui tamẽ, vt tradantur, nemo eruditus suadet: non enim à iuuentute, sed à firmiore ætate euoluendi sunt. Ais;

S. Hier. 66. Epist.

Aït, imitandos priscos & sanctos illos Patres, Chrysostomum, Basilium, Hieronymum, Augustinum, alios, qui censuerint in legendis Auctoribus imitandas apes: nam vt illæ floribus quibuslibet insident, sed non nisi optimū transferunt inde ad mellificium, sic promiscuè quidem euoluendum omne genus scriptorum: sed excerpenda tantùm meliora.

Valeret hæc ratio, si quilibet Lectores Dædalæ apes essent, quiduis in mel conuertere gnaræ. Nunc cùm iuuentuti plerumque hæc vis nec adsit nec insit, frustrà apibus comparatur. Quid quòd ne ipsę quidem apes quibuslibet floribus absque discrimine insident. Nonnullos enim auersantur; & si per incuriam, vt sic loquar, tangant, è vestigio auolant. Cur igitur iuuenis hanc potius apum indolem non sequatur; vt quando per bibliothecas, tanquam per libera prata vagatur, fortuitoque in lasciuum impiumq; Scriptorem incurrit, pedem referat, & virgineæ apis instar omne oletum vitet, certissimò persuasus, facilem vel potius nullam esse iacturam, si quis nequitiæ & improbitatis ignarus sit. Cupio autem, vt iste mihi loca monstret & enotet, vbi paulò antè nominati Patres iuuenibus potestatem faciant, liberè per omnes scriptores, quantumuis lasciuos & impudicos volitandi, vt noxijs relictis, bona seligant; Cupio, inquam, vt iste talia horum patrum loca nominet.

Bone Deus, in quas sanctissimi isti pariter ac doctissimi viri reprehensiones non prorupissent, si iuuenem labi procliuem, capique à voluptatibus facilem, vidissent in Martialis obscænitatibus volutari, ignemque ætatis igne carminum accendere? Quibus verbis inuecti fuissent in illos Ianos, qui Priapéa vulgant, qui Petronios Arbitros tam eximios luxuriæ Magistros, commentarijs illustrant, omniaq; nequitiæ arcana reuelant, & in clara luce ponūt; qui

qui Martialem & similes ex loco superiore interpretantur, immoto vultu, licet ea proferant, ad quæ vel Phryne, vel Thais, vel Lais, vel Ballio quispiam erubescat? Non abnuo prædictos Patres mandasse, vt apum instar, omnium Scripturarum genera percurramus: sed hoc mandatum dederunt nõ quibusuis, sed illis, qui ea sunt solertia, vt apes imitari norint; quales nulli tenerioris & ad flagitia procliuioris ætatis: quibus sæpe vsu venit, vt araneos potius imitẽtur, dùm non modò veneno delectantur; sed & salubres succos in lethale virus transmutant, ob naturæ peruersitatem & ad vitia propensionem.

Sed abiungo: totamque hanc seu defensionem, seu digressionem finio celebri illo, passimq; vulgato Lyrici dicto:

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu:

Difficulter eraditur, inquit sanctus Hieronymus, *quod rudes animi perbiberunt. Lanarum conchylia quis in pristinum candorem reuocet? Recens testa diu & saporem retinet, & odorem, quo primùm imbuta est. Græca narrat historia, Alexandrum, potentissimum Regem, orbisq; domitorem, & in moribus & in incessu Leonidis pædagogi sui non potuisse carere vitiis, quibus adhuc paruulus fuerat infectus. Procliuis est enim malorum æmulatio, & quorum virtutes assequi nequeas, citò imitaris vitia.*

Hie. Epist. 7.

Cùm hæc scripsissem, comperi iam olim à Conrado Gesnero Tigurino, Martialem ab omni rerum verborumque obscænitate emaculatum fuisse. Id enim testatur ipsemet Gesnerus in lucubrationum suarum Indice: *M. V. Martialis Poetæ Epigrammata (ad Linguæ Latinæ copiam & varias rerum nomenclaturas vtilissima.) ab omni verborum obscænitate in adolescentium, præcipuè scholarumque vsum expurgaui, & in locos circiter octuaginta sex digessi: His adieci Dialogos*

tres, quibus ratio huius instituti redditur, & multa de puerilibus studiis commemorantur. Tiguri 1544. Quod eò annotare visum, vt Ianus iste intelligat, sibi non modò cum Frusio & Radero, sed & cum suæ Sectæ homine bellum esse, qui licet Euangelica plerophoria non minus plenus esset ac iste, tantam tamen Martialis procacitatem & petulantiam tolerare nequijt. Vtinam Gesneri Martialis ad meas manus peruenisset, pleraque Iani argumenta, nil dubito verbis Gesneri refellere licuisset: quæ vel ob cõmunionẽ Sectæ multùm ponderis apud istum habuissent. Vel Lutherum suum Ianus audiat, cuius hoc in sermonibus conuiuialibus iudicium. *Necessarium esset, vt libri Iuuenalis, Martialis, Catulli, & Priapea Virg. ex omnibus locis & Scholis exterminarentur & profligarentur, quia tam turpia & obscæna scribunt vt sine magno detrimento iuuentuti non possint prælegi.* Hæc Lutherus. Nos tantum non poscimus, sed hoc duntaxat, vt Martialis à sordibus expurgetur, expurgatusq; iuuentuti explanetur.

Tit. de doctu.

Nec silendus M. Tullius, cuius iudicium de Poëtis, præcipuè ad lasciuos Poëtas, & vel inprimis ad Martialem accommodari debet. *Vidésne Poëtæ quid mali adferant? Molliunt animos nostros, ita sunt deinde dulces, vt non legantur modò sed etiam ediscantur: sic ad malam domesticam disciplinam, vitamq; vmbratilem & delicatam, cùm accesserunt etiam Poëtæ, neruos omnes virtutis elidunt. Rectè igitur à Platone educuntur ex ea ciuitate, quam finxit ille, cùm mores optimos, & optimum Reipublicæ statum exquirerent.* Hæc M. Tullius. Tu ergo quisquis es virtutis & honestatis amans iuuenis,

Cic. lib. 2. Tusculan. Quæst.

ταῦτα μὲν οὕτως ἴσθι· κακοῖσι δὲ μὴ προσομίλει
 ἀνδράσιν, ἀλλ' αἰεὶ τῶν ἀγαθῶν ἔχεο·
καὶ μετὰ τοῖσιν πῖνε καὶ ἔσθιε, καὶ μετὰ τοῖσιν
 ἵζε, καὶ ἅνδανε τοῖς ὧν μεγάλη δύναμις.
ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι· ἢν δὲ κακοῖσι
 συμμιχθῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

Theognis, Gnomarum.

ταῦτα

ταῦτα μαθὼν ἀγαθοῖσιν ὁμίλεε καί ποτε φήσεις
εὖ συμβουλεύειν τοῖσι φίλοισιν ἐμέ.

Hæc quidem sic noueris: Cum improbis autem (Poëtis) *ne*
Sed semper cum probis familiaritatem habe. (*verseris.*
Et cum illis bibe & comede, & cum illis
Sede, & place illis, quorum magna potestas est.
A bonis enim (Poëtis) *bona disces. Si verò malis,*
Commiscearis, perdes & quam habebas mentem,
Hæc vbi didiceris, proborum consuetudine vtaris,
Fateberisq; me amicis bona dare consilia.

Capvt XXVIII.

De pœnis, quas incurrunt, qui libros prohibitos legunt, retinent, spargunt, &c.

PÆnæ à legibus constitutæ sunt istæ. I. Capitale supplicium, quod statuit Constantinus Magnus illis qui libros Arij, & Theodosius illis, qui libros Nestorij & Porphyrij, & alius Imperator illis, qui libros Eunomianos occultarẽt, nec ad rogũ afferrent. 2. Manuũ amputatio, quæ à Iustinia. decreta in illos, qui libros Seueri describerent. 3. Perpetuum exilium, quod Valentinianus & Marcianus illis sanxerunt, qui scripta Eutychianorũ & Apollinaristarum retinerent. Eidem pænæ subijciuntur Mathematici iudiciarij, si libros suos comburere & ad saniorem mentem redire detrectent. 4. Iustinianus pœna arbitraria plectendos censuit eos, qui scripta Seueri penes se retinerent, vt & Græca constitutio *retentatores* librorum Manichæorum. 5. Deportatio in Insulam, aut vltimũ supplicium pro conditione hominũ ob magicos libros. Quin & Athenienses ob scripta impia Protagorã ex ditione sua eiecerũt, & Nasonem Poetam, cùm aliam ob caussam, tùm ob libros Amorũ conscriptos & publicatos in Scythiã Augustus relegauit.

Alphonsus lib.2. de iusta haeret. punit.c.17.

Omitto pœnas à Carolo Cæsare in lectores librorum Lutheranorum decretas, de quibus iam supra in Edicto.

Quod ad pœnas spirituales attinet, putat Alphonsus à Castro, ante Iulium tertium Pontificem Maximum, non fuisse aliquam legem Ciuilem aut Ecclesiasticam, quæ generatim omnium hæreticorum lectionem vetaret sub peccato aliisq; pœnis iudicio legislatoris incurrendis. Nam si quis leges ciuiles percurrat, statim videbit, certorum duntaxat hæreticorum libros prohiberi, vt Arrij, aut Eunomij, aut Porphyrij, aut Eutychianistarum, & Apollinaristarum, aut Nestorij, Seueri, Manichæorum, Origenis, & similium. Pari modo, si quis Decreta Conciliorum obeat, ea ferè à Prouincialibus Concilijs tantùm profecta sunt. Quo fit, vt non obligent omnes, licet vniuersim libros noxios prohibeant. Deinde licet sint Conciliorum generalium, aut summorum Pontificum, attamen non omnes hæreticos libros, sed certos duntaxat prohibent, vt Synodus septima libros Iconoclastarũ. Concilium Constantiense libros Wicklephi. Gelasius Pontifex eos tantùm libros, quos in suo decreto nominat.

Si quis dicat, huiusmodi leges ad aliorum itidem hæreticorum libros extendendas esse, obstat 1. quia ipsimet legislatores non extendunt. 2. Quia iura odiosa sunt potius restringenda, quàm amplianda.

Accedit quod, quidquid olim statutum sit, circa hanc materiã, id temporis diuturnitate & contraria consuetudine videri posset abrogatum: vt fieri assolet in ijs, quæ solo iure humano prohibentur. Nec cap. *Fraternitatis*, ext. de hæret. continet generalem ꝓhibitionem. Verba cap. hæc sunt: *Cùm Cælestius atq; Pelagius in Ephesina Synodo sint damnati; quomodo poterunt illa capitula recipi, quorum damnãtur auctores?* quæ desumpta sunt ex S. Greg. Magno, & licet sensus hui⁹

S. Greg. lib 7. epist. 48.

capi-

capituli esset iste, quem præfixa perioche continet, nempe *damnato auctore, damnari eius scripturas, & libros, & opera*; non esset tamen generalis omnium Hæreticorum librorum prohibitio, sed tantummodò specialis librorum vel capitulorum Cælestii atq; Pelagii. Neq; huc facit Canon, *Nullus*.3.*q*.4. vbi Stephanus Pontifex. *Nullus Anathematizatorum suscipiatur, nec à quoquā credantur, quæ ab eis dicuntur vel conscribuntur*; quia Canon iste agit de accusationibus Iuridicis per libellum faciendis. Vult ergò, vt anathematizatus ab Episcopo nullam fidem mereatur, si alium seu voce, seu scripto accuset. Deinde non dicit Canon, vt scripta huiusmodi anathematizatorum non legantur, sed vt nemo eis fidem adhibeat. Aliud est autem *credere* aliud *legere*. Multa enim legimus, quæ non credimus.

Respondet etiam Alphonsus à Castro ad cap. illud *fraternitatis*, dato quod liber aliquis damnatus sit, non tamen inde necessariò sequi, ipsius item lectionem prohibitam esse. Quod probat ex cap. *excommunicationis* §. *credentes* eod. Tit. vbi mandatur, vt si tabellio sit Hæreticus, hæreticorúmue *receptator, defensor, fautor*, instrumenta per ipsum confecta nullius sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur, *& tamen certum est*, inquit Alphonsus, *per talem instrumentorum damnationem, non prohiberi à Pontifice eorumdem instrumentorum lectionem, sed per hanc prohibitionem hoc solùm effici, vt nullum habeat pro testimonio reddendo robur, nullumq; in iudicio vigorem. Ad eundem modum intelligendum est de hæreticorum libris, qui, damnatis illorum auctoribus, statim damnati censentur, damnati, inquam, non vt à nemine legi possint, sed vt nemo illorum testimonio possit vti, ad alicuius sententiæ confirmationem, nemo illorum iudicio fretus possit suam stabilire sententiam.* Hæc Alphonsus, quæ si cui placent, is me suffragatorem vix habebit. Nam vt maximè verum

sit damnato auctore, non hoc ipso præcisè damnari libros eius: id tamen videtur consequens, quod damnato libro hæretico, damnetur quoque eius lectio: plus enim velle videntur Patres damnando libros Hæreticorũ, quàm vt eis tantum fidem detrahant; damnant enim, vt vitentur à fidelibus: quomodo autem vitabuntur, si legantur? Hinc Gelasius, cum Hæreticorum & Apocryphorum catalogum texeret, ait, se consignare velle ea scripta, *quæ à Catholicis vitandæ sint.* Quo significat, se etiam prohibuisse lectionem illorum librorum, quos in illo syllabo, tanquam Hæreticos aut Apocryphos enumerat.

Quod autem quidam ex illis iam leguntur, vt opera Tertulliani, & quidem sine scrupulo, id non refert, quia tempora hominumq; conditiones mutantur, quæq; aliquando salubriter interdicuntur, alio tempore æquè fructuosè conceduntur. Non videtur ergò lex aliqua generalis canonica exstitisse, quæ generalem omniũ hæreticorum librorum lectionem prohiberet. Si quis obiiciat edictum Caroli Cæsaris, de quo supra suo loco, facilè responderur, id duntaxat de libris Lutheranis, non autem de aliorum Hæreticorum monumentis intelligendũ esse, aut non nisi de libris Hæreticorũ huius temporis, sicut & prohibitio Leonis X. & Pauli III. in Bulla cœnæ Domini continebat tantum libros Lutheranos, quia isti soli ab his Pontificib. exprimebantur, teste Alphonso. Quocirca ille tantum, qui absq; facultate libros Lutheri & Lutheranorum legebat, mortali peccato se obstringebat, & in excommunicationem incidebat, vt idem Alphonsus docet. Postea tamen, quod Alphonsus fieri vehementer optabat, lata est à Iulio III. Pontifice Maximo lex generalis, qua sine vllo discrimine, omnibus quorumcunq; librorum Hæreticorum

Iul. III: Bulla 7. in Bullario Magno,

ticorum lectione interdicitur, idq; sub pœnis temporali & spirituali, quæ in hæreticos constitutæ sunt; neq; lectores tantum Hæreticorum librorum his pœnis obnoxios reddidit, sed & *receptatores, retētatores*, bibliopolas, typographos, distrahere & excudere huiusmōdi chartas consuetos.

Pari seueritate in eosdem libros generatim, nullis exceptis, animaduertit Paulus IV. vt & Pius IV. & cæteri Pontifices in Bulla cœnæ Domini, in qua præter alios, hic etiam articulus comprehenditur. *Excommunicamus quoscunq; Hußitas, VVicleſitas, Lutheranos, Zvvinglianos, Caluiniſtas, Hugonottos, Anabaptiſtas, Trinitarios, ac omnes & ſingulos alios Hæreticos, quocunq; nomine nuncupentur, & cuiuscunq; ſectæ exiſtant, credentes, receptatores & fautores, & generaliter quoslibet defenſores, ac eorum libros, ſine authoritate noſtra, & ſedis Apoſtolicæ ſcienter quomodolibet legentes aut tenentes, imprimentes, ſeu quomodolibet defendentes ex quauis cauſa publicè vel occultè, quouis ingenio vel colore.*

Bull. 39. Bull. 98.

Cæterùm vt res clarior sit, placet breuiter & perſpicuè per capita proponere totum hoc de Interdicto librorum argumentum.

I. Regulâ secundâ Indicis prohibentur libri Hæresiarcharum, (quales Lutherus, Zvvinglius, Caluinus, Balthasar Pacimontanus, Svvenckfeldius, & his similes) simpliciter & absolutè, cuiuscunque tituli aut argumenti exsistant: siue ex professo de religione tractent, siue non; siue hæreses inspersas habeant, siue non. Videtur autem hæc prohibitio tantum pertinere ad illos, qui nouas hæreses & sectas condiderunt; quales sunt omnes illi, qui nominantur in Regula: aut veteres iam sepultas & exstinctas resuscitant aut resuscitarunt, quod indicant nomina *Hæreſiarchæ*, *Capitis*, *Ducis*, quibus Regula vtitur. Et æquum est, vt huiusmodi pe-

di pestium, ne bona quidem, si quæ reliquissent, monumenta supersint.

II. Eadem regula simpliciter vetantur omnes quorumcunq; hæreticorum libri, qui de religione ex professo tractant.

III. Libri Hæreticorum, qui Hæresiarchæ non fuerunt, in quibus de religione ex professo non tractatur, à Theologis Catholicis iussu Episcoporum & Inquisitorum examinati & approbati, permittuntur. quia fieri potest, vt vel nullos errores contineant, vel si quos aspersos habent, ii spongia censoria facilè elui, & postea à litterarum studiosis cum fructu perlegi possint.

IV. Libri etiam Catholicè conscripti tam ab illis, qui postea in hæresin lapsi sunt, quam ab illis, qui post lapsum ad Ecclesiæ gremium rediere, approbati à Facultate Theologica alicuius Vniuersitatis Catholicæ, vel ab Inquisitione generali, permittuntur, vel saltem, vt permittantur, potestas conceditur. Meritò autem libri Catholici profecti ab auctoribus postea in hæresin lapsis, hãc notam subeunt: ne dum placet liber, quantumuis sanę & integræ doctrinæ, incipiat etiam placere auctor, iam in præceps actus, & displicere doctrina.

V. Qui legunt libros Hæreticorum ex professo de religione tractantes; præter peccatum mortale quo obstringuntur, incidunt etiam in excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini reseruatam summo Pontifici, vt patet ex verbis Bullæ, quæ suprà adduximus. Quod intelligendũ est de illis, qui scienter, vt in ipsa Bulla dicitur, legunt, hoc est, de illis, qui norunt eorum librorum autores esse Hæreticos, qui item talium librorum lectionem esse ab Ecclesia interdictam non ignorant, vt rectè docet Ioannes Azorius. Potest tamen paruitas lectionis & defectus deli-

Azor. li. 8. Instit. c. 16.

deliberationis à peccato mortali,& ab excommunicatione excusare; vt tradit idem Azorius & Gregorius Saitus, nimisq; rigidi & scrupulosi sunt, qui ob vnum alterúmue vocabulum, vel periodum, quæ perfectam hæresin complectatur, excommunicationem incurri, & peccatum mortale committi tradunt. Si enim in alijs non paucis materijs excusat materiæ tenuitas & indeliberatio; cur in hac itidem Iuris humani materia non excusaret? *Nec dicitur in Bulla, qui legerit aliquid de libro hæretico*, sed *qui legerit librum hæreticum*. Nec vocula illa Bullæ, *quomodolibet*, nobis obstat; Sensus enim est, excommunicari eos, qui *quomodolibet*, id est, quocunque prætextu libros hæreticos legunt; At qui paucula verba legit, is non tam librum legit, quàm inspicit.

Sair. libr. 5 Thesau. c. 5

Ex hac tamen sententia, quæ mitior, facilè non est arripienda occasio, vel paucula legendi in libro hæretico, ne à paucis progrediamur ad multa, Dæmonis instinctu, & insitæ curiositatis impulsu.

Nec excusantur à peccato & excommunicatione, *qui absque licentia legunt libros hæreticorum, inter quos versantur studio cognoscendi illorum errores, vt eos lucidiùs populo explicare & refellere valeant, & maximè, cùm illis obtruduntur, siue à Catholicis, siue ab Hæreticis ipsis*, vt docet Nauarrus.

Nauar. lib 1. cons. tit. 2 cons. 1, q. 36.

Sed quæri potest, an si liber hæretici Auctoris, non de Religione ex professo, verùm de alio argumento tractet; Hæreses tamen subinde insperfas habeat, lector eiusmodi libri in excommunicationem Bullæ incidat. Respondeo, Si tales Scriptores sæpius Hæreses suas inculcarent, Catholicamque Ecclesiam traducerent, vt suis in commentarijs de Iure, Medicina, alijsq; crebrò Hæretici faciunt, infercientes passim impia sua dogmata, licet principale argumentum sit à religionis negotio diuersum, me

non dubitare, quin in Bullæ excommunicationem incidat: quæ hac pœna plectit omnes, qui quomodolibet hæreticorum libros legunt; vbi, omnium iudicio, per Hæreticorum libros intelliguntur illi, qui de Religione tractant, & hæreses continent; Hæreses, inquam, non vnam vel alteram; vno vel altero loco; sed plures, vel si eandem, sæpius & cum studio & cura repetitam & inculcatam, prout ab Hæreticis, tametsi diuersum à Religione argumentum tractantibus, inculcari solent. Nam, si quis liber obiter tantùm aliquam hæresin contineret, diuersi alioquin à Religione argumenti, lectio eius non induceret excommunicationem Bullæ, vt notat Sairus, ob paruitatem materiæ. Et hoc quod paulò antè dicebamus, indicant etiam Doctores, cùm dicunt, excommũicatione Bullæ puniri lectores eorum librorum, qui vel hæreses continent, vel ex instituto de Fide & Religione tractant.

Et hæc, quæ huc vsque diximus, accipienda sunt de illis, qui ipsos Hæreticorum libros legunt. Non enim peccant, aut in excommunicationem incurrunt, qui dicta & sententias Hæreticorum legunt in libris Catholicorum; licet ad verbum inserantur; & licet ea potissimùm mente legant, vt hæreticorum argumentorum vim & pondus intelligant: vt rectè obseruauit Nauarrus, & post hunc Sairus & Azorius: quia hæc pœna non propter solum affectum & studium contrahitur, sed ob factum & studium retinendi libros Hæreticorum, quales Catholicorum libri minimè censentur. Neque incidit in excommunicationem Bullæ; qui legit libros Catholicorum (aut etiam Ethnicorum: vt Ciceronis, Virgilij, Demosthenis) elucidatos per annotationes, Scholia,

Nauar. Man. cap, 26. nu. 56. Sair. Azor. loc, citat,

lia, aut per Commentarios Hæreticorum, vt idem Nauarrus docet: Licet incidere possit in censuram Indicis librorum prohibitorum, vt postea dicemus.

Nec feriuntur excommunicatione Bullæ; qui audiunt alterum Hæreticorum libros legentem. Nam illi duntaxat excommunicantur, qui legunt libros: Hinc pœna hæc ad alios non est extendenda: dummodò tamen auscultans non sit alteri auctor legendi; Nam si alteri sit auctor, vt cùm famulus legit iussu Domini, tunc perinde est, ac si ipsemet suis oculis legeret, vt & tunc, cùm ex sua attentione alter ad legendum commouetur.

Et hæc omnia, quæ de legentibus libros hæreticos dicta sunt, accommodari etiam debent cum suprà dictis limitationibus, ad *tenentes, imprimentes*, & *defendentes*; horum enim pariter Bulla meminit, eâdemque pœna plectit: Tenere Hæreticorum libros ille propriè dicitur, qui vel suo, vel alieno nomine in domo sua, vel aliena libros hæreticos, quales suprà descripsimus, retinet, vbi tam à mortali, quàm ab excommunicatione Bullæ excusare potest breuitas temporis; quo quis tales libros retinet: item ignorantia, incogitantia, &c.

Nomine IMPRIMENTIVM comprehenduntur omnes, qui propinquè operam suam ad editionem libri hæretici conferunt, vt est ipse Typographus, & is, qui sumptus suppeditat, & Typothetæ, qui formas æneas litterarum iungunt & componunt, qui prælo excudunt, & ad prælum aptant, qui Typos perlegunt & corrigunt. His adduntur in Bulla, DEFENDENTES libros hæreticos, cuiusmodi sunt, qui libros hæreticos dicunt esse bonos & vtiles, non comburendos.

VI. Ex decreto Indicis librorum prohibitorum excommunicatur *ipso facto, si quis libros Hæreticorum, aut cuiusuis Auctoris scripta ob hæresin, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata atque prohibita legerit, siue habuerit.*

Ex quo sequitur, Primò, eum, qui hæreticorum libros legit ad modum suprà explicatum, incurrere in geminam excommunicationem; alteram Bullæ, alteram Indicis; Absolutio tamen huius posterioris excommunicationis non est reseruata Pontifici, sed præstari potest à quolibet, qui habet potestatē absoluendi à peccatis mortalibus, vt ait Sairus.

Sequitur secundò, posse aliquem incidere in excommunicationem Indicis, ita vt non incidat in excommunicationem Bullæ; vt cùm quis legit libros, qui prohibiti sunt propter aliquos errores (tametsi non hæreticos) aut errorum suspicionem, vt notat Toletus; vel etiam ob suspicionem hæreseos. Nec desunt, qui putent excommunicationem Indicis semper incurri, quotiescunque liber Auctoris hæretici sine facultate legitur; licet nullas hæreses contineat; neque etiam ex instituto de fide aut religione tractet: quia in vniuersum prohibetur lectio librorum hæreticorum non impetrata facultate. Quod mihi non fit verisimile. Nam Index tantùm excommunicat illos, qui legunt libros hæreticorum, vel cuiusuis auctoris scripta, ob hæresin, vel ob suspicionem falsi dogmatis damnata & prohibita. Ergo quando euidens est, nullam hæresin, aut prauum dogma in eo libro contineri, locum non habet illa excommunicatio. Sed quæri posse video, an saltem peccet, qui tales libros absque Superiorum permissu legit: videturq; affirmatiuè respondendum: nam tales libri non permittuntur, nisi à Catholicis Theologis, iussu Episcoporum & Inquisitorum, examinati & approbati,

Toletus in explic. bullæ cænæ.

probati, vt declaratur in ſecunda regula. Facit ergò contra præceptum Regulæ, quiſquis non exſpectata facultate tales libros euoluit, hoc eſt, libros hæreticorum, qui de Religione nihil tractant.

Illud tamen in hac tota de libris diſputatione obſeruandum moneo; fieri poſſe, vt aliter ſe res habeat, quoad lectionem librorum prohibitorum in locis vbi vel Bulla Cœnę, vel Index librorum prohibitorũ receptus non eſt: vel certè, quoad omnia receptus non eſt: *Quia*, vt docet Nauarrus, *lex antequam recipiatur, ſaltem per maiorem partem ciuitatis, cuius pars eſt transgreſſor, non ligat, quoniam promulgata videtur cum cõditione, ſi recipiatur, ſaltem per maiorem partem, vt ſingulariter dixit Dominicus per recentiores receptus, & profundius Felinus.* Secundò, *iuſta cauſſa excuſat à peccato violationis legis humanæ, iuſtam cauſſam videtur quis habere non ſeruandi legem, quòd ab aliis non ſeruatur, nec cœpit ſeruari: cùm enim Lex reſpiciat vtilitatem communem, non videtur eius lator velle vnum vel alterum ligare ad ſeruandum, quod alii conſubditi non ſeruant, nec ſeruare incipiunt.* Hæc Nauarrus, quæ diligenter notanda ſunt, pro remedio multorum ſcrupulorum.

Nauar. lib. 1. conſil. tit. 2. conſil. 1. quæſt. 5. Et in manual. ca. 23. N. 41. vide etiam Nauar. ibi quæſt 35.

VII. Lectionem aut retentionem aliorum librorum, alio nomine interdictorum, (vt quia turpes ſunt & impudici, aut ſcandalis, ſarcaſmis, dicterijs, irriſionibus, detractionibus, contumelijs, & calumnijs, aut periculoſis erroribus pleni) prohibet Index, ſub reatu peccati mortalis, & pœna arbitrio Epiſcopi conſtituenda.

Porrò cùm Index ſua in prohibitione tantùm loquatur de legentibus aut habentib. libros hæreticos, aut alio titulo prohibitos, non immeritò quæritur, an id etiam de imprimentibus intelligi debeat? Reſpondeo, planè de his etiam intelligi debere.

 Reno-

Renouauit enim Index Concilii Tridentini, decretum Synodi Lateranensis sub Leone decimo, quod interdicit, ne Typographus vllum librum euulget, qui non prius sit approbatus ab illis, quibus hoc munus commissum est, legem hanc violantibus decernitur amissio *omnium librorum, eorundemque publica exustio: Item pœna centum ducatorum.* Præterea *excommunicatio* & integri anni *suspensio* ab officio & exercitio Typographico, præter pœnas, arbitratu Episcoporum, contumacibus infligendas. Hæc de pœnis.

Secluso autem iure humano, & spectando solùm ius naturale aut diuinum, fieri potest, vt qui librum hæreticum aut alioquin improbi argumenti legerit, peccato mortali se obstringat, tametsi aliquando ab hac noxa immunis abire & pronunciari possit. Peccati mortalis reus erit, si probabili periculo lapsus in Hæresin, aut in aliud vitium sese exponat, quippe qui nec in fide, nec in virtutibus altas radices egerit: ac proinde facile adhuc mobilis, & ad deteriora sit volubilis. *Qui amat periculum*, inquit sapiens, *peribit in illo.* Quod si quis mortale peccatum incurrit, qui versatur cum improbis, quorum consuetudine periculo lethalis culpæ se obiicit, non certè minoris criminis reus erit ille, qui versatur cum huiusmodi pestilentibus libris, qui non minus efficaciter improbitatem docent per scripturam, quàm prauus, cum quo quis degit, per viuam vocem & exempla. Et hoc intellectum volo, tam de doctis, quàm de indoctis, vel doctis quidem suo iudicio, at non alieno; quales vulgò *sciolos* nominare solemus. Nam si ob animi inconstantiam periculum illis impendeat, excusari nequeunt à peccato mortali, per se loquendo. *Secus*

Ecclesia, 3.

cus autem sentiendum de illis, qui doctrina, iudicio, maturitate & constantia valent, *firmati & radicati* in fide, non enim peccarent, secluso iure humano, si libros malæ notæ legerent, præsertim necessitate aut caussa rationi consentanea id exigente. Nam si nulla iusta caussa vrgente, sed pro sola sua libidine libros Hæreticorum legerent, non excusat illos à peccato mortali Alphonsus à Castro; quæ tamen sententia rigidior æquo videtur. Cur enim, si, vt ponimus, periculum apsus & seductionis absit, peccet talis mortaliter? cum hoc in genere peccatum mortale ex solo periculo videatur nasci, secluso iure humano. Neque enim per se illicitum est libros malos euoluere, & curiositas, si quæ interueniret, non videretur tanta, vt peccatum mortale induceret. Sed de his satis, qui plura cupit, Alphonsum fusius de his differentem consulat.

Coronidis loco addenda est hæc quæstio: An locorum Ordinarii possint dare facultatem legendi libros prohibitos, quibus cum euidenti vtilitate Ecclesiæ id absque periculo concedi potest: an verò pro ea ad Sedem Apostolicam recurrendum sit. *Quanquam sunt aliqui, qui contra sentiant*, inquit Nauarrus, *mihi tamen semper visum est verius, nullos Ordinarios posse dare facultatem, nisi ex speciali delegatione Papæ, quia inferior non potest legem superioris tollere: neque absoluere à reseruatis Papæ.*

Nauar. l. 1. consil. tit. 2. consilio 1. q. 36.

Illud item adiungendum: quod tradit Hippolytus de Marsiliis in sua Practica criminali §. *diligenter*, num. 92. eo ipso quod libri hæretici reperiuntur penes aliquem, eum præsumi Hæreticum, & posse de hæresi cōdemnari, citatque in eam rem Ludouicum Romanum, Archidiaconū &

L. Ma-

L. Maiorem. C. de Fals. vbi habetur, eum qui penes se habet instrumenta falsa, præsumi falsarium, nisi ostendat, à quo illa habuerit. Quod tamen non simpliciter probat Gundisaluus de Villadiego, tract. de hæret. quæst. 13. Sed vult vltra hoc requiri alias coniecturas, *ex quibus Iudex informet animum suum, poterat enim esse, quòd erant in domo sua illo nesciente*, inquit Gundisaluus, *aut quod habebat illos libros, vt deprehenderet errores hæreticorum, non ad illos sequendum & imitandum, sed potius ad confundendum & impugnandum.*

CAPVT XXIX.

Quid respondendum ad argumenta, quibus probari videtur Hæreticorum libros permittendos & legendos esse.

QVI hæreticorum librorum defensionem suscipiunt, argumentari possunt ab exemplis & ratione: ab illis quidem hunc in modum: Quia doctissimi quique hæreticorum libros lectitabant: quod de Dionysio Alexandrino memoriæ prodidit Eusebius, qui cùm ob hoc reprehenderetur, respondit se ad id faciendum inductum esse cœlesti visione hoc sibi præcipiente, *lege omnia, quæ in manus tuas veniunt, valebis enim omnia expendere & probare*. De Theophilo Alexandrino Socrates, qui cùm argueretur, quòd Origenem legeret, respondit, se legere, vt *quod bonum est, excerperet, quod malum, respueret.* Et sanctus Hieronymus epistola ad Alexandrum & Minerium, dicit, se legere libros Hæreticorum, vt bona inde excerpat, etiamsi sciat, aliquos *propterea de se murmurare*.

Euseb. lib. 7. hist. Eccles. cap. 6. Socrat. lib. 6. cap. 15.

Vide epist. 65. ad Pammach. & Oceanum.

Sed his, qui se, vel alios tantorum virorum auctoritate tueri volunt, varia responsa dari possunt.

I. Non

I. Non omnes esse Dionysios, Theophilos, & Hieronymos, hoc est, doctissimos, & in fide constantissimos, & vera à falsis discernere prudentissimos, ac proinde id, quod ab ipsis factum, non posse trahi ad omnes.

Tales enim & tam præstantes viri, non alii his dissimiles, docti sunt facere; quod his verbis Theodoretus faciendum monet: *Sicubi herbam inueneris, nec dulcem, nec esui aptam, cuiusmodi est Apollinaris & Eusebius, habet tamen aliquid vtile, ad mel conficiendum; non est alienum, quod bonum quidem est sumere; quod verò noxium, relinquere. Etenim apes sæpe in venenosis fructibus insidentes, quod est quidem perniciosum, relinquunt: quod est verò sibi accommodatum, accipiunt. Sed grandis est prudentiæ, aurum in luto quærere*, inquit S. Hieronymus. De Origene Cassiodorus. *Quidã non immeritò more anethi habendum esse dixerunt: qui dum sacrarum condiat pulmentaria litterarum, ipse tamen decoctus, exsiccatusque proiicitur: De quo conclusiuè dictum est: vbi benè, nemo melius: vbi malè, nemo peius. Et ideò cautè sapienterq; legendus est* (à cautis nimirum & sapientibus) *vt sic inde succos saluberrimos assumamus, ne pariter eius venena perfidiæ sorbeamus: vti & illud conuenienter optari potest, quod Virgilius, dum Ennium legeret, à quodam, quid faceret, inquisitus, respondit: Aurum in stercore quæro.* At semper tutius est, sordes abesse, ne quis imprudens inquinetur. Quare ipse etiam Cassiodorus loca suspecta Origenis stigmate inussit, ne quem incautè in ea incurrentem deciperent. Sed ad institutum reuertamur.

Theodore. dialog. 3.

Cassiodor. de diuin. lect.

II. Nullum tunc Ecclesiasticum interdictum extitisse, quo omnes generatim librorum hæreticorum lectione arcerentur, sicuti iam non vnum, sed plura huius generis extant. Et quamuis tempore S. Hieronymi & Theophili exstarent iam leges, quibus Ariani & alij quidam hæretici

libri proſcribebantur; illud tamen edictum nō pertinebat ad Doctores & paſtores Eccleſiæ: idq; etiam ex ipſorum legiſlatorum mēte, quia his ex officio ea cura incumbebat: vt Hæreticorum errores cognoſcerent, cognitosq; & voce & ſtylo redarguerent. Nec tamen inde ſequitur, hac item ætate Epiſcopos & viros doctos Hæreticorum libris euoluendis operam dare poſſe, iam enim ſpeciatim vetitum eſt, ne quis libros Hæreticorum ſine ſumi Pontificis facultate legat: qui eā impertit iis, quibus impertienda videtur, idq; eo fine, quo ſupradicti ſancti Patres Hæreticorum monumenta terebant, vt nimirum falſitas euertatur, veritasq; afferatur, & ab impoſturis vindicetur.

III. Dionyſius cœleſti oraculo iuſſus eſt Hæreticorum libros legere, & eodem quoq; teſtimonio idoneus ad hoc præſtandum iudicatus eſt. Quod ſi ſimile quid tibi contingat, tum intrepidè libros Hæreticorum euolue, ſed caue ſis, ne cum te putas diuinis iuſſis obſequi, obtēperes cerebri tui phantaſmatis, & inſani animi enthuſiaſmis, quod non paucis vſu venit: Sed iubet illam de Dionyſio hiſtoriam adſcribere ex Euſebio, vel potius ex ipſo Dionyſio, nam verba eius refert Euſebius ex tertia epiſtola de baptiſmate, quam dedit ad Philemonem preſbyterum Romanum. *Equidem tametſi Hæreticorum libros & traditiones perlegebam, & meum ipſius animum ad tempus ſceleſtiſſimis eorum opinionibus quodammodo inquinare videbar: hoc tamen ab illis capiebam commodi, vt non modò eos interiore animi mei cogitationè condemnarem ac refellerem, ſed multò vehementius in poſterum deteſtarer. Ac cum quidam ex numero presbyterorum me vetaret deterreretq; à legendo, ne turpi prauitatis & peruerſæ eorum doctrinæ cœno contaminarer (meam enim mentem errorum labe pollui aſſeruit) cumq; vera, meo quidem iudicio, diceret, viſio quædam cælitus ad me demiſſa me confirmauit: & vox ad aures allapſa manifeſtò*

festè præcepit ad hunc modum: omnes libros, quos sumis in manus, euolue sedulò. Nam satis habes virium & firmitatis ad quæq; tum conuincenda, tum exploranda. Atq; hæc caussa erat, cur in initio ad fidem Christi vocatus fueris. Visionem vtpote ritè consentientem voci Apostolicæ, sic ad potentiores dicenti (Sitis diligentes animaduersores, & veluti trapezitæ, qui argentum probant) lubens equidem approbaui.

IV. Ex hoc ipso Dionysij, Hieronymi, & Theophili facto satis liquet, etiam eo tempore Christianis illicitum fuisse Hæreticorum libros legere: Nam si licitum fuit, cur reprehensi sunt? si tanti viri reprehensi sunt ob istam lectionem, quanto magis reprehensi fuissent illi, qui aut nulla doctrina aut iudicio erant; vtpote ex imperita multitudĩe, quiq; istis doctrina aut iudicio, infinito interuallo inferiores erant. Si Heraclas, vt Dionysius apud eundem Eusebium scribit: quosdam ex Ecclesia expulit, cum essent accusati, quod consuetudine cuiusdam eorum qui alienam & diuersam à fide doctrinam tuebantur, multùm vsi fuissent, nec prius recepit, donec omnia, quæ à veritatis aduersariis audiuissent, palàm apud omnes essent elocuti, non certè minorem seueritatem adhibuisset, si quos libris Hæreticis deditos esse comperisset.

Soli ei conceditur Hæreticorum libros legere, ait Beda, *qui adeò solidatus est in fide Catholica, vt verborũ dulcedine vel astutia nequeat ab ea segregari.*

Beda in cap. 7. prouerb. Refert Iuo p. 4. cap. 84

Secundum argumentum petere licebit à ratione. Hæreticorum enim libri multa vera, & vitæ moribusq; vtilia, & ingenio excolendo apposita continẽt; cur ergò ꝓhibentur? Occurrit hic, quod alicubi scripsit S. Hieronymus: *Nemo est tam sicarius, tam parricida, & tam veneficus, qui non aliquid boni aliquando fecerit* (aut dixerit) *si inimicus aduersus nos iurgetur & clamitet, nonne inter verba simultatis & ri-*

S. Hier. in cap. 1. ad Tit.

Xe aliquid loquetur veritatis, quod & à nobis quoq; aduersus quos loquitur, non vsquequaq; reprehenditur. Quid ergò mirum: si Hæresiarcharum & Hæreticorum libris bona aliqua adspergantur? Nam bona malis admiscere Hæreticorum & impostorum proprium est. Quis enim nisi aut ignarus, aut insipiens malum, si merum sit, emat? *Tanta est Hæreticorum calliditas,* inquit Isidorus, *vt falsa veris, malaq; bonis permisceant, salutaribusq; rebus plerumque erroris sui virus interserant, quò facilius possint prauitatem peruersi dogmatis sub spe persuadere veritatis.* *Habent hoc Hæretici proprium,* ait sanctus Gregorius, *vt malis bona permisceant, quatenus facilè sensui audientis illudant: Si enim semper praua dicerent, citius in sua prauitate cogniti, quòd vellent minimè persuaderent. Rursum, si semper recta sentirent, profectò Hæretici non fuissent. Sed dum fallenti arte ad vtraq; deseruiunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala, vt recipiantur abscondunt, sicut qui veneni poculum porrigit, oras poculi dulcedine mellis tangit, dumq; hoc, quod dulce est, primo attactu delibatur, etiam illud quod est mortiferum absorbetur. Itaq; Hæretici permiscent recta peruersis, vt ostendendo bona auditores ad se trahant, & exhibendo mala latenti eos peste corrumpant.* Hæc eleganter S. Gregorius, quibus perspicuè demonstrat illorum insipientiam, qui libros Hæreticos permittendos clamitant, quod bona quædam contineant. Quis neget panem veneno infectum, bona quędam continere, panis enim substantia bona est; sed quis propter substantiæ bonitatem, ob venenum, quod adiunctum, non totum illud, quidquid id est, detestatur, & à se quàm longissimè amolitur? *Si dicatis,* inquit Ioannes Gerson, agens contra impurum quendam librum Romantii de Rosa; *in libro hoc multa esse bona. Sunt ne, quæso, propterea mala in eo deleta? Ignis est periculosior. Hamus nocet pisci, si coopertus sit esca. Gladius vnctus melle feritne minus? Non.*

Isidor. l. 3. sent. ca. 12

S. Greg. li. 5. Mor. cap 11.

Gerson lib. cont. Romant.

Dico

Dico quod Machometus maxima malitia miscuit nostræ fidei Christianæ veritates suis immūdis errorib. Quare? Ad alliciendos citius Christianos ad legē suā, & ad cooperiendas temeritates suas. Nonne Diabolus multas quandoq; dicit veritates per Dæmoniacos, per incantatores? Ad hæc, bona illa qualiaecunq; pura integra & sincera in Catholicorum Scriptorum libris reperies. Quid ergo opus diuertere ad turbidos & lutulentos illos riuos? Quis non libentius aquam limpidam bibat, quàm veneno tinctam, licet veneni segregandi non sit ignarus, saltem enim periculo exitij & labore seiungendi caret, quisquis aquas omnis contagionis expertes bibit.

Pareamus hìc consilio Bedæ, quod dedit, ne quis Iuliani in Cantica Commentarios legat; *Se ab eius*, inquit, *super omnia lectione compescat, cùm habeat eos, qui eundem librum & sanis sensibus, & simplicioribus verbis exposuerunt.*

Post Scripturas sanctas doctorum hominum tractatus lege, eorum duntaxat, quorum fides nota est: Non necesse habes aurum in luto quærere. Hoc S. Hieronymi monitum quiuis ad se pertinere arbitretur; qui & alibi Lætam instruit, quos libros filiola legere, quos cauere debeat. *Caueat*, inquit, *omnia Apocrypha; & si quando ea, non ad dogmatum veritatem, sed ad signorum reuerentiam legere voluerit, sciat, non eorum esse, quorum titulis prænotantur, multaque his admixta vitiosa; & grandis esse prudentiæ, aurum in luto quærere. Cypriani opuscula semper in manu teneat, Athanasii epistolas, & Hilarii libros inoffenso decurrat pede. Illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pietas fidei non vacillet.*

S. Hieron. epist. 10. ad Fusiam.

S. Hieron. epist. 7. ad Lætam.

Accedit quòd isti propter hæreseos crimen, quòd inter maxima non minimum, ne digni quidem sunt, qui veritatis sint interpretes, aut si hoc munus sibi vltrò assumant, vt tanquam veritatis interpretes audiantur.

S. Athan. orat. 1. contra Arian.

Nam quod S. Athanasius scribit de Diabolo, id appo-

ſitè accommodare licebit ad Hæreticum. *Non enim, cùm veritatem loquitur, fide dignus eſt veterator ille, cùm id quoque Scriptura declaret, enarrans in Paradiſo aduerſus Euam calliditatē.* Et Chriſtus *dæmonibus, cùm è monumentis vociferarentur, ora obturabat, tametſi verū eſſet quod ab illis dicebatur: neq; falſi quidquam in his verbis proferrent: Tu es filius Dei. Noluit tamen per os impurum veritatem enunciari, multò minus verò per illos, ne per hanc occaſionem admiſcentes zizania ſuæ malæ voluntatis, eo tempore ſuperſeminarent, quo homines in ſomnis eſſent. Ea de cauſſa nec ipſe eos ſuſtinuit talia loquentes, nec eoſdem à nobis ſuſtineri voluit.*

Phil. lib. quod dete. inſid. potiori. Idem de Lacedam. Gell. lib. 18 cap. 3. Plutarch. in politicis.

Fertur in quadam optimè inſtituta ciuitate morem hunc eſſe, inquit Philo, *vt quoties aliquis impuræ vitæ ciuis ſententiam vult proferre ad Senatum aut populum, nō ſinatur per ſeipſum hoc facere, ſed à Magiſtratu cogatur eam apud aliquem honeſtum virum deponere. Qui mox aſſurgens promit, quod audiuit, ſilente interim altero & quæ tum primum didicit, quamuis aliena, profert, authorem commenti vix in auditorum ſpectatorumue habens numero, adeò ne beneficium quidem ab iniuſtis quidam dignantur accipere, quod exiſtiment hanc vtilitatem corrumpi admixto dedecore.*

Qua de cauſſa meritiſſimò omnia Hæreſiarcharum opera, qualiacunque illa ſint, prohibentur. Nam ſceleribus ſuis indignos ſe reddiderūt, quorum vel memoria exſtet: ſemperq; diſcrimini ſe exponit, qui quæ talis auctor ſcripſit, lectitat, ne ſimul cum libri argumento ipſe ſcriptor in animum ſe inſinuet, idq; quod prauè etiam ab eodem conſcriptum eſt, tanquam verum ſuſcipiatur. Quem enim quis amat, eius dogmata non ægrè approbat.

Plut. citat. à Putherb. lib. 1. Theotimi.

Auctor eſt *Plutarchus*, legem fuiſſe apud Græcos, qua libri ſceleſtorum hominum etiam boni iubebantur tolli è medio, vt auctorum memoria deleretur. Si hoc factum ab Ethnicis, quanto magis præſtandum eſt à Chriſtianis.

Querun-

Queruntur etiam Hæretici peius cum suis libris agi, quàm cum libris Turcicis & Iudaicis,& veterum nonnullorum, qui passim lectitantur, licet non pauca hæretica operibus suis asperserint, ex quorum numero haud postremus Tertullianus. Sed ad hanc querelam hoc imprimis responsum damus: Etiam Iudæorum libros, qui blasphemias in Christum, & religionem Christianam continent, vetandos & flammis addicendos esse, prout etiam vetantur in Indice à CLEMENTE VIII. edito. Et idem iamdudum monuerat Caietanus, & Christianis in more positum erat. Alij permittuntur, vel quia simplicem sacræ scripturæ expositionem continent, vel quia redundant anilibus fabulis, à quibus nulli fidelium quidquam periculi impendet.

Caietan. 22.q.10. a.XI.

Idem de Turcarum libris dicendum, de quibus tamen hæc in Indice: *Alchoranus Machometis Basileæ impressus, & similes cum scholiis & impiis annotationibus & præfationibus prohibētur. Idem in vulgari lingua non nisi ex concessione Inquisitorum haberi possit.* Taceo, malum notum rem esse optimam. At Turcæ & Iudæi manifesti sunt Christianorum hostes; Hæretici, occulti, fraudulenti, sub Christiani nominis pallio delitescentes, hinc eò sunt nocentiores, quò fallaciores.

Libri veterum quorūdam permittuntur tum propter antiquitatis memoriam, quā conseruarunt, &ad hæc nostra tempora propagarunt; tum quia Hæreses, quas continent, iam ferè sunt extinctæ & sepultæ, tum quia eiusmodi ferè sunt hæreses, à quibus iam hoc æuo hominum genius perquàm securus videtur.

Pugnauit Tertullianus pro Monogamia, illicitum ratus secundum matrimoniū, nihil his temporibus ab hoc errore

errore periculi imminet. Nam Lutherus, Caluinus, eorumque posteri Prædicantes, ita multos instituerunt, vt magis ament polygamiam Iudaicam & Turcicam, quàm monogamiam Montanicam, & difficile reperias Prædicantem, qui prima vxore mortua, monogamiam colere velit; Ipse etiam Iunius Prædicans Caluinianus, quatuor vxores duxit. Quod ne nesciremus, in vita sua à se scripta ipsemet testatum fecit. Quis scit an interea non processerit ad quintam?

Tertullianus duas aut tres QVADRAGESIMAS ex disciplina Montani obseruandas docuit: Nostri isti Nouatores tantum effecerunt, vt ne vna quidem seruetur. Et quid verbis opus est? Si Lutherus & Caluinus rigidum illud & austerum vitæ genus in mundum inducere voluissent, quod inducere studuit Tertullianus, nunquam, ausim dicere, tot populos post se traxissent, & in sempiternam perniciem præcipitassent.

His generatim de Iure & more prohibendi, castigandi & expurgandi noxios libros, disputatis, tempus est, vt Iunij calumnias refellere aggrediamur. quod breuius iam præstare licebit, cùm pleraque sponte sua nunc corruant, & à luce, quam hactenus accendimus, dispellantur & disijciantur. Prius tamen breuiter aliquid dicendum videtur, pro clausula huius primi libri, num verum sit, libros S. Gregorij Magni ab æmulis exustos: & de facto Iuliani Apostatæ Christianis lectione ethnicorum Poëtarum & Oratorum interdicentis.

CAP.

CAPVT XXX.

De libris S. Gregorii Magni Pontificis, vtrum post mortem eius fuerint combusti: Et de Iuliani Apostatæ interdicto, ne Christiani libros gentilium legerent.

QVid valeat inuidia, æmulatio, & odium, notius est, quàm vt multis explicandum videatur: non modò viuos, sed & mortuos persequitur, mortuos inquam, quos in ingenii monumentis viuere arbitratur: vt proinde falsum existimem illud non mali Vatis:

Ouid.4.de Pont.

Scripta placent à morte magis, quia lædere viuos
Liuor & iniuso carpere dente solet.
Pascitur in viuis liuor, post fata quiescit.
Tunc suus ex merito quemq; tuetur honos.

Idem alibi

Imò verò post funera sæuius non rarò in optimorum lucubrationes sæuit; & velut aggere rupto, tum demum impetum facit, quasi iam omni repagulo remoto. Testem huius rei do Gregorium Magnum Pontificem; illud omnis Sanctimoniæ exemplum; illud Christianæ humilitatis speculum, cuius libris post libros Canonicos vix quidquam diuino spiritu magis tinctum in lucem prodiit: Et tamen æmulorum inuidia, ne post mortem quidem tanti Pontificis conquieuit; cumq; aliud, quod liuore tabibi agerent, non suppeteret, in diuini illius ingenii sacrosancta monumenta insiluerunt, eaque flammis absumere statuerunt, immani prorsus & quibusuis suppliciis expiando scelere.

Rem ita narrat Ioannes Diaconus, qui vitam S. Gregorii litteris prodidit. *Quo liberalissimo pastore defuncto, vehementissima fames eodem anno incubuit, & quanto patrono tunc*

Ioan.Diac. lib.4.ca.69.

Roma caruerit, licet rerum inopia toto penè mundo monstrauerit, inuidorum tamen feritas minimè recognouit: nam sicut à maioribus traditur, cum calumniarum veterum inuentores Gregorium prodigum: dilapidatoremq́; multiplicis Patriarchatus thesauri perstreperent, deficiente personali materia, ad comburendos eius libros cœperunt pariter anhelare. Quorum dum quosdam combussissent, & reliquos vellent exurere, Petrus Diaconus familiarissimus eius, cum quo quatuor dialogorum libros disputauerat, creditur vehementer obstitisse, dicens, ad oblitterandam eius memoriam, librorum exustionem nihil proficere, quorum exemplaria, diuersis petentibus, mundi ambitum penetrassent: subiungens, immane sacrilegium esse, tanti patris tot & tales libros exurere, super cuius caput Spiritum Sanctum ipse in similitudinem columbæ tractantis frequentissimè perspexisset. Cumque dudum deuotum populum Diaconus cerneret occasione temporis cum inuidis resultare, in hoc omnium sententiam dicitur prouocasse, vt si quod dixerat iureiurando confirmans, mori continuò meruisset, ipsi à librorum exustione desisterent; si verò superstes sui testimonii exstitisset, ipse quoq́; combustoribus manus daret. Itaq; cum Euangeliis in ambonem venerabilis Leuita Petrus adscendens mox vt Gregorianæ sanctitati testimonium præbuit, inter verba veræ confessionis spiritum efflauit, & à dolore mortis extraneus, iuxta Pyrgi basim (sicut hactenus cernitur) confessor veritatis meruit sepeliri. Hinc est, quod consuetudinaliter spiritus sanctus in specie columbæ super scribentis Gregorii caput depingitur, & quod expositionum illius pars maxima, quæ vtique ab inuidis exusta recolitur, non habetur.

Hæc Ioannes Diaconus, ex *maiorum*, vt ait, *traditione*. Quæ tamen num vera sint, dubitat Ecclesiasticæ historiæ instaurator Baronius. Quia nec Isidorus, nec Ildefonsus, qui Catalogos operum S. Gregorii texuerunt, quidquam de exustis nonnullis eius operibus prodiderunt.

Bar To. 8.

neo

nec Paterius S. Gregorii Notarius; qui cuncta diuinæ scripturæ testimonia, à S. Gregorio explanata, in ordinem redegit; aliquid de exustione scriptum reliquit; cum tamē eo tēpore, quo Ioann. Diaco. hæc accidisse refert: Romæ vixerit, resq; tam mēorabilis eū fugere minimè potuerit. Sed & *S*.gebertus in chronico Petrū Diaconum obstitisse dicit; ne libri S. Gregorii incenderentur; Etsi ex *S*igeberto non satis liquet, an voluerit nullos omninò S. Gregorii libros exustos esse, præpediente hoc facinus Petro Diacono; an tantum, Petrum Diaconum hoc effecisse, vt postquam obtrectatores aliqua opera S. Gregorii comburere cœperant, reliquis deinceps pepercerint, inducti Petri Diaconi precibus: veroq; propius crediderim, hoc posterius cum Sigeberti mente conuenire; cum ipse alibi idem hac de re, quod Ioannes Diaconus, litteris mandarit.

Sigebertus in Chron.

Sigebert. de viris Illustr. cap. 41. & 43.

Quidquid sit, illud constat, odium & inuidiam cum aliud vindictæ genus non suppetit, libenter grassari in scripta: Hinc semel atq; iterum commemorat Ioannes Cantacuzenus Imperator Constantinopolitanus, edicta sua Thessalonicæ, ab inuidis (quos ipse Zelotas appellat) publicè in foro combusta fuisse; non aliam ob caussam, quàm ex immani aduersus Cantacuzenum odio. *E*adem caussa impulsi olim Epiphanes, & postea *D*iocletianus, incenderunt sacra Christianorum volumina: iisdem furiis agitati bacchantur hodie Hæretici in Catholicorum Bibliothecas. Ita odium & inuidia nunquam quiescunt; sed viuunt extento semper æuo, feruntur que per omnes ætates *pennæ metuente soluì*. Nec vnquam vlla tempestate deerunt, qui in fœtus ingeniorum impetum sint daturi; & quidem ex solo odio, liuore, nocendi libidine. Nam si

Cant. lib. 4 hist.

caussa suppetat exterminandi aliquem librum; iure optimo illud fit, vt hactenus toto hoc libro primo demonstrauimus.

Videtur etiam Plato ab hoc liuoris morbo tactus Democriti libros incendere voluisse: de quo Laertius ex Aristoxeni historicis commentariis, Platonem θελῆσαι συμφλέξαι τὰ Δημοκρίτου συγγράμματα, ὁπόσα ἠδυνήθη συναγαγεῖν, Ἀμύκλαν δὲ καὶ Κλεινίαν τοὺς πυθαγορικοὺς κωλῦσαι αὐτὸν, ὡς οὐδὲν ὄφελος, παρὰ πολλοῖς γὰρ εἶναι τὰ βιβλία ἤδη. *Voluisse comburere scripta Democriti, quotquot potuit congregare. Amyclam verò & Cliniam Pythagoricos prohibuisse, tanquam rem nullius vtilitatis; cum libri eius passim iam apud multos exstarent.* Et hoc inde manifestum esse docet, quod Plato nunquam Democriti mentionem faciat, ne tum quidem, cum refellendus erat.

S. Antonin. 4. p. Summ. tit. XI, ca. 4. § 3, in fin. & Ioann. Hessel. in explicatio. 2. praecepti Decal. cap. 73.

De D. Gregorio Magno refert S. Antoninus ex Ioanne Dominico Cardinale, eum omnes libros *quos habere potuit Titi Liuii* combussisse, *quia ibi*, vt aiunt, *multa narrantur de superstitionibus Idolorum.* Ego de hac narratione assensum meum suspendo, quoad locupletiores auctores obtigerint; Non enim video, cur Liuius prae caeteris, sanctissimum Antistitem Gregorium offendere, & ad hanc poenam infligendam excitare potuerit.

Sarisb. l. 2. de Nug. Curial.

Nec scio, quantum fidei mereantur, quae de eodem S. Pontifice litteris prodidit Ioannes Sarisberiensis, *eũ* videlicet, *nõ modò Mathesin pepulisse ab aula, sed vt traditur à maioribus, incendio tradidisse probatae lectionis*

Scripta, Palatinus quaecunq; recepit Apollo.

In quibus erant praecipua, quae caelestium mentem & superiorum oracula hominibus videbantur reuelare. Haec ille. Quae de iudiciariae Astrologiae libris accipienda sunt, si vera sunt: nam multa huius generis de S. Gregorio conficta esse; satis in-

tis innuit Platina, vt quòd antiqua vrbis monumenta abolcuerit, à quibus calumnijs eum hunc in modun vindicat. *Neque est cur patiamur, Gregorium hac in re à quibusdam litterarum ignaris potissimum carpi, quod suo mandato veterum ædificia sint diruta, ne peregrini & aduenæ, vt ipsi fingunt, ad vrbem Religionis caussa venientes, posthabitis locis sacris arcus triumphales, & monumenta veterum cum admiratione inspicerent. Absit hæc calumnia à tanto Pontifice Romano, præsertim cui certè post Deum, patria, quàm vita, charior fuit. Multa profectò ex collapsis ædificiis exedit vetustas. Multa præterea demoliuntur homines ædificandi gratia, vt quotidiè cernimus. Impacta illa foramina, quæ tum in concauo fornicum, tum in coniuncturis marmorum quadratorumq; lapidum videntur, non minus à Romanis, quàm à Barbaris auellendi æris caussa crediderim. In fornicibus enim quo leuior esset moles, ollas cum numismatibus collocabant. Lapides verò quadratos æneis clauis firmabant. Factum id quoque à Romanis dixi, si Epirotæ, Dalmatæ, Pannonii, & fex totius orbis terrarum huc missa, Romani appellari possunt.* Hæc Platina pro *S.* Gregorio.

Plat. in Gregor.

Priorem hunc librum concludat factum Iuliani, qui inaudito artificio vel potius odio in Christianos, lege sanxit, ne Christiani libros gentilium legerent. Res passim apud omnes historicos decantata est, ex quorum numero hæc Nicephorus: *Ne Christianorum pueri græcis disciplinis erudirentur, aut Poetas Scriptoresq; eorum legerent, Scholasque publicas frequentarent, lege cauit.* Caussam edicti hanc reddebat Iulianus. *Ne linguis eorum acumine perpolitis, facilè disputationibus nostris resistere, & sacra quidem sua amplificare, religionem autem nostram refellere facilè queant. Non paruum enim ei dolorem mouêre, Gregorius & Basilius Cappadoces, qui omnigenam artem suam multis rebus declarauerant, eius temporis Oratores*

Nicphorus lib. 10. c. 25.

longè superantes: præcipuè Gregorius, qui verba etiam variis Poematum generibus inclusit, & alii quamplurimi spectati viri.

Nouum hoc libros prohibendi commentum & inuentum fuit, vt scilicet interdicantur, non quia libros, sed quia lectores oderis, nolisq; ad eos lectionis vtilitatem redundare. Quam ob caussam sic in Iulianum inuehitur Theologus & Orator præstantissimus, diuus Gregorius Nazianzenus. *Isti quoque hac pœna pulchrè conuenit, vt sermone crucietur, pro eo scelere, quod in sermones admisit. qui cum omnium ratione præditorum communes sint, iis tamen, tanquam propriè ad se pertinerent, Christianis per inuidiam interdixit: stultissimè sanè de sermonibus cogitans, homo omnium, vt sibi videbatur, facundissimus. Primùm, quia subdolè & veteratoriè nomen ad opinionem traduxit, quasi sermo græcus non lingua, sed Religionis sit: atque ob eam caussam velut alieni boni surreptores, à sermonibus nos arcere instituit: perinde verò ac si nos quoque artibus illis, quæ apud Græcos inuentæ sunt vti prohibuisset: easque propter eiusdem nominis appellationem suas esse dixisset ac vendicasset: tum quia nobis obscurum esse putauit, id se nequaquam eo consilio facere, vt insigni quodam & primario bono nos spoliaret, &c. sed quia impietatis confutationes extimescebat, velut in dictionis elegantia, verborumque lenocinio robur habentes, ac non in veritatis cognitione & argumentis.* Ita Nazianzenus.

Nazian. orat. 1. in Iulian.

Apud Sanctum Cyrillum miratur Iulianus, cur Christiani suos arceant ab Idolothytis, & non potius à lectione librorum Ethnicorum, cùm ab his plus periculi immineat. *Quare vos,* inquit, *disciplinarum, quæ apud Græcos sunt, conuiuæ estis, siquidem vobis vestrarum scripturarum lectio sufficit, cùm melius sit ab illis* (libris) *homines arcere, quàm ab Idolothytorum cibis? per has enim doctrinas deterretur ab impietate omne, quod vobiscum natura generosum protulit. Itaque, cui vel parua portio bona naturæ fuerit, is statim à vestra impietate deficiet.*

S. Cyril. lib. 7. contra Iulian.

deficiet. Proinde meliùs erat homines prohibere à doctrinis non sacris. Aduersus quem hæc sanctus Cyrillus. *Audi cœlum, & auribus percipe terra. Ecce enim Rapsaces os contra Deum iterum dilatat, & iniustitiam in Excelsum loquitur, sicut scriptum est: nihilque, vt videtur, melius censet, quàm morbosam suam linguam contra nos exacuere. Igitur sufficit quidem diuina Scriptura ad faciendum eos, qui in ea educati sunt, sapientes, & probatissimos, & sufficientissimam habentes intelligentiam, indigemusq; ad hoc prorsus nihil externis magistris. Quoniam autem dulce est omnia scire, idcirco hac ratione, & valde prudenter etiam Græcorũ sententias diligenter discutimus, quas de vnaquaq; re habuerint, & ante alia de Deo, & inde ridendi occasionem accipimus, quòd volũt innumeros Deos & immundorum Dæmoniorum multitudinem honorare.*

Et post pluscula in hanc sententiam subiungit: *Quòd dicit nobis esse melius credentes arcere à Græcis disciplinis, quàm ab Idolothytis audiat iterum. Quod ab esu Idolis immolatorum credẽtes abducere consueuimus, minimè autem prohibemus versari in libris Græcorum, si quis voluerit discere, causam dicemus.* Moxque addit; Ab Idolothytis Christianos prohiberi non simpliciter, sed ratione scandali, quod inde ad proximũ manare potest, iuxta illud Apostoli: *Si quis autẽ dixerit, hoc immolatũ est idolis, nolite manducare propter illum. qui indicauit, & propter conscientiã, conscientiã autẽ dico non tuã, sed alterius.* in lectione autem librorũ Græcanicorum similis scandali periculum nullum impendere, cùm omnib. Christianis notissimũ & persuasissimum sit, vnum tantummodo esse Deũ, & quidquid Græci de multitudine Deorum litteris mandarunt, fabulis annumerari debere. *Non enim,* inquit S. Cyrillus, *si ludant quidã, imò & insaniant mente seducta, & vt sibi videtur, nominare voluerint Deos, & in templis statuerint simulacra errantes, necessarium est, vt & nos simul deliremus, afficiamurq; & sentiamus, quòd sint alii verè Dii, præter vnum omnium opificem.* Cæ-

1. Cor. 10.

Cæterùm, si vt dicebat Iulianus, quicunque generosi pectoris Christianus, lectis Græcorum libris, ad Ethnicos deserta Christiana Religione, transiturus erat, cur Christianis lectione librorum Græcorum interdixit? Cur non vel vltrò Christianis Codices illos obtrusit? Certè expeditior via non erat abstrahendi Christianos à sua professione, si, vt ait Apostata, lectio librorum Græcorum tam efficax erat, vt statim amorem Ethnicismi, odiumque Christianismi instillaret. Sed Iulianus, vt mente, moribus, & factis; ita verbis quoque & scriptis varius & inconstans erat.

Illud verisimile fit, Iulianum, si diuturnior vitæ vsura obtigisset: cùm Christianorum libris aliter acturum non fuisse, quàm olim egerat Diocletianus, immenso enim odio in Christianorum libros & commentarios ardebat, quod odium palam prodit in Epist. ad Ecdicium Præfectum, in qua agit de Georg. Ariani Episcopi Alexand. bibliothecainquirenda, & ad se transmittenda: *Quidā equis, alii auibus, nonnulli feris delectantur,* inquit, *Ego verò inde vsq; à pueritia librorum cupiditate arsi. Quare absurdum est has opes iis relinquere; quorum auaritia nequit auro expleri, præsertim cùm facilè videar eas illis posse detrahere. Quocirca mihi priuatim beneficium dabis, vt Georgii scripta omnia reperienda cures. Multa enim apud illum Philosophica, multa Rhetorica, multa de Galilæorum doctrina, quæ velim penitus extincta esse, sed ne cum his illa quoque pereant, omnia diligenter exquiri volo.* Vides quo animo desertor in Christianorum lucubrationes fuerit, quibus parcendum censuit, non quòd perditas nollet, sed ne suo interitu alias secum in idem exitium traherent.

Isidor. in reg. Monach. cap. 8.

Isidorus Hispalensis hanc Monachis regulam præscripsit. *Gentilium libros vel hæreticorum volumina Monachus legere*

legere caueat, meliùs est enim eorum perniciosa dogmata ignorare, quàm per experientiam in aliquem laqueum erroris incurrere. Rectè & ordine Isidorus, quod attinet ad libros hæreticos. Nec malè si spectes Gentilium libros, non enim absolutè eorum lectionem prohibet, sed periculosam, immoderatam, & inordinatam: Nonnulli enim Ethnicorum libri *per oblectamenta inanium fabularum, mentem excitant ad incentiua libidinum*, vt alibi idem Isidorus dicit. *Et quidam plus meditari delectantur Gentilium dicta, propter tumentem & ornatum sermonem, quàm Scripturam sanctam, propter eloquium humile. Sed quid prodest in mundanis doctrinis proficere, & inanescere in diuinis? Cauendi igitur sunt tales libri, & propter amorem sanctarum scripturarum vitandi.* Tunc videlicet, si periculum immineat, ne modus excedatur, néue dulcedine huiusmodi lectionis abrepti, diuinas litteras in postremis habeamus. Excessus enim vetatur, non ipsa lectio.

Isidor. lib. 3 sent. cap. 13

Nec illud Patres sanctissimi decreuerunt, inquit Cassiodorus, *vt secularium litterarum studia respuantur, quia non exinde minimum ad sacras scripturas intelligendas sensus noster instruitur. Si tamen diuina gratia suffragante notitia ipsarum rerum sobriè ac rationabiliter inquiratur, non vt in ipsis habeamus spem profectus nostri, sed ipsa transeuntes desideremus nobis à patre luminum proficuam salutaremq; sapientiam debere concedi, &c. Multi igitur patres nostri talibus litteris eruditi, & in lege Domini permanentes, ad veram sapientiam peruenerunt, sicut beatus Augustinus de doctrina Christiana meminit, dicens: Non aspicimus, quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus & doctor suauissimus, & Martyr beatissimus, quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? (nos addimus Ambrosiū, ipsumq; Augustinum, atque Hieronymum, multosque alios innumerabiles Græcos) Hoc etiam ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecit, de quo scriptum est, quòd eruditus fuerit omni sapientia Ægyptiorū:*

Cassiodor. de diuin. lect. cap. 28

quos nos imitantes acutissimè quidem, sed incunctanter vtrasque doctrinas, si possumus, legere festinemus. Quis enim audeat habere dubium, vbi virorum talium multiplex pracedit exemplum? Quapropter toto nisu, toto labore, totis desideriis exquiramus, vt ad tale tantumque munus, Domino largiente, peruenire mereamur. Hæc Cassiodorus ad Monachos Viuariensis sui monasterij, quibus etiam sæcularis litteraturæ Codices omnis generis reliquit, vt eos assidua lectione tererent, sibiq; inde ad diuinarum rerum cognitionem viam munirent.

S. Hieron, epistol. ad Magnum Orator.

Legatur Epistola 84. sancti Hieronymi ad Magnum Oratorem, vbi de lectione librorum gentilium doctissimè & elegantissimè disputat. Cùm enim quidam admirabundi quærerent, cur in Opusculis suis sæcularium litterarum exempla interdum poneret, ostendit, id se facere exemplo præstantissimorum Doctorum, Origenis, Methodij, Apollinarij, Eusebij, Iosephi, Philonis, Quadrati, Aristidis, Iustini, Melitonis, Dionysij Corinthij, Panthæni, Clementis Alexandrini, Miltiadis, Hippolyti, Apollonij Senatoris Romani, Iulij Africani, Gregorij Neocæsariensis, Dionysij Alexandrini, Anatolij, Athanasij, Pierij, Luciani, Malchionis, Eustathij Antiocheni, Eusebij Emiseni, Triphylli Cyprij, Asterij Schytopolitæ, Serapionis, Titi Bostrensis, Cappadocumque Basilij, Gregorij & Amphilochij. *Qui omnes*, inquit S. Hieronymus, *in tantum Philosophorum doctrinis atque sententiis referciunt suos libros, vt nescias quid in illis primùm admirari debeas, eruditionem sæculi, an scientiam Scripturarum. Quid Tertulliano eruditius, quid acutius? Apologeticus eius, & contra Gentes libri cunctam sæculi continent disciplinam.* Quid Origenem percenseam? *qui*, vt apud Eusebium testatur Porphyrius, *Platonis libros semper habebat in manibus, in Numenii & Cronii scriptis multùm versabatur, Apollophane, Longino & Moderato vtebatur familiariter;*

Euseb. lib. 6. cap. 13.

Nicomachi & aliorum illustrium Pythagoreorum monumenta terebat sedulò; Charemonis Stoici, & Cornuti libros crebrò vsurpabat. Etsi autem fatendum est, Origenem in graues errores incidisse, neque paucos ex Ethnicorum scriptis hausisse, id tamen nō lectionis, sed hominis, lectione & magnitudine ingenij sui abutentis, vitium fuit. *Qui propter temulentorum incompositum malignumq; animum, reprobandum esse vinū, eiusq; oblectamentum auersandum dicit, næ ille propter peruersum vsum, rem per se non peruersam sugillat* inquit Leo Imperator.

Leo nouel, 65.

Nec silentio inuoluenda est fraus Nestorianorum, qui inter cætera artificia, quæ, seducendis & à sancto viuendi genere abducendis Monachis adhibebant, etiam lectionem librorum gentilium suadebant. *Si Monachus sit*, inquit Leontius, *hortantur ad legendos libros gentilium, si tamen idoneus ad eos legendos videatur.* Nimirū vt dulcedine profanæ lectionis ardor spiritus paulatim tepesceret & euanesceret, iamque exstincto Nestorii impietas in animo succederet.

Leont. lib. 3. contra Eutych. & Nestor.

Pulcherrimè ad institutum nostrum sanctus Augustinus: *Philosophi, qui vocantur, si qua fortè vera & fidei nostræ accommoda dixerunt, maximè Platonici, non solùm formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam iniustis possessionibus in vsum nostrū vendicanda. Sicut enim Ægyptii non solùm idola habebant, & onera grauia, quæ populus Israel detestaretur & fugeret, sed etiam vasa atque ornamenta de auro & argento, & vestem, quæ ille populus exiens de Ægypto, sibi potius tanquam ad vsum meliorem clanculò vendicauit, non auctoritate propria, sed præcepto Dei ipsis Ægyptiis nescienter commodantibus ea, quibus non benè vtebantur, sic doctrinæ omnes Gentilium non solùm simulata & superstitiosa figmenta, grauesque sarcinas superuacanei laboris habent, quæ vnusquisque duce CHRISTO de Societate Gentilium exiens debet abominari atque deuitare, sed etiam liberales disciplinas*

S. August. lib. 2. de doctr. christian. c. 40.

vsui veritatis aptiores, & quædam morum præcepta vtilissima continent, deque isto vno DEO colendo nonnulla vera inueniuntur apud eos: quod eorum tanquam aurum & argentum, quod non ipsi instituerunt, sed de quibusdam quasi metallis diuinæ prouidentiæ, quæ vbique infusa est, eruerunt, & quo peruersè atque iniuriosè ad obsequia Dæmonum abutuntur, cùm ab eorum misera societate sese animo separat, debet ab eis auferre Christianus ad vsum iustum prædicandi Euangelii. Vestem quoque illorum, id est, hominum instituta, sed tamen accommodata humanæ societati, qua in hac vita carere non possumus, accipere atque habere licuerit in vsum conuertenda Christianum: nam quid aliud fecerunt multi boni fideles nostri? Hæc præclarè S. Augustinus.

Finis Libri Primi.

PARA-

PARALIPOMENA PRO LIBRO PRIMO, SVIS LOCIS INSERENDA.

p.26.v.22. *tolerabiliorem.* Adde.

Porrò, quod diximus de recto iudicio omnibus insito, deq; errore, qui quandoq; contingit in applicatione huius iudicii ad praxin, id pulchrè explicatur ab Arriano ex doctrina Epicteti his verbis; adscribam enim, cum capiti huic plurimum lucis adferant. *Communes notitiæ omnibus hominibus sunt insitæ quorum vna alteri repugnare non solet. Quis enim nostrum non sentit, bonum esse vtile & desiderabile, ac omnibus studiis id procurandum atq; consectandũ esse? Quis nostrum animo non sic est affectus, vt non opinetur, id quod iustum sit, esse quoq; honestum & decorum? Vnde igitur contentiones exsistunt & pugnæ? Ex applicatione nimirum primarum notitiarum, si adhibeantur rebus singulis, &c. Atq; hæc est discordiæ inter Iudæos, Syros, Ægyptios, Romanos caussa, &c. Quid igitur est institui & erudiri? Discere naturales notitias accommodare singularibus rebus conuenienter ipsi naturæ.*

Arian. l. 1. Sermon. cap. 22. Vide eund lib. 2. c. 17.

pag. 40. v. 5. *mandaretur.*

Quærit Illustrissimus Cardinalis Baronius, cur Constantinus Magnus Arium potius Porphyrio, quàm reliquis impiis similem esse dixerit, potiusq; ab illo, quàm ab alio quouis improbo & scelerato Arianis nomen imponere voluerit. *Num ob dogmatis similitudinem, quod Arius instar Porphyrii, Dei filium patre minorem diceret? Sed hæc ex par-*

Baron. To. 3. an. Chri. 325.

te Arius non tam Porphyrio, quàm reliquis Platonicis comparandus fuisset. An verò, quòd, sicut Porphyrius aduersus Christianam religionem tot volumina edens, eam prorsus destruere, idololatriam verò in omnibus integram conseruatamque reddi volebat: ita & Arius impia hæresi id ipsum præstare, licet alia ratione, conatus sit? Equidem hac quoque ex parte magna intercedit similitudo Ario cum Porphyrio, quippe qui enixè studuerit, vt iste, abolita fidei veritate, idololatriam in Ecclesiam introducere: cùm enim Arius sic prædicaret vnum Deum ingenitum, vt eius filium creaturam diceret, manifestum est, eum, instar Ethnicorum, creaturam in Ecclesia adorandam exponere voluisse, ac proinde Christianos creaturæ cultores efficere, vt copiosè ostendit sanctus Athanasius.

S. Athan. sermon. 4. contra Arian.

Fortè Constantinus eò respexit, vt nomine illis temporibus maximè inuiso, Arianos à Secta sua absterreret. Porphyrij enim nomen, vtpote iurati Christianæ religionis inimici passim apud omnes malè audiebat. Quocirca cùm Ariani, Christum, non minus, quod ad rem attinet, oppugnarent, quàm Porphyrius, qui virulentissimis commentarijs in CHRISTVM incurrerat, & tamen CHRISTIANORVM nomine & gloria sibi blandiebantur; Constantinus, translato Porphyrianorum ad illos vocabulo, laruam eis detrahere, & quinam reipsa essent, palam omnibus demonstrare voluit: quod omnino faciendum fuit: quia vt rectè ait antiquus Scriptor, & beati Athanasij æqualis simul & familiaris, Serapion, Episcopus Thmueos: *Multi sunt, qui exierunt, & hic atque illic errant, pro pellibus ouium nomen CHRISTI induti, qui se quidem dicunt quod non sunt, quod autem sunt dici nolunt, sed suam improbitatem amictu nominis tegunt, qui commune quidem habent nomen, student verò vt nomen CHRISTI funditùs deleant,* qui

Serap. lib. cont. Manich.

qui contra I E S V M *militant,* & I E S V M *inuocant. Hæc eſt difficillima omnium improbitas, nomine Chriſti appellari, & Chriſtum oppugnare. Etenim quia non potuit per uerſitas contra Deum bellum gerere, vſa eſt nomine, vt vſu nominis opinionem imprudentibus iniiciat, vt quaſi Chriſti familiaris, hic & illic, vt libet, eos, qui in Saluatorem crediderunt, perdat.* Hæc præclarè Serapion. Prudenter ergo Conſtantinus Arianis Chriſtiani appellationem detrahere, & à Porphyrio nomen indere cogitauit, vt ex ipſo vocabulo, natura & profeſſio Arianorum ſtatim eluceret.

Verumenimuero cum dictum ſit, libros Arii interdictos fuiſſe, operæ pretium erit videre, quales nam fuerint: Et quia ab vnius crimine, inſulſitate & petulantia omnes diſci queunt, de vno duntaxat opere, quod *Thaliam* inſcripſit, aliquid dicendum eſt: quod parenti ſuo Ario; ipſa inſcriptione infamiam peperit. Eſt enim θάλεια ſeu θαλία ἢ εὐωχία, vt inquit Suidas, *epularis accubatio, conuiuium,* ἀπὸ τοῦ θάλλειν. Hinc & θάλεια δαίς ein guter Muth/ ein Schlamp. Quæ notio, cum huic nomini ſubiiciatur, non immeritò mirati & deteſtati ſunt antiqui Patres leuitatem Arii, qui de grauiſſimis rebus diſputaturus operi ſuo Epigraphen tam vanam, ludicram, & ſtultam præfixerit. *Quapropter iure optimo quemuis admiratio ſubeat,* inquit ſanctus Athanaſius, *cur, cum multi multa opera & plurimas homilias in vetus & nouum teſtamentum conſcripſerint, apud nullum Thalia reperiatur; imò neq; apud honeſtatis amantiores Ethnicos, ſed apud eos ſolummodò qui hæc talia in compotationibus cantant, cum ſtrepitu, ſcommatis, laſciuiſq; iocis, vt cachinnos concitent* & auditoribus ilia riſu diſtendant. *At eximius ille Arius cum nihil aut ſanctum aut graue imitandum delegiſſet, vtpote omnis ſeria rei ignarus, & plurima ex aliis Hæreſibus*

Athan. orat. 2. contra Arian.

sibus sublegisset. τὴν τοῦ σωτάδου μόνου γελοιολογίαν ἐζήλωσε. *Solius Sotadæ* ridiculam scribendi & agendi rationem sectatus est.

Nec libri titulus Ario tantùm vitio datus est: quasi nimium profanus & ludicrus, sed & ipsa instituti argumēti tractatio à veteribus reprehensa est, tanquam mollis, elumbis, effæminata; vno verbo, Sotadica. *Pro Christo,* inquit S. Athanasius, *apud Arianos est Arius; vt apud Manichæos, Manichæus: pro Moyse itidem & aliis Sanctis Sotades quidam, homo apud ipsos etiam Ethnicos ridiculus: & filia Herodiadis: huius enim tractos & effæminatos mores Arius in scribendo repræsentat, & ipse eius liber Thaleia istius puellæ saltationem æmulatur, choreas ductitans, & blasphemiis in Christum lusitans,* &c. Fuit autem Sotades, ad cuius similitudinem se conformauit Arius, natione Cretensis, Auctor, vt Strabo ait, lasciuiorum carminum. Scripsit φλύακας seu vt alii legunt, φλοίακας & κιναίδους, *obscæna, cynedica, ridicula.* S. Athanasius vocat Sotaden Ægyptium. Sunt qui putent Codicem Athanasianum corruptum esse. Sed vt corruptus sit tam græcus tam latinus exhibens nobis σωσάτην pro σωτάδην, (quod mendum iam itidem obseruatum, & ex vetere quodam Codice emendatum est in variis lectionibus ad opera S. Athanasii nuper adiectis) in cæteris tamen nullum est mendum. En verba S. Athanasij.

S. Athan. Epist. de Sent. Dionys.

καὶ ὁ μὲν Ἄρειος τὴν ἰδίαν κακοδοξίαν ἐκτιθέμενος ἔγραψε θαλίαν ἐκπεθηλυμένοις καὶ γελοίοις ἤθεσι κατὰ τὸν αἰγύπτιον σωσάτην (leg. σωτάδην) *Arius peruersam suam opinionem exponens scripsit Thaliam effæminatis ridiculisq́ modis & numeris more Ægyptii Sotadæ.* Non ergò S. Athanasius ipsum Arium, Ægyptium Sotaden; sed Sotadē vocat Ægyptium, fortè, quòd in Ægypto diu habitasset: vel fortè quia S. Athanasius pro Ægyptio habuit: licet Suidas longè recentior dicat fuisse Cretēsem. Nunc ad institutum. Qua ratione, &c. P.4.

p.43.v.5. *habuerit.*

Verùm vt aliæ sectæ plerunq; in sectas abeunt, & in frusta minutiora conciduntur: sic & Apollinaris factio factiones generauit, ita vt ipsimet Apollinaristæ inter se acerrime digladiarentur,seq; mutuò libris quoq; condemnarent,(ad eum modum,quo Lutherani sæpius cum Lutheranis decertarunt, & adhuc decertant)librosq; aduersariorum tametsi ab Apollinari nomen ducentium, tanquam pestem fugiendos & execrandos esse publicè clamarent. Testem do Valentinum Apollinaristam, qui contra Timotheum, eiusq; Magistrum Polemium, sociosq; Cataphronium & alios, tametsi Apollinaristas, acriter scripsit: Et inter cætera hæc etiam adiecit. *Quicunq; huius non factitiæ, sed veræ & Apostolicæ fidei sunt confessores, ne recipiant libros Timothei,& Polemii, & eorum, qui eos sequũtur, vaniloquia, sicut Apostolus præcipit.* Item. *Timotheus & Polemius non solùm Hæretici, sed & calumniatores declarati sunt.* Reperiuntur scripta prædicti Valentini, vt & Timothei, & aliorũ Apollinaristarum in tractatu Leontii, quem edidit *aduersus eos, qui proferunt nobis quædam Apollinarii opera, nomine sanctorum Patrum mendaciter inscripta.* Videmus ergò libros hæreticos non modò Catholicorum, sed & Hæreticorum iudicio fugiendos esse. Sic Cononitæ, (secta quædam Seuerianorum, à Conone quodam nomen adepta)Ioannis Philoponi Alexandrini Grammatici scripta, quæ ab illo contra Græcos seu Ethnicos & de aliis quibusdam argumentis composita fuerant, vnà cum Auctore reiecerunt, *& anathemate confixerunt*, vt scribit Nicephorus. Cum Apollinarii dogma iam pullulare inciperet: & commentarius quidam hoc fermento infectus ad manus S. Athanasii peruenisset, his verbis rescripsit ad Epictetum Corinthiorum Episcopum; *Hæc tum demùm mihi vi-*

Niceph. lib 18. cap. 49. S. Athan. Epistol. ad Epictet. S. Epiphan. Hæresi 77.

Hh *sum*

sum est scribere, postquam incidissem in commentarios, à tua pietate compositos, qui vtinam nunquam scripti essent, quo prorsus nulla eorum apud posteros relinquatur memoria. Hoc nimirum cum diuo Athanasio votis omnibus expetendum est, ne libri mali nascantur; quod si id consequi optando nequimus, danda erit opera, vt quàm primùm opprimantur, ne virus suum cum aliorum pernicie diffundant.

p.54.v.18. *Hac liberatus.*

Leont. lib. 3. cont. Eutych. & Nestorian.

De eiusdem Theodori libris hæc Leontius alloquens Theodorum. *Libros tuos ii, qui secta tua sunt, in sermonem Chaldaicum & Armenicum verterunt, qui haresin haresi Ariana peiorem ac magis impiam gentibus tradiderunt; siquidem hoc imitari studuerunt Ariani, nisi quod hi Barbaros occidentis; illi gentes orientis, vtrique ad suam impietatem adduxerunt.*

Idem Leontius cum ex Theodori libris maximas quasque blasphemias enotans, & excerpens metueret, ne ipse tantarum blasphemiarum auctor & architectus haberetur; hac simul & excusatione & exhortatione vtitur: *Nemo iniquo animo, qua dicentur, ferat, quoniam non sumus nos auctores horum malorum qua audientur, neque caussas prabuimus dicendorum. In multis enim libris eorum mysteria impia feruntur: Siquidem & ipse precarer & optarem, vt silentio & tenebris huiusmodi impietatis mysteria contegerentur: nunc verò non vt vos malorum discipulos facerem, sed potius vt à grauibus malis liberarem, ad has me narrationes contuli, summo studio eos fugiens, & omnibus quàm possum maxima voce dicens: Fugite vos, fugite à praruptis, &* hare-

barathrum longè fugito. Libros omni hæresi impiarum doctrinarum plenos fugito.

p. 54. v. 25. *anathema.*

Meminit eiusdem decreti Photius in Bibliotheca his verbis: ἐξήνεγκε δὲ καὶ ὅρον ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἡ ἐν Ἐφέσῳ τρίτη, ἀπογυμνώσασα αὐτὸν, καὶ τὰ ἐν τῷ λεγομένῳ αὐτῶν βιβλίῳ ἀσκητικῷ βλάσφημα καὶ αἱρετικὰ κεφάλαια, καὶ καθυποβαλοῦσα τῷ ἀναθέματι. *Decretum quoque fecit sancta & vniuersalis tertia Synodus Ephesina, quo anathemati subiecit blasphema illa & hæretica capita; quæ comprehenduntur in libro, cui Asceticon nomen.*

Phot. Volum. 42.

p. 64. v. 25. *edicto suo.*

Non latebat Ruffinum interpretationem suam librorum περὶ ἀρχῶν ab Anastasio Pontifice damnatam esse. Sed quod vel inuitus nouerat, id publicè vt fateretur, adduci nunquam potuit, ne caussæ suæ ingentem securim impingeret. Quare cum Sedis Apostolicæ & aliorum Antistitum iudicio sanctus Hieronymus Ruffinum vrgeret, semper diuerticula quæsiuit, vt passim videre est in Apologiis S. Hieronymi aduersus Ruffinum, & in ipsis Ruffini Inuectiuis, in quarum secunda sub fine sic scribit Ruffinus. *Veruntamen ponamus, quod Episcoporum Synodus sequatur sententias tuas, & iubeat omnes libros, qui hæc talia continent, cum auctoribus suis, vt aiunt, debere damnari. Damnabuntur isti libri prius in Græcis, & quod in Græcis damnatur, sine dubio damnatum est in latinis. Veniatur ad suos libros: inuenientur eadem continere, secundum sententiam tuam; necesse est, vt cum suo auctore damnentur.* Hæc versipellis ille Origenista Ruffinus, qui cum non ignoraret

frequentibus Synodis interdictum fuisse, ne quis Origenis libros legeret, latinamq; interpretationem librorum de Principiis ab Anastasio Pontifice damnatam esse probe exploratum haberet; id tamen absolutè confiteri renuit; sed, *ponamus*, ait, quasi nesciret, quod tam expeditè norat, quàm suum nomen. Mox S. Hieronymū sophismate aggreditur; quasi inde sequatur, etiam libros Hieronymi prohibitos esse, quod eadem continerent, quæ libri Origenis. At calumnia hæc facilè refellitur. Quia si quid S. Hieronymus suis commentariis ex Origene inseruit, id fecit cum iudicio & delectu, omissis videlicet erroribus, vt ipse sæpius testatur, & crebrò sententias eius non tam probauit, quàm percensuit, pro commentatorum consuetudine. *Hic est enim commentariorum mos & explanantium regula*, inquit S. Hieronymus, *vt opiniones in expositione varias persequantur, & quid vel sibi vel aliis videatur edisserant, & hoc non solùm sanctarum interpretes scripturarum, sed secularium quoq; litterarum explanatores faciunt tam latinæ linguæ, quàm græcæ.* Verum tamen est, librum malum cum in lingua sua natiua prohibetur, prohiberi quoq; translatum in aliam. Cur ergo, inquies, transtulit aliqua ex operibus Origenis S. Hieronymus? Cur ipsos libros τῶν ἀρχῶν? Respondeo transtulisse, quia ipse eius opinionis erat: bona Origenis legenda & seligenda esse; mala cauenda. Libros τῶν ἀρχῶν vertit; compulsus Ruffini fraudulentia, qui præfatione interpretationi suæ præposita dixerat se amputasse pessima, & optima reliquisse: cum pessima, hoc est, totum Origenistarum cœnum reliquisset: *dogmata* videlicet *de Angelorum ruina, de animarum lapsu, de resurrectionis præstigiis, de mundo vel mundis Epicuri, de restitutione omnium in æqualem statum; & multò his deteriora, quæ longum esset retexere. Ego*, inquit S. Hieronymus, *in libris* τῶν ἀρχῶν *simpli-*

S. Hieron. Apol. 3. cont. Ruff.

S. Hier. li. 1. con. Ruff.

simpliciter quod in Græco habebatur expreßi, non vt crederet Lector iis, quæ interpretabar, sed ne crederet illis, quæ tu (Ruffinum alloquitur) *transtuleras. Duplex in opere meo vtilitas fuit, dum & hæreticus Auctor proditur, & non verus interpres arguitur. Ac ne quis me putaret iis consentire, quæ verteram, interpretationis neceßitatem præfatione muniui, & docui, quibus lector non deberet credere*: Nam vt alibi dicit idem S. Hieronymus: *Mala ostendere interdum non docentis est, sed vetantis; vt caueat lector, non vt sequatur errores; vt nota contemnat, quæ nonnunquam ignota miraculo sunt.*

p. 74. v. 5. *benè habet.*

Eo tempore, quo Almarici hæresis Lutetiæ serpebat, *legebantur* Parisiis, inquit Rigordus, *libelli quidam ab Aristotele, vt dicebantur, compositi, qui docebant Metaphysicam, delati nouo à Constantinopoli, & à Græco in Latinum translati, qui quoniam non solùm prædictæ hæresi sententiis subtilibus occasionem præbebant, imò & aliis nondum inuentis præbere poterant, iussi sunt omnes comburi, & sub pæna excommunicationis cautum est in eodē Concilio* (Parisiensi) *ne quis eos de cætero scribere, legere præsumeret, vel quoquo modo habere*. Hæc Rigordus.

Rigord. de gestis Phil. Augusti.

Quales autem libri isti fuerint, aliis indagandum relinquo: Non enim fuisse arbitror illos, qui hodie Metaphysicorum titulo circumferuntur; quid enim isti ad hæreses Almarici stabiliendas facerent? Verisimile igitur fit falsum titulum præ se tulisse, & ex impostoris alicuius officina profectos fuisse.

Pag. 85. v. 27. proprium est.

Cæterùm, vt Suinco seu Stencko Archiepiscopus sese ad abolendos libros Wiclephi per Bohemiam Latinè & Bohemicè sparsos, accingeret, excitatus fuit Epistola quadam Magistri Andreæ de Broda, cuius partem recitat Cochlæus: *Inter cætera sic scripsit: Valde timendū existimo illud*

Cochl. lib. 1 hist. Husit.

horribile Domini nostri, quod Ezechiel scribit: Ecce ego ipse super Pastores requiram gregem meum de manu eorum. Formidabile & pauendum, ne sanguinem ouium de manu Pastorum quandoque requirat. Auscultet vestra Reuerenda Paternitas, si quis has brutas ouiculas prædaretur, & abigeret hominibus vestris, nonne vestri milites, nonne famosi Clientes, nonne validi festinarent armigeri, imò quod plus est, vestra Paternitatis tota consurgeret parentela, quatenus abigere gregem pauperum non sinerent, &c. Reuera pluris est vnica anima hominis, quam talia mille millia gregum. Igitur plus inuigilandum est, ne hostis noster aduersarius Diabolus, suis venenatis decipulis captiuans & illaqueans animas, ipsas abigat, &c. Vt autem res, quam intendo, vestræ reuerendæ P. pateat, ecce palam dico, quòd varii libri illius pestilentis hæretici VVïclephi Anglici in vestra multiplicantur Diœcesi, qui non paucos, imò complures erroneos articulos, imo damnatos ac meritò dānandos continent, quales sunt Dialogus & Trialogus, & Tractatus de corpore Christi, & plures alii, vt audio. Ex quibus & eorum venenatis positionibus timendum est, ne oues letaliter & insanabiliter saucientur, &c. Et ideò R.P.V. propter Iesu Christi sanguinem preciosum & roseum, & propter salutem vestram, quam desidero, & propter tutelam Christi fidelium &c. peto & humiliter peto, quatenus inuigiletis, ne multiplicatis libris pestilenticis, fideles vestri virus infidelitatis pestiferum hauriant, &c. nulla enim pestilentia, nulla fames, nullus gladius, tanta mala possunt ingerere, quantum fuerit ex hæreticorum perfida prauitate. Hæc magno & laudabili zelo Magister ille.

Ante tamen, quàm Archiepiscopus Pragensis libros VVicklephi concremaret, iam prohibiti fuerant ab Academia, damnatique vna cum 45. articulis VVicklephi, vt refert Cochlæus ex Ioanne Przibram Bohemo. Verba Decreti hæc sunt: *Notum sit omnibus, quòd omnes Doctores & Magistri hîc congregati, vnanimiter, nullo penitus contradicente*

Cochl. lib. 1 hist. Hussi.

centte, articulos 45. VVielephi reprobauerunt, refutauerunt, & prohibuerunt, &c. Prohibuerunt insuper ne aliquis infra Magistrum libros ipsius VVielephi, præcipue libros de Eucharistia Dialogum & Trialogum, &c. audeat legere, ne in errorum imagines dignoscantur præcipites declinare, &c. Factum est hoc decretum anno Domini M.CCCC VIII. vel circiter, & quidem ipso Ioanne Hus, in ipso conuentu, præsente, decretumq; ore saltem approbante; quia tot eruditis viris publicè sese opponere non audebat: occultè tamen non destitit VVielephico veneno multos inficere, inquit Cochlæus; imò & apertè, præsertim postquam cuniculis suis tantùm effecisset, vt Germani, quos sibi potissimùm aduersarios sentiebat, ex Academia Pragensi discederent. Etenim Ioannes Huss, eiectis per summam iniuriam *Theutonicis, liberior factus, virus VVielephicum, quod in corde gerebat, per os in populum effundere palam cœpit. Nam nactus concionandi munus &c. populum sensim perduxit in odium Cleri per commendationem doctrinæ VVielephi.* Ex quo postea natæ sunt illæ tragœdiæ, quarum vestigia nulla ætas oblitterabit.

Libros VVielephi dánauit quoq; Ioan. XXIII. missa Bulla in Bohem. & Morau. vbi hæc præter cætera: *Iubemus per locorũ ordinarios, libros, tractatus & opuscula huiusmodi, etiam auctoritate Apostolica per censurã Ecclesiasticã, etiam si opus fuerit sũ adiectione pœnæ & fautoriæ hæresis, diligẽter inquiri, & repertos ignibus publicè concremari.* At quis curabit, quos Deus abiecit; inque reprobum sensum dedit? Tantùm abest, vt aut Hussum, aut Hussi sectatores ad saniorem mentem redirent, vt quotidie sceleratiores efficerentur, quare impudentissimas glossas & scholia petulantissima ad diploma Pontificium addiderunt, passimq; in contemptum Sedis Apostolicæ disseminarunt, quod non semel itidem à Lutheranis hac nostra memoria factum, edoctis nimirum ab Antecessoribus suis Hussitis,

Nil

Nil opus exemplis. Obuia sunt. Vel obiter quis inspiciat annotationes Hutteni in Bullam LEONIS X. aduersus Lutherum; nulloque negotio perspiciet, quid de audacia & fronte huiusmodi Nouatorum statuendum sit.

Pag. 92. v. 12. *expressa.*

Exst. tom. 2. VVitten. Lat. 1546.

Hæc Leonis X. Bulla Luthero stomachum nō modò vertit, sed & propemodum euertit. Quocirca furiosissimū libellum è vestigio euulgauit, cuius maniam & phrenesin satis indicat ipse titulus, qui talis est: *Aduersus execrabilem Antichristi Bullam.* in quo ita ferocit, sæuit, tonat & fulminat, vt non hominem, sed Cacodæmonem iam iam ex Pyriphlegetonte egressum te audire arbitrari possis. Inter cætera molestissimè fert libros suos flammis addici. *Decernit Bulla ista eximia,* ait Islebius iste Furius, *apertis, impudentißimisque verbis, esse exurendos etiam libellos meos, in quibus errores non sunt, vt memoria mei penitus tollatur, potes nunc Christiane Lector, dubitare, infernalem Draconem sonare per Bullam istam? &c. Quid si hæc in Turcia fierent? Quo loco hæc non rogo digna, nisi imo tartaro? &c.* Sanè quouis sano Iudice, imum tartarum merentur, quæ Lutherus in execrabili illo suo tractatu effutit, nihil enim aliud sunt, quàm tartarei Draconis insani boatus, ne in ipsa quidem Turcia Turcis ipsis tolerabiles.

Finge, quæso, me esse talem, inquit LVTHERVS, *qualem illa maledica & maledicta Bulla videri cupit, hæreticum, erroneū, schismaticum, offensiuum, scandalosum in aliquot libellis, quid meruêre libelli Catholici Christiani, veri, ædificatorii, pacifici? Vbi didicistis hanc religionem Papistæ perditi, vt propter hominem malum damnetis & exuratis sanctam castamque Dei veritatem?*

Quid opus fingere te Hæreticum, imò hæreseon & schismatum lernam esse, cùm re ipsa talis sis. Nulla hîc opus hypothesi, nulla conditione. Nimis liquet, ex quo

luto

luto fictus & compactus sis. Ringeris, quòd omnia tua, etiam ab hæresi libera, (si quæ tamen vnquam scripsisti, hæreticis maculis non contaminata) Leo damnat & proscribit. Sed iustè hac pœna plectuntur Hæresiarchæ, vt ne tum quidem, cùm benè & bona dicunt, audiantur, Nam & Christus Dæmonibus tametsi vera loquentibus, aliquando silentium indixit. Nec ideò damnatur veritas, sicut Christus non damnauit veritatem, cùm *Dæmonia clamantia & dicentia: quia tu es filius Dei, increpans non sinebat loqui.* Veritatem enim audiri & prædicari voluit: at non à Dæmonibus, parùm aptis veritatis præconibus, sed à Petro, qui cùm professionem hanc edidisset: *Tu es Christus Filius Dei viui*: mercedem recepit vera confessio, *beatus es Simon Bariona*, Christoque gratissima hæc veritatis prædicatio accidit. Sic & Leo Pontifex veritatem audiri vult, at non ex Lutheri ore & libris, in quibus habitant Dæmonia illa à Saluatore coërcita; sed ex ore Petri, eorumq; qui Cathedræ Petri communione sociantur. *Vos triticum euellitis cum zizania*, inquit Lutherus, *vos grana dispergitis cum palea.* Nihil minus. Quia illud ipsum triticum, & illa ipsa veritatis, vt sic dicam, grana, quando ab alijs nobis offeruntur, religiosè suscipimus, & in horreum nostrum inuehimus: licet quando offeruntur à Luthero, ea repudiemus, & à granarijs nostris arceamus, exemplo Christi Domini, qui hoc excellentissimum & preciosissimum veritatis granum, TV ES FILIVS DEI; à Dæmonibus allatum repudiauit: à Petro autem libentissimè accepit.

Luc. 4.

Matth. 16.

Cur Origenem suscipitis in libellis Catholicis, & non in totum aboletis? ait Luth. Ideò, quia Origenes non est Lutherus, hoc est, *homo ad mendacia componenda natus & factus*, vt conuicium, quod Lutherus in Cardinalem Caietanum iecit, ad

Luth. libr. citat. contr. Bullam.

ſuum auctorem remittam. Ideo, quia in paucis pagellis Origenis contra Celſum, (vt hoc opus præcipuè nominem) plus doctrinæ & ſapientiæ ineſt, quàm in omnibus lucubrationibus Lutheri, quas *apparet vel inter putanas nocturno conuiuio eſſe egeſtas, aut in canicularibus furiis confuſas, neque enim vlli moriones ſic inſanirent*, vt inſanit in ſuis chartis Lutherus.

Verba Lutheri de Bulla Leonis X.

Ideo denique, quia Lutherus baſiliſcus eſt ipſo adſpectu tartareum & mortiferum virus inſpirans, ea de cauſa iure optimo, nihil illius toleratur, ne, dum placet, vbi veneno carere videtur, placere itidem incipiat, vbi quauis vipera veneno magis turget. De Origene alia eſt ratio, cuius errores iam adeò temporis diuturnitate exoleuerunt; vt vix periculum creent: Sed de Origene ſatis iam ſuo loco.

Cur, inquit Lutherus, *impiiſſimum Ariſtotelem, in quo non niſi errores docentur, non ſaltem in parte damnatis?* Ideò non damnamus, quia impiiſſimus non eſt; ideo, quia doctiſſimus & acutiſſimus eſt; ideo, quia ſubſidia ingentia omnibus mendaciis expugnandis ſubminiſtrat; ideo, quia veritatem ſolertiſſimè indagat, & ad intima eius cubilia feliciter penetrat. Errores nonnulli, pietati Chriſtianæ diſſentanei; tam ſunt manifeſti omnibusque probè cogniti, vt nemini, qui compos ſit mentis, exitium adferre queant. Apud quem enim illa de æternitate mundi ſententia fidem inueniat? Nam quæ Lutherus & alii quidam Ariſtoteli affingunt, ea non ſunt Ariſtotelis errata, ſed cæcutientium vaniſſima deliramenta. vt & illud eiusdem Lutheri, cum in diſputatione *de homine* ſcribit. *Quod Ariſtoteles animam definit actum primum corporis viuere potentis, etiam illudere voluit Lectores & Auditores.* Digna profectò

Tom. 1. operum Luther. Latin. Vitten. 1546.

profectò censura illo, qui in eadem disputatione hæc subtilissima themata posuit. *Philosophia definit hominem animal rationale, sensitiuum, corporeum. Neque disputare necesse est, an propriè vel impropriè homo vocetur animal.* (Videtur Lutherus nolle esse propriè animal, quia propriè bestia fuit) *Sed hoc sciendum est, quòd hæc definitio tantum mortalem & huius vitæ hominem definit.* Ergò post resurrectionem nullus homo erit amplius *animal rationale, sensitiuum, corporeum.* Et quid nam erit homo, si definitionem suam, hoc est, illud ipsum, quod est, exuat & amittat?

Luth. loc. citat. thes. 1, 2, 3.

Cæterùm LVTHERVS, præ impatientia animique impotentia ob Bullam Leonis decimi in rabiem propemodum versus, magnis clamoribus CAROLVM Cæsarem aliosque Principes inuocat. *Vbi es nunc optime Carole Imperator? Vbi estis Reges & Principes Christiani? vbi estis Episcopi? vbi Doctores?* Ne quære aut querere LVTHERE, Adest Carolus Imperator, qui te & tuos libros edicto æquè graui & seuerò condemnat & proscribit, ac LEO summus Pontifex. Adsunt & alij Principes, ne dubita. Vigilant, teque immanem lupum à præsepibus ouilis Dominici arcere student; nam hoc summi pastoris, &c.

Pag. 161. v. 11. Probet.

Imò, quod obseruatione dignum, Iureconsulti VVittenbergenses, qui tempore Lutheri in eadem ciuitate & Academia degebant & docebant, hoc Lutheri facinore nequaquam absterriti fuerunt, ab explicandis studiosæ iuuentuti Decretalibus. Quod ægrè ferens LVTHERVS per SPALATINVM suum in Aula ELECTORIS obtinere studuit, quod flammis obtinere nequiuerat.

Liquet id ex Epistola quadam LVTHERI ad Spalatinum data ex Eremo, seu Pathmo Lutherana, post exustionem Iuris Canonici, vbi hæc Apostata. *Ionas scribit bonam spem de Decretalibus Papisticis, tu vide, vt perficere spiritus* (Diabolus) *posit, tua opera vsus.* Spalatino nimirùm tanquam cuneo vtebatur in Aula Lutherus, eoque extrudebat, quidquid ad stomachum suum non faciebat. *Optimum foret*, inquit eodem loco, *vt vniuersum Ius Pontificium prorsus excluderetur.* Optimum scilicet foret, sed iudicio pessimi.

Tom. 1. Epist. 137.

LIBER

LIBER SECVNDVS

DE IVRE ET MORE PROHIBENDI, EXPVRGANDI ET ABOLENDI LIBROS HÆRETICOS & noxios aduerſus Franciſci Iunij, Miniſtri Caluiniani; aliorumq; ſectariorum calumnias.

CAPVT I.

Refutatio quorundam conuiciorum Iunii in epiſtola dedicatoria.

EOs, qui libros Hæreticos, aut aliâs moribus detrimentoſos opprimũt, comparat Iunius *cum Ægyptiis, quippe qui, vt illi, Iſraelitarum fœtus quotidie contrucident*. Placeret collatio; ſi Iunius probaret, eos, qui perditos libros ſcribunt & euulgant, veros Iſraelitas eſſe: hoc eſt; homines ſine fraude & dolo; candidos, ſinceros, apertos. Ita enim verum Iſraelitam definiuit Dominus; cũ hæc de Nathanaele dicit: *Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt*: quaſi diceret; nec verè, nec verum Iſraelitam eſſe, in quo dolus inſit. *Quid eſt, in quo dolus non eſt?* quærit S. Auguſtinus. *Dolus fraus eſt, ſimulatio*

Ioann. 1.

S. Aug. in cap. 1. Ioan.

 eſt,

est, quando aliquis aliquid in corde tegit, & aliud loquitur, dolus est, & tanquam duo corda habet: vnum quasi sinum cordis habet, vbi videt veritatem; & alterum sinum, vbi concipit mendacium: & vti noueritis hunc esse dolum, dictum est in psalmis; labia dolosa. Quid est labia dolosa? sequitur; in corde, & corde locuti sunt mala. Quid est in corde, & corde, nisi duplici corde?

Si ergò Iunius ostenderit, in se, suisq; Caluinistis nullum latere dolum, tum veros Israelitas esse non diffitebor; sed eadem opera, qua conabitur probare, Hæreticos non esse dolosos, monstrare item poterit, vulpes non esse dolosas, quia Hæretici vulpes sunt. Pulchrè Beda in illud Canticorum; *capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas: Vulpes, quæ demoliuntur vineas, Hæretici sunt & schismatici, qui praua dente doctrinæ vineas Christi florentes, id est, rudes fidelium mentes, quantum lacerare soleant, vtinam nesciremus. Aptè autem vulpium natura moribus ac verbis conuenit Hæreticorum, quia nimirum valdè fraudulenta sunt animalia, quæ in fossis & specubus absconduntur: cumq; apparuerint, nunquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currunt.* Quæ quomodo congruant hæreticorum dolis ac fraudibus, facilè quisq; intelligit.

Cant. 2.

Bedæ adiungo S. Gregorium Nazianzenum, *cui etiam vulpes est versuta quædam anima, fideque dubia prædita, ac pro temporum varietate alia atque alia, nouamque subinde, vt id rebus suis conducere arbitratur, formam assumens, quam mortua ac putrida corpora nutriunt.* Quibus verbis, quem alium, præterquam Hæreticum describit? Sanctus Augustinus de vulpibus à Samsone cauda colligatis; & capite in diuersa ruentibus: *Vulpes*, inquit, *insidiosos, maximeque hæreticos significant dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latentes, & decipientes, odore etiam tetro putentes. Istæ vulpes*

Naz. orat. 2. de Theol.

S. Aug. in Psal. 80.

vulpes significantur in Canticis Canticorum, vbi dicitur; capite nobis vulpes pusillas, exterminantes vineas, latentes in cauernis tortuosis. Omnes Haeretici, ait S. Hieronymus, *propter fraudulentiam ac nequitiam, vulpium similes sũt, de quibus saluator loquitur. vulpes foueas habent. Etiamne aliud quiddam est maledictus aut maleuolus homo. quàm vulpes,* inquit Arrianus, *aut si quid ea est vel ignobilius vel contemptius?*

Hier in ca. 3. Ezech. Matth. 8.

Arrianus lib. 1. cap. 4

Ergo cum vulpes desierint esse vulpes, dolosamque naturam exuerint; tum etiam Haeretici exuent fraudes vulpinas, & in Israelitas transformari poterunt. interea si propter dolos Israelitae non sunt, quaestione, oro, *foetus eorum*, hoc est, libri, sunt foetus Israelitarum? Et si trucidentur, quomodo foetus *Israelitarum* trucidantur? Vulpes, non nisi vulpem parit, nec aliunde vulpes, quàm ex vulpe: & qui foetum vulpis interficit, is vtique vulpem interficit, nisi fortè apud Iunium vulpes & foetus vulpis non reciprocantur. vt ipsi Israelitae simplices sunt, veraces, omnis doli expertes, ita iisdem notis insigniuntur Israelitarum foetus. Si ergo candidi & sinceri Israelitae estis, vnde foetibus vestris tantae strophae, futelae, technae, & fraudulentae imposturae? Aegyptiorum foetus sunt libri vestri, hoc est, populi Deo aduersi & reluctantis, non Israelitarum, hoc est, populi Deo chari, eiusq; maiestati addicti.

Quanto verius diceres, eos, qui libros Haereticos opprimunt, perimere ranas Aegyptiacas, has enim Haereticorum & Ethnicorum Philosophorum figurã gessisse, docet D. Augustinus: *Habes*, inquit sanctus ille praesul, *congruenter signatam Haereticorum & Philosophorum prauitatem, si consideres ranarum loquacitatem. Philosophi enim & Haeretici ranae sunt clamantes, in limosis paludibus. Per superbiam & inanes contentiones, strepitum vocum habere possunt: doctri-*

S. August. lib. de conuenien. 10. praecept.

doctrinam veræ sapientiæ insinuare non possunt. Qui enim Christianæ veritati contradicunt, & in sua vanitate decepti decipiunt, ranæ sunt; tædium quidem afferentes auribus, nullis autem præbentes cibos mentibus. Si ergo Hæretici sunt ranæ, igitur & libri Hæreticorum ranæ sunt; quia etiam ranarum liberi ranæ sunt.

CAPVT II.

De modo, quem sancti Patres cum Hæreticis eorumq; libris tenuerunt.

INitio præfationis ad Lectorem mirificè exultat Iunius ob exemplar Indicis expurgatorii adeptũ. Nec minoribus lætitiis effertus incedit, quam ὄνος εἰς ἄχυρα παρὰ προσδοκίαν ἐμπεσὼν *asinus præter spem & expectationem in paleas incidens.* Adscribit hoc *singulari numinis prouidentiæ,* & maximam vtilitatem inde ad Ecclesiam redituram auguratur. In quo me propemodum suffragatorem habet; præsertim si loquatur de Ecclesia Dei, non de synagoga Caluini: Plurimi enim viso illo Indice expunxerunt ex suspectis auctoribus ea, quæ Index inducenda & resecanda monet. Quod nunquam fecissent, si Index ille à Iunio in lucem proditus non fuisset.

In more fuit positum, inquit Caluinista, *si quando prisca Ecclesia & orthodoxi Patres animaduerterunt, damnosa dogmata, aut scripta in populum Dei irrepere, vt ea non clanculum, sed palam, non fraude, sed veritate; non arte, sed virtute spiritus debellarent.* Nemo abnuit, Iuni; Modum hunc tenuerunt veteres Patres, à quo hodiernos Doctores recessisse, quo argumento probas?

Non, inquis, *agebant violentis edictis.* At agebant edictis, non violentis illis quidem, sed tamen efficacissimis tam con-

contra Hæreticos, quàm contra Hæreticorum fœtus, quod planum ex tot edictis, quæ libro primo recensuimus. Et sicut vetera illa Edicta violentia carebant, quia æquitatis plenissima erant; ita & ea, quæ hodie in Hæreticos sanciuntur, omnem violentiam procul habent: nisi tu æquitatem & debitam seueritatem in violentiæ classem violenter coniicias. Agebant ergò antiqui Patres interdictis tam Ecclesiasticis, quàm politicis, quæ ab Imperatoribus & Magistratibus exorabant. Nec solùm interdictis rem agebant, verùm etiam *æqua communicatione*, sermonibus, disputationibus, scriptis deniq; , si nullus esset communicationis fructus. Declarant istud veterum conciliorum acta, & patrum scripta luculentissimè. An non cum Hæreticis huius temporis eadem seruatur ratio? Et vt patres nunquam puduit *Porphyrii*, *Celsi*, *Iuliani*, Manichæorum, Donatistarum, Pelagianorum aliorumq; verba, disputationes, scripta, referre in libros suos, & veritatē Dei cum mendacio illorum comparare, piorũq; omnium oculis sine fuco & fallaciis exponere, ita Doctores, qui hodie in acie pro domo Dei stant, non pudet dicta & scripta Lutheri, Caluini, Lutheranorum, & Caluinistarum, libris suis intexere, & veritatem doctrinæ Catholicæ cum vanitate Hæreticorum dogmatum conferre, quo orthodoxorum pietas confirmetur, & sectariorum nugacitas reuincatur.

Præterea, vt patres interdum prius priuatim, postea verò irrita priuata monitione & instructione, scriptis publicis, cum Hæreticis egerunt: ita eorundem vestigiis institerunt Doctores huius æui; etsi, vt veteres patres, ita & nostri Doctores quotidiano vsu discunt, priuata monitione cum Hæreticis, hominibus plerunq; cerebrosis & peruicacibus, parum profici, quippe in *reprobum sensum* ab-

iectis: vt Vlysses apud Plutarchum inanem operam sumpsit, cum Grillo persuadere conaretur, melius esse, vt quis sit homo, quàm bestia; ita plerunq; operam perdit, qui hęreseos repertoribus persuadere contendit, melius esse, vt quis sit Catholicus, quàm Hæreticus. Si tamen spes vlla correctionis, per priuatam monitionẽ affulgeat, minimè negligitur via, quã Christus imperauit, natura docet, charitas postulat, ordo Ecclesiæ exhibet, & Apostoli sanctissimè persecuti sunt. Quæ verò illa via? *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit: adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum aut trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.* Hæc via, quam corripiendi proximi præscripsit Dominus: Sed ea lege, si credatur profutura: nam si scias, aut probabiliter suspiceris te primo & secundo modo nullum operæ pretium facturum, ob pertinaciam & improbitatem alterius, illicitum non est ab hoc ordine abire, & peccantem publicè obiurgare: Ita fecit S. Paulus cum Elyma Mago, insigni impostore, quem prædicationi diuini verbi resistentem his verbis adortus est. *O plene omni dolo, & omni fallacia, fili Diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas.* In hunc modum palàm, Prædicantem istum & Caluinianum ministrum Elymam allocutus est S. Paulus. Similia exempla passim occurrunt in sacris litteris.

Matth. 18.

Act. 13.

Non ignorabant Patres: inquit Iunius, *aliter fora agere in causis ciuilibus, aliter Ecclesias in spiritali diuinoque argumento.* Neq; nos hoc ignoramus, Iuni; Quis enim nescit forum ciuile & Ecclesiasticum differre, etsi non eo discrimine, quod tu assignas; *quod illic ratio præsit, hic fides*, nam & in

in foro Ecclesiæ oportet, vt adsit ratio. Qualis enim iudex erit, qui sine ratione iudicabit? Et quamuis fides sit supra rationem, non est tamen contra rationem. Nec in foro ciuili tantum loci est nudæ & soli rationi, vt fides excludatur: Nam Christiani res suas non solent humanis duntaxat, sed & cœlestibus momentis ponderare.

At Petrus & Paulus negant se in fidem habere dominatum? Rectè, quia vt cordium, ita & fidei solus Deus est Dominus. Deinde, *dominatum* non habent, vt hominem extra Ecclesiæ septa perpetuò euagatum, nolentemque rebus fidei assensum præbere, cogere possint ad fidem, quia Ecclesia nihil iuris in illos habet. Apostatas autem & fidei desertores ad officium compellere queunt Ecclesiastici prælati, quia fœdifragi sunt & Legirupæ. *Mali sunt prohibendi à malo, & cogendi ad bonum*, ait S. August. Et mirum profectò esset, si tantum iure non posset magistratus Ecclesiasticus, quantum sibi summa iniuria Caluiniani, aliiq; Nouatores arrogant, qui non modò minis, sed & tormentis immanissimis, & edictis plus quàm Tyrannicis, homines ad suam perfidiam adigunt. *Cur non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filii coegerunt alios, vt perirent?* inquit S. Augustinus.

S. August. Epist. 52. ad Maced.

S. August. lib. 22. con. Faust. c. 79

Sed reuertamur ad Patres, hodiernúmq; Doctorum Ecclesiæ Catholicæ morem iisdem consentaneum esse demonstremus. *Nam in Patribus id parui non ducimus esse faciendum*, ait Iunius, *quod cum fidem Dei ostenderent, humanisq; cōmentis opponerent: probabant suam; freti enim veritate promissionum Dei, faciebant id, quod honestum est: quando honestè & ex ordine sermones aduersariorum ita refellebant, vt ferrent; & ita ferebant, vt refellerent, quod probè in veritate essent instituti, seque legendis assiduè litteris sacris in timore Dei exercerent.* Ne-

mo inficias ierit ita egisse sanctos Patres: nisi forsan subtilius quàm veriùs alicui videatur, sanctos Patres ferre solitos aduersariorum sermones: & ita ferre solitos, vt refellerent. Nam si *ferebant*, hoc est, tolerabant, quomodo refellebant? Et si refellebant, quomodo *ferebant*, hoc est, tolerabant? nisi tu fortè putas sanctos patres id, quod ore & calamo refutabant, pectore tolerasse: quæ duplex mens longè à candidis illis mentibus aberat.

Illud non damus Iunio, posteros sanctorum Patrum desciuisse à modo illo agendi cum Hæreticis: nam & ipsi *honestè* & *ex ordine* aduersariorum disputationes & obiectiones refellunt, seq; in meditatione diuinæ legis reuerenter & diligenter exercent, oculosque ad parentes suos conuertunt, vt videant & discant, qua arte aduersus Hæreticos depugnarint, vt eorundem vestigijs insistentes, similem victoriam de hostibus reportent.

Capvt III.

Num sanctorum Patrum scripta sint corrupta, & quis corruperit.

IVnivs duplicis generis corruptores statuit: alteros, *qui dum aut suis scriptionibus Ecclesiā tueri voluerunt, aut censoriam virgulam in alienas adhibere: suis interpretationibus, aut tacita rerum suarū surrogatione & subuectione, sanctorum Patrum opera adauxerint.* Si petas à Iunio, quinā isti? nimirùm obmutescet, nec habebit, cuius nomen proferat, nec interpretationis vel scriptionis huiusmodi assumentum nominare poterit, assumentū, inquam, à Catholico & orthodoxo viro scriptis sanctorū Patrum superadditū. Nam additamenta ab hæreticis adiecta, & glossemata

mata in ipsum contextum intrusa, non adeò laboriosum fuerit demonstrare.

Cùm omnis interpolatio posterior credenda sit, ait Tertullianus, *veniens vtique ex caussa æmulationis, quæ neque prior, neque domestica est eius vnquam quod æmulatur, tam incredibile est sapienti cuique, vt nos adulterum stylum intulisse videamur scripturis, qui sumus à principio & primi, quàm illos non intulisse, qui sunt posteri & aduersi.*

Tertull. de præscript. cap. 8.

Quia verò Iunius sciebat se nullum scire, qui huiusmodi accessione monumenta veterum Patrum locupletare, vel potius deprauare studuerit; ideò his corruptoribus haud grauatè ignoscit, eos enim *nomina sua sine vllo dolo professos esse* dicit. Sed vbi illa professio nominum? & *ostendisse, se esse homines, & nihil humani alienum à se putare.* Atqui humanum non est, alienos libros deprauare, deprauare, inquam, non emendare vel expurgare, siue fiat immutatione, siue additione, siue detractione. Et vir bonus crimen falsi & plagij vel maximè abominatur. Quod si tu humanum vocas omne illud, quod homo audet, idque totum à te alienum non arbitraris, tùm non satis dispicio, qualis homo sis.

Est & alia ratio, qua Iunius istos excusatos habet, *quia modestè passi sunt alieni iudicii limam ex Canone diuini verbi ad sua scripta adhiberi: non ferentes sed subeuntes legem*, hoc est, vt paraphrasticè Iunianam mentem interpretando clariorem reddam, venia his danda est, quia post commissum crimen falsi, æquo animo tulerunt, vt tanquam falsarij reprehenderētur & castigarentur, vtq; centones scriptis Patrum malè assuti, rescinderentur. Annon hæc egregia est falsatorum plagiariorum excusatio & purgatio? satis certè idonea est pro commentitijs huiusmodi deprauatoribus, qui nusquā nati sunt, nisi in cerebro Iuniano:

aut si aliquando extiterunt, Hæretici non Catholici fuerunt, vt postea planum fiet.

Videamus iam alterum genus falsariorum, & sunt isti ex sententia IVNII; *qui suppreßis suis nominibus in illa Patrum orthodoxorum scripta commentationes suas intulerunt, & ita intermiscuerunt, vt si ex limpida hominum sanctorum aqua cinnũ siue κυκεῶνα, ex arido & simplici cibo, saturam, ex pura toga Babylonicam, soli illi Magistri artificesq; scilicet, facere didicissent.* At cedo, qui isti, qui commentationes suas cum Patrum scriptis, ita vt dicis, miscuerunt? Aut nullos nominabis, aut Hæreticos nominabis, quibus insitum falsare, propter falsam, quam sectantur, fidem: quos meritò vocas *ineptum hominum genus, simplicitatẽ fugiens, & fugans veritatem.* Rectè imò ὑπέρευ, nam veritatem quomodo adiuuent, qui in ipsa librorum fronte ementiuntur atq; oppugnant veritatem? Quo hæreticis nihil est familiariùs.

Cæterùm vt Iunius, ex veteri verbo, *benè distinguendo, benè etiam doceat*, hos corruptores in duo genera partitur: *nã alii*, inq̃t, *fecerunt imprudentes, alii certo consilio & conscientia. Imprudentes eos fecisse dicimus, qui alienam mentem pro germana, adulterinam pro iusta: falsam pro vera accipientes: auctoribus non suis eam tribuerunt, siue ad marginem librorum notas adiecerint, siue glossemata interiecerint, siue iustos libros contulerint. Alii enim suas notas & glossemata aut iuuandæ memoriæ suæ, aut illustrandi Auctoris caussa adscripserant: à cuius mente per imperitiam aberrabant: alii per manum accepta, vt ab auctore facta, & auctoris sui propria καὶ γνήσια non à lectore aut librario infarcta tenuerunt: alii deniq; libellos nothos, quamuis ὑποχάλκυ operis iudicio suo, aut aliqua occasione, citra iudicium rationemque, sanctis illis Patribus adsignarunt.* Ita solent isti Critici: Quidquid apud Patres legunt, quod minus arrideat, id nimirum, ex ora libri irrepsit in ipsam verborum seriem, hocque tam

con-

confidenter affirmant; quasi ipsi adfuerint, quando glossema illud irrepsit, aut ab aliquo impostore intrusum est.

Non nego tam in sacros, quàm in profanos Auctores huiusmodi additamenta sese insinuare potuisse, at quod omne illud assumentum extraneum sit, quod Lutheranis & Caluinianis Nasonibus gratum odorem non spirat; id nemo mihi persuaserit. Quid enim hac licentia Critica inducti Centuriatores & alij Nouatores, non inducunt in veterum Patrum scriptis, quæ tam certum est foris non aduenisse: quàm certum est, præfationem, quam refellimus à Iunio conscriptam & publicatam esse: & tamen isti statim glossema odorantur; & *partum supposititium* ingeminant; non alia de caussa, quàm quia suis dogmatis non satis concinere vident.

Iam verò improbus fuerit, quisquis librum integrũ Patris alicuius nomine prænotatum euulget, vt lector deceptus credat se euoluere sanctum Patrem: cùm euoluat impostorem, Scio Patrum nominibus circumferri nonnulla, quæ ex illorum, quorum nomina præferunt, officina nunquam prodierunt. Sed si non sunt eorum Patrum quorum nomina præscripta ferunt: at sunt interdum aliorum virtute & doctrina præstantium virorum: qui initio opera illa non elucubrarunt, vt alieno nomine venditarentur: Sed quia vel nullum nomen addiderant: vel si addiderant, temporis longinquitate exciderat: hinc factum est, vt posterioribus sæculis, adscriberentur interdum Auctoribus non suis, sed alienis, sine vlla culpa, nam hoc in omni genere litterarum vsuvenit. Quot enim libri præferunt, & olim prætulerunt nomen Aristotelis, Platonis & aliorum innumerabilium, qui tamen nullius horum erant? Fit hoc temporis diuturnitate, quæ obli-

obliuionem inducit, & clarissima etiam opera tenebris quasi sepelit, donec iterum tandem in lucem asserantur, quod iam maximè fit & factum est, ope & beneficio artis typographicæ, & industria eruditorum hominum.

Quocirca multa monumenta, quæ antea alienis nominibus circumferebantur, nunc parentibus suis reddita conspicimus. Multa legebantur nomine sancti Augustini, aut sancti Hieronymi, quæ erant Bedæ aut Fulgentij, quæ Bedæ iam & Fulgentio restituta sunt ab eruditis, postquã antiquitatis memoriam accuratiùs excussissent. At quis ausit dicere, viros sanctissimos Bedam & Fulgentium, nomen augustissimum sancti Augustini, aut sancti Hieronymi operibus suis præscripsisse: vt tantis nominibus opera facerent vendibiliora? aut quis credat illos, vt id quandoque fieret, exoptasse? Attamen accidit, sed nullius culpa. Nam cùm sæpe librarij incidissent in codices Auctoris nomine destitutos, bona fide, nec vanis interdum coniecturis adducti, crediderunt, opera illorum esse, quorum non erant. Qua de caussa gratiæ habendæ sunt doctis viris huius æui, qui pro sua industria & eruditione multa in integrũ restituerunt, & si quid labis aspersum fuerat, deterserunt.

Etsi neq; superiorũ temporum ea fuit velincuria vel oscitantia, vt quod calumniatur Iunius, *Cypriani, Chrysostomi, Hieronymi, Augustini, Ambrosii & aliorum opera partim semisse, partim dodrante augerent*: nisi fortè iudicio Erasmi & similiũ censorum: qui ea opera negant esse Augustini, vt de hoc duntaxat loquar, quæ ipse sanctus Augustinus ait esse sua; & si non ipse Augustinus, attamen Augustini discipulus, Possidius. Isti nihilominus longè melius sciunt, quidnam Augustinus scripserit, quàm ipse Augustinus, aut familiaris eius Possidius, seu vt alij appellant, Possidonius. Quorum

rum accuratissima crisis semissem propemodum operum sancto Augustino per summam iniuriam detraxisset, nisi viri docti caussam S. Augustini contra tam peritos Criticos defendendam suscepissent. Hactenus de istis.

Nunc inuehitur Iunius in illos, *qui sanctorum Patrum scripta, pro auctoritate iudicioque suo, aut aliorum sententia contrectant. Qui voces, membra, sententias, paginas, cùm visum est, addunt, detrahunt, mutant, surrogant, Patres deniq; fingunt & refingunt arbitratu suo.* At quinam isti? vno verbo Hæretici, antiqui & noui: planũ id fiet postea, non vno allato exemplo: nam quod hic adfert Iunius de corrupto à Franciscanis S. Ambrosio in editione Lugdunensi, Anno Domini, M. D. L I X. fabula est Caluinistica: Dicat enim Iunius, quidnam verè Ambrosianum in illa editione sit per fraudem omissum, aut mutatum in deterius. Nominet librum caput, paginam, periodum seu periodos. Fuit alibi itidem sanctus Ambrosius typis descriptus, conferamus editiones vel priores vel posteriores cum illa Lugdunensi, videamus, num Iunius, an Franciscani fraudulẽter egerint. Nisi fallor, fraus omnis in Iunio residebit, qui ne deprehenderetur, satis habuit dicere, à Franciscanis Ambrosiana quędam excisa, substitutis in eorum locum non Ambrosianis.

At confirmauit hoc Iunio Typographi famulus, qui operarum mendas emaculabat. Grauis auctoritas. Et cui fortè, quid Ambrosianum esset, tam notum erat, quàm notum est surdis, quid sit sonus cœcisque, quid color. Et fortè plenus Caluino, quo & Iunius tum prægnans erat, parum beneuolum animum in Franciscanos habebat. Veruntamen vtut sit, cupio, vt Iunius librum & locum diui Ambrosij à Franciscanis mutilatum nominet: si fecerit, fraudemque tantam ipsis tabulis conuicerit,

manus dabo. Interea herbam colligam, quam victori porrigam. De impudentia eorum, qui Illustrissimo Principi PALATINO persuaserunt, Iunium, Iesuitas corrupti Ambrosiani operis insimulare; abundè iam dictum est libro primo. Nunc dimisso paulisper Iunio, alia, ab argumento tamen nostro non aliena pertractemus.

CAPVT IV.

De Caussis, cur libri falsis inscriptionibus aliquando praenotentur.

Sixt. lib. 4. Biblioth.

ALIQVOT huius rei caussas reddidit SIXTVS SENENSIS, quas & ego paucis percensebo, licet iam capite superiore nonnullas attigerimus. Caussae falsarum inscriptionum generatim duae sunt: Altera, ab ipsis operum Auctoribus: Altera à Lectoribus, vel librarijs & exscriptoribus: & vtrarumque aliae sunt honestae & laudandae, aliae turpes & vituperandae.

Inter caussas honestas, quae ab Auctoribus proficiscuntur, prima est, modestiae & Christianae submissionis studium, quo adducti, nomen suum operi non praescribunt, ne famae aliquid sibi comparent, cùm gloriae humanae contemptu magis delectentur, quàm adeptione, curáue adipiscendi. Hac caussa impulsus Saluianus Presbyter Massiliensis, libris suis ad vniuersam Ecclesiam TIMOTHEI nomen praefixit, suppresso suo, cuius rationem cùm Salonius Episcopus postulasset, his verbis respondit: *Cur in titulo libellorum non sit nomen Auctoris, licet vna sit caussa maxima, multae tamen, vt reor, esse potuerunt. Ac prima illa, veniens à mandato DEI, quo praecipimur vitare omnibus*

omnibus modis terrestris gloriæ vanitatem, ne dum humanæ laudis aurulam quærimus, præmium cæleste perdamus. Ex quo etiam illud est, quod & orare Deus & donare occultè iubens, vult nos fructum boni operis commendare secretò, quia nulla fit maior fidei deuotio, quàm quæ conscientiam vitat hominum, DEO teste contenta. Nesciat enim, inquit SALVATOR, manus tua sinistra, quid faciat dextera tua, & Pater tuus, qui videt in abscondo, reddet tibi. Et ideò Scriptori illi, ad subtrahendum ei titulo nomen suum, atque celandum, sufficere hæc tantummodo caussa potuit, vt quod in honorem sui DOMINI fecerat, diuinæ tantùm scientiæ reseruaret, & res commendabilior Deo fieret, quæ famam publicam deuitasset.*

Eadem de caussa silentio nomen suum inuoluit Auctor libri, de Operibus Cardinalibus CHRISTI; nam cùm dixisset; Alios præponere nomen suum libris, vt gloriam sibi comparent: subiungit: *Ego quidem nec à me ipso, neque ab alio quæro nomen, neque aliquid me existimo esse, cùm nihil sim.*

Inter oper. S. Cyprian.

SECVNDA CAVSA ab eodem Saluiano in hunc modum redditur. *Præcipuum fuit, quia Scriptor ille, vt legimus, humilis est in oculis suis, ac vilis sibi, exiguum se penitus atque vltimum putans. Et hoc, quod maius est, mira fide, non officio humilitatis adsumptæ, sed iudicii simplicis veritate. Vnde est, quòd iure se etiam ab aliis talem habendum putans, qualis à semetipso haberetur, rectè libellis suis alienum nomen inseruit, scilicet ne auctoritatem salubribus scriptis personæ suæ paruitas derogaret: omnia enim admodum dicta tanti existimantur, quantus est ipse, qui dixit, siquidem tam imbecilla sunt iudicia huius temporis, ac penè tam nulla, vt hi qui legunt, non tam considerent,*

 quid

quid legant, quàm cuius legant: nec tam dictionis vim atque virtutem, quàm dictatoris cogitent dignitatem. Idcircò igitur Scriptor ille abſcondi, & latitare omnibus modis voluit, ne ſcripta, quæ in ſe plurimum babent ſalubritatis, minora forſitan fierent per nomen Auctoris.

Eandem cauſſam attigit Auctor operis de Operibus Cardinalibus: *Si quid aliquando ſcribimus, indignum titulo iudicamus: ne fortè nobilis materia, cuius explanationi ſtudium adhibemus, decoloratam ſe potius, quàm ornatam noſtra præſumptione queratur.* Hæc ille. Quas nominis proprij omiſſiones, vt & ſequentes, voco *honeſtas*, quando iuſtæ & probabiles cauſſæ ita faciendi ſuppetunt, vt certè ſuppetere queunt: & niſi lex Eccleſiaſtica iubeat, vt hoc æuo iubet, nomen Auctoris exprimi, tunc enim potior ratio habenda eſt obſequij præſtandi, quàm humilitatis exercendæ: nec honeſtum cenſeri deberet, quod cum neglectu & contemptu Eccleſiaſtici præcepti coniunctum eſſet. Quamuis negandum non ſit, eas temporis & perſonarum conditiones & circumſtantias concurrere poſſe, vt lex illa de apponendo nomine non obliget, locusq; ſit τῇ ἐπιεικείᾳ legum humanarum interpreti.

TERTIA cauſſa ex honeſtis eſt, variorum iudiciorũ quæ neceſſariò ſubeunda ſunt, metus. Quocirca, liberè vt iudicia lectorum excipere valeant, non ſe produnt, ſed cum Apelle, quaſi poſt velum latitant, & quid vnusquiſque probet, quidue improbet, auſcultant, magno interdum commodo. Fieri enim non poteſt, quin quis, ex tanta Cenſorum multitudine, aliquid opportunè ſuggerat, aut deſideret, quod addi, demi, immutariue & poſſit & debeat. Hoc fine noluit ſanctus GREGORIVS NAZIANZENVS ſciri, ſe eſſe Auctorem

ctorem libri de fide, quem Ruffinus in latinum sermonem conuertit: cum enim lucubrationem illam ad amicum quędam misisset, magnopere ab eodem petiit, *vt interim dissimulato auctore doctis & prudentibus viris legeret: vt si quem mouisset, quod illic plus aut minus positum videretur, posset plurimorum consilio emendari: nemo est enim,* inquit S. Gregorius, *qui sibi tam arroganter summam doctrinæ cælestis assumat, vt putet se liquidò omnia mysteria comprehensa retinere.*

Exstat inter opera Nazianz.

Quarta caussa nominis dissimulandi, est vtilitas eorum, à quibus sua legi cupiunt: sæpe enim ipsum nomen Auctoris absterret nonnullos, ne librum sibi alioquin vtilissimum futurum, euoluant; eò quòd auctor illis sit inuisus: Ergo ne ob nomen priuentur necessario fructu; non abs re subticent scriptores, qui qualésue sint, vt aditum ad aures & mentem istorum sibi patefaciant. Hac ratione permotus non præposuit nomen suum Apostolus Paulus Epistolæ, quam dedit ad Hebræos: cum cæteris Epistolis nomen suum, primo statim limine, præfigere soleat. *Quia Paulus scribebat ad Hebræos;* inquit S. Hieronymus: *& propter inuidiam sui apud eos nominis, titulum salutationis in principio amputauit.*

S. Hier. in catalogo.

Quinta caussa omittendi proprii nominis potest & solet interdum esse hæc, vt quis vitet odia & pericula fortunarum, est cum & vitæ; Quod fit, cum scribitur aduersus illos, quibus non modò rescribendi, sed & proscribendi & trucidandi vires suppetunt.

Aliquando dissimulatur nomen, & hæc sit sexta caussa, quia rudibus scribitur, rudi itidem Minerua, & crassiore filo, appositè scilicet ad captum imperitorum: nam viri docti suas non raro caussas habent, cur passim constare nolint, quòd talia opera ex sua officina processerint. Etsi laudabilius arbitror nomen profiteri; quem enim pudeat,

licet doctissimum & disertissimum, ad ingenia rudis ætatis vel vulgi descendere: postquam videt ipsum sanctum Augustinum, rudes catechizasse, & de *catechizandis rudibus* librum sub illustrissimo suo nomine publicasse. Augustinum, inquam, *cuius fuit iudicium acre*, inquit Caluinianus Toocker, *cognitio summa, industria incredibilis, ingenium propè ad miraculum subtile & acutum in noscendis & internoscendis mirabilium effectionum & euentis & naturis.*

Toock. lib. charum. cap. 4.

Ergo cum his alijsque caussis Auctores permoti nomen non apponunt, facilè deinceps fit, vt à librarijs vel exscriptoribus bona fide anonymum librum huius vel illius Scriptoris esse opinantibus, adijciatur nomen non verum; vt taceam, nomina interdum ab Auctoribus addita, temporis successione, casu aliquo excidisse, aut in transcriptione exemplarium prætereita esse. Quare eis, qui postero tempore in huiusmodi exemplaria incidebant, diuinandum erat, quis operis Auctor esset; in qua diuinatione, si quando labebantur, & à vero aberrabant, quid mirum? Quis enim vnquam scopum perpetuò attigit? coniectura non esset coniectura, si semper certa, falliq; & fallere nescia esset.

Sæpe etiam eadem Auctorum nomina, & argumenti, quod tractabant, similitudo, & styli conuenientia, vel conuenientia eorum, ad quos scribebant, falsis inscriptionibus caussam præbuerunt. Putat Sixtus Senensis, Rufinum homonymiâ deceptum, sententias Xisti Pythagorici inscripsisse Xisto Pontifici: quamuis S. Hieronymus factum hoc fraudi, non errori videatur adscribere. Simili nominum conuenientia delusi quidam nonnulla Thomæ Anglici opera, S. Thomæ Doctoris Angelici nomine prænotarunt. Et vita S. Ambrosij vulgò creditur à S. Paulino Episcopo Nolano conscripta, cùm scripta fuerit ab

S. Hieron. contr. Ruf.

rit ab alio quodam *Paulino*. Nec opus pluribus, nam infinita huius generis exempla occurrunt. Neque inficiamur fraudem & imposturam aliquando interuenisse: verùm hanc propriam esse Hæreticorum, sequenti capite planum faciemus.

Nec excusamus librariorum incuriam & oscitantiam, ex qua interdum nascuntur non paucę deprauationes, cuius non ignarus vetustissimus Martyr Irenæus sub finē libri de Ogdoade grauissimis verbis, vt est apud Eusebium, librarios & exscriptores obtestatus est, vel potius adiurauit, vt debita cum diligentia suo munere fungerentur. *Te qui hunc librum transcripseris, per Dominum nostrum Iesum Christum, & per gloriosum aduentum illius, cùm sit ad viuos & mortuos iudicandos venturus, adiuro, vt studiosè conferas, quod transcripseris, & accuratè ad exemplar, vnde transcripseris, emendes, & Sacramentum istud, quo te obligauerim, similiter descriptum in exemplar inscribas. Atque ista sanè commodè & vtiliter eùm ab illo dicta sunt*, inquit Eusebius, *tùm à nobis narrata, vt veteres illos, & verè pios viros, tanquam exemplum accuratissimæ in describendis libris diligentiæ, nobis ad imitandum proponamus.*

Euseb. lib. 5. cap. 19.

Ab eadem deprauatione oscitantium librariorum, vt & à manifesta, Plagiariorum fraude & impostura, libro Apocalypseos cauere voluit S. Ioannes hac obtestatione & comminatione ad finem libri adiecta. *Contestor enim omni audienti verba Prophetiæ libri huius; Si quis apposuerit ad hæc, apponet DEVS super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & de ciuitate sancta.*

Apoc. 22.

CAP.

CAPVT V.

Hæreticorum proprium esse libros non bona fide tractare.

QVo docebimus. I. Proprium Hæreticorum esse libros abs se fictos magnorum virorum nominibus fallò insignire, suaq; commenta speciosis præstantium Doctorum titulis decorare. II. Libros orthodoxorum patrum addendo aut demendo, corrumpere.

Isidor. li. 3, Sent. c. 12. Vtrunq; Hæreticorum morem indicat Isidorus his verbis. *Plerunq; sub nomine Catholicorum doctorum hæretici sua dicta conscribunt, vt indubitanter lecta credantur. Nonnunquam etiam blasphemias suas latenti dolo in libris nostrorum Doctorum inserunt, doctrinamque veram adulterando corrumpunt, scilicet vel adiiciendo, quæ impia sunt; vel auferendo, quæ pia sunt.*

Et caussas habent, cur monumenta Patrum deprauēt, doctrinam videlicet suam, toto cœlo à doctrina sanctorū Patrum discrepantem. *Illic igitur & scripturarum & expositionum adulteratio deputanda est,* inquit Tertullianus, *vbi diuersitas inuenitur doctrinæ.* *Tertull. de præscript.* *Aliàs enim non potuissent aliter docere, nisi aliter haberent, per quæ docerent hæresin. Sicut illis nō potuisset succedere corruptela doctrinæ sine corruptela instrumentorum eius: Ita & nobis integritas doctrinæ non competisset sine integritate eorum, per quæ doctrina tractatur. Etenim quid contrarium nobis in nostris? quid de proprio intulimus, vt aliquid contrarium ei & in scripturis (Patrum) deprehensum detractione vel adiectione vel transmutatione remediaremus? Quod sumus, hoc sunt* (Patres) *Ab initio suo ex illis sumus, antequam nihil aliter fuit, quàm sumus.*

Sed vt ad institutum regrediamur, primùm ex duobus paulò ante propositis, liquidò nobis probant tot libri Apo-

Apocryphi olim circumlati; nam vt libro primo ex Clemente Romano dicebamus, Simon Magus & Cleobius aliiq; Hæretici libros sub Christi & discipulorum eius nomine ediderunt. sed in specie de singulis dicamus. Sub Christi nomine finxerunt seu Hæretici seu Ethnici librũ de Magia ad Petrum & Paulum, de quo sanctus Augustinus.

S. August. lib. 1. de cõsens. Euan. c. 9. 10.

Petri nomine, inquit S. Hieronymus, *feruntur quinq; libri; quorum primus Actuum Petri inscribitur; alius, Petri Euangelium; Tertius, Prædicationes Petri Quartus, Apocalypsis; Quintus, liber iudicii.* Enumerat eosdem libros Eusebius præter vltimum, & Clemens Alexandrinus ex tertio & quarto aliqua fragmenta recitat.

Hieron. in Catalogo script. Euseb. li. 3. hist, cap. 3. Clem, lib. 3 Strom.

Nomine Pauli prodierunt ex *H*æreticorum officina Euangelium Pauli, Apocalypsis, Reuelationes, Ascensus ad tertium cœlum: Actus Pauli, quasi ab ipso Paulo conscripti: Tertia Epistola ad Corinthios: Tertia ad Thessalonicenses: Et alia ad Laodicenses.

Vide Gela. C. Sancta Romana d. 15. Sozom. li. 7 cap. 19. Orig. in Ioan. Tom. 27.

Nec aliorum Apostolorum nominibus pepercerunt Hæretici. Hinc Ioanni affinxerunt Apocalypsin, non illam diuinam totius Ecclesiæ orthodoxæ iudicio comprobatam, sed aliam quandam spuriam, in officina Cerinthi natam; Eiusdem nomine vulgarunt libellum de trãsitu Virginis. Et ne alii indonati abirent, Andreæ, Thomæ, Iacobo Alphæi, Bartholomæo, Philippo, Thaddæo, Matthiæ, Barnabæ; & quod mireris, etiã Marthæ assignarunt Euangelia; suum cuiq; proprium & ab aliis distinctum: vt taceam Euangelium Ægyptiorum; nomine Marci, vt putat Baronius, cõfictum. Ne verò parum liberales essent, Thomæ Apostolo adiecerunt insuper quandam Apocalypsin: & sub Matthæi nomine vulgarunt libellum de infantia Saluatoris; quorum omnium locupletes habemus

Mm testes

Vide de his Baron. Tom. 1. Annal. an Christ. 44.

testes Gelasium, Augustinum, Athanasium, Irenæum, Epiphanium, Origenem, Eusebium, Clementem Alexandrinum, & Innocentium primum hoc nomine Pontificē.

Sed nihil magis mirandum, quàm quòd Iudam quoq; proditorem in Euangelistam transformarunt, attributo ei proprio Euangelio, vt docent S. Epiphanius & Theodoretus, digni profectò tali Euangelista discipuli.

Epiphan. Hær. 38. Theod. l. 1. Hæret. fab.

Nec singulis duntaxat Apostolis sua pseudo Euangelia affinxerunt *pictores isti fabularum*; vt à S. Augustino appellantur: sed & vniuersorum Apostolorum nomina generatim commentitiis operibus apposuerunt. Hinc liber cui titulus: *Doctrina Apostolorum*: Alius; cui: *Sortes Apostolorum*: Alius; cui, *Laus Apostolorum*; Commenta vanissima Cerinthianorum, Ebionitarum, Valentinianorū, Manichæorum, Gnosticorum, à quibus prodiit quoq; liber de Stirpe Mariæ, immanissimis mendaciis vbiq; abundans, vt scribit S. Epiphanius.

S. Epipha. Hær. 26.

De huiusmodi libris hæc S. Leo. *Apostolicas paginas quædam auferendo, quædam inferendo violarunt Manichæi ipsi, confingentes sibi sub Apostolorum nominibus, & sub verbis saluatoris ipsius multa volumina falsitatis.* Alibi idem Pontifex. *Apocryphæ scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum multarum habent seminarium falsitatum, non solùm interdicendæ, sed etiam penitus auferendæ sunt, atq; ignibus concremandæ.*

S. Leo Ser. 4. de Epiph.

S. Leo Epi. 93, cap. 15.

Confinxerunt iidem Hæretici de Apostolis, virisq; Apostolicis historias planè commentitias, & à fabulis nihil discrepātes, iisq; rebus refertas, de quibus Apostoli nunquam cogitarant, quas Historias *Acta* seu *Actus* nominabant. *Hinc Actus Andreæ; Actus Thomæ; Actus Philippi; Actus seu Circuitus Pauli & Theclæ*; de quibus omnibus Gelasius: *Circuitus Ioannis*; de quo S. Athanasius. *Circuitus seu Itinerarium Petri*: quod probabile, primùm à Clemente Romano,

S. Atha. in Synopsi.

cuius

cuius nomen præfert, conſcriptum; poſtea ab Hæreticis deprauatum eſſe, præſertim ab Ebionitis, de quibus hoc teſtatur S. Epiphanius: ſicut & Acta Andreæ à Manichæis corrupta ſunt, additis & detractis non paucis: vt ſcribit Philaſtrius, ita vt duplices impoſtores dici poſſint, dum quædam acta de ſuo pectore comminiſcuntur, quædam vera & genuina, & à probæ notæ auctoribus profecta, per additionem & detractionem deprauant, & detruncant.

S. Epipha. Hær. 30. Philaſt. de Hæreſ. 89

In vtroque genere mirifice excelluit Leucius Manichæus, quem Gelaſius *diſcipulum Diaboli* nominat; Item Nexocharides & Leonides Philoſophi, de quibus Innocentius primus, Pontifex. *Cætera quæ ſub nomine Matthiæ ſiue Iacobi Minoris, vel ſub nomine Petri & Ioannis, quæ à quodam Leucio ſcripta ſunt, vel ſub nomine Andreæ, quæ à Nexocharide,* ſeu vt alii, *Hexocaride, & Leonide Philoſophis, & ſub nõine Thomæ; & ſi quæ ſunt alia, non ſolùm repudianda, verùm etiam noueris eſſe damnanda*. Nec plura de impoſtoribus, qui ſua commenta ſpecioſis Apoſtolorum nominibus velare ſtuduerunt. Ad alios accedâmus.

Innocent. Epiſt. 2.

Nomine Xyſti Pontificis edidit Ruffinus ſententias Xyſti Pythagorici Philoſophi, quòd ei tanquam fraudem non ſemel obiicit S. Hieronymus. *Illam temeritatem* inquit ſanctus Hieronymus; *imò inſaniam eius, quis digno poſsit explicare ſermone, quòd librum Xyſti Pythagorei, hominis abſque Chriſto, atq; Ethnici, immutato nomine, Xyſti Martyris & Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi prænotauit, in quo iuxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de eius dicunt eſſe ſubſtantia, multa de perfectione dicuntur; vt qui nomen Philoſophi neſciunt, ſub Martyris nomine, bibant de aureo calice Babylonis. Nec mirum*, inquit alibi idem S. Hieronymus, *ſi gentilem Philoſophum, in Martyrem,*

S. Hier. ad Cteſiphon. cont. Pela.

S. Hier. in cap. 18. Ezech.

rem, & Romanæ Ecclesiæ Episcopum transtulerit: cum Eusebii Cæsariensis primum quoque pro Origene librum, Pamphili Martyris vocabulo commutarit: vt facilius tali laudatore libros impiissimos περὶ ἀρχῶν, Romanis conciliaret auribus.

Quanto scelere finxerunt litteras Ariani ad Constãtium Imperatorem, nomine Athanasij, & alias nomine Constantii ad Athanasium, vt sanctum illum præsulem Alexandria exturbandi occasionem reperirent? In quos hæc S. Athanasius ad Constantium. *Miror eos sine vlla abominatione & horrore mendacii ita falsa, apud tuas præsertim aures, potuisse dicere: Cum mẽdacia patrem Diabolum habeant: iiq; qui mentiuntur, alieni sint ab eo, qui dicit: Ego sum Veritas. Nihil enim huiusmodi scripsi: neq; vnquam talem Epistolam, quæ quidem mea sit, aduersarius inueniet.*

S. Athan. Apolog. ad Constã.

Quinam nisi Hæretici publicarunt Epistolam nomine S. Hieronymi prænotatam, in qua ageret pœnitentiam, & se ab Hebræis in adolescentia inductum esse testaretur, vt Hebræa volumina in latinum verteret, in quibus nulla sit veritas. *Quod audiens obstupui*, inquit S. Hieronymus. *Qui hoc ausus est facere, quid aliud non audeat?*

S. Hieron. libr. 2. con. Ruff. cap. 7

Pari impudentia euulgarunt Eutychiani epistolam de morte Cyrilli Alexandrini, adscripto Theodoreti nomine, quasi gauderet ob mortem Cyrilli, tanquam hominis impii & profani, piisq;, hoc est, Nestorii Sectatoribus admodum infesti & infensi. Qua fraude duo diaboli negotia egerunt: nam & in S. Cyrillum, Catholicæ doctrinæ propugnatorem inuictum, conceptam bilem effuderunt, & Theodoretum, quasi à Nestorii vesania non resiliisset, infamarunt. Exstat Epistola hæc in quinta Synodo, cui laruam detraxit illustrissimus Baronius: qui & rectè demonstrat, Acta illius Synodi ab Impostoribus magnam partem falsata & mutilata esse.

Bar. Tom. 7. anno Christ. 553

Nomi-

Nomine Iulij Romani Episcopi finxerunt Eutychiani Epistolam ad Dionysium Corinthi Episcopum, quam non Iulij, sed Apollinaris esse demonstrat Leontius, vt & septem alias Epistolas sub Iulij nomine ab Eutychianis venditatas, quæ ex Apollinaris officina prodierant. Imò Leontius non paruum tractatum scripsit aduersus eos, qui proferunt nobis quædam Apollinarij opera, nomine sanctorum Patrum inscripta.

Leont. de Sectu act. 8

Eius libri initio sic ait Leontius: *Quidam ex Heresi Apollinarii, vel Eutychis, vel Dioscori, cùm vellent suam heresin confirmare, quasdam orationes Apollinarii Gregorio Thaumaturgo, aut Athanasio, aut Iulio inscripserunt, vt simpliciores fallerent: quod quidem perfecerunt. Auctoritate enim huiusmodi personarū, fide digna, multos Ecclesiæ Catholicæ capere potuerunt. Et apud multos ex rectè credentibus reperire poteris fidem partis Apollinarii inscriptam Gregorio, & quasdam eius Epistolas inscriptas Iulio, & alias eius de Incarnatione Orationes vel Expositiones Athanasio inscriptas. Cuiusmodi est, quæ inscripta est, Expositio consentiens cum expositione trecentorum decem & octo: neque solùm has, sed & alias huiusmodi. Fiet autem tibi hoc manifestum, & cuiuis veritatis studioso ex iis, quæ in medium adferemus, tum ipsius Apollinarii, tum discipulorū eius, ex quibus est cumprimis Valentinus.* Hæc Leontius, qui mox ex Valentino, ipso Apollinario, & Timotheo Episcopo Berythi, multa testimonia producit: Post quæ ista subiungit Leontius: *Arbitror eum, qui non fuerit nimis contentiosus, non posse his cum ratione aduersari, quin potius futurum esse, vt continuò, & vt ita dicam, non violenter veritati assentiatur, & omnibus suffragiis fateatur Apollinarii esse Epistolas, vel sermones de Incarnatione, quæ Iulii, & Gregorii, & Athanasii falsò esse feruntur.* Sed vtrum verum sit, quod hic & alibi Leontius affirmat, tractatum illum, qui inscri-

bitur ἡ κατὰ μέρος πίστις, quem vidimus & legimus, esse Apollinaris, id alibi accuratius exquirendum erit. Nunc quod instat, agamus.

S. Cyrill. epist. 19. Huc etiam pertinet Epistola PHILIPPI, Romanæ Ecclesiæ Presbyteri, scripta & euulgata à Nestorianis, *quasi* Sixtus Romanus Pontifex *depositionem Nestorii ægre ferat, ipsique benè loquatur,* inquit S. Cyrillus. Quin & sub Cyrilli nomine Epistolam sparserunt, *quasi ipsum, eorum, quæ Ephesi gesta erant, pœniteret:* vt ipse sanctus Cyrillus scribit.

Liber in Breuiario. Huc pertinet etiã epistola VIGILII Pontificis ad Theodos. Episcopum Eutychianũ, flagitiosè ab Hæreticis conficta, vt & duo libelli ad Iustinianum & Theodoram Augustam: Et epistola Syluerij de Roma prodenda, summis fraudibus ab Eutychianis sparsa: & epistola Mennæ Episcopi Constantinopolitani ad Vigilium Pontificem, conficta à Monothelitis, quod in sexta synodo perspicuè ostẽsum est; & antea idem obseruauerat sanctus Maximus, cùm ei libellus Mennæ obiectus fuisset. Act. 8. In Act. S. Maximi apud Bar. anno 656.

S. Greg. lib. 9. epist. 69. De Andrea falso Monacho hæc sanctus Gregorius: *Quia inter diuersa mala aliquos etiam Sermones scripsit, atque eos ex nostro nomine titulauit, & suspecti sumus, ne eos alicubi transmiserit, fraternitas vestra sollicitudinẽ gerat, & si quid tale repererit, eos & exscindi & omninò faciat aboleri, vt quod imperitus litterarum & scripturæ diuinæ nescius, nostro, sicut diximus, nomine prænotauit, quorundam animos non possit inficere.*

Neque his audacia & impudentia cesserunt Iconoclastæ, qui libros aduersus imagines nomine sancti Epiphanij in lucem prodere non erubuerunt: quorum imposturam septima Synodus patefecit.

Sub

Sub nomine sancti Gelasij Papæ ediderunt Pelagiani annotationes in Epistolas sancti Pauli. Testis Cassiodorus. *In Epistolas tredecim sancti Pauli annotationes conscriptas in ipso initio meæ lectionis inueni, quæ in cunctorum manibus ita celebres habebantur, vt eas à sancto Gelasio Papa vrbis Romæ doctissimi viri studio dicerent fuisse conscriptas: quod solent facere, qui res vitiosas cupiunt gloriosi nominis auctoritate defendere. Sed nobis ex præcedentib. lectionibus diligenti retractatione patuerunt, subtilissimas quidem esse ac breuissimas dictiones, sed Pelagiani erroris venena illic esse seminata.*

Cassiodor. de diuin. lect. cap. 8.

Epistolas sancti Ioannis Damasceni nomine ab impijs Iconomachis fictas, extremum propè Damasceno periculum creasse, quis ignorat?

Ioan. Patriarch. in vita Damasceni.

Taceo Epistolam illam specioso S. Vdalrici nomine ab impostore quopiam velatam. Nec libros illos attingo qui Caroli Magni Imperatoris Augustissimi nomen præferunt. omitto alios non paucos ab Hæreticis, sub insignium virorum titulis venditos, & venditatos.

Sic Photius Epistolam finxit nomine Ioannis Pontificis quasi idem secum sentiret de processione sancti Spiritus ex solo Patre. Nec temerè suspicatur illustrissimus Baronius, totam illam Synodum Photianam, quam Græci Schismatici, tanquã œcumenicam venerantur, ex Photij figlina profectam esse.

Vide Bar. Tom. 10. anno 879.

Ad exempla nostræ ætatis propero, eaque paucula ex plurimis, quæ cum quouis ex antiquitate conferri, imò & contendere possunt. Et primum quidem non firmatur auctore dubio, sed certo & indubitato, saltem tunc, cùm fraudes & mendacia commemorat. Verissimæ enim fraudes sunt, & verissima mendacia, quæ narrat. Est is, de quo loquor, VERGERIVS.

Quid

Quid ergò ille? Audi imposturam, & obstupesce hæreticam temeritatem, quæ etiam Cardinalium nomine ad suam perfidiam propagandam abuti, Lutheriq; opera in peregrinam linguam translata, summis viris affingere ausit.

Audiamus Vergerium denarrantem quid fraudis in Cardinalem Fregosium, virum nobilissimum, commiserit. Verba Vergerij hæc sunt: MARTINVS LVTHERVS *Epistolæ ad Romanos præfixit valdè piam (vt solitus erat) & solidam præfationem, qua pulchrè ad totius Epistolæ, quæ nonnihil difficilis est, (crediderim de hac Petrum intellexisse, cùm scripsit quædam esse in Epistolis Pauli difficilia) intelligentiam sternit viam. Hanc quispiam (*Vergerius, id enim ex tota Vergerij narratione omnibusq; circumstantijs liquet) *in Italicam linguam non indiligenter conuersam, sub nomine Fregosii edidit, & simul tractatum de Iustificatione, Fide, & Operibus. Quare hi duo optimi libelli, veluti personati, peragrarunt aliquandiu magnam Italiæ partem, & propter Fregosiani nominis auctoritatem libenter hospitio suscipiebantur, magnaque auiditate legebantur, non sine ingenti fructu. Tandem cùm Satan olfecisset, sibi fuisse impositum, excitauit suos ministros nempe Inquisitores, qui cœperunt latrare, atque indicare Lutheri scripta latere sub larua Fregosii. Sic res se habet.* Hæc Vergerius, testis summæ Sycophantiæ à se commissæ. Et miratur adhuc impurus Apostata, libros istos in Indice librorum prohibitorum interdictos esse sub Fregosij nomine, nec tamen ad Fregosij nomen, *Cardinalis* appellationem fuisse appositam. Quid opus Cardinalis nomen addere, cùm Fregosius Cardinalis tractatum *de Iustificatione, Fide, & Operibus* nunquam fortasse viderit, nedum conscripserit?

Verg. tom. 1. suor. ope.

Pari improbitate ediderunt librum Bullingeri contra visibilem Ecclesiam sub nomine sancti Athanasij, addito titulo,

Vide Inquisit. Georg. Ederi, tab. 31.

titulo, *de vera & pura Ecclesia.* Librum Bucceri contra merita bonorum operum, adscripserunt Hæretici beato Martyri Ioanni Roffensi, inscripseruntque, *de Fiducia & misericordia DEI.* Conciones Italicas Apostatæ Ochini, venditarunt sub nomine Thomæ Episcopi Iustinopolitani.

Sed satis sit hæc libasse: nullus enim finis sit, si omnia vetera simul & noua colligere velim.

CAPVT VI.

Libros orthodoxorum Patrum addendo vel demendo corrumpere proprium esse hæreticorum.

ALTERVM caput ex illis duobus, quæ capite præcedente proposuimus, hic exsequemur, nempe Hæreticis in more positum esse, vt aliena scripta adiectione aut detractione corrumpant. Id generatim primùm ostendo testimonijs eius, qui, qua natura Hæretici essent, haud ignorabat: vtpote Sectator Origenis, & quidem versipellis: Is est Rufinus, qui hæc de Hæreticorum bonos & orthodoxos libros deprauandi studio: *Quanta sit Hæreticorum temeritas, quàm nihil his sancti, nihil pensi sit, facilè intelligi datur ex his, quæ frequenter & ausi sunt & conuicti. Nam sicut ipsorum Patri Diabolo ab initio falsare verba DEI atque inflectere à suo ordine, & sui veneni interserere virus studium fuit: ita & istis Successoribus suis, hanc suæ artis hæreditatem reliquit. Denique cùm dixisset DOMINVS ad Adam, ex omni ligno Paradisi manducabitis, ille cùm vellet Euam decipere, liberalitatem Dei omnia edere permittentem, vna tantummodo interiecta syllaba, in quantas coarctauit angustias? Ait enim, quid est, quod dixit DEVS, vt ex omni*

Rufin. de adult. lib. Origen.

ligno Paradisi non manducetis? Quò scilicet per hoc, graue esse præceptum DEI apud hominem conquerens, præuaricationem præcepti facilius persuaderet. Hæc exempla patris sui, atque hanc artem magistri sui secuti Hæretici, quoscunque veterum nobilium tractatorum inuenerunt de his, quæ ad gloriam Dei pertinent, benè & fideliter disputasse: ita, vt ex lectione eorum, vnusquisque fidelium proficere posit & instrui, non pepercerunt scriptis eorum venenatum virus infundere, siue interpolando, quæ dixerant, siue quæ non dixerant, inserendo: quò facilius videlicet sub nomine doctissimi cuiusque & nobilis inter Scriptores Ecclesiasticos viri Hæresis suæ astrueretur assertio, ex eo, quòd ita sensisse etiam aliqui de claris viris & Catholicis viderentur.

Idem RVFINVS. *De Hæreticorum verò temeritate, vt credi istud scelus facilè posit, illa res maximum credulitatis præstat exemplum: quòd abstinere impias manus, ne à sacrosanctis quidem Euangelii vocibus potuerunt. Apostolorum verò vel Actus vel Epistolas qualiter polluerint, qualiter corroserint, qualiter in omnibus macularint, vel addendo impia, vel auferendo, quæ pia sunt: si quis vult pleniùs scire, ex his libris* TERTVLLIANI, *quos aduersus* MARCIONEM *scripsit, plenissimè recognoscet.*

Posthæc affert RVFINVS in specie exempla librorum ab Hæreticis corruptorum, his verbis: CLEMENS, *Apostolorum discipulus, qui Romanæ Ecclesiæ post Apostolos & Episcopus & Martyr præfuit, libros edidit, qui appellantur* ἀναγνωρισμός, *id est, Recognitio, in quibus cùm ex persona Petri Apostoli doctrina quasi verè Apostolica, plurimis exponatur: in aliquibus ita Eunomii dogma scribitur, vt nihil aliud, quàm ipse Eunomius disputare credatur,* FILIVM DEVM *creatum ex nullis*

nullis exstantibus, asseuerans. Tum deinde etiam illud adulterii inseritur genus, vt naturam Diaboli, cæterorumque Dæmonum non propositi, voluntatisque malitia, sed excepta ac separata creaturæ produxerit qualitas: qui vtique in cæteris omnem rationabilem creaturam docuerat liberi arbitrii facultate donatam. Sunt etiam alia nonnulla libris eius inserta, quæ Ecclesiastica regula omninò non recipit. Quid quæso de his sentiendum est, quòd Apostolicus vir, imò penè Apostolus, non ea scribit, quæ Apostoli dicunt, cui Paulus Apostolus testimonium dedit dicens: Cum Clemente & cæteris coadiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ: & scribebat hoc, quod libris vitæ contrarium est?

An id potius credendum est, quod suprà diximus, quòd peruersi homines assertionem dogmatum suorum sub virorum sanctorum nomine, tanquam facilius credantur, inseruerunt ea, quæ nec illi sensisse, nec scripsisse credendi sunt?

CLEMENTI Romano adiungit Rufinus Clementem Alexandrinum, & Dionysium Alexandrinum, quasi monumenta illorum fuerint ab Hæreticis deprauata.

Sed hanc RVFINI sententiam reiicit sanctus Hieronymus, quòd Rufinus hoc prætextu viam sibi ad Origenis errores defendendos munire contenderet. *Si conceditur*, inquit, *vt, quidquid in libris omnium reperitur, ab alijs corruptum sit, nihil eorum erit, quorum fertur nominibus, sed ijs deputabitur, à quibus dicitur esse vitiatum, quanquam & illorum non erit, quorum incerta sunt nomina, atq; ita fiet, vt dum omnium omnia sunt, nihil alicuius sit.*

S. Hieron. cont. Rufin.

Arguit quoque Illustrissimus BARONIVS Rufinum, quòd existimârit, ea, quæ in libris DIONYSII Alexandrini pias aures offendere videbantur, superaddita fuisse ab Arianis: Neque enim sanctum ATHANASIVM, qui pro Dionysio aduersus Arianos Apologiam

Baron. tom. 2. Annal. anno 263.

Nn 2 conscri-

conſcripſit, cauſſam huius rei in Arianos reijcere, ſed potius totum in eo eſſe, vt oſtendat Dionyſium, ab Arianis in ſuam perfidiam obtorto collo planèque inuitum rapi.

Euſeb. li. 4. cap. 22.

Alterius tamen Dionyſij, nempe Corinthij, epiſtolæ ab Impoſtoribus deprauatæ fuerunt, vt ipſemet teſtatur apud Euſebium his verbis: *Epiſtolas rogatu quorundam fratrum, qui me ad ſcribendum impellebant, conſcripſi. Atque eas miniſtri Diaboli zizaniis referſerunt: nam quædam pro ſuo arbitratu exemerunt: alia adiecerunt; quibus planè væ in extremum iudicium repoſitum eſt: nec mirum, ſi quidem Dominicas ſcripturas dedita opera deprauare aggreſſi ſint, cùm has meas, quæ non ſunt certè eius generis, adulterare ſtuduerint.*

Præter prædicta exempla adducit Rufinus Origenem, cuius lucubrationes ait ab Hæreticis *peruerſè vitiatas eſſe*, idque probat ex proprijs hac de re querelis, quas Origenes in Epiſtola quadam effudit. Nec videtur negari poſſe; quædam ab Hæreticis Origeni inſerta: at nec omnia, vt volebat Rufinus, nec pleraque, nec fortè grauiſſima. Verba Origenis hæc ſunt, *ex Epiſtola ipſius*, inquit Rufinus, *quam ad quoſdam charos ſuos in Alexandria ſcripſit, contra eos, qui libros eius, adhuc eo viuente, adulterauerant. Quidam eorum, qui libenter habent criminari proximos ſuos, aſcribunt nobis & doctrinæ noſtræ, crimen blaſphemiæ, quod à nobis nunquam audiuerunt, de quo ipſi viderint: nolentes obſeruare mandatum illud, quod dicit; quia maledici regnum DEI non poſſidebunt: dicentes, Patrem maliciæ & perditionis, & eorum, qui de Regno DEI eiiciuntur, id eſt, DIABOLVM, me dicere eſſe ſaluandum, quod ne aliquis quidem mente emotus, & manifeſtè inſaniens dicere poteſt.*

Sed

Sed nihil mihi mirum videtur, si adulteretur doctrina mea ab inimicis meis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta est Epistola Pauli Apostoli. Quidam enim sub nomine Pauli Apostoli falsam Epistolam scripserunt, vt conturbarent Thessalonicenses: quasi instaret dies Domini, & seducerent eos. Propter hanc Epistolam in secunda Epistola, quam ad Thessalonicenses scripsit, hæc dixit: Rogamus autem vos fratres per aduentum Domini nostri IESV Christi, & vestram congregationem in ipsum, vt non moueamini citò à sensu vestro, neq; terreamini, neq; per spiritum, neq; per verbum, neq; per Epistolam, tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Nemo vos seducat vllo modo.

Talia ergò quædam video etiam nobis accidere. Nam quidam auctor Hæreseos, cum sub præsentia multorum habita inter nos fuisset disputatio, & descriptum accipiens ab his, qui descripserant codicem, quæ voluit, addidit, & quæ voluit, abstulit, & quod ei visum est permutauit: circumferens tanquam ex nomine nostro, insultans & ostendens ea, quæ ipse conscripsit. Pro quibus indignantes fratres, qui in Palæstina, miserunt ad me Athenas hominem, qui acciperet à me ipsum authenticum exemplar; quod ne relectum quidem vel recensitum à me anteà fuerat: sed ita neglectum iacebat, vt vix inueniri potuerit. Misi tamen, & sub teste Deo loquor, quoniam cum conuenissem illum ipsum, qui adulterauerat librum, quare hoc fecisset: veluti satisfaciens mihi respondit: quoniam magis ornare volui disputationem ipsam atq; purgare. Videte quali purgatione disputationem nostram purgauit. Tali nempe, quali purgatione Marcion purgauit Euangelia vel Apostolum, vel quali successor eius post ipsum Apelles. Nam sicut illi subuerterunt scripturarum veritatem: sic & iste, sublatis, quæ verè dicta sunt, ob nostri criminationem inseruit, quæ falsa sunt. Sed licet homines Hæretici & impii sint, qui hæc facere ausi sunt; tamen habebunt & illi iudicem Deum, qui talibus aduersum nos criminationibus accommodant fidem. Fecerunt autem hoc & alii nonnulli, conturbare volentes Ecclesias.

Deniq; in Ephesо cum me vidisset quidam Hæreticus, & congredi noluisset, neq; omnino os suum aperuisset apud me: sed nescio qua ex caussa id facere vitasset: Postea ex nomine meo & suo conscripsit qualem voluit disputationem; & misit ad discipulos suos, vt ego quidem cognoui, ad eos, qui Romæ erant: sed non dubito, quin & ad alios, qui per diuersa sunt. Insultabat autem & apud Antiochiam, priusquam ego illuc venirem: ita vt & ad quàmplurimos nostrorum perueniret ipsa disputatio, quam parauerat. Sed vbi affui, multis eum præsentibus, argui. Cumque iam sine vllo pudore pertenderet impudenter asserere falsitatem: poposci vt liber deferretur in medium; vt scelus meum agnosceretur à fratribus, qui vtique cognoscerent, quæ soleo disputare, vel quali vti soleo doctrina. Quique cum ausus non esset proferre librum, conuictus ab omnibus & confutatus est falsitatis: & ita persuasum est fratribus, ne aurem criminationibus præberent. Si quis ergo vult credere mihi in conspectu Dei loquenti; etiam de his, quæ in Epistola mea conficta sunt & inserta, credat. Sin autem quis non credit, sed vult de me male loqui: mihi quidem nihil damni confert: erit autem ipse falsus testis apud Deum, aduersus proximum suum testimonium falsum vel dicens, vel dicentibus credens.

S.Hier.l.2. in Ruffin. Hæc ex Origene Rufinus, *qui falsitatem scriptorum Origenis Hæreticis imputat,* inquit S. Hieronymus; *ipse incipit à falsitate, non ita interpretans, vt habetur in Græco: nec id Latinis insinuans, quod ipse in suis litteris profitetur.* Hoc vt S. Hieronymus demonstret, partem Epistolæ Origenis à Ruffino dolosè translatã, aliter transfert. Producit Ruffinus alia exempla librorum ab Hæreticis corruptorum, sed refelluntur à sancto Hieronymo. Itaq; ad alia gradum faciamus.

Leont. de Sect. act. 8. S. Leo ad Marcian. August. Corruperunt Eutychiani loca quædam S. Athanasij, & S. Cyrilli, vt auctor est Leontius; Et Epistolam S. Leonis, vt ipse Leo conqueritur. In his fraudibus & impostu-

ris

ris valdè exercitati fuerũt Iconoclastæ: quod pluribus exemplis patres septimæ Synodi declararunt: nam librum Constãtini Chartophylacis, qui nonnulla tradebat de imaginibus, mutilarunt, excisis foliis, quæ argumentum ipsis inuisum continebant. Phocéæ vltra triginta volumina combusserunt, vt testatur Leo eiusdem vrbis Episcopus. Ex alio veteris testamenti Codice expunxerunt scholium pro defensione imaginum additum: Cuius Plagii vestigia omnibus Concilii Patribus demonstrauit Cosmas Diaconus, qui alium quoq; librum de Martyribus protulit, exsectis paginis, quæ imagines colendas esse docebant; Nec pepercerunt iidem sacrarum imaginum hostes *Limonario*, seu *Prato spirituali* Sophronii; nec historiæ Ecclesiasticæ, vt in eodem Concilio perspicuè ostensum est: Deleuerant enim miracula per imagines Christi & Deiparæ facta; & ab Historicis in chartas relata. Quot exempla librorum ab Hæreticis corruptorum producta sunt in quinta & sexta Synodo? Legat, qui volet Act. 14. sextæ Synodi, & Hæreticorum ingenia liquidò agnoscet.

Act. 5.

A quorum indole non abhorruit Andreas Pseudomonachus, qui teste S. Gregorio Epistolam Eusebii Episcopi Thessalonicensis, per summam improbitatẽ corrupit. *Inter alia, quæ idem Andreas pessimè cogitauit & fecit*, inquit S. Gregorius, *eam quoq; quam ad nos misistis, dum apud ipsũ à præfato latore esset deposita, ita falsauit Epistolam, vt quicunq; eã legeret, vos nec Catholica, ne recta sapere euidenter argueret. Ex qua re contigit, vt dum veritatem studiosè quæreremus, eius quæ latebat iniquitas vulgaretur.* Sic Nestoriani corruperunt Epistolam S. Athanasij ad Epictetum Corinthiorũ Episcopũ, teste S. Cyrillo. Chalcedonensem Synodum ab Ecclesia Constãtinopolitana in vno loco falsatã esse, scribit S. Gregorius

S. Greg. l. 9 Epist. 69.

S. Cyrillus Epist. 29. S. Greg. l. 5 Epist. 14.

gorius: qui etiam afferit, Romanos Codices multo veriores esse, quàm Græcos; *quia nostri*, inquit, *sicut non acumina, ita nec imposturas habent.* Sic in Synodo octaua Oecumenica contra Photium, falsarunt Græci Epistolam Adriani II. Pontificis, resectis omnibus illis,, quæ in laudem Imperatoris occidentalis scripta erant. Quam fraudem Anastasius Bibliothecarius deprehendit, Legatisq; Apostolicæ Sedis indicauit, vt scribit VVilhelmus Bibliothecarius in vita Adriani II. Pontificis: vel, vt aliis placet, ipsemet Anastasius Bibliothecarius. Quot crimina falsi commiserit ipse Photius in Epistola Ioannis Pontificis ad Basilium Imperatorem, & ad ipsum Photium; & in Commonitorio Legatis Constantinopolim missis dato, apud Cardinalem Baronium reperiet lector, & simul fraudulẽtissimi impostoris audaciam obstupescet.

Bar. Tom. X, anno Christ. 879

Simili fraude versati sunt recentiores Græci, in multorum Patrum libris; postquam cum Latinis de nonnullis quæstionibus contendere instituerunt: quorum improbitas non semel in Concilio Florentino & alibi detecta est.

Hoc nostro æuo libros probos deprauare, adeò non est insuetum Hæreticis; vt nihil propemodum solemnius apud illos reperiatur, edocti scilicet sunt hoc artificium à Magistro suo Luthero: qui quot locis ipsis sacrorum Bibliorum voluminibus falsarias manus intulerit, docebit discere cupientem, Emserus, aliiq; huius ætatis docti viri. Luthero adiungo Iobum Gastium Lutheranum, qui, vt ille ait: *munus decem falsariorum fungitur*; nam facinus patrauit *memoriæ quidem recentioris*; vt loquitur Ruffinus; *commissæ autem nequitiæ antiquum satis*; & quod omnium veterum fabulas vincat: patrauit, inquam, facinus omni supplicio dignum in editione Paschasij Corbeiensis de veritate corporis

poris & sanguinis Christi in Eucharistia, vt iam pridem notauit,& eo nomine publicè quoq; nõ iniuria traduxit & proclamauit Gastium Nicolaus Mameranus; nam vbicũque in Paschasio *vel sacerdotis, vel Altaris, vel consecrationis, vel immolationis, vel pœnitentiæ nomen inuenit: id aut omisit, aut expuncto eo aliud subrogauit. Nimirum loco sacerdotis, vbiq; ministrũ Ecclesiæ, aut ministrũ verbi Christi posuit: q̃ nõ est Paschasianũ: loco altaris, mensã Domini; loco immolationis, intercessionẽ; loco cõsecrationis, benedictionem; loco pœnitentiæ, agnitionem peccati & commissæ inobedientiæ: Itẽ pro, celebrari, alicubi posuit: (nullo orationis sensu) manducari: Et huiusmodi alia plurima. Vbi, si in toto libro non plus peccasset, non satis alieno in libro designatum audaciæ & flagitii videri posset? Deinde vbicunq; Auctor vocabulũ, spiritualiter, solum habet: ille de suo adiicit; simul & realiter, quæ in scriptis exemplaribus nusquam inueniuntur: Fidei autem vocabulum & Credentis: & Credulitatis, & Incredulitatis, vbiq; de suo ad nauseam vsq;, pro more nouæ ipsorum Ecclesiæ, inculcat & ingerit. Vide caput quod incipit: Sacramentum igitur, &c. Ibi vtrunq; exemplar scriptum habet: sunt autem sacramenta Christi in Ecclesia, Baptismus, Chrisma, & corpus quoq; Domini & sanguis. Hic, Gastius perfidè omisit, & Chrisma: adiecitq; de suo post vocem, Ecclesia; Catholica; quasi vera & Catholica Ecclesia tantum duo habeat & agnoscat Sacramenta: insuperq; in margine, vt perfidiam hanc augeret, annotauit; duo tantum sunt Sacramenta; cum tamen Paschasius tria ponat; neq; vocem hanc, Tantum, habeat, vt ad ternarium numerum Sacramenta Ecclesiæ restringat.*

Nicol. Mã. præfat. in Paschas.

Item, capite XIII. vt Gastius verò IV. sic corrupit hunc locum: Quod à credente in verbo Christi, diuinitus per spiritum sanctum reuera estatur: pro eo quod Paschasius habet, quod per sacerdotem super altari, in verbo Christi per spiritum sanctum diuinitus consecratur, vbi in pauculis verbis, infinitam vide ex proposito malitiam, perfidiamq;, quomodo nec Sacerdotis nomen tulerit, nec

consecrationis, nec altaris; & ipsum sensum peruerterit. Item initium ca. 19. quod incipit, Vnde sacerdos, &c. totum omisit, quod multa in eo essent, quæ ad conuinatoris Hiobi stomachum non facerent, nec ipsius saperent palato: Nempe, sacerdos, immolare, per manus Angeli tui in altari consecratur, manu sacerdotis, &c. quorum loco suam quandam prolixam, sed insulsam & fermentosam infarsit farraginem de sola Fide; de fortiter credentibus, &c. quorũ (inquit) sola fides capax est: &, quisquis igitur citra fidem, &c. &; nisi fortiter credentibus, &c. Et; fidei merces, &c: quæ omnia, nec phrasin auctoris, nec illam consequentem sensus & spiritus & succi suauitatem sapiunt; Hæc & plurima alia Mameramus de corruptelis & imposturis falsarii illius Gastii, qui Paschasium ita deformauit, vt ne ipse quidem *Paschasius* seipsum agniturus esset; si reuiuisceret.

Similem prope fraudem de eodem Gastio refert Sixtus Senensis; nempe, quod sibi atrogarit; suoq; nomine publicarit collectanea Bartholomæi Vrbinatis, annis abhinc ferè ducentis ex Augustino excerpta; eademq; nonnullis locis detruncarit, & detruncata ad *Hæresin* Lutheranorũ detorserit. Nec operæ pretiũ fuerit plures Hæreticos falsarios producere: Crimine ab vno disce omnes: Nam qui istos norit, omnes nouerit, sunt enim gemelli.

Sixt. lib. 4. Biblioth.

Restant duo alii libros corrumpendi modi: quorum vterq; Hæreticis valdè familiaris est. Prior, vt si quo loco alicuius scriptoris se premi vident, dicant, locum illum esse assutum, ex margine libri in contextum irrepsisse; à Monacho quopiam intrusum, & id genus alia. Notauit hanc fraudem aliquoties in Manichæis S. Augustinus, nominatim in quadam Epistola ad S. Hieronymum. *Manichæi*, inquit, *plurima diuinarum scripturarum, quibus eorum nefarius error, clarissima sententiarum perspicuitate, conuincitur, quia in alium sensum detorquere non possunt, falsa esse contendunt, ita tamen, vt eandem falsitatem non scribentibus Apostolis tribuant; sed nescio*

Epist. 87. inter Epist. S. Hier.

quibus Codicum corruptoribus, quod tamen quia nec pluribus siue antiquioribus exemplaribus, nec præcedētis linguæ auctoritate, vnde latini libri interpretati sunt, probare aliquando potuerunt; notissima omnibus veritate superati, confusiq; discedunt.

Simili necessitate adacti reiiciunt nostri Hæretici nō modò sacrarum litterarum locos quosdam, sed etiā integros libros; vt Thobiā, Esther, Iudith, Ecclesiasticū; Macchabæos, &c. & quidquid in scriptis Patrum non satis arridet, id aut suppositītiū clamitant, aut næuū esse mētiuntur. Exemplis plenæ sunt omnes pagellæ Centuriarum Magdeburgensium.

Vnum ego adiungam de *Paschasio* Abbate Corbeiensi, quem qua fide Gastius exceperit, paulò ante vidimus. Huius auctoritate, quantumuis inuiti & reluctantis sæpius vtuntur Caluinistæ eo in libro, quem inscripserunt *Orthodoxum consensum*. Sed quia quædam *Paschasij* dicta Caluinistis manifestissimè obstant, præsertim illa, quæ scribit de visibili specie, qua Christus in *Eucharistia* sæpius apparuit, ideo nodo huic consuetum vindicem quæsierunt & aduocarunt. Quis ille? *Astu & opera Monachi cuiusdam falsarii inserta & supposita esse fabulosa quædam de visibili specie Christi in forma infantis, quæ planè non sunt Paschasii.* Sed vnde hoc vobis notum, ô Caluinistæ? Quis item Monachus ille falsarius? Ipse profectò Paschasius Monachus fuit: vt proinde, quæ citato capite vobis nimium Monastica videntur, non magis ab alio, quàm ab ipso Paschasio proficisci potuerint. Sed nostra defensione non eget Paschasius. En ipsos Lutheranos pro Paschasio arma sumentes: Quorum hæc verba: *Quod dicunt* (Caluinistæ) *id ex styli & sermonis diuersitate conspici; infirmum argumentum esse, quod tanta diuersitas non appares, quantam Caluinistæ fingunt. Deinde quod addunt quia*

Paschas. lib. de corp & sangui. Domin. ca. 14. vt extat Tom. 6 Biblioth. SS. PP. in Edit. Colō est caput 38. & 39.

VVirtebe. Lutherani in Refut. orthod. consensus pag. 68.

quia illa duo capita cum præcedentibus & sequentibus totaque istius libri sententia & doctrina pugnent, id falsissimum esse, res ipsa docet. Tertio, quòd Auctor in præfatione testetur, se veterum in Ecclesia Patrum sententiam & fidem de Eucharistiæ negotio tradere velle, & non ex apocryphis, & fabulosis narrationibus. Bibliothecæ Parisiensi quod insertum est exemplum, nullam præfationem habet, respondent Lutherani, *sed ab omnipotentiæ Dei commendatione orditur, & omnes ad fidem huius mysterii hortatur.* Facilius se expediuissent Lutherani, si respondissent, Paschasium fidem datam, si vlla in præfatione dedit, non violasse; apparitiones enim illas, quas commemorat, nec Apocryphas, nec fabulosas, nec priscis Patribus contrarias narrationes esse.

Quarta Caluinistarum ratio. *Quod in manuscripto exemplari hæc ipsa duo capita aliter atq; aliter adiunctis etiam fabulosis exemplis de apparitione corporis Christi in Eucharistia relata & addita reperiantur. Hæc admodum infirma ratio est*, inquiũt Lutherani. *Quid enim mirum; quòd Monachus plura exempla seu vera, siue fabulosa*, (imò vera, ne dubitetis Lutherani) *annotauerit, in suo scripto exemplo ab aliis relata & audita, cum id nemo prohibere possit, huic verò Auctoris exemplo nihil derogari possit.*

Quinta ratio Caluinistarum. *Quòd in Coloniensi editione finis capitis 27. contextu & sententia sermonis plenè cohæreat cum versiculo capitis 29. incipiente: Cæterùm si quis ex eo non creditur, &c.* Sed quem ferit, aut quid tangit hæc ratio? an cœlum, an terram, an vtrumq;, an potius nihil? En salutem ex inimicis, hoc est, apologiam pro Paschasio à Paschasij hostibus aduersus alios Paschasii hostes.

Sed quid mirum, si Hæretici scripta Patrum aut corrumpant, aut ab aliis corrupta esse clamitent; cum eodem genio & artificio in sacris litteris versentur, easq; aut corrumpant

rumpant ablatione integrorum voluminum, vel certè sententiarum & dictionum, aut ab alijs corruptas esse assererent. Hinc nascuntur nobis tot & tam diuersa Biblia, inter quæ maxima dissimilitudo cernitur. Attigimus hoc iam suprà, sed breuiùs quàm par erat. Vix vlli exstiterunt hæretici, qui scripturas non aut totis libris aut saltē senten tijs truncarēt, aut, si qui ab hoc sacrilegio sese continuerūt sensu certè Scripturas interuerterunt. *Alius manu Scripturas, alius sensu expositiones interuertit*, ait Tertullianus de hæreticis: *Neque enim, si Valentinus integro instrumento vti videtur, non callidiore ingenio quàm Marcion, manus intulit veritati. Marcion enim exertè & palam machara, non stylo vsus est. Valentinus autem pepercit, quoniam non ad materiam scripturas, sed materiam ad scripturas excogitauit, & tamen plus abstulit, & plus adiecit, auferens proprietatem singulorum quoque verborum, & adiiciens dispositiones non comparentium rerum. Hæc sunt ingenia de spiritualibus nequitiæ, cum quibus luctatio est nobis fratres, meritò contemplandæ fidei necessaria, vt electi manifestentur, vt reprobi detegantur*

Tertull. lib. de præscript. c. 38.

Quã fide, sinceritate & arte cùm alij tum nostræ ætatis Hæretici scripturas vertant, versent, & tractent, cernere licet tanquam in lucidissimo speculo, in antiquis hæreticis, Theodoto, Asclepiodoto, & alijs, qui Artemonis sectam sectabantur, de quibus hęc Eusebius ex vetusto quodam scriptore: quæ omnia mutatis duntaxat nonnullis vocabulis in nostros Sectarios quàm appositissimè quadrant. *Sacras audacter deprauarunt Scripturas, veteris fidei Canonem abrogarunt.* (Lutherus, Lutherani, Caluinus, Caluiniani.) *Et quòd à fide longissimè absint, quid attinet commemorare? Ob hanc caussam etiam in sacras litteras confidenter & temerè quasi manus violentas iniiciunt, easq́ se emendare & corrigere prædicant. Quòd verò ipse quidem nihil falsi in eos ementitus loquar*

Euseb. lib. 5. cap. 27.

nemini verum scire cupienti poterit esse obscurum. Nam si quis cuiusquam illorum exemplaria in manus sumere, accuratè peruestigare, & inter se conferre voluerit, reperiet profectò illa quā maximè inter se dissidere. Nā Asclepiodoti exemplaria (Lutheri) *cum illis quæ sunt Theodoti (* Tigurinorum) *admodum discrepant. At multa planè suppetunt, propterea quòd illorum discipuli exemplaria ab vtriq; (vt illi appellant) correcta (vt nos) corrupta, studiosè & sedulò descripserunt,* (typisq; excuderunt.) *Rursus exemplaria, quæ sunt Hermophili,* (Castalionis) *cum illis minimè consentiūt. Quæ Apollonii* (Bezæ) *dicuntur, ipsa sibi nō constant. Licet enim, quæ prius ab illo exscripta fuerunt & composita, posterioribus denuò inuersis innouatisq; comparare, sic inuenire illa inter se valdè dissentientia, erit perfacile. Quantum inscitiæ & temeritatis habeat perditus iste conatus, ne illos ipsos quidem ignorare suspicor. Aut enim sacras & diuinas scripturas à Spiritu sancto dictatas non credunt, & ita sunt infideles. aut seipsos Spiritu sancto sapientiores esse dicunt, quod planè quid aliud est, quàm quasi Dæmone exagitatos insanire. Neque enim hanc inconsultam & imprudentem molitionem, suam esse inficiari poterunt, quandoquidem ista exemplaria sua ipsorum manu esse transcripta, perspicuè deprehenduntur. A quibus autem erant ipsi instituti, ab illis* (Catholicis) *eiusmodi scripturas nunquam acceperunt. &c. Quidam illorum eas quidem deprauare non adeò operæpretiū duxerunt, sed tum legem, tum Prophetas, perinde ac si impiam & nefariā omninò doctrinam complecterentur, prorsus pernegātes in vastissimum exitii gurgitem præcipites deciderunt.* Hæc ex antiquo scriptore Eusebius, quibus graphicè prorsus nostræ tempestatis hęretici turbines depinguntur. Nunc pedem proferamus.

Versiones Lutheri, Tigurinorū, Bezæ, Castalionis, & aliorum diuersissimæ.

Alter modus corrumpendi Auctores, in eo consistit, vt cùm ex lingua in aliā transferūtur, non fideliter transferantur, vt apud interpretem aliud loquantur, & sentire videātur, quàm cum sua natiua lingua animi sui sensa promunt,

munt, præſertim quando de dogmatib. fidei, aut cæremonijs Eccleſiaſticis ſermo eſt. Nimis longum eſſet ſingula percenſere, paucis exemplis contentus ero. Quot fraudes Iunius commiſerit in libello Curopalatæ, de Officijs Aulæ Conſtantinopolitanæ, ſupprimendo, quin & euertendo ritus Eccleſiaſticos & orthodoxos, notaui iam alibi; Quot imposturis huius generis ſcatent interpretationes Cedreni & Glycæ: dum εἰκόνας reddunt *ſimulacra*, imò & *idola*. Iconoclaſtas *ſimulacriperdas*, Templa ſeu Eccleſias *fana, delubra*, Liturgiam, *diuinas preces*, ἐγκαίνια *renoualia*, ἐγκαινίζειν ναὸν, *renouare templum*, cùm ſit conſecrare & dedicare templum. προέλευσιν, *Progreſſum* ſeu *proceſſum*, cùm eccleſiaſticum vocabulum ſit *proceſſio*, ſeu *ſupplicatio*.

Nec eſt tolerabilis fraus illa Leunclaii, qui hanc altaris definitionem apud Gregorium Nazianzenum: δώρων δοχεῖον ἁγνὸν, ἡ θεοδόχος τράπεζα, ita vertit: *Munerũ ſacrum receptaculũ, Menſa, quæ ſuffitus illos continet.* Itáne hæretice? θεοδόχος τράπεζα eſt *menſa ſuffitus continens*? ſed offēdit Lutheranum vel Caluinianum interpretem vox θεοδόχος, *Deum recipiens*, ſi enim altare eſt menſa, in qua Deus recipitur, oportet, vt ſub illis δώροις, hoc eſt, ſub ſpeciebus panis & vini, verè contineatur Chriſtus Deus, huius enim reſpectu appellatur θεοδόχος τράπεζα. Eadem fide vertit illam definitionem, αἱ προσφοραὶ δὲ τῆς θεοῦ σαρκώσεως παθημάτων τε τῶν θεοῦ κοινωνία: *oblationes incarnationis Dei, Deiq; cruciatuum participatio ſunt*: vbi per *oblationes* intelligit illas *quibus nobis*, vt ait, *ſacra ſymbola offeruntur*, cùm certiſſimum ſit, S. Gregoriũ loqui de oblatione corporis & ſanguinis Chriſti, ſeu de ſacrificio Miſſæ. Quis enim neſcit, προσφορὰν Græcis eſſe Liturgiam ſeu Miſſam? Idem μετάνοιαν interpretatur *reſipiſcentiam*, ex mente Lutheri, quaſi μετάνοια nihil ſit aliud, quàm præteritorum peccatorum deſertio.

Vnum

Vnum adhuc candoris hæretici exemplum adiungam, obſeruatum à *P.* Sebaſtiano Heiſſio Societatis noſtræ, qui de eo his verbis me admonuit.

Inſigne perfidiæ exemplum videtur dediſſe Ioannes Oecolampadius, ex quo diſcamus, qua fide ſanctos ſeu antiquiores Patres tractent & interpretentur Hæretici noſtri, quam item fidem mereantur, ſi contra Catholica dogmata ſuos allegent Codices. Oecolampadius ſiquidem interpretatus Theophylactum, à ſe impetrare non potuit, vt redderet locum optimum in viceſimum primum caput Ioannis, vbi Theophylactus in illa verba, *Paſce oues meas,* ſic ſcribit: Ἐπειδὴ τέλος εἶχεν αὐτῷ τὰ τοῦ ἀρίστου, τῷ πέτρῳ τὴν προστασίαν τῶν τῆς οἰκουμένης προβάτων ἐγχειρίζει, οὐκ ἄλλῳ δὲ, ἀλλὰ τούτῳ ταύτην δίδωσι. &c. Et poſt vnam pag. ἐνεχείρισε μὲν τῷ πέτρῳ τὴν πάντων τῶν πιστῶν προστασίαν· εἰ γὰρ καὶ τῶν ἱεροσολύμων Ἰάκωβος τὸν θρόνον ἔλαβεν, ἀλλὰ πέτρος τῆς οἰκουμένης ἁπάσης. *&c.* quæ clara primatus Petri teſtimonia cum omnibus interiectis, & quibuſdam antecedentibus & conſequentibus verbis (ne manifeſta, credo, nimis fiat fraus) omittit Prædicans, eorumque loco propriam concionem attexit: his tamen ſibi cauet verbis: *quia hic deficiente charta in exemplari, operæprecium viſum eſt, nonnulla infarcire, tu mihi, Lector, boni conſulas, & ſi vel in exemplar non mutilum incideris vel probatius quiddam habueris, tu quoque in medium afferre non dedigneris.* Quomodo ſibi quis perſuadeat mutilum hoc loco redditum Theophylactum, niſi ipſius Oecolampadij, aut ſociorum eius artibus? Quis credat caſu intercidiſſe ex toto Theophylacto hanc vnam pagellam Petri in cæteros etiam Apoſtolos primatus tam probum teſtē? cuius paginæ verba facilè ſibi inimiciora Oecolampadius vidit, quàm ea, quæ paulò poſt ſuam concionē ad Theophylactum reuerſus, expreſſit: *qui antea non audebat interrogare*

rogare de traditore, sed alteri committebat interrogationem, illi omnium præfectura concreditur, & non solùm nō committitur, sed & pro illo ipso, qui maximè diligebatur, interrogatur. Vidit *Prædicans* faciliùs se hæc verba ad falsum sensum posse torquere, quàm priora. Dicunt enim, Petro in omnem populum non in ipsos Apostolos præfecturam commissam, quæ & cæteris Apostolis commissa erat; quam glossam non patiuntur priora & omissa verba: *Non alii, sed huic* &c. Adde nec posteriora hæc sine dolo reddita; sed ita obscurè, vt quod asseritur, mox negari videatur, vt patet ex illis verbis (& non solumnon committitur) pro, & non solum alteri, quæ ad se attinebant, non cōmittit, καὶ οὐ μόνον ἑτέρῳ τὰ καθ' ἑαυτὸν οὐκ ἐπιτρέπει. At fortè aliter habuit Codex, quo vtebatur Oecolampadius. Obsequentissimus ergò fuerit Codex, qui in clarioribus *Petri* primatus testimonijs vel variat, vel omninò obmutescit.

Hæc ex infinitis paucissima, satis sunto, nam aliàs, si Deus vitam dederit, de istis dicendi locus erit. Arbitror autem ex his, quæ diximus, satis manifestum esse, quibus nam innatum sit, veterum *Patrum* scripta corrumpere, Hæreticisné, qui sine corruptelis sacrorum Oraculorum, & veterum scriptorum, efficere nihil possunt, an Catholicis, quibus nihil gratius, quàm vt antiquorum Patrum monumenta sincera & integra perseuerent.

CAPVT VII.

Refutatur impudentia Angli cuiusdam Caluiniani, vociferantis, scripta Patrum à Catholicis deprauari.

VErum enimuero his in præsentia valere iussis, ad Thomam Iames Anglum veniamus: qui Indicem Bibliothecarum Angliæ in lucem edidit, in

Pp cuius

cuius præfatione ita furit & bacchatur, vt non temerè de statu mentis deiectus videri queat. Inter cætera hæc effutiuit de Catholicis verba; *Corrumpunt Patres, Augustinũ, Cyprianum, Chrysostomum, Cyrillum, & cæteros, quorum nomina Indicibus expurgatoriis & censuris plusquam Diabolicis consignarunt perfidè, scelerate, nefariè, impientissimè truncando, deprauando, augendo, minuunt, prout ipsorum proposito conuenit. Vexant Patres antiquos, nouos euerrunt, imò euertunt, scripturam, historiam, vbicunque eis aduersatur, adulterant, & deprimunt.* Placidè, Caluinista, placidè. Nomina vel vnum librum vnius ex quatuor prædictis Patribus, qui in vllo Indice prohibitorio aut expurgatorio interdicatur. Nomina, aut frontem exporrige, vt calumniatorum nota inuratur. Non Augustinus, non Cyprianus, non Chrysostomus, non Cyrillus, sed hæreticorum glossemata, nugamenta, mendacia & conuicia, modò nominatis Patribus à mendacibus hæreticis superaddita, prohibentur & proscribuntur, & vt expurgentur & sempiterna obliuione obruantur, ab Indicibus, tã Hispanicis, quàm Neapolitanis, Romanis, Portugalensibus (quos tu citas) præcipitur.

Sed vt singula, quæ adducis, sigillatim inspiciamus: dic Caluinista, quis corrupit S. Augustinum? Respondes ad oram putidæ tuæ præfationis: *Auctor libri cuiusdam probantis Ioannem VIII. fœminam fuisse.* Sed quis ille auctor? Exprime nomen. cur obmutescis? cur vox faucibus hæret? cur non profers ex Augustino locum illum deprauatum, vt videre possimus, tunc deprauator sis, an ille quem accusas? Fortasse, quia Augustini verba citando vnum aut alterum verbum omisit vel immutauit, seu casu seu incuria, id studio corrumpendi tribuis. Et si auctor ille talis fuit, qui demonstrare niteretur, Ioannem VIII. fuisse fœminam; fortè tui similis, hoc est, ἐπιθέτης, non autẽ Catholicus

tholicus erat. Grauior est accusatio de corrupto S. Cypriano,

Cyprianus, inquis, *corruptus est quater in vno libro pro tuendo Papatu, probatur ex appendice.* Audiamus igitur, quid in appendice tua agas. Quatuor locos profers ex libro de Vnitate Ecclesiæ. Hos ope quorundam manuscriptorum codicum fretus; ais à *Papistis pro tuendo primatu Papæ fuisse corruptos.* Exscribemus locos ex Parisiensi editione Iacobi Pamelij anno 1574. Primus est iste: *Super illum vnum ædificat Ecclesiam, & illi pascendas mandat oues suas.* Ita Pamelij editio: Tui codices in hunc modum. *Super vnum ædificauit Ecclesiam*: omissis cæteris. Paulò pòst Pamelius: *Si cui remiseritis peccata, remittentur illi: si cui tenueritis, tenebuntur.* Tui codices, *Si cuius remiseritis, &c. remittentur ei, si cuius tenueritis, tenebuntur.* En crimen, en plagium Papistarum ad firmandum Pontificis primatum. *Cuius* mutarunt in *cui*, *eius* in *ei.* dictionem, *illum*, adiecerunt ad vocem *vnum*, & insuper illa verba: *& illi pascendas mandat oues suas*, apposuerunt. Quàm immanis corruptela, quia non est idem sensus: *Deus ædificat vel ædificauit suam Ecclesiam super vnum* (Petrum de hoc enim sermo est) & *Deus ædificauit Ecclesiam super vnum* (nempe Petrum) Nec idem sensus est: *Si cui remiseritis peccata*, & *Si cuius remiseritis peccata.* Nec idem: *remittentur illi*, &c, *Remittentur ei.* Item, si verba illa: *& illi pascendas mandat oues suas*, non adessent, ex solis illis, *Super illum vnum ædificat Ecclesiam suam*: non satis colligeremus ex sancto Cypriano, primatum sancti Petri: quasi esse illum, super quem Ecclesia ædificata est, & esse illum, cui cura ouium Christi commissa est, non sit vnum & idem, etsi à diuersis metaphoris desumptum? Quàm intolerandæ sunt istæ deprauationes!

Deinde, dic Caluinista, nonne Grauius, Manutius, & Morellus verba ista repérerunt in codicibus manuscriptis, verba inquam illa, *Et illi pascendas mandat oues suas.* & quidem in omnibus, quos viderant, etiam in Anglicanis, viderant autem nec paucos, nec malæ notæ. Nonne hoc annotauit iamdudum Pamelius? vt & illam lectionem codicis Anglicani, qui habet, *ædificauit*, pro *ædificat*. Quid ergò tu de corrupto Cypriano pro primatu Pontificum mẽtiris? cùm primatus in ipso Cypriani loco, etiam omisso illo additamento firmiter consistat, cumq; antiqua exemplaria, quæ doctissimi illi, fideq; dignissimi viri consuluerunt, ea verba repræsentent, quæ rectè addi, liquet itidem ex his proximè antecedentib. S. Cypriani verbis *Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit: Pasce oues meas.* Sicut ergò Cyprianus verbis illis, *super illum vnum ædificat Ecclesiam suam*, alludit ad illa: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*: quæ paulò antea citauerat, ita & his: *& illi pascendas mandat oues suas.* alludit ad hoc: *pasce oues meas*, quod iam iam S. Cyprianus adduxerat.

Matth. 16. Ioan. 21.

Quanta igitur huius Caluinistæ improbitas est, cùm ita paratragœdiat, quasi Papistæ immane quoddam plagium in Cypriani libris admiserint: cùm idem sit sensus, siue adsint, siue absint illa verba. Nec sapiat, qui plus fidei huic Hæretico & Codicibus ei oblequentissimis habendum esse credat, quàm suprà nominatis clarissimis viris, libros veteres cum Fide & Religione tractare solitis. Liquet ergò prima deprauatio. Videamus alteram

Secundus locus S. Cypriani, quem Caluinista pro Papatu corruptum criminatur, est iste eodem libro & loco. *Vt vnitatem manifestaret, vnam Cathedram constituit, & vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit*

Hoc

Hoc erant vtiq; & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus. Ita editio Pamelii. Quid Caluinista ex suis Codicibus? *Vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua authoritate disponit. Hoc erant vtiq; & cæteri Apostoli, quod fuit & Petrus.* En alterum Plagii crimen: sed crimen hoc, vt & prius antiquissimis codicibus defenditur, quibus vsus Manutius, aliiq; eruditi viri de Cypriano benè meriti: quod autem fide talium codicum nititur, id non est crimen falsi, sed reparatio & instauratio veri, vtq; verbis nonnullis, codices, quos iste profert, carerent; at alii, vel paris vel longæ melioris notæ non carent. Itaque codices opponimus codicibus. Mitto dicere, quod antea dictum, lubricæ fidei Hæreticos esse, cum aliquid huius generis affirmant. Constat enim omnibus, qua mente tractent veterum Patrum monumenta, præsertim illa, quæ Petri primatum firmare videntur. Manifestum exemplum adduximus capite superiore ex Oecolampadio. Deinde idem prorsus est sensus Pamelianæ lectionis, & eius, quam iste profert, vt consideranti & conferenti planum erit.

Ad tertium locum accedamus, qui est iste. *Hoc erãt vtique & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi, & honoris & potestatis. Sed exordium ab vnitate proficiscitur. Primatus Petro datur, vt vna Christi Ecclesia, & cathedra vna monstretur. Et pastores sunt omnes, sed grex vnus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus vnanimi consensione pascatur. Quam vnam Ecclesiam etiam, &c.* Hæreticus ex suis codicibus hanc lectionem producit. *Exordium ab vnitate proficiscitur. Quam vnam Ecclesiam etiam in Cantico, &c.* omissis videlicet, quæ de primatu S. Petri nimis clarè loquũtur; quia offendunt aures Hæreticas.

Sed quis non potius credendum existimet Manutio ex antiquissimis codicibus (quorum vnus nongentorum

annorum erat) prædicta verba depromenti: quàm huic Hæretico, de cuius fide semper vacillet oportet assensus, cùm sit Caluinianus: Vt taceam, eadem verba à Pamelio in codice Cambronensi optimæ notæ, vt & ab Hosio Cardinale in alio vetusto exemplari reperta esse. Nec tantum caussæ habuit Manutius, aut vllus Catholicus, vt contra Codicum fidem hæc verba Cypriano assueret, quantum habuit iste Hæreticus, vt ea exscinderet: quia catholicis ex ipso quoque Cypriano clarissima testimonia pro primatu Petri suppetunt; at Hæreticis vix locus vllus tam perspicuè obnititur, quàm iste. Quocirca nōn mirũ si vel in aliquibus exemplaribus non reperiri mentiantur, aut eradant, aut exscindant. Hic enim mos est Sectariorum. Si autem verba illa verè non reperiũtur in codicibus illis Anglicanis, quos iste fortasse limis oculis inspexit, non propterea Cypriani non erunt, cùm in alijs, & quidem vetustissimis compareant, indéq; in publicum sint eruta, à viris quibus mendacium longè est inuisius, quàm Caluinianis.

Quartus & vltimus locus, quem Caluinista obijcit, est iste. *Qui Ecclesiæ renititur & resistit, qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit?* Ita editio Pamelij. Quid hęreticus ex suis obedientissimis codicibus? *Qui Ecclesiæ renititur & resistit, in Ecclesia se esse confidit?* Sed quæ hoc loco fraus? An non Pamelius hanc lectionis diuersitatem annotauit? An non lectorem monuit? Soletne, qui crimen falsi committere cogitat, lectorem de diuersitate Scripturæ præmonere? Annon quiuis falsarius suam pro authentica scriptura obtrudit, etiam sine ratione, etiam sine præsidio antiquorum Codicum? Quæ mens longè à Pamelio, alijsq; Catholicis. An non Pamelius indicauit, vnde hanc lectionem hauserit? An non

vidi-

vidisti Cambronensem codicem? Cur tuos rancidos caudices, qui fortè vix sæculú ferunt, anteponeremus exemplarib. sinceris, & à nulla Caluiniana manu tactis? *Pudeat* te Caluinista Thrasonicæ tuæ impudentiæ, qui ita Papistis insultas, quasi nullum vetus Cypriani exemplar viderint, lectionesq; varias à te notatas, nemo mortalium vnquam notauerit, cùm tamen Pamelius & alij, qui Cypriano emaculando operam dederunt, omnes annotent, omnes, inquam, alicuius momenti: Nam futiles illas, cùm *ei* pro *illi*, *cui* pro *cuius*, ponitur, quis tandem æstimet, cùm in omni librorum genere nihil sit vsitatius, quàm vt hæc talia permutentur.

Nec illud præteribo, me in Bauarica Bibliotheca incidisse in membranaceum manu exaratum, optimæ notæ exemplar Cypriani. Inspexi locos, quos Caluinista accusat, cum editionibus Catholicorum contuli: Deprehendi codicem illum perantiquum, sententia quidé, si non verbis aut ordine verborum, cum Pameliana editione consentire. Id vt videas, lector, en ipsa Codicis verba:

Loquitur Dominus ad Petrum: Ego dico tibi, inquit, *quia tu es Petrus, &c.* Paulò pòst. *Et idé post resurrectionem suam dicit: Pasce oues meas. Super vnum ædificat Ecclesiam, & illi pascendas oues mandat. Et quamuis Apostolis omnibus parem tribuat potestatem, vnam tamen Cathedram constituit, & vnitatis originem orationis suæ auctoritate disposuit. Hoc erant vtiq; & cæteri quod Petrus, sed primatus Petro datur, vt vna Ecclesia & cathedra vna monstretur, & pastores sunt omnes, sed grex vnus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus vnanimi consensione pascatur, hanc & Pauli vnitatem, qui non tenet, tenere se fidem credit, qui cathedram Petri, super quam fundata Ecclesia est, deserit, in Ecclesia se esse confidit? super vnú ædificauit Ecclesiam. Et quamuis Apostolis omnib. post resurrectioné suá paré potestaté tribuat & dicat. Sicut misit me pater,*

& ego

& ego mitto vos: Accipite Spiritum Sanctum; si cuius remiseritis peccata, remittentur illis: si cuius tenueritis, tenebuntur: tamen vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant vtiq, & cæteri Apostoli quod fuit & Petrus, pari consortio præditi, & honoris & pietatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia Christi vna monstretur, quam vnam Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum, &c. Hæc ex Bauarico Codice.

Nunc quid corruptelæ ex Chrysostomo nobis obiicias, audiamus. *In Chrysostomo*, inquis, *in Opere imperfecto, in quibusdam editionibus, deleta sunt verba, nisi tantummodo per scripturas, in expositione 24. cap. Matthæi.* Sed meminisse inprimis debebas, Caluinista, librum illum, *Imperfecti Operis*, non esse Chrysostomi, vt agnouit quoq; Erasmus, publicè id testatus: Est enim hominis Ariani, quod non vno loco liquet. Secundo, cur non nominasti editiones, in quibus verba illa sunt omissa? cur generali editionum nomine contentus es, cum toties opus illud sit cusum & recusum? nam in editionibus, quas nos vidimus, inueniuntur verba quæ tu exsecta conquereris. Tertio, cur non cogitasti verba illa, si qua in editione præterita sunt; ideo præterita esse, quia in aliquibus codicibus non sunt reperta: vel, quia impietatem Arianam olent; vt certè olet totus iste locus, qui tibi has querelas exciuit. Est enim in Homilia 49. in Matthæum; totus Arianus & profanus. An verò falsatium agit, qui Arii fermentum ex libro aliquo tollit, cum & ius ciuile & Canones iubeant & mandent, vt omnia Arii monumenta funditus aboleantur.

Erasmus præfat. in opus imperfect.

Auctori Operis imperfecti addit Caluinista Cyrillum, quasi à Papistis corruptum. *In Cyrillo*, inquit, *res manifesta est ex verbis:*

In textu deleatur hoc: deleatur illud; Sed tu, si mendax non

non es, ostende vllum Indicem expurgatorium, qui aliquid, quod ad ipsum & genuinum Cyrilli contextum pertineat, oblitterare præcipiat. Glossemata ab Hæreticis Cyrillo assuta, scholia, malè feriatorum annotamenta & interpretamenta expungenda sunt, & inducenda. Hæc mens Indicum, non illa quam tu ex tua mente fingis. Nihil enim spongia dignum in Cyrillo, quod quidem sit Cyrilli: Verùm misso ineptiente isto Caluinista, ad Iunium oratio nostra regrediatur.

CAPVT IIX.

Quibus indiciis librorum corruptelæ deprehendantur, eorumq́, partim examen, partim refutatio.

IVnius hac de re ita differit, vt quid velit, ipsemet fortassè nesciuerit; tam perplexè & intricatè loquitur: Et quia scire non licet, quid dicat, coniiciamus quid dicat, primoq́; videamus, quibusnā instrumētis ipse falsas librorum Epigraphas & corruptelas inuestigari posse doceat; deinde quid verum ferat, subnectamus.

Primum, inquit, *est, lima iudicii à viris doctis & idoneis adhibita*. Non negamus, hanc rationem falsæ inscriptionis, & corruptelæ indagandæ aptam esse, si lima intra limæ limites maneat, atterendiq́; prurigine non eò vsq; procedat, vt ipsamet alia sani, & integri iudicii lima egeat. Quod sanè multis, qui se limatissimo iudicio omnia expendere putabant, euenit, præsertim Erasmo, qui dum omnia, vt sic loquar, limat, in omnium limas non immeritò incurrit, quem Iunius ait plerunq; *in recensendis & explorandis multorum scriptis limam habuisse bonam & affabrè factam*. Certè tam affabrè factam, vt nisi alii limas suas interposuissent,

non pauci ex scriptoribus tam profanis, quàm Ecclesiasticis, maxima operum suorum parte carerēt, Augustinus p̄sertim, quem Criticus iste ita limauit, vt ferè semissem lucubrationum Augustinianarum detriuerit. Apage Iuni cū his tā limatis Censoribus: Liceat Martialis versus παρῳδεῖν.

Nescis heu nescis Criticæ fastidia limæ.
Crede mihi nimium turba sapit Critica.
Maiores nusquam ronchi, iuuenesq́, senesq́;,
Et pueri nasum Rhinocerotis habent.

Quod non eò dicimus, quasi Crisi nihil tribuamus; tribuimus, & quidem multum; sed Crisi modestæ, considerate, circumspectæ; non arroganti, præcipiti, temerariæ, qualis pleraque omnis, quæ nunc veterum monumenta tractat. Danda est Crisi licentia; sed *sumpta pudenter.* Audacibus, & quiduis pronunciare solitis, occinendum est illud Epigrammatarij.

Nasutus sis vsq́, licet, sis deniq́, nasus;

sæpius tamen grauissimè & turpissimè impinges, nisi frenum naso tuo iniicias.

Verumenimuero ne ipse quidem Iunius valdè firmum præsidium in Critica collocat. Quocirca ait; *hoc iudicium à contentiosis hominibus controuerti posse.* Imò etiam à pacis amantibus: quia iidem simul etiam veritatem amant; cui nihil magis est inimicum & aduersum, quàm effrenis ista iudicandi libido, qua impulsi, & libros, librorumq́; non modicas partes obelis confodiunt, asteriscis notant, nouisq́; nouorum auctorum nominibus exornant.

Alterum indicium, & quidem, iudicio Iunii certius, est, *aliorum exemplarium, eorundemque veterum comparatio.* Fatemur, hanc non esse incommodam rationem inquirendi, quæ cuiusq́; Auctoris sint propria, quæ aliena. quæ aduen-

uentitia, quæ dominata, quo in genere docti quidam, vt Pamelius, Manutius, Morellus, Feuardentius, Theologi Louanienses, Marianus Victorius, & alii, nostrâ memoriâ fidelem operam nauarunt. Alii verò, vt Iunius & similes, mala fide exemplarium nomina iactauerunt, quæ non habebant, & eorum quæ habebant fidem corruperunt arbitratu suo. Testis Iunius suo in Tertulliano, quem, quo candore emendandum & illustrandũ susceperit, ostẽdi iam in animaduersionibus ad notas Iunianas, vt de Curopalata nihil dicam, quem non peruertit modò, sed & propè dixerim, funditus euertit.

Atq; hinc tertium natum est indicium, ait Iunius. Quod nam illud? Audiat verba, qui volet; intelligat, qui potest. *Nam cum studuerunt isti exemplaria vetera corrumpere, id eis persæpe vsu venit, iusto Dei iudicio, vt manum iteratò, tertiò, & quartò, adeoq; amplius coacti fuerint adhibere, ad refingenda ea, quæ instituerant. Itaq; ne tum quidem satis sibi factum putauerunt, cum res iam prælo typographico permissa est, sed post illud etiam tempus, quo cœperat feruere opus, & iusta folia impressa erant, ea recognouerunt denuò, & typographis iusserunt, vt iis abiectis, nouas plagulas curarent, & redindegrarent opus damno suo. Reluctantibus typographis, & sumptui suo parci rogantibus, folia interfecta sunt, alia ex semisse, ex quadrante alia, & semissales vel quadrantales plagulæ tantum ipsis imperatæ. Hinc igitur tertium indicium, quod folia typographica interfecta sunt, & diuisa prostant in eodem exemplari venalia, cum ratio hæc commoda videretur, qua Domini censores suas nugas mendaciaque pro rebus seriis & veris venderent, & miseri typographi minus sentirent incommodi.* Hæc Iunius; ex quo si quæras, vt à thesi ad hypothesin descendat, nominatimque designet aliquem ex Catholicis, quicum non sua, sed aliena lucubratione in lucem edenda, priuato nomine ad

prædictum modum egerit, auctorisq; verba expunxerit, aut deprauarit, substitutis in eorum locum peregrinis, magis nimirũ mutus erit quàm piscis, nisi Iobum Gastium, Erasmum, seipsum, aliosque de eadem tribu nominare velit, quos cùm in veterum Patrũ scriptis versantur, Quintilium illum Horatianum imitari non iniuria dixeris.

Hora. epist. ad Pisones.

Quintilio si quid recitares, Corrige, sodes,
Hoc, aiebat, & hoc. melius te posse negares,
Bis terque expertum frustrà, delere iubebat.

Etsi benè Quintilius, quod isti peruersè. Quia ille in edendis hanc correctionem adhibebat, Auctore non inuito; isti in editis iamque iuris publici factis, (tametsi interdum temporis diuturnitate iterum propè sepultis) auctoribusq; ipsis reluctantibus. Quare non tam corrigunt, quàm corrumpunt, nec tam emaculant quàm contaminant.

Lepidum autem, quòd Iunius sua suorumque crimina transfert ad Orthodoxos, & quod quisq; iuris sibi meritò sumit in propria, id à nostris mentitur vsurpari in aliena. In proprij ingenij partu locum habet illud:

Horat. lib. 2. epist, 2.

Cum tabulis animum censoris sumet honesti,
Audebit quæcunque parum splendoris habebunt
Verba mouere loco, quamuis inuita recedent.
incomptis allinet atrum
Transuerso calamo signum: ambitiosa recidet
Ornamenta: parum claris lucem dare coget.
Arguet ambiguè dictum, mutanda notabit.
Fiet Aristarchus.

Horat. ad Pison,

In proprijs, inquam, hæc & plura talia non modò licita sunt, sed & laudanda, at in alienis, nulla censura ab Ecclesia notatis, omnis illa censura priuati censoris illicita est, & vituperanda, quæ auctori non sua supponit, sua adimit

mit, siue bona sint, siue mala: siue clara, siue obscura. *Sæpe stylum vertas*, monet vates Venusinus: sed in tuis, non in alienis, in quibus stylum nunquam vertere fas, nisi, vt aut Auctori restituas sua, aut exturbes supposititia. Nec excusabere, si dicas: Ille, *si foret hoc nostrum fato dilatus in æuum, detereret sibi multa, recideret omne, quod vltra perfectum traheretur.* Nam vt ita sit, tibi tamen, qui priuatus es censor, non ideo potestas concessa est, vt quidquam in alieno opere, nullo stigmate ab Ecclesia inusto, immutes. Ergò in veterum Patrum monumentis versantem manus continentes & abstinentes habere oportet, vt nihil eo loco moueat, quo ab Auctore primitus collocatum est. Quod si tam religiosè aut præstitissent, aut præstarent Hæretici, quàm Catholici, minus querelarũ de huiusmodi fraudibus & imposturis exstitisset.

Horat. l. b. 1. satyr. 10.

Ne tamen Prædicantes hæc in calumniam trahant, apertè profiteor, me loqui de priuatis editoribus. Nam Ecclesiæ Præsules, Academiæ Catholicæ, & alij, quibus in nauicula Petri Speculatorum munus obtigit, iure sibi à summo nauarcho concesso, omittere aut delere possunt si quid, re benè expensa, fidei & moribus potius obfuturum quàm profuturum videatur. Item, quòd dico, cuiuis fas esse mutare sua, id ad Hæreticos transferendum non est, qui scripta sua etiam prima, & temerè effusa, iactant, alijsque proponunt, tanquam sacris litteris, ipsiq; veritati prorsus consentanea, immotoq; verbo DEI inconcusśè subnixa. Nam isti, si quid postea mutent, & prioribus contraria substituant, clarè testãtur, se mentitos, aut saltem deceptos esse, cùm priora illa, tanquam ex verbi diuini intimis, vt sic loquar, visceribus eruta, alijs obtruserunt & dilaudarunt. Quòd si prima vice mentiti, aut, vt mitiùs dicam, decepti sunt, caussæ nihil suppetit, cur altera vice,

post institutam operis mutationem, eosdem mentiri aut decipi posse non credam. Sed de his fusius infra, vbi plures rationes adferemus, cur ferendum non sit, vt isti, qui se reparatores Euangelii iactant, sua toties mutent.

At vide, mi lector, quàm Iunius iste sit criticus *nasutus*, quàm *totus deniq; nasus*, ita vt ei obtigisse existimem, quod Poeta Veronensis desideraturum aiebat Fabullum, si olfaceret vnguentum quoddam; videlicet vt totus, quantus quantus verteretur in nasum. Nam nisi totus nasus esset, quomodo tam sagaciter odorari potuisset fallaciam & technam, qua libri iam olim & deprauati sunt,& etiamnum deprauantur. Ecce acumen:

Multis in libris magna apparet foliorum inaequalitas; nam quaternionibus iuncti sunt terniones; ternionibus, biniones seu duerniones, binionibus, vniones; vnionibus, semisses. Signum ergò certum est & euidens, aliquid mala fide omissum ab editoribus: quorum importunitate typographi coacti, non raro recudere debuere, quæ ipsi refinxerant, vt cum integra folia denuò typis describere nollent; semissales ex semisse; & quadrantales ex quadrante; plagulæ tantum ipsis imperatæ sunt. En artificium, cuius si non pudet Iunium, frontem exuit. Quid enim vanius, quam inde colligere aliquid præteritum esse ab Editore quod non semper par numerus *Bogiorum*, vt Germani, seu, vt ipse vocat, *plagularum* coniugetur, ita vt aliquando opus ternionibus cœptum biniones seu vniones admixtos habeat, quod adeò nullius imposturæ argumentum est, vt multi typographi ad calcem librorum diligenter annotare soleant; quæ folia sint duplicia, aut triplicia, quæ simplicia, quòd qui editioni præsunt, nunquam permitterét, si hac in re fraus lateret. Quis enim ad imposturæ latibula

bula digitum intendit? Et totum hoc in manu Typographorum est situm; vt aut duplicent, aut triplicent, aut quadruplicent chartas arbitratu & commodo suo, prout fert materia.

Sed ne, quæ dicit Iuni⁹, temerè dicere videatur. *Exemplum*, inquit, *esto, in libro Græco, quē ante annos aliquot Franciscus Turrianus edidit, inscripto* διαταγαὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, *&c. cuius hominis audaciam in deformandis veterum scriptis & auctoritatibus specioso antiquæ membranæ vnius aut alterius obducto nomine, vident homines iudicio præditi, videbit posteritas atq; mirabitur. Nam quotusquisque est, qui hoc argumento indicioq; non animaduertat vanitatem hominis, qui vel eo ipso iam luit pœnas leuitatis & infidelitatis suæ, quòd illi dissecti libri, & segmentata folia palam clamitant, rem non vnius Auctoris, neq; operis continentis esse.* Quis verò sanæ mentis non miretur vanitatem Iunij, qui vtrum hæc sobrius scripserit, meritissimò dubitari potest. Edidit Franciscus Turrianus constitutiones Apostolorum conscriptas à Clemente Romano Græcè cum græco procemio, eoq; valde prolixo, scholijsq; apologeticis, edidit inquam, Venetijs anno 1563. in quarto, vt vocant. Constat totus liber duobus Alphabetis, & præterea ex tertio, solo alpha triplicato. Procemium Turriani quinque primis Alphabeti elementis signatur: Solent enim Typographi, vsitato artis suæ more, chartas notare litteris, memoriæ caussa, ne qua confusio ex chartis non signatis exsistat. Omnes litteræ, quibus charta signatur, continent quatuor folia, seu vt nos Germani nominamus vnum *Bogium*, præter E procemij, quod medium complectitur. Et hoc ipsū sub finē libri annotauit his Italicis verbis ipsemet Typographus: *Tutti sono duerni, eccetto E, quale mezzo.* Cui *duernus* est, quod nobis *Bogius*.

Quæ

Quæ cùm ita ſint, vt profectò eſſe comperiet, quisquis Turriani libros inſpicere voluerit, mirari ſubit, qua mente & fronte Caluiniſta iſte Turriani librum pro exemplo tertij huius ſui indicij adducat. Vbi enim vllum folium in hoc Turriani, vel potius Clementis libro, interſectum eſt, aut diuiſum? vbi illa tua *ſegmentata* folia? vbi plagulæ *quadrantales* ex *quadrante*, & *ſemiſſales* ex *ſemiſſe*? vbi diuiſio illa & inæqualitas foliorum? vbi illa indicia à te iactata, quæ Turrianum *vanitatis*, *leuitatis* & *infidelitatis* arguunt, palamque clamitant, *Rem non eſſe vnius auctoris, neq; operis continentis?* Nihil horum apparet, ſed indicia impudentiæ tuæ, quocunque oculos conuerto, apparent; quotque ſyllabas lego, tot detritæ frontis tuæ teſtimonia noto. Si calumniari lubebat, cur id non facis tectiùs aut cautiùs? Nam quiſquis Turriani librum vel ſolùm inſpiciendi gratia aperit, is ſtatim fraudem tuam deprehendit, cùm nihil eorum, quæ tu dicis, in eo reperiatur: & vt maximè folia inæqualia reperirentur, an propterea argumẽtum fraudis, aut plagij à Turriano commiſſi inde ſumeretur? Quaſi verò inæqualitas illa ſit ab editoribus, non à Typographis, qui, prout fert materies, aut occaſio, folia diuidunt, vt ſuprà dictum. Nec vnam duntaxat aut alteram membranam Turrianus habuit, cùm Clementem Græcè edidit, ſed tria valdè antiqua exemplaria; Vnum ex Calabria, alterum ex Sicilia, tertium ex Creta, vt ipſemet in ſuo proœmio tam Græco, quàm Latino teſtatur: nam poſtea Clementem in Latinum quoque tranſlatum, vulgauit. Sed noui cur in Clemente Turriani videantur tibi *diſſecti libri*, & *folia ſegmentata*, quia ſi ſtent illæ *Διαταγαὶ* ſeu *Conſtitutiones*, omninò neceſſe eſt, vt Caluiniana Synagoga peſſum eat, eòque vnde prodijt, ruat. Sed ſtant ſtabuntq;

ſtabuntq;, quia à Turriano immotis columnis ex totius antiquitatis memoria petitis, ſuffultæ ſunt.

CAPVT IX.

Refelluntur calumniæ & conuicia Iunii in Pontifices, Concilia, Academias, Collegia. Digreſſio interpoſita contra Hunnianam vaniloquentiam.

HActenus, vtcunq; parcè ſparſit Iunius conuicia & mendacia. Nunc αὐτῶν τῶν φυλάκων iacere ingreditur, ipſosq; Pontifices, & celeberrimas Vniuerſitates inceſſit, quaſi omnia *antiquitatis venerandæ ſcripta commaculent, vexentq; ſanctorum Patrum manes, & priſcæ illius Eccleſiæ dogmata, monumenta, exempla non dubitent cenſoria virgula ferire, & patres orthodoxos rigidis notarum telis configere.* Sed hæc vana eſſe Caluiniſtæ huius commenta, quis non videt? Cuius enim orthodoxi Patris libros aut prohibuit, aut decurtauit, aut expurgauit, aut notis confixit Eccleſia? Extat decretum Gelaſij de libris. In eo opera Tertulliani, & Origenis quædam cenſura notantur: duos iſtos etſi doctiſſimos & antiquiſſimos, nemo in orthodoxis Patribus numerat, niſi ille, cui Montanus orthodoxus eſt, & Origeniſtæ, Catholici. Eadem cenſura notauit Gelaſius aliorum itidem opuſcula quædam, vt Caſſiani, Clementis Alexandrini, &c. quod continerent errores nonnullos, vel Pelagianis, vel aliis Hæreticis affines: Nullum dogma Eccleſiæ priſcæ, nullum monumentum aut interdictum, aut exſtinctum eſt, vt iſte calumniatur. Et nonne hodie totus Tertullianus elegantiſſimè excuſus, & cōmentariis illuſtratus paſſim legitur & teritur; vt & Caſſianus, Clemens, Origenes, Euſebius, ſimiles? Eſtné ali-

quid expunctum aut recisum? Nam quòd Gelasius suo æuo vetuit, aut sub censuram misit, suas caussas, easq; probabiles habuit. *Et* quòd hoc tempore passim permittuntur, id itidem iure fit, vt libro primo dictum. Etsi salutare est adiicere antidotum, vt quidem ad Tertullianum adiecit Pamelius, ad Cassianum Cuyckius, Sorbona, vt ait Iunius, ad Lactantium; in quo næui quidam digni nota, vt fas non esse bellum gerere; malefactores occidere, & similia non Ecclesiæ Catholicæ dogmata, sed priuatorum errata. Huiusmodi animaduersiones ab eadem Sorbona in sancti Augustini opera editas; ego nunquam vidi, idq; Iunio afferenti, cur non credam, non vna caussa suppetit. Nam sanctus Augustinus ipsemet opera sua accuratè recensuit: nec tales in eo scopuli, quales in Lactantio, Cassiano, & id genus aliis.

Sed qua fronte tu Pontificios de Augustino deprauato accusas, cum Pontificii toties iam sanctum Augustinum elegantissimis typis expressum in lucem dederint, collatum cum tot antiquis manuscriptis exemplaribus, summo studio & sumptu maximo? deestne quidpiam in editione Louaniensium, quod sit Augustini? Detraxeruntne, aut induxerunt, aut expunxerunt aliquid, vt corruptelæ meritò insimulari queant? Responde, oro, Caluinista, aut mendacibus tuis labiis silentium indicito. Nec vllum ex veterum Scriptorum numero (Bertramum excipio) suo in Indice notauit Concilium Tridentinum, vt tu hic fabularis. In promptu est Index; videatur, legatur, & hæc Iunii figmenta euanescent.

An non Index librorum vetitorum Clementis IIX. disertis verbis hoc præcipit? *In libris Catholicorum veterum nihil mutare fas sit, nisi vbi aut fraude Hæreticorum aut typographi incuria, manifestus error irrepserit. Si quid autem maioris*

maioris momenti & animaduersione dignum occurrerit, liceat in nouis editionibus, vel ad margines, vel in scholiis annotare, ea inprimis adhibita diligentia an ex doctrina locisq; collatis, eiusdem Auctoris sententia difficilior illustrari, ac mens eius planius explicari possit.

Hæc Index Clementis octaui, quæ Iunij calumnias, vt sol nebulas, dispellunt; nec minus aliorum Prædicantium criminationes disiiciunt, qui perpetuò vociferantur; *Patres à nobis corrigi & detruncari.* Fallitis Sycophãtæ. Indices expurgatorii non facti sunt in eum vsum, vt quid in Patribus inducatur, sed vt eluantur, quæ malè sani homines Patrum monumentis affuerunt. aut ostendite in Indice Belgico, locum, vbi præscribatur, quænam Augustini in ipso Augustino sint oblitteranda. Non enim me fugit, quid præcipiat de scholiis & glossematis quibus Augustinum contaminarunt Erasmus & cæteri de genere eodem prauæ mentis scholiastæ & glossographi. De Bertramo, quem obiiciunt, postea responsum dabimus.

Mendacium, quo Iunius Concilium Constantiense onerat, fortè satius fuerit tacitum præteruolare, quam refutare, tangendum tamen est. Ait Caluinista. *Concilium Cõstantiense disertis verbis pronunciare, id à se pluribus de caussis grauioribusq; tolli, quod Christus de vsu vini in sacra cœna certis de caussis præceperat.* At Conciliũ hoc non dicit, vt mentiũtur Prædicantes; hæc enim est Concilii oratio. *Decernit & definit, quod licet Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraq; specie panis & vini hoc venerabile Sacramentum, tamen hoc non obstante, sacrorum Canonum auctoritas laudabilis, & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit, & seruat, &c.* Quæ verba longè aliud significant, quàm quòd Sectarii comminiscuntur.

Concilium Const. Sess. 13.

Non enim *præcipiendi* verbo vtitur Synodus: sed *instituendi*; dicit enim: *E*x Ecclesiæ consuetudine Eucharistiam sub panis specie tantum accipi posse, licet Christus Sacramentum hoc post cœnam instituerit; & sub vtraq; specie administrarit. Aliud est, ô Prædicantes, *instituere* & *administrare*; aliud, *præcipere*. Instituit & administrauit Christus Eucharistiam sub vtraq; specie: at non præcepit, vt à Laicis sub vtraq; specie sumatur: Et si hoc præcepisset, nullo more aut præcepto contraria consuetudo in Ecclesiam introducta esset, neq; vnquam Synodus Constantiensis eam, vt rationi consentaneam, approbasset, & contra turbatorum temeritatem nouo decreto denuo renouasset & confirmasset.

*P*ergit Iunius. *Id sibi arrogauerunt, noui isti Patres, fratres, Socii, Collegiati* (*P*ontificii) *vt suo calculo adderent, detraherent, mutarent, sufficerentq; sua verba in alienis scriptis veteribus & nouis, quæcunq; aduersari duxerũt suæ sententiæ: sua verò intulerunt alii interpretatione, alii substitutione.* De recentiorum scriptis, id non inficiamur. Ideò enim Indices isti expurgatorii conficiuntur, vt deleantur ea, quæ satius est deesse, quàm superesse, & quia interdum vno aut altero verbulo immutato vel adiecto res trãsigi potest; ideo additio conceditur. At in veterum libris hoc non licet, id enim expresśè Index vetat. Nec expedit, nec quisquam hoc expetit, nec necessarium est. Et quoties Prædicantes contrarium dicunt, toties faciunt quod solent, hoc est, mentiuntur.

Cæterùm Prædicantes *P*alatini, pro eo, quo sunt in ratiocinando stupore, capere nequeũt, quomodo ius fasque sit, vt recentioris scriptoris liber adiectione aliqua ad saniorem & meliorem sensum trahatur. Quocirca in colloquio priuato Ratisbonensi produxerunt exultabũ-

di &

di & insultabundi: confessionem quandam Antonij Posseuini, qui fatetur libris Italicis Ioannis Bodini de Republica, quædam adiecta esse ab ijs, qui librum emendatum cupiebant: quædam, inquam, *de vnius Ecclesiæ Romanæ vera & vnica Religione, eiusque potestate.* *Summum crimen hoc reputant Prædicantes.* Quid ita verò? An scelus est, si qui malè & hæreticè loquuntur, doceantur benè & orthodoxè loqui? aut si qui dissimulent, quod dicendum erat, iubeantur id vel inuiti proferre, ne vafritie sua alijs imponant? Quæ tamen facultas non cuiuis de triuio litteratori conceditur, sed illis, qui eminentiorem locum in Ecclesia obtinent, Episcopis nimirum, Inquisitoribus, Catholicisq; Academijs.

Relat. de colloq. Ratisb. fol. 68.

Responsum est in Colloquio Ratisbonensi, tantum abesse, vt hoc sit crimen falsi, vt etiam censeri debeat *opus misericordiæ.* Sed Prædicantes perstant in crimine falsi, talsarij corpore, mente, stylo, quasi verò crimen falsi tum committatur, quando superior ex subditorum libris, in quos Ius & arbitrium habet, eximit prauè & hæreticè dicta, substituitq; sana & Catholica. Si magistratus iure abolet libros perniciosos, iure itidem libros emaculat & expurgat, si quos næuos aspersos habeant, & iure supplet, si quid, quod dicendum erat, dissimulent.

Quodnam enim maius est, libros penitus opprimere & exterminare, an castigare & supplere? Cur ipsi Lutherani hoc iure vtuntur, si non est ius, sed iniuria? Cur non modò libros iam natos edictis suis profligant, verùm etiã ne nascantur, perquam studiosè cauent.

Nam vt alia exempla taceam, cùm ante aliquot annos Saxonibus periculum à Caluinismo immineret, suspectos de Caluini doctrina non tantùm in carcerem compegerunt, sed & vinculis solutos iureiurandoadstrinxerũt

Vide præfat. ad lect.

Schlusselb. libro de Theolog. Caluinist.

ne quidquam librorum conſcriberent aut vulgarent, niſi Superiorum conceſſu, vt aliquoties teſtatur Lutheranus Superintendens Schluſſelburgius, nosq́; in præfatione ad lectorem copioſiùs oſtendimus,

Hunn, in refut. præfat. Protocolli Bauarici.

Verumenimuerò, ne quis ſibi perſuadeat, ſolos Neoburgicos Prædicantes cum Iunio calumnijs & mendacijs in Indicem expurgatorium graſſari poſſe; ecce tibi, ex Saxonia aduolat Hunnius, & pro ſua exercitatione in cõuiciandi & mentiendi palæſtra tot mendacia & conuicia eructat, vt mirum ſit, non erubuiſſe chartam, cui tantas Pſeudologias & lœdorias illeuit. Audi, Chriſtiane lector, & os Spermologi huius non modò demirare, ſed & deteſtare. Ait: *Pontificios Doctores licitum arbitrari, quidquid cedere poteſt ad emolumentum Sedis Romanæ, ſiue illud ſit mendacium, ſiue crimen falſi, ſiue homicidium, ſiue veneficium, ſiue periurium, ſiue quod aliud ſcelus cuiuscunque nominis & immanitatis: dummodò proſit ſanctiſſimo Domino* PAPÆ, *& Regno eius: neq; iā inter illicitas artes reijci, ſed inter præclara facinora interq́; ſacrificia Deo grata, & mera* κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα *connumerari.* An non in hac oratione tot propè continentur immania prorſus mendacia, quot verba? Annon frontē eum penitus exuiſſe oportet, qui tanto hiatu, tantaq; confidentia hæc, quorum falſitas luce Solis clariùs lucet, afferat, chartisq́; commendet? An Lutheranos ſuos in truncos & ſtipites transformatos exiſtimat? niſi enim hac opinione imbutus eſſet: nunquam mendacia tam craſſo filo contexta eis obtruderet. niſi fortè non mentitur perſuadendi, ſed animi oblectandi & relaxandi gratia, vt ſolent illi, qui mendacium poſuerunt ſpem ſuam, *filii ſceleſti*, vt loquitur

Iſai. 57.

Iſaias, *ſemen mendax, filii auguratricis, ſemen adulteri, (* Lutheri *) & fornicariæ (* Borrhæ. *)* Non immoror commen-

tis

tis istis refellendis. Quidquid enim refutationis gratia adferrem, id mendacia ista potius tegeret quàm retegeret, tam sunt euidentia, dilucida, & patentia.

Adiungit Prædicans. *Huc spectant ipsorum Indices expurgatorii, quibus isti nebulones etiam defunctorum libros falsare solent, audacissimè dispungendo ea, quæ dogmatis Pontificiis suis animaduertunt esse contraria.* En spiritum mansuetudinis, & lenitatis, quo Prædicans iste agitur. Doctores Pontificios, hoc est, Catholicæ Religionis oculos, quos paulò anteà atrocissimis mendacijs cncrarat, nunc *nebulonum* iniuriosissimo conuicio ferit. Sed nihil alienum à sua professione & institutione facit. Pulchrè Ecclesiastes: *In via stultus ambulans, cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.* Sic & nebulo in via ambulans, cùm teterrimus sit, omnes alios pro nebulonibus habet, & vociferando traducit. *Cor sapientis*, inquit idē Ecclesiastes, *in dextra eius*, ideò & dextra loquitur. *Cor stulti in sinistra illius*, hinc nil nisi sinistra, hoc est, maledicta crepat. *Initium verborum eius stultitia*, ait idē Salomon, quid enim aliud est maledicendi libido, quàm eximia quædam stultitia? Eccles. 10

Crimen falsi, quod Orthodoxis falsarius intentat, negamus. Nam si quid aliorum in libris dispungitur, id Ecclesiæ iussu dispungitur; Ecclesiæ, inquam, illius, quæ non modò in libros Auctorum, sed & in Auctores ipsos Ius & arbitrium habet: ac proinde cùm boni communis gratia aliquid oblitterat; in crimen falsi minimè incurrit, quia non falsat aliena, sed scripta suorum expurgat, vt sine detrimento legi queant, vel, si qui sunt, qui ad Ecclesiam non pertineant, nec vt subditi fideles, nec vt subditi rebelles, eorum scripta emaculat, vt à suis absq; periculo fidei & morum euoluantur.

Nec

Nec est, quod Hunnius libris suis ab Indice expurgatorio metuat. Iubeo securum esse. Nullus liber illius aliter expurgabitur, quàm flammis. Holocaustum fiant oportet huiusmodi monumenta, in quibus præter hæreses furiosamque criminandi rabiem nihil inest. Quòd si hæreses, scommata, & alia religionis & morum offendicula ex libris exscindere, crimen falsi est, oportet Cassiodorū quoque, sanctum Hieronymum, & alios præstantissimos Doctores crimen falsi commisisse, qui, vt infra dicemus, ex nonnullis Scriptoribus expunxerunt, quidquid minus sanum & integrum erat. *Quando talia eis obiiciuntur*, inquit Prædicans, *excusant ea hoc lepido commento, quod sit opus misericordiæ aliorum libros corrigere*. Omninò opus misericordiæ est, vt sæpè iam dictum. Rectèq; id affirmauit P. Ioannes Hylin, quidquid tu contra clamitando delires.

Ergone, inquis, *falsare aliorum libros censeri debet opus misericordiæ?* Non falsare, sed corrigere. Non falsa intrudere, sed falsa eximere. Aliud est falsare, aliud corrigere. Aliud falsator, aliud corrector. Quoties dicendum? An tu, tantus falsarius, necdū nosti, quid sit falsarius & falsare?

Mitto dicere, quòd dū alios de crimine falsi falsò accusas, falsarium te esse euidenter demonstras, verba P. Ioan. Hylin fraudulenter falsòq; citando, referēdo & truncādo, quod scelus tibi cum Prædicantib. Neoburgicis cōmune esse video. Ego enim (inquit consultus à me per litteras, P. Ioannes Hylin) non ita præcisè, ieiunè, & simpliciter dixi, opus esse misericordiæ, alterius libros & scripta corrigere, sed adieci & dicti rationem, & mentis explicationem, videlicet hunc in Ecclesia Catholica esse morem, vt omnes Scriptores Catholici pro animi sui modestia & submissione, ac in Ecclesiam summumq; Pontificem reuerentia, scripta sua omnia subiiciant Ecclesiæ vel summo Ponti-

Pontifici, vel expressè, vel tacitè, ita vt velint, si à recto veroq; vspiam deflexissent, corrigi; siue viuant adhuc, siue post mortem. Quo posito, quod est verissimum, & à nullo prædicantium negari potest, quis tam stupidus est, nisi sit alter, vel ipsissimus Hailbrunner, aut Hunnius, qui nõ videat, Ecclesiam, aut summum Pontificem, dum filiorum suorum lucubrationes reuidet, & vbi opus est, corrigit, gratum ipsis auctoribus præstare obsequium, & vtilẽ operam posteritati, atq; adeò verissimè tunc exhibere filiis suis opus misericordiæ, illud nimirum, quòd *errantes* seu *peccantes corrigere*, & *ignorantes docere* totus semper orbis Christianus appellauit, idq; iuxta illud Eccl. 18. *Qui misericordiam habet, docet & erudit quasi pastor gregem suum. Miseretur excipiens doctrinam miserationis*, &c. Et quid rogo, aliud voluit, & supplex à S. Bonifacio Romano Pontifice petiit D. Augustinus, quando scripta sua lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 1. ipsi Pontifici *examinanda & emendanda* (sic enim loquitur) Romam ex Africa trãsmisit? & quod à S. Bonifacio viuus petiit, id à Clemente VIII. (si quid erroris expurgandum lateret) grato animo acciperet mortuus. Ex quibus liquet, me nihil risu dignũ (nisi quod stulti omnia libenter rident) tunc, cum hoc dixi, dixisse. Quæ hic ideo notare volui, vt certius scias quid inter priuatos parietes, coram Serenissimis, & Illustrissimis Principibus actum sit, & quæ mea mens fuerit, quando illud responsum dedi. Hæc P. Hylin. I nunc Prædicãs, & viperea tua lingua *nebulones* intona, vt ex ipso tono & sono tuo genium tuum agnoscamus. Sed de Hunnio aliisq; Prædicantibus paulò post plura.

Nunc caput hoc pertexamus, adscriptis prius Ariæ Montani verbis qui de scopo Indicis expurgatorii disserens, ait, *loca omnia, quæ censuram admittebant, magno iudicio,* magnaq;

Aria Mon tan. præfa. in Indicem Expurgat.

magnaq; æquitate ita repurgata, correctaq; esse, vt præter publici vsus commoditatem, quam studiosi omnes, ex restituta sibi multorũ librorum tutiore lectione percepturi sunt, affirmare audeamus, multos eiusmodi librorum auctores iam vita functos, atq; adeò veritatem melius in altero sæculo edoctos, si ex mortuis exstarent, magnam gratiam censoribus ipsis esse habituros; maximè cum illi viderent, plurima in libris suis argumenta, multaq; loca à Plagiariis per summam impudentiam contra sententiam mentemq; suam addita; cuiusmodi plura exempla, collatis nouis cum antiquioribus exẽplaribus, tum consultores ipsi, tum etiam censores vt in Carrionis chronico, & Polydori Virgilii de rerum inuentoribus libro & aliis multis, apertè deprehenderunt: sperare etiam possimus, non minorem ab iis, qui adhuc in viuis agunt, habendam gratiam: quippe quibus suorum laborum vsus & gloria constabit: sublata ea parte, quæ vel propter erroris imprudentiam, vel affectuum atque factionum, quibus indulgent, contentionem, lectoribus nullum vel commodum, vel vsum, vel pietatis exemplum: ipsismet autem nullum vel ingenii, vel eruditionis, vel iudicii decus aut præconium, nullum deniq; laudis genus adferre poterat, sed magis plurimorum doctissimorum & pientissimorum animos & gratiam omninò abalienare. Hæc præclarè Arias Montanus. Nunc reuisamus Iunium.

Tolerabilior, inquit Iunius, *ratio fuit, cùm apertè quid probarent, quid improbarent, ostenderunt.* Annon hoc fecerũt censores isti, contra quos agis? Certè non occultos, non abstrusos, non in bibliothecarum angulis latitantes, sed publici iuris, & per doctorum ora volitantes libros corrigere necesse erat, & quo pacto corrigendi essent, præscribere: *E*t is vtiq; cuius libri emaculabantur, videre poterat, q̃d expungeretur, aut oblitteraretur. Apertè ergo indicabãt, quid imꝓbarent, quid ꝓbarẽt, tametsi ipse Index, correctionis modum præscribens, non versaretur in omnium

nium manibus. Id enim minimè opus erat, cum munus castigandi non omnium fuerit, sed quorundam duntaxat, quos Rex ad hoc officium deputauerat.

Redit Iunius cum crudelitate Pharaonis iubentis Hebræorum tenellos fœtus trucidari. At iam initio huius secundi libri responsum est, hæreticorum libros non esse fœtus Hebræorum, sanctos, immaculatos, & innoxios; sed genimina viperarum, & oua aspidum, fœta pestilentissimo veneno, cui sine mora obuiam eundum sit, ne latius serpat & dissemínetur, non sine præsenti plurimorum exitio.

Miserabiliter lamentatur Iunius scripta *piorum & bonorum tam indignè tractari.* Sed lamenta ista nihil aliud sunt, quàm phaleræ ad imperitum popellum. Nullus Hæreticus pius est, nullus quà Hæreticus, bonus: nullus hæreticus liber bonus est, nullus pius: Nõ igitur pia & bona scripta, sed impia & mala ab hoc Indice castigantur. Quod si quis orthodoxus Auctor exstitit, qui aliquid pietati aut morum bonitati minus conueniẽs per incuriam, ignorãtiam aut sinistrum affectum chartis suis intexuit, tum non damnato Auctore, reiicitur & expungitur ab indice erratum, aut non satis benè, commodè, modestè, & Christianè dictum.

De Bertramo iam suo loco diximus. Sed hîc addenda sunt nonnulla, tum vt Iunii, tum vt aliorum Prædicantium insana vociferatio contundatur & confundatur.

lib. 1. cap. 1.

CAPVT X.

Num antiqui Patres corrigantur, & quid Index expurgatorius de Bertramo statuerit.

CVm animaduerteret Iunius, se conuiciis in Indicem Expurgatorium iaciendis nimium processisse, ipsasque æquitatis leges supra modum transcendisse: ita vt vanitatis facilè à quouis redargui posset: hanc sibi ipsemet obiectionem obiecit. *Quid hoc ad rem? dixerit quispiam. Non enim hic corriguntur Patres, sed tantum recentiores quidam, siue ipsi libros, suo iudicio scripserint, siue notas, annotationes, Indices, &c. in Patres exarauerint.* Iusta obiectio, cui amoliendæ Iunius par nunquam erit. Neq; enim Belgicus, aut quiuis alius Index, eo fine conscriptus est, vt Patrum monumentis emaculandis corrigendisq; inseruiat, quod suprà etiam testati sumus: & res satis ex ipso Indice liquet. Videamus tamen, quomodo Iunius prædictæ obiectioni satisfacere conetur. *Atqui viri boni*, inquit, *castigandis recentioribus castigatur plurimis in locis veritas doctrinæ atq; historiæ;* (Lutheranæ videlicet & Caluinianæ, quæ nihil aliud est, quàm falsitas) *Ne longè abeamus. Obseruet Lector & expendat omnes locos, qui reprehenduntur in Commentariis Ludouici Viuis ad libros Augustini de ciuitate Dei: hi omnes ferè aut Monachorum inscientiam, aut indignos Episcoporum mores, aut sæuam in animas pias carnificinam deflent.*

Quid autem illis verius? Benè factum, quòd Iunius Viuem exempli loco produxit: Quidquid enim in Viue, vt & in aliis huius notæ Scriptoribus deleri iubetur, id ad aliquod ex illis capitibus reuocare & redigere licebit; quæ Index librorum prohibitorum à Clemente IIX. recognitus & publicatus obliterari mandat. In quibus si veritas doctrinæ & historiæ Lutheranæ & Caluinianæ consistit, nouam

nouam prorsus terrisq; vsque ad hoc nostrum æuum ignotam & plane extraordinariam veritatem & doctrinam eam esse oportet. Nam quæ correctione atque expurgatione indigent (hoc est, in quibus hæreticorum veritas & doctrina sita est) hæc ferè sunt, inquit citatus Index.

I. Propositiones hæreticæ, erroneæ, hæresin sapientes, scandalosæ, piorum aurium offensiuæ, temerariæ, & schismaticæ, seditiosæ, blasphemæ.

II. Quæ contra Sacramentorum ritus, & cæremonias, contraq; receptum vsum, & consuetudinem sanctæ Romanæ Ecclesiæ nouitatem aliquam inducunt.

III. Profanæ etiam nouitates vocum ab hæreticis excogitatæ, & ad fallendum introductæ.

IV. Verba dubia & ambigua, quæ legentium animos à recto Catholicoque sensu ad nefarias opiniones adducere possunt.

V. Verba sacræ scripturæ non fideliter prolata, vel è prauis hæreticorum versionibus deprompta: nisi fortè afferrentur ad eosdem hæreticos impugnandos, & proprijs telis iugulandos, & conuincendos.

VI. Expungi etiam oportet verba scripturæ sacræ, quæcunque ad profanum vsum impiè accommodantur, tum quæ ad sensum detorquentur abhorrentem à Catholicorum Patrum atq; doctorum vnanimi sententia.

VII. Itemque epitheta honorifica & omnia in laudem hæreticorum, deleantur.

VIII. Adhæc, reijciuntur omnia, quæ superstitiones, sortilegia ac diuinationes sapiunt.

IX. Item, quæcunque fato, aut fallacibus signis, aut ethnicæ fortunæ humani arbitrij libertatem subiiciunt, obliterentur.

X. Ea quoque aboleantur, quæ paganismum redolent.

XI. Item, quæ famæ proximorum, & præsertim Ecclesiasticorum & principum detrahunt, bonisq; moribus & Christianæ disciplinæ sunt contraria, expungantur.

XII. Expurgandæ etiam sunt propositiones, quæ sunt contra libertatem, immunitatem & iurisdictionem Ecclesiasticam.

XIII. Item, quæ ex Gentilium placitis, moribus, exemplis, tyrannicam Politiam fouent, & quam falsò vocant rationem Status ab Euangelica & Christiana lege abhorrentem inducunt, deleantur.

XIV. Explodantur exempla, quæ Ecclesiasticos ritus, religiosorum ordines, statum, dignitatem, ac personas lædunt & violant.

XV. Facetiæ etiam, aut dicteria, in perniciem aut præiudicium famæ & existimationis aliorum iactata, repudientur.

XVI. Denique lasciua, quæ bonos mores corrumpere possunt, deleantur, & si quæ obscœnæ imagines, prædictis libris expurgandis impressæ aut depictæ exstent, etiam in litteris grandiusculis quas initio librorum vel capitum imprimi moris est, huius generis omnia penitus oblitterentur.

Ecce, qualia sunt illa, quæ Iunius & alij Prædicantes ex recentiorum scriptis eximi & exscindi molestissimè ferūt, vtpote in quibus veritas doctrinæ, historiæque Lutheranæ & Caluinianæ consistat. En qualis veritas, qualis doctrina, qualis historia.

Relat. de conuoq. priuat Katub pag. 92.

Porrò cùm hæc & similia spongi aclui digna, in veris Biblijs non contineantur, non est cur Prædicantes metuant, ne Iesuitæ Indicem expurgatorium *pro ipsis Biblijs* cudant. Nam Catholica Biblia nulla egent expurgatione. Biblia Lutherana & Caluiniana non expurgantur spongia & stylo, sed flamma & rogo, Nec opus alio Indice.

Obijcit Iunius. *Non recentiores modò, verùm etiam veteres & orthodoxi vellicantur. Quid enim? Bertramus ille, nonne in veterum quoq; numero ab ipsis reponitur?* Sed mendaci Prædicantis accusationi oppono decretum Indicis librorum damnatæ lectionis, cuius hæc sunt verba. Repetam enim etsi iam suprà recitata. *In libris Catholicorum veterum nihil mutare fas sit, nisi aut fraude hæreticorum, aut Typographi incuria manifestus error irrepserit. Si quid autem maioris momenti & animaduersione dignum occurrerit, liceat in nouis editionibus vel ad margines, vel in Scholiis annotare, ea imprimis adhibita diligentia, an ex doctrina locisq; collatis eiusdem auctoris sententia difficilior illustrari, ac mens eius planius explicari posset.* Hæc Index Clementis IIX. in cuius decretum Index Bel-

gicus

gicus nihil deliquit. Ait enim, retinendum esse Bertramũ & pleraque eius loca in bonam partem accipi & explicari: Ea autem, quæ à vero longius abscedunt, ab impostoribus superaddita esse, nec vanis, nec infirmis coniecturis demonstrari posse; quæ proinde meritò damnentur ad spõgiam. Sed Hæretici tragicos clamores tollunt ob ista Indicis de Bertramo verba. Rationes enim reddens, cur Bertramus simpliciter non sit proscribendus, hanc itidem adfert. *Cùm in Catholicis veteribus alijs plurimos feramus errores & extenuemus, excusemus excogitato commento, persæpe negemus aut commodum iis sensum affingamus, dum opponuntur in disputationibus, aut in conflictionibus cum aduersariis; non videmus, cur non eandem æquitatem & diligentem recognitionem mereatur Bertramus: ne Hæretici ogganniant, nos antiquitatem pro ipsis facientem exurere & prohibere. itaque mirum non esse, pauca pro ipsis videri facere, nobis Catholicis tam irreuerenter antiquitatem vel in speciẽ à nobis dissentientem exsibilare ac perdere.* Sic ediderunt Hæretici, sed fortè scriptum erat: exsibilantibus ac perdentibus.

Ad ista exclamat Iunius: *Prô Dei atque hominum fidem, vbi sanctitas, veritas, innocentia, si hæc sanctæ, veræ & innocentis Ecclesiæ fideliumue pastorum eius verba haberi possunt.* Quæ verò te cura coquit Iuni, eoque adigit, vt adeò insulsè vocifereris? Quid piaculi admisit Index, cùm non contra, sed pro Bertramo agens, eam illi gratiam fieri cupit, quæ fit alijs nonnullis ex antiquorum numero, vt Tertulliano & Origeni? hos enim loco omniũ nominare lubet, quorũ opera, licet non paucis erroribus adspersa, tolerantur hoc tempore, & horridius dictu, non raro, qua licet veritasque sinit, bonam in partem explicantur. An non tu ipse, tuiq; collegæ contenditis, vt Bertramus exstet? En idem vult Index Belgicus. cur ergò in Indicem furitis?

Deinde

Deinde, licet Index Belgicus Bertrami librum de corpore & sanguine Christi proscripsisset, vt quidem proscribitur in Indice Clementis IIX. & antea etiam interdictus fuerat, vt ipse Index expurgatorius meminit: nullo tamē scelere sese obstrinxisset: Nam quo iure olim Gelasius vetuit opera Tertulliani, Origenis, & quorundam aliorū, quorum lectio fidelibus officiebat, eodem hac ætate vetat Ecclesia lectionem eorum, qui iam incautis lectoribus exitium creare possunt, siue libri illi sint veterum, siue recentiorum Auctorum: quanquam Bertramus vetustissimus non est, quippe qui sub Carolo Caluo vixerit & scripserit. Et si hodiè, quæ Tertullianus litteris mandauit, tantum periculi parerent lectoribus, quantum ea, quæ Bertramus de Eucharistiæ Sacramento scribit: vtique Ecclesia non permitteret, vt Tertullianus promiscuè in omnium manibus versaretur.

Fateris ergò, dixerit Iunius, *Patres à vobis prohiberi.* Respondeo, Vt vna hirundo, veteri verbo, Ver non facit, ita prohibitio vnius non efficit, vt verè affirmari possit, quòd hæretici clamant, Patres à nobis prohiberi & expurgari. Secundò dum prohibetur Bertramus; nego prohiberi Patrem: Nam Ecclesiæ pater ille dicitur, qui Ecclesiam salutari doctrina alit & pascit, qui super familiam Domini constitutus, dat ei *in tempore tritici mensuram.* Iam ergo si pro salutiferæ doctrinæ pabulo, & pro mensura tritici offerat & admetiatur lolium & zizania, & peruersorum dogmatū lappas & tribulos; eatenus non pater est, sed vitricus; non doctor, sed seductor: & quod hinc sequitur, quando prohibetur, nullus pater prohibetur. Tertiò, probabile est ab hæreticis, lucubrationem Bertrami fuisse corruptam, falsaq; manu deprauatam, vt hisce in rebus non semel accidit, nec immeritò viri docti de Bertramo

mo id suspicantur. Quod si ita est, iam non genuinus, sed suppositicius Bertramus censura legis Ecclesiasticæ notatur & inutitur.

Quartò, si verus Bertramus, non subdititius, insuetum tamen non est, vt veteres itidem damnentur errores & errones, si nocendo fiant noui, vt antea diximus. Exemplum habemus in Gelasio Pontifice, qui Tertullianum & Origenem, & alios, etsi valde antiquos, lege lata ex orthodoxorum manibus & vsu excussit. Ius hoc semper & est, & fuit, & erit penes Ecclesiam, vt quæ gregi detrimentum adferunt, sollicitè amoliatur. Et si integrum librum proscribere fas est, fas etiam erit proscribere partem libri, seu magnam, seu paruam; cum exscindendo, delendo, oblitterando, vel simpliciter omittendo, idq; ob lectoris vtilitatem.

Caßiod. lib. de diuinis lect.

Fecit hoc iam olim magnus ille Cassiodorus, cui nihil magis curæ cordique erat, quàm vt Monachis Bibliothecam ab omni labe puram, intactamque compararet, & post se quasi testamento relinqueret. Quare non contentus Latinos Scriptores vndique conduxisse & collegisse; Græcos itidem non paucos in Latinam Linguam transferri curauit, ita tamen, vt si quid dogmatum sinceritati aduersari videretur, id Latinis auribus inferendum minimè arbitraretur. *In Epistolis*, inquit, *Canonicis, Clemens Alexandrinus Presbyter, qui & Stromateus vocatur, id est, in epistola sancti Petri prima, sancti Iohannis prima & secunda, & Iacobi, Attico sermone declarauit. Vbi multa quidem sublimiter, sed aliqua incautè locutus est, quæ nos ita transferri fecimus in latinum, vt, exclusis quibusdam offendiculis, purificata doctrina eius securior posset hauriri.* Quasi diceret Cassiodorus cum Hieronymo: *Cùm hæc reieceritis, & quasi censoria virgula separaueritis à fide Ecclesiæ, tutò legam cætera, nec venena iam timebo, cùm antidotum prabibero.*

Caßiodor. lib. cit. c. 8.

S. Hieron. epist. 65.

Quomodo hoc Caſſiodori factum Prædicantibus arridet? Num & hic crimen falſi intonabunt?

Idem Caſſiodorus dicit, ſe in Commentarijs in Epiſtolas ſancti Pauli, qui adſcribebantur Gelaſio Pontifici, cùm eſſent *Pelagij* hæretici; reperiſſe *Pelagiani* erroris ſemina: *Et vt procul,* inquit, *fieret à vobis error hæreticus, primam epiſtolam ad Romanos, qua potui curioſitate, purgaui, reliquas in chartaceo codice conſcriptas vobis emendandas reliqui, quod facilè ſubiacebit, quando præcedenti exemplo audacior redditur ſequentis imitatio.* Ecce Caſſiodorus non modò ex commentario, alioquin vtili, peſtifera dicta expurgauit, ſed & alijs imperauit, vt exemplo ſuo Commentarios in cæteras Apoſtoli Epiſtolas ſimili diligentia ab hæreticis erroribus emacularent.

Lib.citat. cap.39. Commendat idem Caſſiodorus Monachis lectionem Caſſiani, *Caſſianum Presbyterum,* inquit, *ſedulò legite, & libenter audite, &c. qui tamen de libero arbitrio, à beato Proſpero iure culpatus eſt. Vnde monemus, vt in rebus talibus excedentem ſub cautela legere debeatis. Cuius dicta Victor Martyritanus* (ſeu, vt alij, Mattaritanus) *Epiſcopus Afer, ita Domino iuuante purgauit, & quæ minus erant, addidit, vt ei rerum iſtarum palma meritò conferatur.* En aliud exemplum macularum abſterſarum in alienis libris, profectum ab inſigni Epiſcopo, laudatúq; à ſummo viro Caſſiodoro, qui aliam quoque rationem inijt, ne libri næuis interſperſi labis aliquid lectoribus affricarent: loca periculoſa certis ſignis inſigniens, quorum admonitu à fraude lectores ſibi cauerent. *Tychonius Donatiſta,* inquit Caſſiodorus, agens de interpretibus Apocalypſeos, *in eodem volumine quædam non reſpuẽda ſubiunxit, quædam verò venenoſi dogmatis ſui fæculenta permiſcuit. Cui tantum in bonis dictis* χρησίμων, *in malis* ἀχρήστων, *quantũ tranſiens valui reperire (vt arbitror) competenter affixi.* Idem de Orig. *In operib.*

eiusdem

eius dē Orig. quantū transiēs inuenire praualui, loca quæ cōtra regulas Patrū dicta sunt, Alij legunt Achresimi repudiatione, vel disputatione. Apposuit.n. vitādis signū ἀχρησίμου seu ἀχρήστου, vt in commentario quoque Tychonij se fecisse memorat. *hæresin disputatione signaui, vt decipere non praualeat, qui tali sensu in prauis sensibus cauendus esse monstratur.*

Ecce quanta vbiq; Cassiodoro cura, ne libros non sat puros sine antidoto lector inueniat. Et quo iure apposuit signa, quibus anguis in herba delitescens indicabatur, eodem potuisset praua illa penitus expungere, vel omittere, vt fecerat in commentarijs *Pelagij* & Clementis, & Victor Præsul African. in Cassiano. Quod si hoc facere culpa esset, in eadem culpa hæreret Vercellensis Eusebius, *qui,* vt inquit S. Hieronymus, *omnium Psalmorum commentarios hæretici hominis vertit in nostrum eloquium, licet hæretica prætermittens, optima quæq; trāstulerit.* Et ipse S. Hieronymus, quæ bona sunt, ex Origene transtulit, mala vel amputauit vel correxit, vel tacuit. Rufinus de S. Hieronymo. *Cùm vltra septuaginta libellos Origenis, quos Homiliticos appellauit, aliquantos etiam de tomis in Apostolum scriptis transtulisset in latinum, in quibus cùm aliqua offendicula inueniantur in Græco, ita elimauit omnia interpretando, atque purgauit, vt nihil in illis, quod à fide nostra discrepet, latinus lector inueniat.*

S. Hieron. epist. 74.

De Eugenio Antistite Toletano hæc Hildefonsus eiusdem Sedis Episcopus. *Libellos quoque Dracontij de Creatione mundi conscriptos, quos Antiquitas protulerat vitiatos, ea quæ inconuenientia reperit, subtrahendo, immutando, vel meliora coniiciendo, ita in pulchritudinis formam coegit: vt pulchriores de artificio corrigentis, quàm de manu processisse videantur Auctoris.*

Hildef. de viris illust.

Prætereo alia eiusdem generis. Nunc ad Iunium.

Duas, inquit, *caussas subesse video, cur à Patribus hic recensendis abstineant plurimum; vnam, quod iam diu à suis facultatibus Lutetiæ, Louanii, alibi, & à Tridentino ipso Concilio fuerunt exsecti: Alteram, quòd si quid reprehensione dignum putauerunt, id maluerunt recentioribus acceptum ferre, quàm suo facto committere, vt in sanctos Patres fuisse dicantur iniurii.* At prima caussa nihil aliud est: quàm figmentum Iunii, Nulla enim Facultas Theologica vllum ex priscorum Patrum numero exsecuit, vt iste loquitur simul & mentitur: sed si quid à Lectore cauendum videbatur, id à nonnullis seorsim annotatum est, addito signo vel admonitione, vt fecit olim Cassiodorus in Origene & Tychonio: quod etiam faciendum monet Index Clementis IIX. qui diseris verbis vetat, ne quid ex antiquorum scriptorum monumentis exscindatur, nisi perspicuè constet, ab Hæreticis intrusum esse. Et nonne Lactantius, quem iste exsectum dicit à Sorbona, integer exstat? Quod si Sorbona ad errores, qui Lactantio inserti, siue ipsius Lactantij, siue impostorum culpa, antitodum adiecit, id nimirum egit, quòd tam insignem Facultatem decebat. *Lactantius in libris suis, & maximè in Epistolis ad Demetrianum, Spiritus sancti omninò negat substantiam*, inquit S. Hieronymus: *& errore Iudaico dicit eum referri vel ad filium, & sanctificationem vtriusq; personæ sub eius nomine demonstrari.* Scilicet nefas erit, si Iunium audimus; ad eiusmodi errorem, quãdo in Lactantio occurrit, aut ad similes notam appingere, lectoremq; de præcipitio vitando commonefacere.

S. Hier. Epist. 65.

Altera caussa priore nihilo verior est, & melior, nam quæ in recentiorum scriptis damnantur, (quorum prolixum catalogum iam suprà recensuimus) ea non exstant in veterum Patrum libris: aut si aliqui næui adspersi sunt, eos aut incuria fudit, aut humana parum cauit natura: ac proinde

inde tolerantur, ita tamen, vt nota adiiciatur, lectoriq; antipharmacū præbeatur: quod factum in Lactantio, Tertulliano, Cypriano, & aliis, quorum errores vel ipsa temporis diuturnitate, iam adeò elanguerunt, vt nihil periculi ab illis immineat, priscisq; meritò habetur honos, qui nouitiis istis negatur, cum de industria, hoc tam malo, & ad errores quosq; propenso æuo, mali sint & improbi: idq; vnum omnibus libris suis contendant, vt vetustate explosa, nouitas vbiq; regnet. neq; vlla dicta ex recentiorum scriptis extrudimus, si cum Patrum dictis consonent, vt calumniatur Iunius, quia Patrum dicta, quâ Patrum, nō sunt extrudi digna. At si quis hoc tempore errorem veteris scriptoris, vt illum Lactantii, quem supra ex S. Hieronymo retulimus, suis scriptis intexeret, spongia vtiq; elueretur; qui tamen in Lactantio, solo asterisco aut obelo confoditur: quia, vt antea dictum, alia ratio est veterum qui interdum impegerunt, non ex malitia, sed ex humana infirmitate, re necdum ad liquidum discussa, & alia iuniorum, qui quasi fœdere cum erroribus inito, errores ex erroribus nectunt, omniaq; turbant & miscent, &, vt gigantes olim cum cœlo, ita cum vero bellum implacabile gerunt.

At Iunius existimat Hæretica dogmata, quæ aduersarii iam tuentur, pattum doctrinæ concinere, ac proinde cum damnantur, damnari quoq; Patres. *Verbi gratia in Chrysostomi Indice Basiliensi deleri iubetur istud: Ecclesia non super hominem, sed super fidem ædificata: tom. 3. Illa autem ipsa sunt verba Chrysostomi in sermone de Pentecoste, & sæpius inculcata, itemq; illud, meritum nullum esse, nisi quod à Christo confertur (quod deleri iubent) iisdem planè verbis expressit Chrysostomus Hom. 3. in dictum Ioannis: vos amici mei estis, &c.* Vetus verbum est: *sæpè idem cum ab iisdem dicitur, non esse idem.* Quod maximè va-

 let

let in Hæreticos, qui interdum dicta *Patrum* vſurpant, vt eadem ſint, ſi verba ſpectes; at longè diuerſa, ſi ſenſum & mentem. Huius generis ſunt duo iſta exempla, quæ Iunius profert ex Chryſoſtomo, qui ſupra fidem Eccleſiam ædificatam dicit: Idem dicunt Hæretici: ſed alio ſenſu: nam ipſi volunt Eccleſiam fundatam, ſuper fidem abſolutè & per ſe conſideratã: at Chryſoſtomus & cum illo orthodoxi, ſuper fidẽ *Petri*; quod idem eſt ac Eccleſiam ædificatam eſſe ſuper Petrum: nam fides Petri duplici ratione fundamentum Eccleſiæ dicitur: Primò, quia ob meritum eius fidei conſecutus eſt Petrus, vt ſit fundamentũ Eccleſiæ. Secundò, quia Petrus in eo potiſſimum eſt fundamentum Eccleſiæ, quòd cum fides eius deficere non poſſit, ipſe omnes alios in fide confirmare & ſuſtentare debet: de quo plura Bellarminus. Sic ſub illo altero loquendi modo de *meritis*, tegunt *Hæretici* venenum ſuum, nempe nullum eſſe hominis meritum apud Deum: at orthodoxi eodem loquendi modo ſignificant, omnia hominum merita vim & efficacitatem ſuam obtinere à gratia & merito Chriſti, tanquam à bonorum omnium fonte. Et vt prior ſenſus impius planè eſt & Hęreticus; ita poſterior planè pius & orthodoxus.

Bellar. l. 1. de Pontifi. cap. 10.

Protulit Iunius duo tantummodo exempla: ſed ait: *ſexcenta adferri poſſe*; me non improbante. Quemcunq; enim Indicem ab Hæreticis confectum aliquis inſpiciat, non vnum, ſed plura huius generis exempla vel nolenti in oculos incurrent. *Paucula ex Indice in opera ſancti Athanaſij Græcolatina libabo.* In eo, præter cætera, hæc de ſacra ſcriptura annotantur. 1. *Scriptura ſacra etiam plebi & magiſtratibus cognoſcendæ.* 2. *Extra ſcripturas ſacras de Deo non loquendum.* 3. *Neque quidquam vlterius inquirendum.* 4. *Scrutari de Deo extra ſcripturas eſt prohibitum.* 5. *Extra ſcri-*

scripturas quæ sunt, nec loquenda, nec audienda. 6. Scriptura per scripturas interpretandæ. 7. Scriptura sacra sufficit ad veritatis cognitionem adipiscendam. 8. Sufficit & ad Hæreses refellendas, expurgandasq. 9. Scripturis sacris immanentes verè liberi erunt. Hæc & id genus alia, si eo sensu accipiantur, quo ab Hæreticis accipiuntur, falsa prorsus & à S. Athanasio alienissima sunt. Et tamen iisdem verbis & sententiis verus sensus subiici potest, & Athanasij menti conformis, Sed à Catholico, non à Sectario, qui liuore mentis suæ omnia contaminat. Si quis ergo Index expurgatorius prædictas sententias condemnet, is condemnat, non vt veram, sed vt hæreticam sententiam continent; nec vt sunt Athanasij, sed vt auctoris Hæretici; neq; enim ex solis & nudis verbis, sed ex sententia verbis subiecta æstimandũ est, num oratio hæc aut illa; sit huius vel illius. Falsum igitur est, quod Iunius affirmat, *damnari in recentioribus antiquos Patres.* Nihil minus.

Damnantur errones. At *Patres* antiqui, errones non sunt, nec tradunt ea dogmata, quæ à vestris tanta animi obstinatione, & tanta voluminum multitudine & verbositate defenduntur. Quo fit, vt libri recentiorum aut prohibeantur, aut expurgentur; non autem libri veterum.

Ex quibus etiam consequitũr, vanam esse aut suspicionem aut formidinem *Prædicantium Palatinorũ*, cum suspicantur, aut formidant fore, *vt Iesuitæ Indicem expurgatorium pro ipsis Patrum lucubrationibus euulgent.* Audite *Prædicantes. Patres* emaculatione nulla egent: & quod hinc est consequens, nec Indice Expurgatorio opus habẽt. Et *Pontificio* decreto vetatur, ne quis quidquam in veterum libris immutet. An putatis Iesuitas aliquid contra *Pontificis* sanctionem commissuros? Sed isti nihil pensi habent, quid dicant, dummodo dicant.

Præd. de Postcoll. Rat. sb. fol. 91.

Ve-

Verumenimuerò, ne præcones isti temerè videantur suspicari de Indice Expurgatorio, Patrum lucubrationibus expurgandis conficiendo, hanc suam suspicionem duobus argumentis confirmant. Primum est. *Quia in vita Francisci Borgiæ* (sic citat Prædicans opusculũ P. Francisci Borgiæ de ratione concionandi) *hoc præceptum concionatori præscribitur. Sanctorum Patrum Scripta attentè legat, nec audacter, quæ ab illis dicta sunt, proferat: Illi enim sæpe, vt tempora tum ferebant, cùm scriberent, & quo fine scribebant, non errarunt, nonnulla dixerunt, quæ si in hoc sæculum incidissent, non erãt dicturi.* Ex his verbis acutè colligunt Prædicantes *Iesuitas meditari Indicem Expurgatorium in Scripta Patrum.* Sed eodem acumine concludere possent etiam sanctum Augustinum & sanctum Hieronymum de Indice Expurgatorio in Scripta Patrum conscribendo consilia agitasse; Quia ambo dicunt, Patres nonnulla scriptis mandasse, à quibus sibi temperassent, si controuersiæ, quæ postea exortæ sunt, prius exstitissent. Nam cùm Iulianus Pelagij sectator, locũ quendam ex Ioanne Chrysostomo protulisset, eumq; sanctus Augustinus orthodoxè explicasset, subiungit. *At, inquis, cur non ipse addidit, Propria? Cur putamus, nisi quia disputans in Catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur: tali quæstione nullus pulsabatur: vobis nondũ litigantibus, securius loquebatur.* Sanctus Hieronymus Rufinum alloquens. *Et quomodo, inquies, in libris eorum* (Veterũ, Clementis, Dionysij Alexandrini, & aliorum) *vitiosa nonnulla sunt? Si me caussas vitiorum nescire respondero, non statim illos hæreticos iudicabo: fieri enim potest, vt vel simpliciter errauerint, vel alio sensu scripserint, vel à librariis imperitis eorum paulatim scripta corrupta sint, vel certè, antequam in Alexandria, quasi Dæmonium meridianum, Arius nasceretur, innocenter & minus cautè quædam locuti sunt, & quæ non possunt peruersorum hominum calum-*

Cap. 1.

S. Aug. lib. 1. contra Iulian c. 2.

S. Hier. lib. 2. contra Rufin. c. 4.

calumniam declinare. Hæc duo illi vt sanctissimi, ita & doctissimi Patres Augustinus & Hieronymus, quorum dissimilia non sunt, quæ Borgia in illo suo opusculo de Patribus monet. Nec tamen propterea aut illi, aut iste de vllo Indice expurgatorio pro scriptis Patrum cogitarunt, vt nec Iacobus Ledesma noster pro Bibliis, quando scripsit, consultum non esse, vt quibusuis Biblia promiscuè permittantur, cum multa dicta & exempla in scriptura cōtineantur, quæ imperitæ plebi scandalo esse possint: non quidem vitio suo; Sic enim intellexit Ledesma; sed vitio legentium. Hoc Ledesmæ pronunciatum veritati perquam consentaneum esse, vtinam tam clarè non intueremur. Quid enim mali non exstitit, *postquam*, vt loquitur S. Hieronymus, *sola scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vendicant: & postquam hanc garrula anus, delirus senex, Sophista verbosus, & vniuersi præsumunt, lacerãt, docent, antequam discant.*

Ledesm. lib. de diuinis script. quando passim lingua non legendis. Vide Bella. lib. 3. de verbo Dei c. 15. & 16. S. Hieron. Epist. 103.

CAPVT XI.

Quomodo Prædicantes libros Lutheri, Confessionem Augustanam, eiusq; Apologiam demendo & addendo corruperint, inuerterint, & immutarint, & de mutua inter illos super his falsariis deprauationibus digladiatione.

CVm S. Augustinus perfidiam Donatistarum manifestissimis & euidentissimis probationibus funditus euertisset & prostrauisset, hæc verba subiunxit. *Numquid iam in hac caussa se contra nos lingua cuiuslibet pertinacissimi commoueret, si se moueri in hominis ore, sub hominis fronte sentiret.* Idem & ego iure optimo affirmare posse videor. Postquam enim primo & hoc altero libro tam multa, tamq; varia de iure & more prohibendi, abolendi,

S. August. lib. 4. cont. Crescon. cap. 41.

corrigendi & expurgandi libros noxios disputata sunt, nulla vllius Prædicantis lingua quidquam amplius contrà vociferaretur, si se in ore, & sub fronte, verecundiæ domicilio moueri sentiret. Sed quia Prædicantes linguas habent, quæ semper loquuntur, nec sciunt tamen, quid & vbi loquantur, ideò & nos loqui cōpellunt, ne si taceamus, silentio veritatem prodere existimemur. Demonstrandum ergò est hoc capite id, quod titulus pollicetur, vt omnibus perspicuum euadat, non Catholicos, sed Prædicantes falsarios (nolim enim dicere cum Hunnio, *nebulones*) esse, qui scripta aliena, Lutheri videlicet & Luthericolarum, mutilant, detruncant, & ad arbitriū suum conformant sine vllo iure, contra suam propriam doctrinam, & contra clamores suos, quibus Catholicos exagitant, idque non veritatis eruendæ & propagandæ, sed turpitudinis suæ, suique parentis Lutheri velandæ gratia. Ne enim appareat, quàm absurdos errores & impios eorum maiores in chartras euomuerint, ideò nunc spongijs, stylis, & obelis armati accurrunt, vt eluant, configant, confodiant digniores venia, si libros illos non falsarent, sed penitus aut flammis aut vndis abolerent.

Nunc eiusmodi facinus perpetrāt, quod ne eorum quidem Symmystis, & in Euangelio Lutherano adiutoribus dissimulandum videtur. Quis enim Prædicantib. ob corruptos Lutheri libros diem dicit? Nonne Prædicantes? Nisi fortè Ioannes Aurifaber, Nicolaus Amstorffius, Georgius Rorarius, Christoph. VValther, & alij Prædicātes, non fuerūt. Quid ergo Aurifaber? Adscribam Germanicè, postea vertam: Es ist wider dahin kommen/daß man helle Brillen auffsetzen/vnd sich scharff vmbsehen müste/wañ man D. Martini Luthers Lehre/vnd die Augspurgisch Confeßion vnd Apologia/item/die Schmalckaldischen Artickel/an allen Ortern

Aurifab. in præfat. Serm. conuiual.

Ortern in Teutschen Land rein unnd unuerfälscht finden solte/welches erschröcklich ist zuerfahren. *Eò, proh dolor, ventum est, vt lucidis admodùm ocularibus opus sit, vtque in omnes partes aciem videndi vertere oporteat, si quis Lutheri doctrinam, Augustanam confeßionem, Apologiam item Schmalcaldicos articulos, in omnibus locis Germaniae puros, sinceros, & non falsatos reperire studeat. Quod dictu est horrendum.* Quis igitur doctrinam Lutheri tot tomis comprehensam corrupit? quis falsauit? Certè non Papistæ, neque enim in hos culpam conferunt Lutherani Prædicantes. Quis ergò?

Dic tu Amstorffi, quandoquidem Aurifaber nominatim nullum exprimit, etsi generatim & tacitè non nisi Synergos & in Islebica vinea *collaboratores* suos innuit. *Quãuis aliqui tomi Lutheri VVitebergae impreßi essent*, inquit Amstorffius, *sua tamen Celsitudini (Principi Electori) & multis nostrũ editio illa varias cogitationes iniiciebat; Primò, quòd Polemici quidã libri praetermißi essent, quorum publicatio propter historiam Ecclesiae Christi scitu fructuosa & necessaria erat.* Vides integros libros omissos à VVitebergensibus. Quo iure?

Amstorff. praefat. in tom. Ienen Ger. 1560.

Secundò, Ist vil dings in denselben tomis vmb Glimpffs willen außgethan/geschwiegen/vnd verändert worden/*Multa in tomis illis (VVitteb.) moderationis gratia expũcta sunt, suppressa & mutata.* En omnes falsariorũ artes, *expunctionẽ, suppreßionem, mutationem, & omißionem* non vnius aut alterius lineæ sed integrorũ voluminũ. Nec pauca duntaxat omissa dicit Amstorf. sed *multa*. Notet falsarius Hun. istud *multa*; cuius testis, non quiuis de triuio, sed Nic. Amstor. ex primarijs Lutheri discipulis discipulus, & olim ante suã Apostasiam Canonicus VViteberg. qui disertè scribit inter alias causas nouã operũ Luth. editionẽ parandi & adornãdi, postremã non fuisse crimina falsi à VVitebergensib. in tomis Luth. cõmissa. Huic adde Georgium Rorarium, qui palàm fatetur in editione VVitebergensi anno 1545 non vnã vel al-

lineam, sed totam quandam, eamq; prolixam expostulationem Lutheri cum Bucero & Sacramentariis dispunctã fuisse, *Sibiq; & duobus aliis summa auctoritate viris constare, quorumnam suasu & impulsu id acciderit; se tamẽ certas ob caussas prodere nolle, quanam sint personæ illæ, & vbi degant, nisi necessitas id efflagitet; hoc enim casu se, quidquid norit, patefacturum.* Quid tibi videtur Hunni de istis Tomis falsatis & fallariis VVitebergensibus? An ne ab animo tuo impetrare potes, quo minus *Nebulones* intones? An iudicio tuo *Nebulones* non erunt, qui se parenti tuo Luthero tam iniuriosos exhibẽt? Conqueritur Lutherus eo ipso, qui ab istis amputatus est loco; à Bucero Psalterium Pomerani corruptum, & sacramentario veneno infectum, suamq; *Postillam* Ecclesiasticam ab eodem simili artificio præfationibus, interlocutionibusq; deprauatam fuisse, additq; sibi gratius futurum; *si quis potius ceruicem sibi præcideret, quàm tali fraude & techna illuderet:* Ecce, Prædicantes, mauult Lutherus ferro perire, quàm libros suos falsari.

Luth. lib. quod verba illa, Hoc est corpus meum, firmiter adhuc subsistant. Tom 3. Ien. Ger. anno 1560. Georg. Rorar. in admonit. ad Lect. sub finem lib. citat.

Sed Prædicantes, præsertim VVitebergenses, ad hãc Prophetæ sui voluntatem & testificationem aures occludunt, ferrumq; alacriter in Lutheri Tomos putãdi gratia stringunt, neq; enim de nihilo Flacciani tantos clamores contra hos Tomos sustulerunt. Der Lugen Teuffel schreit zu/inquit Christophorus VValther, durch die Flaccianisten tadlet vnnd verachtet / schändet vnd lästert solche Tomos/ auch die bey Leben Lutheri/ vnd mit sonderlichem Rath vnnd Willen Lutheri gedruckt seyndt auffs aller gifftigst. *Aduolat mendaciorum artifex Diabolus, & per Flaccianos traducit, aspernatur, calumniatur & blasphemat quàm virulentissimè istos tomos, etiam illos, qui, viuente & volente Luthero, prodierunt.* Sed Flaccianis, vtpote imposturarum & artis falsariæ non ignaris, caussam fuisse oportet, cur in hos clamores proruperint:

VValth. in Ind. operum Luth. VViteber. 1558.

perint: siue eam suppeditauerint Prædicantes, siue ipse LVTHERVS, quadrata rotundis mutare doctus, nec pridie quid postridie crederet, gnarus, adeò versatili & volubili spiritu agitabatur.

Idem VValtherus Amstorffium & Rorarium his, vt sic loquar, conuicijs irrorat; Erstlich schreyet vnd speyet diser Lugengeist vilen frommen Leuten Ohren vnd Hertz voll/ man ändere darinn viel/ vnd lasse viel Dings vmb Glimpffs willen auß/ nach Lutheri Todt/ wie dann auch Magister Rörer in den ersten Jhenischen Tomen hat lassen drucken/ darwider ich jhm/ vnd allen Trutz gebotten habe/ daß sie es beweisen köndten/ daß nach seinem Abschidt vonn Wittenberg/ etwas vmb Gelimpffs willen sey verändert oder außgethan. *Principio, replet mendax iste Spiritus, multorum aures & pectora, multa mutari & prætermitti in tomis* (VVitebergensibus) *post Lutheri mortem: quod & Magister Rorarius in primis tomis Ienensibus publicè vulgari passus est. Quem tamen vt & alios audacter prouocaui, vt probaret post suum VVitteberga discessum, aliquid moderationis caussa mutatum aut prætermissum esse.* Et tandem Lutherana impatientia victus Christophorus vel potius Lutherophorus iste nominat Amstorffium, Rorarium, & omnes illos, qui tomos VVitebergenses corruptos aiunt, *Capita Diabolica.* Teuffelsköpff.

Verumenimuerò tantas componere lites, non est nostrum, & fortasse ne Palæmonis quidem. Interim tamen credibile non fit Amstorffium, ad tres Saxoniæ illustrissimos Principes scribentem, tomumq; primum Ienensem, ad illorum quasi postes suspendentem, mentitum esse, etsi alioquin quæ est natura Prædicantium, à mentiendo non admodùm abhorrebat, & Rorarius atrocissimam iniuriam à Walthero, licet suppresso nomine, sibi irrogari queritur. *Bone Deus*, inquit, *quî fieri potest, homines tam esse*

audaces & temerarios, vt sine vlla necessitate caussaq; probabili, luce palam, aduersus propriam conscientiam loquantur in re tam graui, quæ non corpus fortunasq; , sed verbum Dei, animaque salutem concernit. Vbi charitas Christiana? Sub finem tamen testatur sibi cum præfatione Amstorffij ad Illustrissimos Saxoniæ Principes nihil esse negotij, ita vt VValther stet aduersus Rorarium & Amstorffium, Rorarius contra VValtherum & Amstorffium; In mentem venit illud Horatij:

Tres mihi conuiuæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multum diuersa palato.
Quid dem? Quid non dem? renuis tu, quod iubet alter.
Quod petis, id sanè est inuisum, acidumq; duobus.

Ego tamen Amstorffio libens assentior, quia & Rorarium & VValtherum adstipulatores habet, neque enim eo impudentiæ processit VValtherus, vt neget in tomis VVitebergensibus anno 1548. omissa esse; quæ Rorarius omissa scribit, & ad quæ sua in Epistola dedicatoria Amstorffius lectori digitum inter cætera intendit; cumq; hoc vterq; fateatur, nihilominus ille Amstorffium & Rorarium *Capita Diabolica* appellat, & Rorarius Amstorffij præfationi multam salutem dicit. Quid cum istis agas?

Sed bonam caussam, me Iudice, habet Amstorffius, non frustrà querelas de fallarijs VVitebergensibus ad Principes detulit.

*P*orrò, quod in VVitebergensibus culpant Ienenses, id ipsi Ienenses non alienũ esse à se existimasse vidētur, testis est expositio epist. 1. S. Pet. Quam expositionem Ienenses ita mutarunt, vt potius nouæ, quã mutatæ nomen mereatur. Quisquis enim vtriusque tomi explanatiõem inter se contendit, is aliam præfationem, aliam explicationem, alium contextum, aliam contextus diuisionem reperit.

Tomo 1. VViteber. 1539. fol. 367. in parte posteriore tomi 2. Ienen. fol. 318 an. 1558

Quid verò causæ, cur Ienenses expositionem secundæ

epistolæ

epistolæ S. Petri, quæ integra in VVitebergensibus tomis visitur, cumque priore copulatur, omninò prætermiserint? Quia verò Ienenses profitentur, se secutos esse expositionem prioris epist. anno 1523. publicatā, ideò dubitatio existit, num tam fœda mutatio & corruptio VVitebergensibus an Ienensibus adscribēda & imputanda sit. Et fortè neutris iniuriam feceris, siue ad hos, siue ad illos fraudem istam referas: sunt enim omnes eiusdem speciei, & ipsimet se mutuò appellitant *impostores, falsarios, mendacesq́ Diabolos*. Nihil abs re agit, qui & his & illis assentitur, nam si Ienēses locos à VVitteberg. corruptos non corruperūt, at corruperunt alios; & si VVitebergenses nō deprauarunt locos deprauatos à Ienensibus, at deprauarunt alios. Quo fit, vt cū se inuicem falsariorum & corruptorum titulis cohonestāt, vtrosque suum cuiq; tribuere, arbitrari debeamus: sicutī cùm fur furem, & latro latronem nominat.

Admodùm autem aueo ex Hunnio cognoscere, quisnam ex assertione Articuli 36. aduersus Bullam Leonis X. eraserit & expunxerit hunc Lutheri articulum: *Nulli est in manu sua quidpiam cogitare mali aut boni, sed omnia (vt VViclephi articulus Constantiæ damnatus, rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt: quod & Poeta voluit, quando dixit: Certa stant omnia lege.* Quæ nefaria & plusquam Stoica sententia reperitur in omnibus exemplis primæ editionis eius libri, qui inscribitur, *Assertio articulorum per Bullam Leonis damnatorum.* Quòd si Hunnius & socij frontem adeò attriuerūt & extriuerunt, vt more præceptoris sui Herbrandi, id inficientur, in prōptu erūt plurima exemplaria, etiam apud ipsos Lutheranos, quibus perspicuè redarguentur, falsitatisq; conuincētur, vt quidem & Herbrandus à Schererio conuictus fuit, cùm hoc impudentissimè aut negasset, aut se scire id à Luthero chartis mandatum esse dissimulasset.

Vide Geor. Scher. apolog. contra Herbran. p. 16. cap. 4.

Quæro

Quæro igitur, quisnam impium hoc dogma & placitum ex Lutheri opusculis, quando in tomos relata sunt, exemerit & exciderit? Pontificij profectò hoc non fecerunt, ipsis etiam Lutheranis testibus: Restat ergo, vt Prædicantes, & qui tomorum collectioni & editioni præfuerunt, piaculum hoc admiserint. Cur Hunni ambabus buccis *nebulones* hic non ingeminas? Cur vos Palatini Prædicantes, cum solita vestra cantilena non accurritis, nefas esse, quidquam ex defunctorum libris exscindere, aliàs posteritati constare non posse, quæ cuiusuis fuerit sententia? An non hic eadem ratio valet, si quid valet? An non si minus vestra, nostra tamen plurimum interest, nosse Lutherum fuisse Stoicum, & fatalis necessitatis fatalem, vel potius capitalem assertorem?

Dicent fortè, ipsum Lutherum Paradoxũ hoc ex intima Stoa depromptum ex lucubrationibus suis exterminasse. At alij dicunt: Prædicantes hoc fecisse. Vtris fidẽ adhibebo? Deinde esto sustulerit Lutherus, an ideo à crimine falsi liber erit? Licet enĩ scriptori in suos libros sit ius & potestas, attamen ei, qui se *Euangelistam* iactat, qui *Helias* alter salutatur, qui omnibus Ecclesiæ Dd. quotquot ab Apostolis ad hanc vsq; ætatẽ extiterũt, præfertur, qui omnia sua sensa & dicta, ait esse sensa & dicta Christi, ei, inquã, qui talis est, integrum non est, ea, quæ semel litteris mandauit retractare & resorbere, nisi semetipsum mẽdacij & imposturæ redarguere velit. Vbi vnquã auditũ est ab vllo Propheta, Euangelista, aut Apostolo, quidquã deletũ, inductũ & expunctũ fuisse, quod antea pro pura sinceraq; veritate & doctrina auditorib. obtruserit & venditarit, sicut obtrusit & venditauit Lutherus articulos illos suos, & assertionẽ eorundẽ articulorũ? Existimatisne Prædicantes, S. Paulũ in epist. sua ad Rom. quidquã, quod ad fidei dogmata pertinet,

tinet mutaturũ fuiſſe, licet his totis ſexdecim ſæculis nobiſcum in terra mortalem vitam exegiſſet?

Nec eſt, quod Prædicantes obiiciant, ſententiam illã de fatali neceſſitate, fuiſſe aliquid de Papiſtico fermento, quo Luth. necdum planè ad vnguem perfectus, & à ſuo illo ſpiritu ad amuſſim exaſciatus, infectus fuerit, quo velo Lutheri inconſtantiam iſti velare interdum conantur, nam dogma illud non didicit Lutherus in Schola Eccleſiæ, ſed VViclephi & Stoicorum. VViclephicum & Stoicum fermentũ eſt. Inde id Lutherus ſumpſit, eoq; ſub Euangelicæ veritatis prætextu plurimos corrupit, donec tandẽ mõſtri adeò ꝓdigioſi tam Luth. quã prædicãtes puduit & piguit.

Vide Scherer. Apol. contra Herbrand. pa. 10. cap. 5.

Illud inſup, Prædicantes dicite, quiſnam ex eodẽ aſſertionũ loco ſpongia ſua eluerit hoc Luth. effatũ: *Mala Deus in impiis operatur.* ex quo conſequitur, Deũ eſſe auctorẽ peccati. An negabitis cũ Herbrando hoc à Luth. ſcriptũ eſſe? Atqui tot ſuperſunt exemplaria, inquit Georgius Scherer ad Herbrandum, in quibus hoc diſertè ſcriptũ & excuſum eſt, vt eorum multitudine & obrui & ſepeliri poſſis.

De mutatione & deprauatione confeſſionis Auguſtan. Apologiæ, & locor. commun. Philippi, mora mera fuerit, aliquid dicere, cùm plurimi libri harũ corruptionũ teſtes & indices in omnium manib. verſentur. Si obijciant, Auctorẽ ipſum mutaſſe, quæ videbantur mutanda. Auctori autẽ in ſuos libros ius ꝑpetuò conſtare, vt ſine crimine falſi addere & demere poſſit, prout fert corde voluntas. Ego verò hîc accuratiùs non diſquirã, an alij præter Philip. in Confeſſionem Auguſt. Apolog. & locos falſariam ſuã falcẽ intulerint. Hoc contendo, nec Philip. nec alijs fas fuiſſe quidquã immutare in cõfeſſione, poſtquam inuictiſſ. Imperatori tradita fuerat, niſi quòd ipſum etiam nefas ſit iam fas, & iniuria ius, & ſacrilegium religio. Vbi vnquam auditum

Vide mod tina illuſtr Marchi. Iacobi à fol. 171. vſque 400.

tum eſt, ab orthodoxis quidquã mutatum eſſe, in decretis fidei, vbi ea decreta cõmuni conſenſu facta & vulgata erãt? Quis vnquã vel ſyllabam ex Symbolo Nicæno detraxit? quis, inquam, ex orthodoxis & rectè ſentiẽtibus? Quis vnquam Symbolo Nicæno aliquid adiecit, quod prioribus aduerſaretur? Nemo ſanè. Quia hæreticorũ ꝓprium eſt in eadem confeſſione non perſiſtere, ſed perpetim vacillare & titubare, & confeſſionem ſemel publicatam & editam variare, interpolare, augere & imĩnuere, prout fert animi inconſtãtis impetus. Exempla manifeſta ſuppeditant nobis Ariani, cum ſuis tam varijs confeſſionibus, & in illis, tãquam in ſpeculo, Lutheranos noſtros agnoſcimus. Et hæc variatio nihil eſt aliud, quàm falſatio, qua & Deo & hominibus falſarij iſti illudere conantur, vt miſeram plebem in falſo detineant & confirment. Et quamuis, quæ ſubſtituũt, prioribus ex diametro repugnent, venditantur tamen æquè pro verbo Dei eoq; puriſſimo & ſinceriſſimo, ac priora quibus ſubſtituuntur.

*P*rimam editionem locorum communium & annotationum ſuper epiſt. ad Rom. non modò *P*hilippus tanquã fontes limpidiſſimos, ſaniſſimos, & ex intimis litterarũ ſacrarum penetralibus depromptos lectoribus commendauit & obtruſit, ſed & ipſe Lutherus laudibus ad ſidera, & propemodum ſupra ſidera extulit: nominans locos illos, *inuictum libellum, non ſolum immortalitate, ſed Canone Eccleſiaſtico dignum*: & *non eſſe meliorem librum poſt Scripturam ſacram quàm Philippi locos communes, nec in omnibus Patrum Scriptis tantùm reperiri eruditionis Theologicæ, quantũ in locis hisce contineatur, & ſi omnia eorum ſcripta conflarentur, non tamen inde locos Philippi udituros*. Et de annotationibus *P*hilippi idẽ Luth. *Quin volumus Paulo ſuam quoq; gloriam ſaluam, ne quando aliquis iactet Philippum eſſe Paulo ſuperiorem, ſufficit te proximum*

Luth. cont. Eraſm. de liber. arbit. Luther, in ſerm. conu. Herb. orat. funeb. in Philip. Luther. in epiſt. praef. annotat. Philippi in Epiſtol. ad Roman.

Paulo

Paulo esse. Ecce, mi lector, proximum à S. *Paulo* constituit Lutherus Philippum ob annotationes in epistolam ad Romanos, in quibus tamen, vt & in locis communibus, continebatur, *Deum peccati auctorem esse, Deum peccata nō modò permittere, sed & in nobis operari, tamque propriè opus DEI esse adulterium Dauidis & proditionem Iudæ, quàm vocationem & conuersionem S. Pauli. Item omnia necessitate absoluta euenire.* Hæc & similia in illis *Philippi* operibus continebantur, & tamen libellus ille, *Canone Ecclesiastico dignus est:* Si Lutherum audimus: *quo nihil post sacras Scripturas præstantius & diuinius, cui nihil simile proditurum est ex omnium Patrum libris, licet in vnum omnes conflentur.* Quod Luthero, ne semper dissentiam, libenter concedo: nam licet quis in vnū conflaret omnia sanctorū Patrum monumenta, nunquā inde prodirēt immania illa, & planè Stoica paradoxa, *Omnia ex necessitate absoluta euenire: Deum esse auctorem peccati.* Et id genus alia, quæ *Philippus* locis suis illeuit, & postea deleuit, redarguens Lutherum ipso facto suo ob hoc iudicium omni iudicio dissimile, vanitatis & mendacij. Anne enim Canone dignus liber ille, ex quo ea dogmata exterminare oportuit, quæ ipsemet Auctor propter nimiam impietatem diutius tolerare nec potuit, nec voluit, tametsi prius ea tanquā diuinitus accepta, imperito vulgo venditasset & deprædicasset? Sed hoc inusitatum nec *Philippo*, nec Luthero fuit, *Subinde enim mutandi sunt* (articuli fidei) inquit *Philippus*, *atq. ad occasiones accommodandi.* Qui hoc scribere audet, is quiduis etiam facere audet. Fidei ergo Lutheranæ articuli erant, *Omnia ex necessitate absoluta euenire. Deum peccata operari,* & huius farinæ alia, quamdiu Philippo & Luthero id visum fuit. Mutata Phantasia & opinione Stoica, necesse erat ipsos etiā articulos fidei mutare. Digni profectò tali fide articuli.

Vide Geor. Scher. apolog. contra Herbran. p. 16. cap. 7.

tom. 1. epist. Melancht. quas edid. Peucerus 1570 fol. 8.

 Finiam

Schlusselb. lib. 3, de Theo. Cal. art. 1.

Finiam hoc caput, si prius de corrupta Augustana confessione, itemq; Apologia, testem, non quemuis ex circulo Prædicantium, sed Superintendentem audiuerimus. Est is Conradus Schlusselburgius, qui copiosè probans Corpus doctrinæ Philippi, (in quo præter alia comprehenduntur Confessio Augustana, Apologia, & Loci communes) non posse esse normam doctrinæ, & symbolum consensionis, hanc præter cæteras demonstrationem adducit. *Norma doctrinæ, & symbolum consensionis debet inter se per omnia concorditer consentire, & nec verbis nec sensu discrepare: Sed Corpus doctrinæ Philippi non consentit sibi per omnia concorditer, quod luce clarius liquet ex collatione Locorum communium, Augustanæ confessionis, & Apologiæ, nec ab vllo negari potest, ergò Corpus doctrinæ Philippi non potest esse norma doctrinæ, & symbolum consensionis; nec pro tali recipi aut admitti debet.*

Item. *Prohibitum est à Deo, & quidem seuerè, falsum testimonium dicere; sed qui Corpori doctrinæ Philippi subscribit, is cogitur dicere falsum testimonium; quia initio Corporis doctrinæ Philippi scribitur, ei insertam esse Confessionem Augustanam, quæ ab Electoribus & Principibus nostræ* (Lutheranæ) *religionis oblata fit Carolo V. Imperatori Augustæ*, 1530. *sed ex collatione exemplarium apparet minimè illam esse, sed aliam multis locis mutatam confessionem.* Quis mutauit? ô Superintendens; Quis falsauit? ô Hunni. Quin tu, more tuo, *Nebulones* crepas. *Quare ne quis falsi testimonii se participem faciat*, inquit iste Prędicans, *studiosè cauere debet, ne Corpori doctrinæ subscribat.*

Ipsa etiam Præfatio, & alii articuli accisi & circumcisi sunt, omissaq; magni momenti & significantiæ verba, in eorumq; locum substituta leuiora & ambigua. Imò nullus inficiari potest, inquit idem Superintendens, *decimum articulum Augustanæ confessionis, adeo mutatum esse, vt Ioannes* Lasco, *Caluinus, Kleinvvitzius, & alii Sacramentarii, sic mutatæ confessioni subscripserint,*

rint, palamq; iactarint, Philippum non sine caussa, sed in gratiam Sacramentariorum decimum illum articulum adeò variasse & circumcidisse.

Definitionem Euangelii, quòd sit concio pœnitentiæ, valdè verserunt & vsurparunt Antinomi, vt patet ex disputationibus Lutheri contra Antinomos Tom. 1. Lat. Ien. in fine. & hæc definitio non semel reperitur in Corpore latino Doctrinæ *Philippi, & intrusa itidem est in Augustanam Confessionem* (quis nebulo intrusit Hunni?) *cum tamen antiqua exemplaria ne verbulum quidem de ea habeant. Sunt etiam ex quinto articulo Augustanæ Confessionis aliquot emphatica verba, vehementer contra Pelagianos pugnantia, postea omissa, in eorumq; locum ambigua suffecta. In Apologia sublatum est vocabulum, solùm, eo loco, vbi directè Pelagianis & Synergistis aduersatur; & alibi intrusum, vbi videlicet Synergiam confirmat, cum tamen in authenticis exemplaribus desit, Et in 15. articulo Authentici libri habent: Significationem dedimus, nos, concordiæ & charitatis ergo,* QVÆDAM *adiaphora cum aliis obseruaturos. At in Corpore doctrinæ Philippi, prætermissa est vox* QVÆDAM, *procul dubio in fauorem & commodum Adiaphoristarum. Quin & Maioris factioni hodiernum doctrinæ Corpus egregiè seruit & fauet, verbis illis sexto articulo in Latino exemplari superadditis; vbi asseritur: Bona opera esse facienda, sicut & Christus inquit; si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

Nec Augustanam tantum, sed & Saxonicam Confessionem corruperunt isti; *Nam in Germanica editione adiectum est hoc:* Daß der newe Gehorsam sey ein Erhaltung deß Glaubens. *Nouam obedientiam esse conseruationem fidei. Quod tamen non est in latino exemplari; Et hæc omnia notanda sunt,* inquit idem Lutheranus Superintendens, *contra impudentes quosdam Sciolos, qui Philippum, tanquam syncerum, fidelem, Deoq; plenum Doctorem coram Ecclesia prædicant, cum fue-*

rit Caluinista & Synergista. Hæc Schlusselburgius, quibus præclarè Lutheranos falsarios depingit & repræsentat.

Ad extremum quæro, si, vt Prædicans iste fusè & benè ostendit, Corpus doctrinæ Philippi non potest esse norma doctrinæ & symbolum consensionis, cur ergò hoc Corpus doctrinæ anno Domini M.D.LX. Lipsiæ excusum est hoc titulo. *Corpus doctrinæ Christianæ, quæ est Summa Catholici & orthodoxi dogmatis, complectens doctrinam puram & veram Euangelii IESV Christi, secundum diuina Prophetarum & Apostolorum scripta, fideli & pio studio explicata à Reuerendo viro D. Philippo Melanchthone; nunc edita ad vsum Ecclesiæ sanctæ publicum & priuatum, & ad testimonium constantiæ atq; consensus confitentis & profitentis veritatem æternam doctrinæ cœlestis integram ac sinceram, in Ecclesiis & scholis regionum Saxonicarum & Misnicarum, subditarum ditioni Principis Electoris Saxoniæ, his totis annis triginta, ex quo Augustana Confessio oblata & edita est.* Aut titulus iste mentitur, cum Corpus doctrinæ symbolum & testem consensionis nominat, & tanquam puræ, sinceræ & cœlestis doctrinæ promptuarium dilaudat; aut mentitur Schlusselburgius, cum Corpus hoc impurum appellat, & ab omnibus fugiendum esse, docet. At Schlusselburgii demonstrationes euidentiores sunt, quàm vt in dubium vocari queant, vt fatebitur quisquis illas percurrerit. Videant igitur Prædicantes, quæ hinc sequatur conclusio.

CA-

CAPVT XII.

Refelluntur ineptiæ, calumniæ & mendacia Ioannis Pappi Prædicantis Argentoratẽsis, circa Indicem expurgatorium.

POst Iunianam editionem recusus est expurgatorius Index Argentorati anno Dn. M. DXCIX. Nouæ editioni nouam hederam appendit Pappus Prædicans, præfationem, inquam, nouam, *& collationem censuræ in Glossas Iuris Canonici à F. Thoma Manriquetz, Sacri & Apostolici Palatii Magistro, iussu Pii V. Pontificis anno 1572. editæ, cum iisdem Glossis, à Sixto Fabri eiusdem Palatii Apostolici Magistro, Gregorio XIII. Pontifice mãdante, ann. 1580. recognitis & approbatis.* In hac sua præfatione adfert Prædicãs querelas contra Indicem Belgicum, alias cum Iunio communes, alias, proprias & peculiares. Ex communibus vna est, quòd Catholici ea damnent in Indicibus, quæ in ipso Patrum contextu facere nolunt videri. *Quid enim?* inquit Prædicans, *In Indice Frobeniano in D. Augustini opera, delendũ est[ ] istud: fides sola iustificat Tom. 2. col. 815. hoc autẽ si delendũ est, vt Index Expurgatorius vult atq; iubet, quẽ tandẽ locũ ipsa D. Augustini verba, ad quæ Index Frobenian⁹ nos remittit, habebunt? Aut quæ caussa est, cur ea quoq; non deleantur, aut saltẽ de hæresi non sint suspecta?* Atqui apud S. Augustinũ Epist. 200. ad quã Index lectorem remittit, nõ inuenitur hæc assertio: *sola fides iustificat*, & vt maximè inueniretur: sensus tamen non esset, quem Lutheranus Index spiritu Lutherano indicat, nimirum solam & nudam fidem, tametsi informem, iustificare, sed solam fidẽ formatã, quæ per charitatẽ operatur, iustificationem largiri. Quare iisdem verbis Index & S. Augustinus idem non dicerent: id quod crebrius cõtingit; quia iisdẽ verbis & hæresis & sana doctrina subiici potest. Falsũ ergo est, quod ait Prædicans, *per Indicem Frobenianum sancti Augu-*

Augustini latus peti. Hæresis petitur, non Augustinus, quia hæresis eo loco Indicis recubat, non August. cuius hæc est oratio: *Non solùm autem illa opera legis, quæ sunt in veteribus Sacramentis, & nunc reuelato Sacramento nouo non obseruantur à Christianis, &c. verùm etiam, quod in lege dictum est: non concupisces, quod vtique Christianus nullus ambigit esse dicendum, non iustificat hominem, nisi per fidem IESV CHRISTI & gratiam Dei, per Iesum Christum Dominum nostrum.*

Obiicit Prædicans. *Esse idem omninò: non iustificat nisi per fidem Iesu Christi, cum istboc, Sola fides iustificat.*

At quis hoc præter Prædicantes dicit? Homo non viuit, nisi per respirationem, ergò per solam respirationē. Homo non viuit nisi per potum, ergò per solum potum. Domus non subsistit nisi per muros, ergo per solos muros. Non peruenitur ex media Germania in Britanniam, nisi per mare, ergò per solum mare: vt alia huius generis infinita prætercam, quæ prædicantium insipientiam manifestissimè redarguunt, nam vt exemplum quod propius ad nostrum institutum accedit, adferam, quis neget hanc enunciationem esse veram? Homo non saluatur nisi per Baptismum in re vel in voto. At quis rursus tam fatuus sit, qui inde hanc Prædicantium consecutionem texere ausit? Ergò homo (& quidem adultus, de hoc enim loquimur) per solum Baptismum saluatur. Sed satis de hoc.

Nunc ad *Speculum oculare* Ioannis Reuchlini seu Capnionis, quod vetuit Paulus IV. & Index librorum prohibitorum Pij IV. seu Concilij Tridentini. Est autem *Speculum oculare* liber lingua Germanica scriptus contra Iohannem Pfefferkorn, olim Iudæum, postea ad fidem Christi traductum, quo libro totis viribus euincere conatur Reuchlinus, libros Thalmudicos Iudæorum non esse abo-

abolendos & exurendos, allatis plurimis argumentis. Sed quia videbat Reuchlinus his suis argumẽtis alia nec pauca, nec infirma obiici posse; ideo in eo ipso libro Germanicè alioquin scripto, quinquaginta duas obiectiones latinè proponit, propositasq́; dissoluere & amoliri tentat. Huius libri vsum putabant Academici Duacenses, quorum Iudicium Indici Belgico insertum est, permitti posse has ob caussas. I. *Quod hic liber Sueuica lingua sit scriptus, non Latina, & vix vsquam reperiatur, neq; vnquam sit recudendus, catalogo Tridentino id definiente.* II. *Quod Petrus Galatinus libris de Thalmudicis arcanis eandem sententiam tueatur, nempe Thalmudicos libros non esse exstirpandos. Et tamen hoc Galatini opus, iussu Leonis X. Cardinalium, & Maximiliani Imperatoris conscriptum est; & quidem consilio defendendi sententiam Reuchlini.* III. *Quod à Leone X. liber ille admissus sit, & approbatus, vetitusq; damnari.* IV. *Quòd Catalogus Tridentinus simpliciter secutus sit fidem Catalogi Pauli IV. iussu confecti à Symmystis eorum, qui quondam speculum oculare à se damnatum combusserant.* Hic clamores ingentes tollit Pappus, vociferans I. Conciliorum decreta à Pontificiis, *cum ipsis videtur commodum, ne pili quidem fieri.* II. *Censores Duacenses de vtroq; Põtifice iudicium sibi sumere.* III. *Leonem X. à Paulo IV. & Concilio Tridentino manifesti erroris damnari.* Respondeo, vtinam Conciliorum decreta & Pontificum Auctoritatem tanti faceret Pappus, quanti Pontificii & Academici Duacenses: Pappus vtiq; non esset, aut si esset, puncto temporis Pappus esse desineret. Itaq; mirum est, quo ore omnium Conciliorum Pontificumq́; cõtemptor, Pontificiis, quibus hæc omnia sancta sunt & religiosa, obiicere audeat Conciliorum Pontificumq; contemptum, nisi quòd isti nihil non audere solent.

Ad secundam criminationem respondeo, aliud esse

ſententiam ſuam debita modeſtia, ſubmiſſione, animoq; maioribus parendi explicare, & aliud de ſententiis maiorũ ſuperciliosè & arroganter iudicare, ſuamq; perſuaſionem omnibus aliorum dictis & decretis anteferre: prius fecerunt Duacenſes (ſi tamen iſti ſincerè & candidè cenſuram Duacenſem in vulgus ediderunt; licet enim Iunius ſe, ne mutato quidem verbulo, Indicem Belgicum vulgaſſe affirmet; quia tamen id fide Caluiniana affirmat, non immerito nobis ſuſpectus eſſe poteſt) Poſterius faciunt Hæretici, & id genus alij cenſores cerebroſi, anima potius, quàm ſemel concepta ſententia migrare parati. Cæterùm ſupradicto animo & conſilio Academicos Duacenſes ſententiam ſuam de *Speculo oculari* Capnionis expoſuiſſe; inde liquidum fit, quia Catholicæ Eccleſiæ filii ſunt, quorum hæc vel præcipua nota, promptè & alacriter obtemperare, ſepoſito proprio iudicio, ſi intelligant, ſuperiores ſimpliciter aliquid velle, ſicut hoc tempore poſtquam Clementis IIX. Index eiuſdem *Speculi* prohibitionem renouat & confirmat, dubium nullum eſt, quin omnes orthodoxi libenter iudicium ſuum ad illius iudicium aggregent, pronoque aſſenſu in eam ſententiam concedant, quam Apoſtolicæ Sedi placere vident. Neque verò illicitum eſt, cum quid à legiſlatoribus proponitur, dicere ſuam ſententiam modeſtè, reuerenter, & mente iuſſa capeſſendi, ſi legiſlator ſua in voluntate perſiſtat, vt hic quidem perſiſtit; neq; enim leges feruntur abſq; omni ad ſubditos intuitu, præſertim ſi ſubditi illi non ſint ex imperitæ multitudinis fęce, ſed in excelſo dignitatis & eruditionis gradu collocati.

Ad tertiam Pappi calumniam hoc reſponſum do, rectè feciſſe Leonem concedendo, rectè itidem feciſſe Pau-

Paulum IV. & alios interdicendo; nam vt ipse Paulus IV. in quodam diplomate suo dicit: *Apostolicæ Sedis prouidentia circumspecta, nonnunquam ea, quæ consultè statuerat, ex saniore iudicio consultius reuocat, prout ex rerum euentu conspicit in Domino salubriter expedire.* *quia nonnunquam quod coniectura profuturum credidit*, inquit alius Pontifex, *subsequens experientia nociuum ostendit: non debet reprehensibile iudicari, si Canonum conditor Canones à se vel suis prædecessoribus editos vel aliqua in eisdem contenta Canonibus reuocare, modificare vel suspendere studeat, si ea obesse potius viderit, quàm prodesse. Nam ad Conditorem Canonum non est dubium, pertinere, cum statuta à se vel prædecessoribus suis edita obesse percipit potius, quàm prodesse, ne obesse valeant prouidere.* Et quod Ecclesiasticarum constitutionum conditoribus vsuuenit, id etiam illis, qui ciuiles leges ferunt, non raro cõtingit *ex variatione personarum, caussarum, temporum, & locorum*, vt rectè ait Glossa. Hinc tot leges olim rogatæ, postea sunt abrogatæ, nec singulares tantum leges, sed & integri Legum Codices: Vbi Codex Hermogenianus? Vbi Gregorianus? Vbi Theodosianus? Vbi tot veterum Principum rescripta & Iureconsultorum responsa? Quibus successit Codex Iustinianeus, qui maiorem partem sustulit, antiquauit, & auctoritate priuauit: quia alia tempora, alia exigebant decreta. Nam vt scitè ait Iustinianus: *Quod medicamenta morbis, hoc exhibent iura negotiis. Vnde consequitur, vt nonnunquam à Iudicio discordet effectus, & quod credebat coniectura prodesse, experimento videatur inutile.* Neq; verò vnum eundemq; legislatorem sua inducere, aut mutare piget, si quid magis è re communi videatur esse. *Non enim si his, quæ vel ipsi prius diximus, rectius aliquid excogitemus*, inquit Iustinian. *pudet nos in legẽ id coniicere, & per nos ipsos competentem prioribus correctionẽ adferre potius, quàm expectare, dũ*

Bull. 37. ex stat in Mag. Bull.

Ioann. 22. in Extrau. Quia nonnunquam.

Extrauag. ad Conditorem.

Gloss. cap. ad Conditorem.

Nouell. 111

Nouell. 22.

ab aliis lex corrigatur. Quoties id, quod in Codice suo idem Imperator statuerat in Nouellis vel mutauit, vel temperauit, vel planius explicauit? Quid quod hoc ipsum post primam Codicis editionem faciendum fuit? quam ita abrogauit, vt ei omnino vim & auctoritatem ademerit. *Repetita itaq. iussione nemini imposterum concedimus, vel ex decisionibus nostris, vel ex aliis constitutionibus, quas anteà fecimus, vel ex prima Iustinianei Codicis editione, aliquid recitare: Sed quod in præsenti purgato & renouato Codice nostro scriptum inueniatur, hoc tantummodo in omnibus rebus & iudiciis & obtineat, & recitetur.* Hæc ideò attuli, vt ostendam successores leuitatis aut temeritatis nequaquam arguendos esse, cum antecessorum decreta rescindunt, quia natura & conditio rerum id necessariò sæpius efflagitat; cum nec iidem homines, nec iidem mores, perpetuò perseuerent: ipsaq; temporis vicissitudo, & longinquitas res mirificè variet, vt quod prius conducibile æstimabatur, id postea vsus ipse inutile demóstret. Quocirca vt priores Imperatores imprudenter nó fecerunt rogando, sua quisq; ætate leges, quas subsecuto tempore Iustinianus prudenter mutauit; vtq; Iustinianus nihil propterea de maiestate & auctoritate suorum maiorum detraxit: Ita etiam Leo iustè librum Capnionis legi, & liberè per doctorum manus volitare permisit, quem tamen non minus iustè Paulus IV. & alii proscripserunt & interdixerunt, cum experientia ipsa edocti essent, libro illo Reuchlini Iudæos in sua perfidia confirmari, & multos alios tanquam classico, excitari posse; vt impios Iudæorum libros euoluerét. neque ideo Paulus IV. Leonem X. *erroris manifesti* damnauit; vt fingit Prædicans, nisi dicere velimus Iustinianum manifesti erroris damnasse Theodosium, totq; alios Imperatores, quorum decretis decreta contraria sanxit, bono communi id postulante.

C. de Iusti. Cod. conf.

Vt

Vt autem tota huius Prædicantis fabula, quam de *oculari speculo* Reuchlini agit, melius intelligatur, res paulò altiùs repetenda est. Anno Domini M. D. III. Christianæ Religioni nomen dedit Iudæus quidam eruditus: Ioseph prius, postea Ioannes dictus, cognomento, Pfefferkorn. Is cùm magno desiderio teneretur gentis suæ ad Christi cultum traducendæ, salutiq; illius potissimùm obstare crederet lectionem librorum Thalmudicorũ, Christum, Christiq; Sectatores horribilibus blasphemijs afficientium & proscindentium, sollicitè circumspicere cœpit, qua tandem ratione libri illi impij ex Iudæorum manibus excuterentur. Multa cogitanti occurrit, id effici posse per Imperatorem, qui tunc Maximilianus erat primus hoc nomine. Is pro sua erga Christianam pietatem reuerentia & affectione haud grauatè Pfefferkornio litteras Cæsareas impertijt, quibus potestatem fecit omnium Iudæorum in Prouincijs Romani Imperij degentium bibliothecas lustrandi, & quidquid in Christum & Christianos quoquo modo iniuriosum esset, exurendi, idq; in præsentia Parochi & duorum ex Ordine Senatorio cuiusuis loci. Cùm Pfefferkornius spe bona plenus rem aggredi inciperet, variæ, vt fit in cœptis insolitis, obiectæ sunt difficultates, alijs Iudæorum caussam agentibus, Thalmudicosq; libros incendio dignos non esse clamitantibus, alijs aliud prætendẽtibus, quorum importunitas tantum effecit, vt Imperator iuberet libros ablatos Iudæis restitui. Postea tamen mutato consilio Vrieli Archiepiscopo Moguntino totum negotium commisit, vt cum Academijs Coloniensi, Moguntina, Erfordiensi, & Heidelbergensi, insuper Iacobo Hochstrato Hæreseos apud Colonienses Inquisitore, Ioanne Reuchlino, & Victore de Corba, viris Hebraicæ linguæ admodùm callentibus, dispiceret,

Exstat de hoc libell. German. Pfefferkornis Augustæ Vind. excus. 1510.

Datæ sunt hæ litteræ. 1509.

Exstat in speculo oculari Reuchlin.

quid facto opus esset. Reuchlinus à Præsule Moguntino iussus sententiam suam scripto exposuit; Ea hæc erat. Iudæorum libros septem classibus contineri: Prima, sacram Scripturam. Secunda, Thalmud. Tertia, Cabalam. Quarta, Commentatores & Glossographos in Scripturam. Quinta, Sermones, Disputationes & conciones. Sexta, libros Philosophicos, & aliarum scientiarum. Septima, libros Poëticos, & illos, qui fabulas, apologos, ioca, fictaque exempla complectuntur.

Hoc posito respondit REVCHLINVS, libros primi generis abolendos non esse, in quo neminem, qui contradiceret, reperit. Item, nec Thalmud, nec Cabalam, nec quartæ, nec quintæ, nec sextæ classis libros, imò nec septimæ, nisi apertas blasphemias in Christum, eiusq; sanctos continerent, quorum ait paucos exstare, seque duos huius generis tantummodo vidisse, qui ab ipsis iisdem Iudæis improbentur, & apocryphis deputentur. Cæterùm Thalmud, quem se nunquam legisse fatetur, flammis addicendum non esse, plurimis argumentis euincere conatus est; Sed (liceat vera dicere) plerisque inanibus, & maioris strepitus, quàm roboris: quod demonstratu perquam facile foret, si id nunc ageremus. Illud certè, quod tãquam exploratum toti suo ædificio substernit, in Thalmud nihil blasphemiarum in CHRISTVM, & religionem Christianam comprehendi, longissimè auium à vero abit; vt perspicuè intelliget, cui animus fuerit percurrẽdi Catalogum blasphemiarum in Christum, quẽ ex Thalmudico opere collectum proponit Sixtus Senensis: vt taceam perniciosos illos contra ipsam Moysis & naturæ legem errores, quibus profanum illud opus passim scatet.

Sixtus Senens. lib. 2. biblioth.

Igitur

Igitur Reuchlinus cum hac sua assertione Iudæis nimium fauente, multos eruditos aduersus se concitauit, & inprimis ipsum Pfeffingerum, qui libello Germanicè edito, sententiã Reuchlini refellit. Etsi & ipse nimis in alterũ extremum deflexisse videtur, volens vt simpliciter omnes Iudæorum libri flammis absumerentur, exceptis Biblijs, quæ sententia rigidior quàm æquior, sicuti illa Reuchlini laxior, quàm religiosior iure censeri potest. Vtcunque sit, scriptum Pfeffingeri Reuchlino caussa fuit, vt Apologiam pararet, quàm *Speculum oculare*, Germanicè, Augenspiegel/ indigitauit, in qua sententiam suam mordicus tenet & pertinaciter adstruit. Præualuit tamen in Ecclesia sententia PFEFFINGERI, quod ad Thalmudicos & Cabalisticos libros attinet, vt diximus libro primo.

Et patet ex Indice CLEMENTIS octaui, qui propriam quoque Constitutionem edidit contra impia Scripta & libros Hebræorum, hoc est, contra Thalmudicos, Cabalisticos, & huius farinæ alios.

Et quia REVCHLINVS in *Speculo oculari*, in *Arte mirifica*, & in sua *Cabala* patronum horum voluminum agit, ideò patronus simul cum suis Clientibus merito stigmate inustus est, cùm aliàs, tum nouissimè ab Indice, auctoritate CLEMENTIS octaui aucto & publicato.

Verumenimuerò, misso iam REVCHLINO, summis non iniuria laudibus à cunctis Christianæ Religioni addictis efferendus est pius ille MAXIMILIANI IMPERATORIS Ardor, quo incensus, profanos Iudæorum libros incensum & perditum iuit; licet hoc factum mentem LVTHERI non parùm excruciarit.

Malè

Luth.cont. Latomum, tom.2.lat. VVueber.

Malè me habet, inquit Lutherus, *quòd Maximilianus, quo tempore Iudæorum libros vexabāt Sophistæ, non verterit consilium eorum super caput eorum.* Dolendum profectò, Lutherum Maximiliano nō fuisse à consilijs, vt à se pariter & Iudæis cruciatum, à libris autem Iudæorum rogum auerteret, & in capita Scholasticorum, quos Sophistas appellat, conuerteret, quod Luthero non parum voluptatis attulisset. Sed quia secus euenit, durandum existimo, & fortiter crucem hanc ferendā, quia patientia fit leuius, quidquid corrigere est nefas. *Hoc erat multò saluberrimum consilium*, inquit Lutherus, *& longè magis necessarium, quàm quod de Iudæorum libris iactabatur.* Prodit Lutherus beneuolentiam suam in Iudæos, quorum opera Thalmudica, tam impia & nefaria, salua cupit, vt pereant Scholasticorum commentaria. Inconstantissime hominum, an non eodem loco hæc tua verba visuntur? *Libros erroneos exurendos esse, consentio & probo.* Si consentis & probas, cur ergo Imperatoris Maximiliani factum reprehendis? *Sed non eos,* inquis, *quos nondum probaueris, esse erroneos.* An Thalmudici & Cabalistici Iudæorum libri non sunt erronei? An necdum vllius erroris sunt conuicti? Reuertamur ad Pappum, qui ait, *Circa idem tempus, quo in concinnando hoc Indice Censores Belgici elaborarunt, Romæ etiam in repurgandis glossis Iuris Canonici est desudatum. Sunt enim in veteribus etiam glossis, aliqua purioris doctrinæ vestigia: quæ non modo memoria hominum litteratorum sublata, sed ex ipsis etiam libris erasa, æternaq; obliuione sepulta Antichristianarum superstitionum propugnatores cupiebant.* Si in glossis Iuris Canonici exstant perfidiæ vestræ vestigia; cur ergò Lutherus vestigia ista cum corpore Iuris Canonici exussit? *Ego Martinus Lutherus,* ait Lutherus, *dictus Doctor Theologiæ, notifico in vniuersum omnibus, mea voluntate, consilio & opera, die Lunæ post natalem S. Nico-*

Luth.tom.2.lat.VViteberg. cur Iur. Canon. combust.

S. Nicolai Anno Domini M.DXX. exustos esse Pontificis Romani libros, & nonnullorum eius discipulorum. Profectò vestigijs tam, vestro iudicio, conspicuis parcendum erat. Secundò si talia vestigia in Glossis Iuris Canonici; cur igitur Lutherus nihil intentatum reliquit, vt postquam incendio nihil effecerat, cuniculis consiliorum & conuiciorum Ius Canonicum ex Academia VVitebergensi extruderet? Cum enim Anno Dñi M. DXXI. Iustus Ionas Ecclesiæ VVitebergensis *Præpositus* Decretales adhuc cogeretur interpretari in Academia VVitebergensi, non obstante prioris anni incendio, Lutherus ex sua *Pathmo* hæc ad Ionam scripsit. *Ego Dominum oro, vt impartiat tibi Spiritum suum, quò Decretales Antichristi pestilentißimas, quibus docendis mandatus es, non alio studio profitearis, quàm quo tibi dixi, &c. Ita, mi frater, facito, vt doceas dediscenda esse, quæ doces, & sciant fugienda esse sicut mortifera, quæcunq; Papa & Papistæ statuunt ac sentiunt. Cum enim vi non poßimus hoc publicum orbis malum abolere* (vi in violentam ignis frustrà vsurpauerat iam Lutherus) *cogamurq; has sacrilegas* (conuenienter sibi loquitur Sacrilegus) *Babylonis prouincias administrare, hoc reliquum est, vt eas sic administremus. &c.* Et si tam multa Lutheranæ fidei semina in Glossis *Pontificii* Iuris latent, minimè debebat Lutherus semina hæc præfocare; vel vt præfocarentur, adeò eniti; sed potius pati, vt in lætam messem VVitebergæ adolescerent, Iona cultore, plantatore, rigatore.

Luth. Praef in lib. contra Latomum Tom. 2. lat VVit.

Tertiò si tot vestigia vestræ doctrinæ in Glossis Iuris Canonici apparent; cur ergò Lutherus inaudito conuitio dixit: *Canonistas esse Diabolistas, & meros Diabolos?* Item. *Canonistam nihil aliud esse nisi asinum; & Ecclesiæ pestilentiam.* Item. *In toto Pontificio, & quidem maledicto iure* (ita furit maledictus) *nihil aliud reperiri, quàm crepitus asininos, in quo ne minimum quidem punctulum, vnde disci*

Luth. Ser. Conuiu. tit. de Iuristis.

queat quid sit fides, quid charitas, quid Sacramentum. Vbi ergò sunt, ô Prædicans, tuæ illius purioris doctrinæ vestigia, si in toto Iure ne punctum quidem *de fide, charitate & sacramẽtis* exstat? An fortè vestigia doctrinæ vestræ sunt negatio fidei, charitatis & sacramentorum?

Ad hæc, si illi sunt *Antichristianarum superstitionum* propugnatores, qui nonnulla ex Glossis expuncta cupiebãt, oportet profectò Lutherum Antichristianarũ superstitionum egregiũ propugnatorem fuisse, quia non modò quædam ex Glossis erasit; sed Glossas vna cum integro Iuris Canonici textu combussit. Quis enim plura tollit? illéne, qui vitem putat, an qui vitem cum radicibus ipsis exstirpat?

At videamus in specie, quænam hæc sint Lutheranę doctrinæ in Glossis vestigia. *Dist.* 10. *C.* 3. *Canones gl. verb. Atq; inter Apocrypha, Apocrypha, id est, sine certo auctore, vt Sapientia Salomonis, Liber IESV filii Syrach, qui dicitur Ecclesiasticus, & liber Iudith, & Tobiæ, & liber Macchabæorum, hi apocryphi dicuntur, & tamen leguntur, sed fortè non generaliter.* Cõrrigatur primùm error seu Pappi, seu Typographi, Distinctionem 10. pro 16. citantis. Deinde si huiusmodi errores glossographorum sunt vestigia Lutheranæ doctrinæ, si tunc suadeo, vt relictis Glossographis conferant se ad Simonianos, Basilidianos, Marcionistas, & Bogomilos, qui non modò suprànominatos libros apocryphis annumerant, sed omnes simpliciter veteris testamenti libros repudiarunt, vt ex S. Irenæo, Epiphanio, & Euthymio notum est. Multò certè expressiora & impressiora vestigia Lutheranæ doctrinæ, de libris Canonicis in his elucescũt, quàm in illo Iuris Canonici Glossographo, qui quidquid dixit, id aut incuriâ aut ignorantiâ, non pertinaciâ & malitiâ effudit. Quare veniam quoq; meretur, præsertim cum

Iren. l. 1. c. 30. 22. 29. Epiphan. Hær. 66. Euthym. p. 2 panopl. tit. 23. ca. 1.

eum ad modum loquendi S. Hieronymi respexerit; iste autem potius ad Canonem Hebræorum, quàm ad Canonem Christianorum in illa quidem sacrorum librorum recensione.

Alterum vestigium Lutheranæ doctrinæ in Glossis Canonici Iuris est hoc ex Prædicantis sententia, *De pœnitent. d 1. in princ. vtrum gl. verb. Eodem. Nec cordis contritione, nec oris confessione, peccata dimittuntur, sed tantum gratia Dei.* At si quis respondeat Glossam loqui duntaxat de caussa formali, quæ peccata remittit, quo se cum suo vestigio vertet Prædicans? Et quamuis in hunc sensum Glossator explicari queat, meritò tamen modus loquendi horridior & insolentior cũ cæteris nonnullis censuram subiit, vt & iste, quem *Prædicans* adducit *ex d. 3. de pœnit. Cap. ille Rex,* vbi Glossa, *verbo, deletur: In Baptismo deletur Originale, ne obsit, non vt non sit.*

Quod tamen Lutheranæ doctrinæ vestigium longè dilucidius eminet in Proclo veteri Hæretico apud S. Epiphanium, & in Massalianis apud Theodoretum, vt mirãdum sit Lutheranum Prædicantem malle insequi vestigia obscuri Glossographi, quàm *Procli* & Massalianorum tã veterum & celebrium nouatorum. *Hæ & consimiles Glossæ,* inquit *Prædicans, deleri iussæ sunt, in censura Pii V. Pontif. Max. iussu anno 1572. Romæ edita, eodemq; anno Coloniæ recusa.* Ita est; simpliciter tamen interdictæ non fuerunt, sed *donec noui Codices in publicum prodirent, in quorum marginibus (& notationibus) indicaretur, quid suo quoq; loco vitandum sit:* quod postea Gregorii XIII. *Pontif.* Max. diligentia & auspiciis præstitum est. *In cuius Præfatione,* ait *Prædicans, elevantur illæ Glossæ, partim quod auctores earum viri pii & Catholici fuerint, partim quòd liberius locuti sint, quia nondum pleraq; à sacris conciliis fuerant definita.* Meritò excusantur Glossographi

Epiphan. Hær. 64. Theod. L. 4 Hæret. fab.

 phi

phi, quia impegerunt interdum non ex improbitate & ex peruicacia cedere nescia; sed ex humani ingenii imbecillitate, iussis decretisque Ecclesiæ obtemperare parata. *Cur nos*, inquis, *Haeretici sumus, qui Glossis illis consentanea docemus?* Ideò, quia quod Glossographi senserunt & scripserunt sine asseuerandi pertinacia, id vos obstinatissimè quasi ipsissima veritatis oracula, defenditis. Cur oro, Cyprianus cum suo illo de Hæreticis rebaptizandis errore Hæreticus non fuit; & sectatores eiusdem erroris in *H*æreticorum numerum relati sunt, nisi quia ille errabat, vt Ecclesiæ filius: isti, vt Ecclesiæ hostes? *Errauerunt in inuio*, ait Propheta, *& non in via.* Quod propriè ad Hæreticos spectat. Nam qui errant in Ecclesia, vt Cyprianus & nostri Glossatores; illi errant in via, qui error tolerabilior & emendatu longè est facilior, quàm ille Hæreticorum *in inuio*; qui relicta Ecclesiæ via auii feruntur, quo pedes & auræ ferunt. *Et ô rerum mira conuersio*, inquit Vincentius Lirinensis, *auctores eiusdem opinionis Catholici: consectatores verò Haeretici iudicantur. Absoluuntur Magistri, condemnantur discipuli, conscriptores librorum filii regni erunt, assertores vero gehenna suscipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium, & Episcoporum & Martyrum lumen, beatissimum Cyprianum cum cæteris collegis suis in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? Aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas & cæteras pestes, quæ illius auctoritate Concilii rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget arsuros esse cum Diabolo? Quod quidem mihi diuinitus videtur promulgatum esse iudicium, propter eorum maximè fraudulentiam,* (nota hæc Pappe) *qui cum sub alieno nomine hæresin concinnare machinentur, captant plerumque veteris cuiuspiam viri scripta inuolutius edita, quæ pro ipsa sui obscuritate, dogmati suo quasi congruant. vt illud, nescio quid, quodcunque proferunt, neque primi, neque soli sentire videantur. Quorum ego nequitiam duplici odio*

Vincent. c. 11. cont. Haeret.

dignam iudico, vel eo quod hæreseos venenum propinare aliis non pertimescunt: vel eo etiam, quod sancti cuiusq; viri memoriam, tanquam sopitos iam cineres, profana manu ventilant, & quæ silentio sepeliri oportebat, rediuiua opinione diffament. Hæc eleganter Vincentius.

Sed cur dissimulat *Prædicans*, quòd eadem in præfatione, eodem loco, Pontifex addit, videlicet, *multa ab impiis quoque scriptoribus tam extra in marginibus, quàm etiam intra adspersa fuisse*, quæ expurgatione eguerint, vt proinde *multa*, quæ iste iactat, *purioris doctrinæ vestigia*, non à pijs illis & orthodoxis, sed ab impijs & hæreticis glossatoribus profecta existimari possint.

Obiicit *Prædicans*, *Cur non citius sacra illa Concilia quæstiones illas definiuerunt? Ne tanto temporis spatio errandi occasionem sua tarditate ac negligentia nobis relinquerent, vel errandi potius necessitatem adferrent.* Atqui, si tibi constare volebas, lætari te potius oportebat, ob hanc dilationem, quàm expostulare, aliàs fortassis nulla *purioris tuæ doctrinæ vestigia* in illis glossis reperisses, quippe quos pede, vt sic dicam, suo, auctores illi nunquã impressissent, si Conciliorum decreta in contrariũ citius condita fuissent. Deinde querelã, quã de tarditate Conciliorum texis, aduersus quæuis Cõcilia dirigere potes. cur enim *non citius Concilia*, Nicænũ, Ephesinũ, Constãtinopolitanũ, Chalcedonẽse, quęstiones illas de filio Dei, de spiritu S. de Deipara Virgine, de duabus in Christo naturis, *definiuerunt? (siquidem hæc sunt potestate prædita) nempe dormientibus Conciliis errare licet, iisdẽ tandẽ aliquando euigilantibus, fidẽ derogare haud licet.* Si ergo vetera illa Cõcilia tarditatis & socordiæ accusari nequeunt, cur eiusdẽ accusarẽtur recẽtiora? q̃a concilia Oecumenica congregari nõ solẽt, nisi *turbantib æquora ventis*, h.e. tunc, cũ turbines & presteres hæretici existunt, q̃ oĩa miscent & confundunt.

Tali enim casu & discrimine, Ecclesiæ præsules, Apostolorum exemplo, conueniunt *videre de verbo hoc, & conquisitione magna* facta, id quod prius obscurius creditum erat, nouis sanctionibus clarius efficiunt, veritatemque aduersus seditiosorum imposturam, fucum & caliginem supra Ecclesiæ candelabrum collocant, vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Et hoc beneficium Hæretici & turbatores isti vel inuiti in Ecclesiam Catholicam conferre coguntur. *Quàm multi Scripturarum sanctarum sensus*, inquit S. Augustinus, *de Christo Deo asserti sunt contra Photinum, quàm multi de homine Christo contra Manichæum, quàm multi de Trinitate contra Sabellium, quàm multi de vnitate Trinitatis contra Arrianos, Eunomianos, Macedonianos, quàm multi de Catholica Ecclesia toto orbe diffusa & de malorum commixtione vsq; in finem seculi, quod bonis in Sacramentorum administratione non obstat, aduersus Donatistas & Luciferianos aliosq; si qui sunt, qui simili errore à veritate dissentiunt, quàm multi contra cæteros hæreticos, quos enumerare vel commemorare nimis longum est, & præsenti operi non necessarium. Quorum tamen sensuum probati Assertores aut prorsus laterent, aut non ita eminerent, vt eos eminere fecerunt superborum contradictiones. Numquid enim perfectè tractatum est de Trinitate, antequam oblatrarent Arriani? Nunquid perfectè de pœnitentia tractatum est, antequam obsisterent Nouatiani? Sic non perfectè de baptismate tractatum est, antequam contradicerent foris positi Rebaptizatores, nec de ipsa vnitate Ecclesiæ enucleatè dicta erant, quæ dicta sunt, nisi posteaquam separatio illa* (Donatistarum) *vrgere cœpit fratres infirmos.* Nimirum, *improbatio hæreticorum facit eminere, quid Ecclesia tua sentiat, & quid habeat sana doctrina*, inquit alibi S. Augustinus, alloquens Deum. An & hic Prædicans clamabit, quare non citius perfectè tractatum est *de Trinitate, de Pœnitentia, de Baptismate, de Ecclesia*? Sed mox à S. Augustino responsum accepisset, eam

Act. 15.

S. August. in Psal. 67.

S. August. in Psal. 54

S. August. lib. 7. Confess. c. 19.

eam esse rerum naturam & conditionem, vt tum omnes falsitatis nebulæ dissipentur & disijciantur, cùm adsunt, qui veritatem oppressam, falsitatemq; ex professo propagatam & amplificatam volunt, quales non fuerunt glossographi, qui errarunt, si quid errarunt, non refractoriè, non seditiosè, non studio alios ab Ecclesiæ obsequio abstrahēdi & abalienandi, eo modo, quo Hæretici errant & hallucinantur, qui morbum suum ita amant, vt ne curari quidem sese sinant. Et isti, etsi præter voluntatem suam, Ecclesiæ non parum emolumenti adferunt: *Multa quippe ad fidem Catholicam pertinentia*, inquit S. Augustinus, *dum Hæreticorum callida inquietudine exagitantur, vt aduersus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius prædicantur, & ab aduersario mota quæstio, discendi existit occasio.*

S. August. libr. 16. de ciuitate Dei.

Cæterùm ex his, quæ hactenus dicta, colligit Pappus dignum Prædicante corollarium: nempè: *Inter ipsos quoq; Pontificios Doctores, de quæstionibus haud leuis momenti, controuersias fuisse, etiamq; nunc esse.* Fuerunt, *sed sine vllo typho sacrilegæ superbiæ*, vt verbis sancti Augustini vtar, *sine vlla inflata ceruice arrogantiæ, sine vlla contentione liuidæ inuidiæ, cum sancta humilitate, cum pace Catholica, cum charitate Christiana; donec plenario totius orbis Concilio* (quale Tridentinum) *quod saluberrimè sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur,* vt alibi idem sanctus Augustinus loquitur. *Et si auctoritas* Glossographi alicuius *sequenda est*, *magis eam* nouerit Pappus *sequendam esse in vnitate seruanda, quam in Ecclesiæ consuetudine* (& sententia) *cōmutanda:* & suæ illius purioris doctrinæ vestigia non quærat apud Glossographos, sed apud antiquos hæreticos, Simonem Magū, Marcionem, Eunomiū, Iconomachos, Bogomilos & similes, per quorum vestigia Lutherani pleno gradu hac tempestate incedunt.

S. August. lib. 2. de baptismat. contra Donatist. c. 3.

S. August. lib. citat. cap. 7.

S. August. lib. 2. contra Donatist. de baptism. c. 4.

Ait Prædicans: Quædam in glossis esse *fœda*, quædam *apertè falsa*: in his numerat explicationem Glossatoris, ad cap. *Statuimus*, d 4. vbi ille: *Statuimus, id est, abrogamus, vel ponitur statuimus, pro consulimus.* In fœdis ponit definitionem quandam allatã à Glossographo ad cap. *Vidua*, d. 34. Respondeo, *Vbi plura nitent in corpore, non ego paucis offendar maculis, quas aut incuria fudit, aut humana parùm cauit natura*; Sunt etenim in omni genere rerũ *delicta, quibus ignouisse velimus.* Sed Hæretici imitantur auctorem suum Cham, *qui*, vt ait Vincentius Litinensis, *nuditatem venerandi Noe non modò operire neglexit, verùm quoque irridendam cæteris enunciauit. Vnde tantam læsæ pietatis meruit offensam, vt etiam posteri ipsius peccati sui maledictis obligarentur: beatis illis fratribus longèque dissimilibus, qui nuditatem ipsam reuerendi patris, neque suis temerare oculis, neq; alienis patere voluerunt, sed auersi, vt scribitur, texerunt eum, quod est erratum sancti viri nec approbasse, nec prodidisse, atque idcirco beata in posteros benedictione donati sunt.*

Vincent. contra hæres. cap 11.

Descriptionem *meretricis*, ad capit. *Vidua*, quam Prædicans irridet, Prædicantibus corrigendam cõmittimus. Ipsi enim in Dialectica illa, quæ sub fornice traditur, versatiores sunt, quàm glossographus ille, quem cachinnis excipiunt.

Sunt præterea, inquit Prædicans, *quæ in ipso contextu Decreti ipsimet corrupta agnoscunt, sed tamen propter glossas ineptas & falsas.* (sic loquitur ineptus & verus Prædicãs) *retinent. Exemplo vnus sit diui Ambrosii locus, qui citatur de pœnitentia, d. 3. cap. potest fieri 52. Non habent Petri hæreditatem, qui Petri Sedem non habent, quam impia diuisione discerpunt. Apud Ambrosium autem tomo primo, pagina 156. non sedem, sed fidem legimus.* Notatio Gregoriana ad hoc capitulum non dicit locum esse *corruptum*, vt fingit Prædicans: sed tantummodo hæc verba ponit: *Apud beatum Ambrosium legitur Fidem*

quod

quod ob glossam non est mutatum. Rectè. Quid enim si collector Canonum Gratianus suo in exemplari non reperit, dictionem illam, *Fidem*, sed *Sedem?* Quid si, iure collectoris, vt aliâs sæpius, quod in Ambrosio reperit, mutauit, & de industria nonnihil inflexit, vt ad institutum accommodatius esset? Certè eo loco Ambrosij non malè legi *Sedem*, suadent omnes totius capitis sexti, libr. 1. de pœnitent. circumstantiæ. Sermo enim est de Nouatiano, qui si quis alius Petri hæreditatem, Petri sedem non habuit, sed in ipsa vrbe Roma impia diuisione discerpsit, excitato pernicioso Schismate, eo ipso tempore, quo ab Ethnicis Christiano gregi extrema quæque imminebant. Et eo ipso loco exprobrat Nouatiano sanctus Ambrosius, quòd Remissionem peccatorum inficiaretur, *cùm Petro dictum sit: Tibi dabo claues regni cælorum, &c.*

Verum enimuerò siue *Fidem*, siue *Sedem* legamus, eodem res redit. Nam Fides Petri non est alia, quàm quæ ex Sede & Cathedra Petri sonat. Itaque siue quis Sedem seu Cathedram Petri discerpat, Fidem Petri discerpit: siue Fidem Petri discerpat, Sedem Petri discerpit: quæ verè hæreditas Petri est, vt loquitur sanctus Ambrosius. Quare per Fidem Petri, quæ discerpitur, aptissimè intelligitur *Sedes* Petri, ex qua Fides illa proficiscitur.

Quæ Petri Fides sit, inquit Prædicans, *tum duæ eius epistolæ, tum Actorum Apostolicorum liber luculenter testatur.* Nimis angustis finibus circumscribis Fidem Petri, Prædicans. Nisi fallor enim ex Epistolis sancti Pauli, quin & Iacobi, Ioannis, Iudæ, ex Apocalypsi, ex quatuor Euangelistis, & ex omnibus veteris Testamenti libris, quæ Petri fides sit, manifestè constat: nisi fortè putat Prædicans, fidem Petri ad solas duas Epistolas Petri, & ad ali-

quot capita Actuum Apostolicorum alligatam esse. Imò quæ Fides Petri sit, potissimùm ex sede Petri nobis innotescit: ex quo fonte etiam hoc hausimus, Petrum duas Epistolas scripsisse, aliosque libros Canonicos, quibus Petri fides traditur, verè Canonicos & à S. spiritu dictatos esse: & ab hac Fide Petri, Sedem *Petri* recessisse, clamant quidem *Prædicantes*, sed non probant, neque vnquam probabunt, nisi aduersus Petri Sedem portas inferorum præualuisse demonstrent, contra veracissimam Saluatoris nostri promissionem.

Accusat Prædicans Gregorianam Decreti editionem, *quòd loca quædam Patrum maluerit corrupta relinquere, quàm ex ipsis Patrum libris corrigere & restituere.*

Exemplum adducit de Consecr. distinct. 2. capit. prima quidem, 44. §. donec, ex tractatu trigesimo sancti Augustini in Euangelium sancti Iohannis vbi hæc citantur: *Donec sæculum finiatur, sursum est DOMINVS: sed tamen hic etiam nobiscum est veritas DOMINVS. Corpus enim DOMINI, in quo resurrexit, vno loco esse oportet: Veritas autem eius vbique diffusa est.*

Quod Diui Augustini testimonium dupliciter est corruptum, inquit Prædicans, *Primùm enim illa verba*, donec sæculum finiatur, *non ad istam, sed ad proximè antecedentem periodum pertinent, eique per coniunctionem copulatiuam* ET *à Gratiano omissam, in omnibus; quæ nobis videre contigit, exemplaribus, annectuntur. Deinde non* OPORTET *apud diuum Augustinum, sed* POTEST *legitur, inter quæ duo quantum intersit, nemini potest esse obscurum.*

At quid opus monitore PAPPO, cùm hac de re iam antea lectorem admonuerint illi, qui iussu GREGORII deci-

decimitertij Decreto repurgando operam nauarunt, qui fatentur caput illud *hinc inde collectum esse, verbis interdum transpositis, in summam redactis, mutatis.* Cur ergò correctores illi non mutarunt? Ideò, quia mutatione opus non erat, non vno enim loco Gratianus idem fecit, idque collectoris, & vt Glossatores vocant *Compilatoris* iure; nam ei, qui ex diuersis sanctorum Patrum & Conciliorum locis & ibris, centonis instar, aliquid contexit, æqua potestas est, mutandi & transponendi quæpiam, vt ad propositum argumentum magis quadrent. Deinde, quis scit, an non GRATIANVS, & IVO, apud quem totum hoc caput eodem modo atque apud Gratianum habetur, suis in exemplaribus distinctionem seu interpunctionem & lectionem illam inuenerint, bonaque fide repræsentarint. Certè verba illa: *Donec sæculum finiatur*, aptè, ne dicam aptiùs, omissa particula copulatrice, cum sequentibus iunguntur. Et quis in manuscriptis Codicibus tam peregrinus est, qui nesciat voculas multò magis distantes, quàm POTEST & OPORTET, sibi mutuò substitui, & in eodem loco diuersorum tamen codicum, sæpius reperiri. Sed Pappus illud OPORTET ea forsan de caussa ferre nequit, quòd metuat, ne formosæ illi Vbiquitati vulnus imponat: aut ne Caluinistæ hinc argumentum ducant stabiliendo errori suo de Christi in Eucharistia præsentia.

Sed obstant huic conatui ipsa Canonis verba, quæ sunt: *Corpus enim DOMINI in quo resurrexit, vno loco esse oportet*, hoc est, vt exponit glossa, *in illa forma & repræsentatione, in qua humanis & corporeis sensibus subiici non valet, licet enim vbique sit, etiam in Altari quolibet in vera forma, quam de Virgine sumpsit, non tamen subiicitur corporeis sensibus.*

Post calumnias & conuicia, quæ iecit *Prædicans* tanquam histrio ex plaustro, incipit iactare mendacia, quorum vnum, *Scripta Patrum à Pontificiis sursum deorsum pro libitu verti.* alterum, *eandem audaciam in ipsas sacras litteras grassari.* Prius commentum euanescit ex omnibus illis, quæ toto hoc libro secundo disputauimus. Alterius impudentiam quis pro dignitate, non dicam refutare, sed vel satis admirari queat? Túne Prædicans, sacræ Scripturæ corruptæ mentionem facere audes, postquam parens tuus LVTHERVS innumeris locis, interpretatione sua sacra Biblia vitiauit & deprauauit, vt à doctissimis viris non semel luculentissimè probatum est? Túne Biblia à nobis corrumpi asserere audes, postquam ipsi *Prædicantes* falsa & falsata Lutheri Biblia denuò nouis falsi criminibus falsarunt, de quo non nemo ex *Prædicantium* numero conqueritur. Sed videamus cuiusmodi exemplum grassantis in sacras litteras audaciæ producat. *An non pudendum est*, inquit, *ineptissimam illam, verborum DOMINI, Lucæ decimo septimo, Ite, ostendite vos Sacerdotibus, contorsionem de pœnit. distinct. 1. cap. Quem pœnitet* 88. *non esse sublatam? Præcepit Dominus mundandis, vt ostenderent ora Sacerdotibus, docens, corporali præsentia confitenda peccata, non per nuncium, non per scriptum manifestanda. Dixit enim, ora monstrate. Et, Omnes. non vnus pro omnibus, non alium statuatis nuntium, qui pro vobis offerat munus à Mose statutum, sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis* At verò cùm caput prædictum à Gratiano contextum sit ex libro, *de vera & falsa pœnitentia*, qui, vt ex S. Augustini officina non prodierit, parentem tamen, satis antiquum & eruditum Auctorem, ipsa sua constitutione, &, vt ita dicam, complexione demonstrat, caussæ nihil erat, cur Decreti reparatores veteri Scriptori verba sua adimerent, etiam contra Gratiani mentem.

Sed

Sed sunt *inepta*, imò *ineptissima*; si non ineptit superlatiuus *Prædicans*. At quis alius censor hac censura verba illa notat, præter eum, qui pessimis modis odit, quidquid de confessione Sacerdotibus facienda producitur: qui ita comparatus est, vt penitus deletum, exstinctumq; cupiat, quidquid pro confessione apud Sacerdotes instituenda in veterum monumentis inuenitur. Certè probatio, quàm ex missione omnium illorum leprosorum ad sacerdotes pro necessitate confessionis, vt vocant, *oralis*, Auctor ille sumit, infirma non est, sed eas vires habet, quibus argumenta ex figuris & allegoriis ducta prædita esse solent. Nec attulit auctor verba illa: *Dixit enim, ora monstrate, & omnes*; quasi ab ipso Domino disertè & expressè prolata; Sed vt prolata saltem virtute & tacitè: hoc ipso enim quod Christus dixit: *Ite, ostendite vos Sacerdotibus*: dixit etiam implicitè saltem & virtute; *Ora monstrate*; quia sistere se alicui præsentem, necessariò includit exhibitionem vultus & oris. Et hoc ipso quod omnibus mandauit, vt Sacerdotes adirent; *omnes* dixit: Ex quibus manifestum euadit, quisnam sit nullius pretii, *Prædicans*né cum suis calumniis, an auctor libri *de vera & falsa pœnitentia*, & Gratianus cum prædictis illis verbis.

Concludit *Prædicans* præfationem suam cum commemoratione operæ à se præstitæ in gratiam Typographi Indicem Belgicum recudere cogitantis. *Breuem hanc*, inquit, *Censuræ Romanæ in glossas Iuris Canonici cum editione Gregoriana earundem collationem instituendam putaui.* Si benè & sincere adornasti, non est cur tibi succenseamus: si fraudulenter & fallaciter, vides ipse, quam mercedem merearis; bono certè fine & consilio non adornasti, quidquid sit de ipsa re, quia editionem Gregorianam traducere voluisti, tanquam repugnantem Censuræ Pii V. cum ipse-

met Pius V. Censuram suam obtinere & valere non voluerit, nisi vsq; ad nouam Iuris Canonici editionem, quæ Glossarum errata & duriusculè interdum dicta aut obliteraret, aut addito antidoto molliret, neue Lectoribus errandi occasio obiiceretur, præcaueret.

Ait Prædicans, *reperiri etiam in editione Gregoriana, quæ contra aduersarios Pontificios vtiliter possint obseruari.* Mirum Prædicantes istos tam oculatos esse, vt passim in Iure Canonico *doctrinæ suæ purioris*, scilicet, vestigia & monumenta inueniant; Lutherum autem tam fuisse cœcum, vt nihil de Fide, nihil de Charitate, nihil de Sacramentis videre potuerit; vel potius tam oculatum, vt nihil viderit, præter id, quod honesto calamo exprimi non potest; & in his Lutheri sordibus, quæ in libris Lutheri, non in Tomis Pontificii Iuris exstant; purior illa Prædicantium doctrina velut in speculo, perquam lucidè elucescit,

Vide Lutheri Thaliam seu Ser. Epul, tit. de Iuristis,

CAPVT XIII.

Diligentiæ Hereticorum, libros suos vbiq; disseminanti opponendam esse diligentiam eosdem perniciosos libros exstirpandi & exterminandi.

NOn latet impostores, vix vllam erroris disseminandi, & quoquo versus diffundendi rationem expeditiorem & faciliorem esse, quàm libros: Quocirca in id vnum semper incumbunt, vt omnia libris repleant, præsertim scholas, artiumq; liberalium gymnasia, quibus iuuentus à teneris ad cultum ingenii & morũ informatur. Probè enim cognitum habent, deprauato reipublicæ & Ecclesiæ seminario, adolescentia nimirum, necessariò quoq; deprauatum, iisdemq; erroribus implicatum iri ipsam Rempublicam.

Hanc eandem viam inierunt olim Ethnici, qui cum cernerent Christianos ne tormentis quidem à Christi religione abduci posse, ad libros confugerunt, vt quod suppliciis peragere nequibant, libris effectum darent. Inter quos extremo loco ponendus non est veteratorius ille liber, qui Acta Pilati inscribebatur, de quo ista Eusebius. *Pilati & Seruatoris nostri rerum gestarum tanquã commentarios quosdam, omni blasphemia & conuicio contra Christum refertos cõfinxerunt: quos de sententia Imperatoris (*Maximini*) in totum regnum, quod eius ditioni parebat, mittunt, perq; litteras iubent, vt in quibusq; locis, agris & ciuitatibus hi palàm omnibus exponerentur, & Ludimagistri pro aliis disciplinis pueros in hisce sedulò exercerent, hosq; illis memoriæ mandandos traderent.* Hæc Eusebius.

Euseb. lib. 9. c. 4.

Non aliter egerunt Hæretici, hæreseos suæ amplificandæ gratia, præsertim Lutherani & Caluiniani, qui integras prouincias hac librorũ peste exitio dederunt, nulli labori, nullique sumptui parcentes. Quin & iisdem machinis inuictam ab Hæresi Italiam & Hispaniam non semel tentarunt, libris pestilentibus in Italicum & Hispanicum sermonem translatis, & in regna illa illatis, non sine summo animarum discrimine: Vsi ad id opera & ministerio Apostatarum Italicorum aut Hispaniensium; inter quos excelluit Iulianus Ferdinandus, quẽ à corporis paruitate *Paruum* appellabant, qui meritas postea perfidiæ suæ pœnas persoluit. Hic, vt refertur in libro, cuius titulus; Sanctæ Inquisitionis Hispanicæ artes aliquot detectæ, &c. ab Hæreticis in Germania edito; *duo ingentia dolia librorum* (Auctor vocat sacrorum; fortè ea notione, qua illud: auri sacra fames) *Hispanica lingua in Hispaniam transuexit; propagandæ in patria Euangelicæ* (Lutheranæ & Caluinianæ) *lucis* (caliginis) *cupidine accensus: à qua re haud minus fuisset verendum.*

dum quàm si scorpionum aut venenatorum omnis generis plaustra inuexisset (videtur Hæreticus veritatem loqui instar Caiphæ; videlicet ignorans) *obseruantibus ac obturantibus diligẽtissimè* (nulla nimia est diligentia huic pesti arcendæ) *superstitiosis atq; hypocritis hominibus meatus omnes, ne lux* (caligo) *ad eos vspiam penetrare posset. Cæterùm perduxit Deus* (imò Diabolus, Hæreticorum parens & institutor) *incolume, sacrum illud* (detestabile) *onus, & quod magis mirandum adeò fuerit* (quis adeò miretur, qui Dæmonis artes & astus nouit?). *vt facilius bouem oculatißimo Argo abduxisses, vel vigilantibus vndiq; Inquisitoriis ministris, intra ipsa Hispalensis vrbis mœnia fuit introductum*

En specimen diligentiæ & vigilantiæ hæreticæ, cui, simili, si non maiore, diligentia & vigilantia occurrendũ est: neq; huc pertinet illud Domini: *finite vtraq;*, id est, volumina orthodoxa & hæretica, *crescere*: Quiuis potius existimet etiam sibi dictum esse: *colligite Zizania*, (hæreticorum volumina) *& alligate ea in fasciculos ad comburendum.* Insanient quidem Zizaniorum satores & fautores, cum hoc incendium viderint: sed non tam insanientium, quàm aliorum, ne pariter insaniant, habenda est ratio. habebitur autem vel maximè, si perniciosi libri in cineres vertantur, vt factum olim, nostroq; tempore, & nuper adeò pulsis Hæreticorum magistris ex Stiria & Carinthia. Multa millia voluminum, multorum millium florenorum combusserunt Iulianei isti (Mordt vnd Feldt Teufel) Diaboli, vociferatur Prædicans quidam ex mendaciis totus consutus: in quibus continebatur *thesaurus salutis nostræ* (Lutheranæ scilicet) *quæ ipse sanctus Spiritus dictauerat, vetus & nouum testamentũ Prophetas, Apostolos & Euangelistas.* Corrige: quæ spiritus & genius Lutheri, Zvvinglii, Caluini, Oecolampadii dictauerat VVittebergæ in Saxonia, Tiguri in Heluetia,

Dan. Cram. in Schol. ad litteras Reuerendiß. Episcopi Secouiensis

uetia, Geneuæ in Sabaudia, Basileæ in Rauracis, Prophetas, Apostolos & Euangelistas Saxonicos, Helueticos, Sabaudicos, Rauracos, non illos Spiritus sancti numine afflatos, sed ex Hæresiarcharum capitibus prognatos. Neq; enim Isaias, Hieremias, &c. aut Matthæus aut Marcus Lutheri, Caluini, &c. verus ille Isaias, Hieremias, Matth. aut Marcus est: sed spurij quidam, & suppositij à seductoribus illis fraudulenter & veteratoriè deprauati, & pro legitimis suppositi. Quocirca quando comburuntur, non comburuntur germani illi & genuini Prophetæ, sed vmbræ quædam & laruæ pulchro Prophetarum nomine velatæ. Neq; dubito, ipsos Prophetas & Euangelistas, si nobiscum in terris viuerent, primos futuros, qui versiones Lutheri, & id genus aliorum in ignē conijcerent, negantes scripta illa sua esse. *Nullam rem magis timet Diabolus,* inquit iste Prædicans, *quàm Biblia & libros.* Lutherana certè Biblia non magis timet Diabolus, quàm seipsum, aut socios pœnæ alios Diabolos, aut quàm sermones epulares & tomos Lutheri, in quibus Cacodæmon habitat, quorum maximam partem Luthero, tanquam amanuensi fidelissimo dictauit.

Sed audi rem miram. Prædicantes nulla facere possunt miracula, & tamen libri Prædicantium faciunt miracula, si vera narrat veracissimus iste prçco. Ait, *libros illos ad tertium vsque diem restitisse, nec potuisse comburi, & carnificem ingentes molestias suscipere debuisse, comparatis nouis instrumentis, iisque ferreis, vt libri illi tandem à flammis absumerentur,* quod adeo verum est, vt tota Stiria & Carinthia nouerit esse falsum: Vulcanus profectò tam edentulus non est, vt escæ sibi tam exoptatæ & appositæ dentes inijcere & infigere reformidet. Accedit, quod si Deus libros illos triduo in pyra conseruasset, probabile fit, conseruaturum fuisse

 diutius

diutius, ita vt nec quarto, nec quinto, nec vllo alio die flāma libros illos læderet; aut certè pluuia de cœlo missa rogum exstinxisset, vt contigit olim in Africa, cùm Fundanus Episcopus Scripturas diuinas Ethnicis prodidisset. *Quas cùm magistratus sacrilegus igni apponeret, subitò imber cælo sereno diffunditur, ignis Scripturis sanctis admotus exstinguitur, grandines adhibentur, omnisq; ipsa regio pro scripturis Dominicis, elementis furentibus deuastabatur*, vt scribitur in Actis Martyrum Africanorum. Nihil simile proditum legimus de hæreticorum libris, quorum tot millia omni ætate, vsque ad hanc nostram ad rogum vocata sunt. Nimirum Sidrach, Misach, & Abdenago illæsi in flammis durant, non libri hæretici. Daniel securus inter medios leones sedet. At Danielis accusatores in lacum leonum cum filijs & vxoribus iniecti absumpti sunt, omnibus eorum ossibus comminutis, antequā peruenirent *ad pauimentum laci*. Par alacritas & prōptitudo ignis est, in libros hæreticos, Danielis, hoc est, orthodoxi & rectè sentientis populi accusatores.

Apud Surium tom. 1. die 11. Februar.

Daniel. 6.

Cùm Israelitæ, absente Moyse, vitulum aureum fecissent, factumq; diuinis honoribus affecissent, *Iratus Moyses valdè, arripiensq; vitulum, quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem, quem sparsit in aquam*. Quàm expeditè famulo Dei Moysi flamma operam suam nauauit & locauit perdendo simulacro, tam properè & incunctanter seruit illis, qui libros hæreticos volunt potius esse pulueres, quàm codices. Nam & libri isti *vituli*; sunt aurū, & auream speciem præ se ferunt, sed vituli sunt sine ratione, sine mente. Clamant quidem & boant, sed absque intellectu, absque doctrina, absque consideratione vlla. Et vt vitulus ille aureus non modicam populi partem in præceps egit, & adeò dementauit, vt consonis vocibus vociferarentur: *Isti sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*. Sic & libri hæretici, nōn modò imperitum vulgus, sed & multos pruden-

Exod. 32. Deuter. 9.

prudentia alioquin & eruditione conſpicuos ita excæcãt, vt elata voce, conuerſo ad biblia & tomos Lutheri vultu, clament, *Verbum Domini, verbum Domini*, cùm tam ſit verbum Domini, quàm vitulus ille fuit D E V S. Procul ergò à finibus noſtris vituli illi aurei, hoc eſt, libri hæreticorum, pollicitatione verbi Dei, & veritatis deaurati, qui te, niſi caues, in idololatriam, hoc eſt, in hæreſin, Idololatriæ ſororem præcipitem dabunt: cuius hæreſeos idem finis eſt, qui idololatriæ. Quis ille? *Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Hos nimirùm fructus protulit in populo Deus ille aureus, ſed vitulinus. Eoſdẽ fructus progenerant noſtri iſti vituli, hæretici inquam libri. Iam enim poſtquam *omnia verbũ Dei, verbum Dei*, crepant, maximè regnat illud: *edamus & bibamus* (& ludamus) *breuis eſt hic fructus homullis*, quem nunquam *reuocare licebit.*

Cùm D. Auguſtinus in maxima carnis & ſpiritus lucta verſaretur, nec ſciret, quò ſe verteret, vox ad aures eius accidit: *tolle, lege: tolle, lege*, tu quiſquis ſalutem tuã amas, hanc vocem auribus tuis hanc admonitionem accinere cogita: *Tolle, vre, tolle, vre.* Quilibet liber hæreticus ſimilis eſt *mulieri illi ornatu meretricio*, (apponã enim picturam eius, prout à ſapientiſſimo Salomone deſcribitur) *præparatæ ad decipiendas animas, garrulæ & vagæ,* (quid enim loquacius & inconſtantius libris hæreticis?) *quietis impatienti, nec valenti in domo conſiſtere pedibus ſuis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos inſidianti. Quæ apprehenſum deoſculatur iuuenem, & procaci vultu blanditur, dicens: Victimas pro ſalute deuoui hodie, reddidi vota mea: idcircò egreſſa ſum in occurſum tuum deſiderans te videre, & reperi:* (Verbum DOMINI manet in æternum. Lucerna pedibus meis verbum tuum DOMINE. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo.) *Intexui funibus* (ſacræ Scripturæ) *lectulũ meũ.*

strati tapetibus pictis ex Ægypto (ex intimo Bibliorum codice, non ex humanis traditionibus) *Asperſi cubile meum myrrha, & aloe, & cinnamomo.* Nihil niſi Biblia videbis. *Veni inebriemur vberibus, & fruamur cupitis amplexibus*, (lectione verbi Dei) donec nobis illuceſcat dies (lux Euangelica) *Irretiuit eum*, inquit ſapiens, *multis ſermonibus* (quia nihil familiarius eſt hæreticis libris, quàm multiloquentia, & germana eius inaniloquentia) *& blanditiis labiorum protraxit illum.* (Quid enim blandius, quàm *ſola fides iuſtificat?* Quid dulcius & blandius iſta voce Lutheri, quinti Euangeliſtæ: ſufficit, quod agnouimus per diuitias gloriæ Dei agnum, qui tollit peccata mundi, ab hoc non auellet nos peccatum: etiamſi millies millies vno die fornicemur aut occidamus) *Statim ſequitur*, inquit Salomon, *quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciuiens, & ignorans, quod ad vincula ſtultus trahatur, donec transfigat ſagitta cor eius: velut ſi auis feſtinet ad laqueum, & neſcit, quod de periculo animæ illius agitur. Nunc ergò*, lector, quiſquis es, audi me, & attende verbis oris mei. *Ne abſtrahatur in viis* hæreſeos inuitantis te ad ſuorum librorum lectionem, *mens tua, neque decipiaris ſemitis eius, multos enim vulneratos deiecit, & fortiſſimi quique interfecti ſunt ab ea: via inferi domus eius, penetrantes interiora mortis.*

Tom. 1. epiſt. 238.

Laus Deo Virginiq; Matri.

INDEX

INDEX
IN LIBROS DE IVRE ET MORE PROHIBENDI LIBROS MALOS.

A

B

D

Eccle-

E

F.

G.

H.

Hæresis

Maga-

M

Metro-

ſua

Ratio-

Tibe-

Errata sic corrigantur.

NEc cauea, præfat. initio statim. Pindaricæ, folio 3. versu 30. mereatur, f. 7. v. 12. tam certa, & refutatu, f. 10. v. 2. informari, f. 15 v. 8. Astronomi, f. 35. v. 9. à fine. tulerunt, f. 47. v. 16. continentes, f. 53. v. 8. & 9. cap. XI, f. 58. quædam, f. 60. v. 7. Georgius, f. 64, v. 8. corruptibilia, f. 66 v. 11, notarii, f 67. v. 1. scribunt, f. 69. v. 8, continentur, f. 85. v. 30. quæres, ibid. v. 18. Non, f. 111. v. 21. ille, f. 122. v. 16. Huttenus, f. 149. v. 14. Nefariis, f. 172. v. 28. spurcitie, f. 181. v. 13. Martialis, f. 190. v. 3. à fin. peccabitis, f. 149. v. 19. peragantur, f. 167. v. 10. ποτὲ φύσας, f. 203. v. 2. lapsus, f. 215 v 9. refellere, f. 224. v. 20. tabidi, f. 225. 8 à fine. inquit, f. 235. v. 9. possessoribus, ibid. v. 22 tam græcus quàm, 240. v. 20, φλοίακας, ibidem. Mameranus, f. 290. v. 11. spongia elui, f. 326. v. 15. seu magnam, f. 329. v. 13. disertis, f. 332. v. 13. Patrum, f. 333. v. 9. à fine. Lugengeist / fol. 341. v. 7. imperitum, fol 378. vers. vltim.

FINIS.